

C:\Users\Plazma\Desktop\A\Ayme_Marcel-Zelena_kobyly.pdb

PDB Name: pok
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXT
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 16.8.1973
Modification Date: 16.8.1973
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Marcel Aym 
Zelen  kobyla
Nakladatel'stvo Epocha

1

Jedného dňa sa v dedinke Claquebue narodila zelen  kobyla. Nemala však t  zelen  mo ov  farbu, ak  m vaj  star  plesnivé mrciny. Bola pekne zelen  ako mlad  trávička. Keď Jules Haudouin uvidel zviera, prichádzajúce na svet, neveril vlastným očiam, ba ani očiam svojej ženy.

- To nie je možné, - nadchýnal sa, - tak  šťastie ja nemôžem mať.

Ro nik a koniar Haudouin nikdy neměl ni  z toho, že bol chytrák, klamár a dr gro . Kravy mu skap nali po dve, prasce po  es  naraz a zrno mu kl i o vo vreciach. O nič viac šťastia neměl ani s deťmi. Musel ich urobiť  es , aby mu tri ostali. Lenže s deťmi to bolo ľahšie. V deň pohrebu sa vyplakal, a keď sa vrátil domov, vy m kal vreckovku a poviesil ju na šnúru su i . Pretože po celý rok vytrvalo obr bal svoju ženu, vždy sa mu zakrátko podarilo urobiť jej d ľ ie dieťa. Z toho hľadiska bol problém deň pohodln  a Haudouin si veľmi ne a kal. Mal doma troch mimoriadne živých chlapcov a na cintoríne tri diev at ka - a tak to bolo skoro v poriadku.

Zelen  kobyla bola   asnou novotou - nikto sa nepamätal na niečo podobného. Bola to novota o to po-zoruhodnej ia, že v Claquebue sa nikdy nič nedialo. Povrávalo sa síce, že Maloret s m oberá svoje dievky o veniec, ale to    nikoho nevzru ovalo, pretože sa o tom hovorilo pomaly sto rokov. Maloretovci to robili so svojimi dcérami od nepam ti a ľudia si    na to zvykli. Z času na čas republikáni - dokopy ich bolo pol tucta - využili bezmesa n  noc a  li farárovi pod okná zaspievať carmagnolu a zavrieska  "Preč s cis rstvom!" In  sa však nedialo ni . Claquebue sa nudilo. A pretože čas nebe al, ani starci nezomierali. V obci žilo dvadsaťosem storočných dedkov, nerátajúc starcov medzi sedemdesiatimi a sto rokmi, ktorí tvorili polovicu všetkého obyvateľstva. Niekoľkých, pravda, pobili, ale tak to incidenty mohli byť motivované iba osobnými pohnútkami, a dedinka ospal , ochromen  a skostnatenn , bola smutn  ako nedeľa v raji.

Správa o kobyľke vyfr gla zo stajne, zakľu kovala pomedzi les a riek , trikrát obehla Claquebue a zakr  ila na námestí pred obecným domom. Hneď sa všetko rozbehlo k domu Julesa Haudouina. Jedni utekali alebo cv lali, in  krivkali, alebo sa vliekli o barľ ch. Hrnuli sa jeden cez druhého, ka  y chcel byť prv . Cel  okolie sa oz valo ukrutným revom, do ktorého sa miesil ľapot starcov, len o málo rozumnej ich ako ženy.

- Volaco sa robí! Volaco sa robí!

Na koniarovom dvore zmätok vyvrcholil, pretože obyvatelia Claquebue znovu upadli do starej  kriepnosti. Najstar i vyzývali farára, aby vyhnal diabla zo zelenej kobyly, a  es  republikánov kri alo: "Preč s cis rstvom!" Vykrikovali si to rovno do oči, neskr vali sa. Strhla sa haravara, starosta ut  il kopanec, ktor  mu vyrazil dych. Mlad  ženy pi  ali, že ich niekto  t pe, star , že ich    nikto ne t pe, a fagani revali, pretože dostávali zauch . Konečne sa na prahu stajne objavil Jules Haudou n. Vesel , so skrvaven mi rukami potvrdzoval:

- Je zelen  ako pl nka!

Davom zalomcoval hromov  smiech a vz p ti bolo vidieť, ako jeden star c máva rukami vo vzduchu a v sto smom roku svojho života klesá na zem mŕtvy. Smiech davu ešte zosilnel, ľudia sa chytali oboma rukami za bruch , aby sa mohli do s ytosti vysmia . Storo n  dedkovia padali ako muchy a podaktor  im pritom pomáhali kopancami do brucha.

- D ľ i! To je star  Rousselier! A ešte jeden!

Za necel  polhodinu otr ilo kopytá sedem storočných, traja dev  desiatro n  a jeden osemdesiatnik. A kopa bola takých, čo im prišlo zle.

Haudouin, stojac na prahu stajne, spomenul si na svojho starého otca, ktor  jedol za štyroch, a obrátil sa k žene s poznámkou, že ľutovať netreba tých, čo odchádzajú, ale tých, čo ostávajú.

Farár mal čo robiť, aby obsl  il zomierajúcich. Napokon celkom vy čerpan  vyliezol na kašľu, aby ho bolo počuť v tej vrave a smiechu, a vyhlásil, že to na prvý raz sta i a že by sa bolo treba roz s . Koniar ukázal zelen  kobyľku spredu i zozadu, a tak ka  y odchádzal do hľbky duše uspokojen , že sa niečo stalo. Nave er zomrel aj star  otec Júla Haudbuina, zaopatren  sviatosťami, a na tretí deň ho pochovali spolu s pätnástimi ctihodn mi. Bol to dojímav  pohreb a farár ho využil na to, aby svojim ove k m pripomenul, že život je nestály a opovrhnutiahodn  statok.

Sl va zelenej kobyľky sa medzitým  irila stále d alej. Z celého okolia, dokonca aj z krajského mesta - Svätého Margelonu

prichádzali ľudia obdivovať ju. V nedeľu sa tiahla stajňou nepretržitá reťaz ľudí. Haudouin sa z jedného dňa na druhý stal slávnym a jeho živnosť rozkvitla tak nečakane, akoby si bol náhodou zvykol pravidelne chodiť na omšu.

Claquebue spyšnelo vďaka kobyľke, ktorá priťahovala toľko návštevníkov, že obe claquebueské krčmy začali odrazu prosperovať. To priviedlo Haudouina na myšlienku, že by sa mohol zúčastniť obecných volieb, a keď pohrozil obom krčmárom, že zelenú kobyľu predá, začali ho tak podporovať, že voľby vyhral.

O nejaký čas prišiel sa pozrieť na zelenú kobyľku istý profesor svätomargelonského gymnázia, dopisovateľ akadémie vied. Bol ohúrený a napísal o tom do akadémie. Akýsi skvelý učenec, celý ovešaný radmi, vyhlásil, že je to hlúpy žart. "Mám sedemdesiatšesť rokov," povedal, ale nikde som sa nedočítal, že by jestvovala zelená kobyľa, pretože nemôže jestvovať." Iný učenec, takmer rovnako slávny, odvetil, že zelené ko byly veru existovali a že by sa o nich jeho kolega dočítal u všetkých dobrých starodávnych autorov, keby sa mu nelenilo čítať medzi riadkami. Vzbĺkol dlhotrvajúci spor, ktorého ozvena doletela až na cisársky dvor a cisár chcel vedieť, o čo ide.

- Zelená kobyľa? - povedal, - to je niečo také vzácné ako poctivý minister.

Bol to dobrý žart. Dvorné dámy sa plieskali po stehnách a všetci kričali, že je to zábavný výrok. Preletel Parížom, a keď panovník podnikol výlet do svätomargelonského kraja, ktorýsi časopis napísal v podtitulku "V kraji zelenej kobyly". Cisár prišiel do Svätého Margelonu ráno a do tretej popoludní si vypočul štrnásť prejavov. Ku koncu hostiny bol už mierne ospalý. Kývol prefektovi, aby s ním išiel na potrebu, a tam mu navrhol:

- Čo keby sme sa šli pozrieť na zelenú kobyľu? Rád by som sa pri tejto príležitosti pozrel, ako to vyzerá s tohoročnou úrodou!

Rýchlo teda odbavili odhalenie pomníka zasväteného pamiatke kapitána Ponta, čo prišiel o hlavu pri Sevas-topole, a cisárov koč vyrazil na cestu do Claquebue. Jar na vidieku bola krásna a vrátila cisárovi veselú náladu. Náramne obdivoval domácu paniu, ktorá mala drsný vidiecky pôvab a dobové poprsie. Celá dedinka Claquebue sa zhromaždila po okrajoch cesty a s nadšením si šepkala, že sa stále niečo deje. Pritom opäť umrelo zo šesť starcov, ktorých zo slušnosti ukryli na dne priekopy, aby ich nebolo vidieť. Po povinných poklonách Haudouin vyviezol zelenú kobyľu na dvor. Cisár ju obdivoval, a pretože zelená farba v ňom vyvolávala sklony k rojčeniu, prehodil niekoľko bukolických viet o prostote vidieckych mravov, pričom sa díval pani Haudouinovej do výstrihu. Na tomto sedliackom dvore, presýtenom vôňou hnoja, nachádzal v nej bujarý pôvab a zvieraciú zdatnosť, čo ho do istej miery opájalo. Koniarova manželka bola naozaj ešte pekná, nevyzerala na svojich štyridsať rokov. Prefekt bol dosť inteligentný, aby okamžite pochopil cisárovo vzrušenie, a pretože sa chcel mocnárovi zalíškať, predstieral, že by sa rád s Haudouinom pohováral medzi štyrmi očami, odtiahol ho nabok a aby získal čas, začal mu sľubovať v budúcnosti členstvo v obecnej rade. Cisár sa zatiaľ bavil s koniarovou ženou. Na milostný návrh, ktorý jej urobil, odvetila so skromnosťou prostých ľudí: "Sire, mám svoje dni."

Bola to smola, ale cisár ju aj tak chcel odmeniť za to, že sa mu dokázala zapáčiť, nuž splnil sľub, ktorý prefekt práve dal koniarovi. Keď opäť nasadol do koča, usporiadali mu občania Claquebue hlučné ovácie a potom od radosti zapálili obrovskú vatru, do ktorej vhodili všetkých ostatných starcov. Miesto, kde vtedy stála hranica, sa od tých čias volalo Spáleným poľom a obiliu sa na ňom darilo.

Od tých čias sa v Claquebue datuje nebývalá aktivita. Muži začali obrábať polia hlbšie, ženy používať korenie v kuchyni vtedy, keď bolo treba, mládenci behali za dievčencami a každý prosil boha, aby láskavo zničil jeho blízkeho. Koniarova rodina slúžila za vzor a robila to tak energicky, že si získala všeobecný obdiv. Haudouin jediným myknutím pleca posunul múr svojho domu až na cestu a zariadil si jedáleň s príborníkom a rozťahovacím stolom, nad ktorým Claquebue onemelo údivom. Koniarova žena od chvíle, čo sa cisárov pohľad znížil k jej poprsiu, prestala dojiť kravy, najala si slúžku a háčkovala čipky. Haudouina ako oficiálneho kandidáta zvolili do obecnej rady a bez ťažkostí sa stal starostom v Claquebue. Jeho obchod začal prevítať, vďaka cisárovej návšteve, o ktorej sa rozletel chýr po celom kraji, vystupoval na dobytkárske trhoch ako úradný handliar. Ak niekde došlo k hádke, zavolali ako rozhodcu jeho. Najstarší Haudouinov syn Alfonz nemal nič z týchto prevratných zmien, pretože vojenská služba ho odvieďla z domu na sedem rokov. Slúžil v jazdeckom pluku a doma dostávali od neho správy len zriedkavo. Stále dúfal, že sa stane poddôstojníkom. Lenže na to, aby sa ním stal, musel si predĺžiť službu. Vravieval, že v jazdeckom pluku to nie je ako u pešiakov, kde to môže dotiahnuť na šaržu hocikto.

Mladší Haudouinov syn Honore sa zamiloval do Adelaidy Monchetovej, chudej čiernookej dievčiny z príslovečne chudobnej rodiny. Haudouin nechcel ani počuť o sobáší. Honore však trval na svojom a ich búrlivé škriepky po celé dva roky otriasali obločnými sklami v Claquebue. Len čo sa Honore stal plnoletým, oženil sa s Aidelaidou a usadil sa v susednej dedine, kde pracoval ako nádenník. K návratu domov privolil len s podmienkou, že sa mu otec ospravedlní. A tak starý dobrák, ak chcel zmyť hanbu, že mu syn živorí pol míle od Claquebue, musel sa podrobiť. Honore sa v otcovskom dome opäť vrátil k svojmu roľníckemu povolaniu a k obchodovaniu s koňmi. Bol to čestný a veselý mládenec, rozumel sa svojmu remeslu, nebol však citižiadostivý ani chytrák a bolo úplne jasné, že z neho nikdy nebude handliar, ktorému sa rodia zelené kobyly. Otca trápila Honorého povaha, ale syn, ktorý miloval jeho remeslo, bol jeho slabou stránkou. Žena mala zasa radšej Alfonza, pretože bol poddôstojníkom, nosil uniformu a vedel pekne a príjemne rozprávať. Na Veľkú noc a na svätého Martina mu posielala sto sous tak, aby o tom manžel nevedel.

Napriek tomu však Haudouin i jeho žena venovali najväčšiu starostlivosť najmladšiemu synovi Ferdinandovi. Otec ho poslal študovať na cisárske gymnázium do Svätého Margelonu. Nechcel, aby sa venoval obchodu s koňmi, a sníval, že sa z neho stane zverolekár. Vo svojich štrnástich rokoch bol Ferdinand málovravný a trepezlivý mládenec dlhej tváre s vyčnievajúcimi kosťami a jeho lebka sa podobala homoli cukru. Učitelia s ním boli spokojní, ale spolužiaci ho nemali v láske a na jeho šťastie ho prezývali "Cibuliar", čo môže, v človeku niekedy vyvolať na celý život túžbu po vážnosti, poptách a peniazoch.

Jedného jarného rána sa u Haudouinovcov odohrala významná udalosť, ktorej dosah v prvej chvíli nikto nevedel

doceniť. Pani Haudouinová sedela v jedálni pri okne a háčkovala, keď odrazu zbadala, že do dvora vošiel akýsi mladý muž. Na hlave mal mäkký klobúk a na chrbte maliarske náčinie.

- Šiel som okolo, - povedal, - a chcel som sa pozrieť na vašu zelenú kobyľu. Rád by som si ju namaľoval. Slúžka zaviedla maliara do stajne. Maliar ju chytil, ako to vtedy bolo zvykom, za bradu, slúžka sa zasmiala a pripomenula mu, že predsa prišiel kvôli kobyľe.

- Je naozaj zelená, - povedal maliar, hľadiac na kobyľu. A pretože bol obdarený veľmi živou predstavivosťou, chcel ju najprv namaľovať červenú. Vtom však prišiel Haudouin.

- Ak chcete maľovať moju kobyľu, - povedal múdro, - namaľujte ju zelenú. Inak ju nikto nespozná.

Kobyľu vyviedli na lúku a maliar sa pustil do práce. Popoludní pani Haudouinová zbadala, že stojan v ohrade stojí opustený. Keď podošla bližšie, všimla si na svoje veľké prekvapenie, ako neďaleko umelec pomáha slúžke vstať z vysokého žita. Právom sa nahnevala: akoby nestačilo, že sa tá chudinka môže dostať do nešťastia pri práci so svojim pánom; nemusí sa o to pokúšať aj mimo rodinného kruhu. Maliara vyhnali, plátno skonfiškovali a pani Haudouinová sa zaprisahala, že bude lepšie strážiť slúžkinu brucho. Obraz, ktorý mal zachovať pamiatku zelenej kobyly, zavesili do jedálne nad kozub medzi cisára a Canrobertov portrét.

O dva roky kobyľu ochorela, mesiac sa len tak vláčila a napokon skapala. Koniarov najmladší syn ešte nebol taký zbehlý vo svojom zverolekárskom remesle, aby vedel určiť chorobu, ktorá kobyľu sklátila. Haudouin takmer ani neľutoval kobyľu, pretože mu už začala byť na ťarchu. Do stajne mu stále chodili zvedavci, a keď je človek politicky činný, nemôže nikomu odprieť, aby sa pozrel na zelenú kobyľu.

Zatiaľ čo sa najmladší syn pripravoval na zverolekársku dráhu, Haudouin trpezlivo rozmnožoval svoj majetok.

Požičiaval roľníkom z okolia na hypotéky, akoby im robil ktovieakú láskavosť, a tváril sa pritom tak dobromyseľný, že na chvíľu zabudli na úžernícke úroky, ktoré mu museli platiť. S vekom ho pochytila túžba tešiť sa z bohatstva, ale aj k tej sa dopracúval rovnako práce ako k majetku. Chcel, aby mu potešenie prinášali peniaze, a preto k svojmu

zvyčajnému rozpočtu pripojil položku rozkoše, ktorá robila tridsaťpäť frankov mesačne. Proti vlastnej vôli však vydával tieto peniaze tak úsporne, že ich napokon použil na nákup cenných papierov. Troška ho to ponížovalo, ale vždy, keď si pripravil tých päťdesiatpäť sous a šiel do Valbuissonu potešiť sa s Mačičkou, vyplatil ju menšou úctivosťou, z ktorej mali ošoh obaja. Ozajstnú rozkoš mu prinášalo iba vedomie, že je bohatý a že ho ľudia pokladajú za boháča. Najväčším potešením bolo preňho sedieť za domom a dívať sa na Maloretovie slamenú strechu, ktorá vykukala z hŕstiny vzdialenej asi päťsto metrov. Medzi oboma rodinami vládla takmer dokonalá nenávisť. Pritom sa nezrodila ani zo žiarlivosti ani z rozdielnosti názorov. Haudouinovci nikdy nevyužili chýry o krvismilných mravoch Maloretovcov, ktoré sa širili po Claquebue. Obidve rodiny sa zdvorilo zdravili a nesnažili sa vyhýbať jedna druhej, aby sa nemuseli zhovárať. Bola to čistá nenávisť, ktorá akoby sa uspokojovala tým, že jestvuje. Stávalo sa jednoducho, že Haudouin začal pri obede nahlas rozmyšľať a zahundral "Tie svine!" a celá rodina hneď vedela, že ide o Maloretovcov. Za vojny roku 1870 zažil koniar ťažké dni. Do Claquebue prišli Prúsiaci a Haudouin si od nich ako starosta obce nemalo vytrpel. Nepriateľský vojaci sa neraz rozhodli, že ho upečú a zjedia. Raz mu už dokonca vpichovali ražeň do tela, našťastie prišiel vyšší dôstojník a vyhlásil, že to neplatí. Napriek tomu však Haudouinovi zrekvirovali krmivo, kone, zemiaky a takmer nový matrac. Mladý zverolekár Ferdinand, ktorý sa usadil v Svätom Margelone, stratil všetkých zákazníkov a jeden čas si už myslel, že ho zavolajú na vojnu.

Haudouin a jeho žena sa jednoducho triasli o syna Honorého, ktorý strieľal na Prúsiakov v lesných zákutiach. V jednej z prvých bitiek predných stráží dostal desiatnik Alfonz guľku do kolena, a tá ho doživotne odsúdila na krívanie. Prvých šesť mesiacov po návrate do Claquebue jeho zranenie pôsobilo ohromným dojmom, potom si na to ľudia zvykli a začali ho s istou dávkou pohrdania nazývať Čaptoš.

Haudouin ani nevyčkal koniec vojny a zvesil portrét cisára a Canroberta; o niečo neskôršie ich nahradil obrazmi Thiersa, Mac-Mahona, potom Júla Grévyho, Gambetta a tak ďalej. Obraz zelenej kobyly však ostal na svojom mieste. V nedeľu, keď celá rodina obedovala v jedálni varenú hovädzinu alebo bravčovú pečienku na ražni, zadíval sa Jules Haudouin na zelenú kobyľu, sklonil hlavu na rameno, zopál ruky a vzdychol si:

- Človek by niekedy povedal, že prehovorí.

A všetci sa napili aramonského vína, aby zakryli dojatie.

Hovorí zelena kobyľa

Umelec, čo ma namaľoval, nebol nik iný ako slávny Murdoire. Popri všetkých prednostiach veľkého génia poznal aj strašné tajomstvo, ktoré tu s výčitkami svedomia dávam na uváženie dnešným maliarom. Nebojím sa, že by som tým zhodila Murdoira. Portréty, čo po sebe zanechal, portréty tak vzrušujúco živé a krajinky, o ktorých by sa dalo povedať, že sa z ich listia vynára tieň veľkého Pána, jasne dokazujú, že ani najlepšia technika nič neznamená bez maliarovho génia. Lenže snobizmus sa časom dostal tak ďaleko, že je lepšie nedôverovať nadšeniu pre takú drahú umeleckú techniku. Týchto niekoľko slov na úvod.

Tak teda Murdoire, obšťastnený prvý raz slúžkinou náklonnosťou na Haudouinovie poli, pozbieral na paletu podstatu svojej rozkoše a ťahmi štetca mi ju vniesol do očí, čím ich zobudil pre ten tajomný pololudský život, na ktorý milenci, neurastenici a lakomci hľadajú odpoveď v kalnej vode môjho zraku. Potom Murdoire kývol na slúžku po druhý raz, odniesol paletu do žita a jeho štetec pridol okraju mojej papule a rozochveným nozdrám, ba dokonca aj pohybu mojej šije niečo takého osobného ako vzdychanie farby. Na tretí raz však pani Haudouinová prichytila Murdoira práve ku koncu radovánok a prinútila ho okamžite odísť zo statku. Neskôršie som sa dozvedela, že chudák mládenec zomrel o

niekoľko rokov, akiste vyčerpaný už vtedy takým bohatým dielom.

Keď ma však Haudouinovci zavesili v jedálni, miho-tal sa v mojich mliečnych očiach umelcov génus a chvel sa v celom mojom zelenom rúchu. Cítila som, ako začínam poznávať surový a unudený svet, v ktorom moja zvieracia prirodzenosť prijala Murdoirov usľachtilý a oduševnený erotizmus. Bolestne žiadostivá ľudskosť tkvela v neskutočnom zovňajšku môjho tela a volanie zmyselnosti prebúdalo v mojich predstavách ťažké, horúčkovité sny a priapický znätok. Žiaľ, veľmi skoro som pochopila, aké je to nešťastie, mať len zdanlivo podobu uväznenú v rámci svojich dvoch rozmerov, pochopila som márnosť svojich túžob, zbavených nádeje, že by dakedy mohli dospieť k hmotnej skutočnosti.

Aby som ukojila svoju posadnutosť, rozhodla som sa obrátiť ju iným smerom - podriadit ju sklonom k rozjímaniu, pre ktoré bola moja nehybnosť veľmi priaznivá. Začala som pozorovať svojich hostiteľov a uvažovať o obraze, ktorý mi poskytovali svojím súkromným životom. Moja stále živá spaľujúca predstavivosť, ľútosť, ktorej som sa nebránila, ako aj tá dvojaká prirodzenosť, ktorou ma obdaril umelec - ľudská a konská - museli nevyhnutne upútať moju zvedavosť na ľubostný život Haudouinovcov. Zatiaľ čo pohyblivý pozorovateľ môže sa venovať len odhaľovaniu harmónie veľkých počtov a tajomstiev sérií, nehybný divák má tú výhodu, že prekvapuje životné obyčaje. V tomto počínaní mi pomáhala aj jemná intuícia, za ktorú vďačím Murdoirovmu štetcu; napriek tomu však nechcem hovoriť o ničom, čo by som sama nebola videla, počula alebo priamo vydedukovala.

Poznala som štyri generácie Haudouinovcov - prvú v zrelom veku, poslednú na jej úsvite. Sedemdesiat rokov som pozorovala Haudouinovcov pri ich ľubostnom počínaní, do ktorého každý z nich vniesol svoju odlišnú náruživosť, ale väčšinou (mohla by som do istej miery povedať všetci) ostávali v hľadaní rozkoše až po jej vyvrcholenie verní akémusi katechizmu, ktorý akoby im prikazoval určitú obradnosť, nepokoj, prísnu pedantnosť a záľuby.

Nehovorila by som o tom, keby som za tým nebola tušila niečo viac než iba číru dedičnosť, pretože toto tajomstvo presahuje moje kobyľie vedomosti. Vedela som však, že aj slávne rody majú erotické tradície, ktoré prechádzajú z generácie na generáciu tak ako pravidlá slušného správania a kuchárske recepty. Tieto tradície sa neobmedzujú len na zaužívanú opatrnosť a hygienu, ale predpisujú aj spôsob milovania, ako aj to, či sa o tom má hovoriť alebo nie. Nehovorím tým nič, čo by všetci už dávno nevedeli. Pohlavný život je tak úzko spätý s domácimi zvyklosťami, s vierou a záujmami, že je vždy podmienený až po súčinnosť iniciatívy jednotlivcov spôsobom bytia, ktorý môže byť vlastný rodine. Nie je teda možné predstaviť si podrobne tento mechanizmus dedičnosti. Rodičia učia deti určitým spôsobom milovať a poväčšine si ani neuvedomujú, že to robia aj vtedy, keď hovoria o daždi, o peknom počasí, o politike alebo o cene vajec. Jestvuje aj spôsob priamejšieho odovzdávania skúseností, pretože deti majú obdivuhodnú schopnosť zachytiť zmysel šepkaných slov a kradmých posunkov, ktoré neskoršie napodobňujú, a vedia presne vysvetliť rozhovory dospelých.

Haudouinovie rodina mala množstvo takýchto tradícií, ktoré boli spoločné všetkým sedliakom v Claquebue, či už to boli tradície mystické alebo hospodárske. Preto napríklad Jules Haudouin pocíťoval poverčivú hrôzu pri pohľade na ženskú nahotu. Mal odvážnejšiu ruku ako oko a po celý život nevedel, že jeho manželka mala hore na stehne veľké materské znamienko. Nenútenosť, ku ktorej mu dopomáhala tma, vonkoncom neznamenal, že by bral ohľad na hanblivosť svojej ženy. Nič mu nebolo vzdialenejšie ako prehnaná zmäkčilosť. Nikdy nepokladal svoju ženu za rovnocennú - ani v rozkoši, ani v práci. Napokon neznášal ani nahotu iných žien.

Raz večer vošiel do jedálne práve vo chvíli, keď tam slúžka ukladala náčinie pri svetle sviečky, a náhle pocítil rozmar nadriadeného. Zatiaľ čo robil chlapičské prípravy, slúžka poslušne zodvihla sukne a odhalila potrebný kus nahého tela. Keď to pán videl, začervenal sa. Cítil, ako mu ruka ochabuje, a zrak obrátil na portrét prezidenta republiky. Vážna tvár Júla Grévyho a jeho podozrievavý upätý pohľad dovíšili Haudouinov znätok. Zachvátený pocitom náboženskej úcty pred týmto božským svedkom, ktorým bol prezident, zhasol sviečku. Chvilu ešte stál nehybne a ticho, akoby prekonával nebezpečenstvo, potom mu tma vrátila chuť k činu; počula som starcovo chrapľavé dychčanie a slúžkino úslužné achkanie. V Claquebue bol dosť bežný tento tajomný odpor dopriať potešenie očí, táto nejasne zakorenená viera, že pohľad na hriech je oveľa horší ako hriech sám, pretože farár udržiaval svoje ovečky v presvedčení, že hnev boží sa uchyluje do ženského tela v oveľa väčšej miere než kdekoľvek inde. A názor, že človek sa na to môže odvážiť iba so zatvorenými očami, bol jedným článkom viery. Farár vedel, že jedno tajomstvo vyvoláva druhé a je mu záštitou. Spomedzi najmladších Haudouinovcov poznám mladého marxistu, nudistu, osvieteného freudistu (ako sa sám nazýva) a jeho ateistické kázne počúvam s úsmevom, lebo viem, že sa nikdy neoddá rozkoši bez toho, aby zhasol svetlo alebo zatiahol záclony. Mimo tábora nudistov, kde sa ženská nahota zázračne zahŕňuje nevinnosťou, vyvoláva v ňom nahá žena rovnako posvätný odpor ako v jeho claquebueskom praotcovi. Neodpuďuje ho iba brucho prostitútok, akiste preto, že je niečím mimo skutočnosti. Ale ani od nich nežiada, aby si vyzliekli košeľu.

Jules Haudouin sa rovnako staral o čistotu rúk ako o čistotu pohľadu. Keď hladkal svoju ženu, jeho ruky nikdy nerobili pohyby, ktoré vyvolávajú v odbojných alebo ťažkopádnych povahách vzrušenie. Jeho dotyky boli iba nevyhnutnou prehliadkou, pretože pani Haudouinová nevedela nič o osobnej hygiene a ak privolila, aby sa mydlo dostalo vyššie než k podvázkom, bolo to iba pred pôrodom. Tento nedostatok hygieny, vlastný všetkým ženám v Claquebue, neznamenal odpor voči vode a mydlu, pretože pani Haudouinová si vždy s pôžitkom umývala nohy; bol to jednoducho dôsledok kresťanskej pokory, podporovanej vplyvmi pozostávajúcimi z vhodných zákazov. Pravdaže, farár výslovne nezakazoval ženám, aby sa umývali tam, kde sa im páči, šikovne však túto otázku obchádzal, často ich vyzýval k cudnosti a vyhýbal sa výkladom takých miest z Písma svätého, ktoré by v nich mohli vzbudiť tušenie, akým pôžitkom je umývať sa. Robil tak v záujme farnosti i v záujme náboženstva.

Claquebueský farár bol počestný, drsný a až neznesiteľne radorečný muž, úplne oddaný svojim ovečkám; nerobil si starosti s tým, aby sa niekomu páčil, a keď chcel niekoho prinavrátiť na dobrú cestu, vedel sa dopustiť aj nespravodlivosti alebo zlomyseľnosti. Svoje poslanie vykonával rozvážne ako roľník, čo seje zrno tam, kde vyrastie, a

nemární sily na osiatie pôdy, ktorá sa odvdáči bodľáčim. Vedel, že umývadlo a sedacia vaňa pôsobia oveľa podvratnejšie ako hodovanie na Veľký piatok, a preto pred nimi chránil svoje ovečky.

Aby som pravdu povedala, pokora pani Haudouinovej trochu silne páchla, čo bolo jej manželovi niekedy nepríjemné. Nevadilo mu to síce, skôr naopak, ale utvrdzovalo ho to v presvedčení, že rozkoš u ženy má také opovrhnutiahodné vlastnosti, že sa o ne netreba starať. A tak to všetko odbavil náramne rýchlo: keď sa jeho žena ešte len začala rozohŕňovať, on už oddychoval. Pani Haudouinová sa ukájala rôznymi úskokmi, ktoré v nej vyvolávali výčitky svedomia, pretože si bola vedomá, že ohavnosť hriechu spočíva práve v neľahkom úsilí o dosiahnutie rozkoše. Stávalo sa, že si chcela pomôcť predbežným podráždením a položila ruku na svojho pána, ale ten sa tomu vždy namrzene vyhol. Slasť, ktorú pritom pociťoval, nezvyšovala jeho rozlet a takéto povzbudzovanie pokladal za útok na zásadu samčej zvrchovanosti. Tvrdil, že na tieto veci stačí sám a nepotrebuje nikoho, aby mu pomáhal. Keď uvoľňoval objatie, dostala sa mu ruka niekedy nedopatrením pod ženin zadok. Takmer vždy z toho dostal záchvat veselosti, ktorá ho nutkala k žartom. V týchto zadných častiach tela nevidel nijakú ženskosť; pokladal ich -hoci sám nevedel prečo - za neutrálnu oblasť a jeho veselosť vyvolávala predstava, ako sa napínajú nad nočníkom. Bola to jediná časť ženského tela, ktorá mu poskytovala, ako sa mu zdalo, pohľad príjemný a zároveň veselý. Ostatne, aj clauebueský farár dovoľoval, aby sa žartovalo na túto tému, a niekedy sa tomu aj sám ráčil zasmiať. Nevidel v tom nijaké vážne nebezpečenstvo a bol zajedno s cirkvou, ktorá prakticky súhlasila s francúzskym duchom a tvrdila, že diabol nemôže nájsť útočisko v tomto mäsitom mieste.

V zaneprázdnenej Haudouinovej domácnosti zaujímali ľúbostné hry veľmi málo miesta. Manželia o nich nikdy nehovorili, ani keď ich pochytil náhly rozmar, ani aby zhodnotili šťastné stretnutie v rozkoši. Ak Haudouin výnimočne porušil zvyklosti a pomiloval svoju ženu cez deň, boli pritom obaja zahanbení, ani čo by spáchali niečo zlého. Vyčítali si nielen to, že premrhali chvíle, ktoré mali venovať práci, ale zdalo sa im, že konali proti zdravému rozumu, keď si urobili sabat za bieleho dňa. Oveľa väčší záujem prejavovali o ľúbostné hry susedov ako o svoje vlastné a radi o nich hovorili, používajúc veľmi voľné výrazy. Táto voľnosť pramenila z úlohy mravokárcov, do ktorej sa v takých chvíľach vžívali. Haudouin, ktorý si uvedomoval, že je oporou dobrých mravov, poukazoval na hriech priam so zánietením a nazýval pritom veci pravými menami.

Objatia manželov Haudouinovcov boli veľmi zriedkavé. Manželke sa prakticky zakazovala akákoľvek iniciatíva. A Haudouin, inak človek so zmyslom pre poriadok, ani len nepomyslel na pravidelnosť styku. Stávalo sa, že si svoje potešenie brával každý večer v týždni a potom urobil niekoľkotýždňovú prestávku. Pritom sa však neriadil náhodnými chŕťkami. Praktizoval akúsi hospodárnosť v rozkoši, ktorá závisela od toho, akú prácu mal práve na starosti. Ak sa zaoberal nejakou ťažkou a zložitou záležitosťou, zdržiaval sa lásky úplne, alebo bol menej horlivý. Ani únava ani duševné napätie neznižovali jeho výkonnosť, bol však presvedčený, že tajomstvom úspechu v obchode je zdržanlivosť. Preto nikdy nebol taký narušivý v milovaní so slúžkami ako v posledných rokoch, na staré kolená, keď už mal zabezpečené hmotné postavenie. Okrem toho si myslel, že takéto milkovanie so slúžkami mu už nikto nemôže vyčítať, a preto si ho dožil. Ale aj v tomto záchvate oneskorenej chlipnosti poznal cenu umiernenosti. Často som počula, ako vravel svojmu synovi Ferdinandovi: "Pokým nebudeš mať vážených zákazníkov a akademický titul, nezneužívaj to, o čom ti hovorím." Zverolekár počúvol otcovu radu, a hoci so svojou chlapeckou silou nešetril tak cieľavedome ako starý Haudouin, predsa len sa vedel obmedziť a zachovával prísne pravidlo. Zverolekárovi synovia sa už touto radou neriadili tak presne, a pokiaľ ide o posledných Haudouinovcov, o tých sa dá povedať, že sa vybíjajú podľa svojej chuti a rozvážne oddeľujú rozkoš od práce. Tak som videla, ako sa v troch generáciách rozplynul kapitál zdržanlivosti, ktorý im odkázal starý otec ako tajomstvo úspechu, a od tých čias, čo potomkovia prestali kupovať cenné papiere, ubehlo už veľa času. Namiesto toho, aby šetrili, hlúpo utrácajú peniaze so ženami. Hľa, čo sa stáva, keď človek nepodriadiť svoje rozmary nevyhnutnosti.

Pozorovateľa odsúdeného na nehybnosť nič tak nepoteší ako pohľad na protiklady. Ja som videla, ako Jules Haudouin, protiklerikál a radikál, ku koncu svojho života učí svojich synov tajomstvu, ktoré sa dozvedel, pričom si to možno ani neuvedomil, od clauebueského farára. Nebolo totiž nedeľa, aby farár nekázal o vzťahoch príčiny a následku, ako sa javia v pomere nestriedmosti k chudobe, a nevyhlasoval, že boh zvyšuje blahobyt tých, čo sa boja milovať svoje manželky.

II.

Keď Haudouin zariadil na vlastné útraty svojho syna Ferdinanda vo Svätom Margelone, začal ho nahovárať, aby si našiel ženu. Otec si želal, aby mala mestskú výchovu, aby bola ctižiadostivá a mala veno. Ferdinand nebol pekný, mal ostrý profil, červenú tvár a vystupujúcu bradu. Jeho bratovi Alfonzovi, poddôstojníkovi, ktorý ho prezýval trasorítkou, sa hnusil. Ale mladý zverolekár mal iné vlastnosti, ktoré ho robili očarujúcim a príťažlivým; bol pracovitý, gazdovlivý, poriadny, dobrý katolík, pri pohreboch bol priam úžasný a celé mesto sa zhodlo na tom, že vyzerá naozaj slušne. Keď kráčal v sprievode s modlitebníkom a sviečkou v ruke, nejedna matka sa naňho dojaté zahľadela. Okrem toho bol šikovným zverolekárom. Keď ho otec Haudouin po prvý raz videl, ako pomáha holými, zakrvavenými rukami na svet teliatku pri ťažkom pôrode, od nadšenia zaslzil a vyhlásil:

- Teraz, keď som toto videl, môžem spokojne zomrieť.

Ku všetkým týmto Ferdinandovým vlastnostiam sa ešte pripájala aj podnikavosť; čoskoro si získal váženú klientelu. V tých časoch sa cnosť nezriedka dočkala odmeny, a tak Ferdinanda poctili rodičia jedinej dcéry. Manželia Brochardovi,

ktorí sa vzdali obchodovania, túžili už len dobre vydať svoju dcéru Helenu. Pani Brochardová sa spočiatku zdráhala. Vysnívala si pre Helenu advokáta alebo notára či dôstojníka jazdeckého, pretože sa jej dostalo výchovy vo veľmi dobrom penzionáte slečien Hermelínových. Zverolekár však vedel naznačiť, že jeho štúdium bolo rovnako drahé ako hocktoré iné, a pán Brochard ho vytrvalo podporoval. Helena bola celkom pekná, statná, vážna a nežná a jej mladé telo bolo príliš netrepezlivé, takže nezaváhala nad voľbou rodičov. V prvých rokoch manželstva sa im narodili tri deti: najstarší Prederie, potom Antoine a Lucienne. Zverolekár usúdil, že to stačí, a na tom aj zostalo. Pretože vedel pracovať systematicky, rozšíril svoju klientelu a zároveň sa staral o svoju povest' cnostného muža. Pätnásť frankov ročne dával nemocnici a pätnásť frankov sirotincom. Mal usporiadanú domácnosť, ktorej pohostinstvo neprekračovalo hranice slušnosti. V každom ročnom období nosil žaket a čierny klobúk, ktorý bol akýmsi kompromisom medzi tvrdiakom a cylindrom. V meste sa stal dôležitou osobnosťou a bez veľkých rečí sa dostal do obecnej rady. Bol politicky citlivosť. Inklinoval k monarchistom a bol ním ešte dva roky po vojne. Nemal však chuť byť v opozícii. Na druhej strane chcel využiť vplyv, ktorý si získal na okolí jeho otec. Hoci tým strašne trpel, nechodil často do kostola, a preto ho pokladali za veľmi umierneného republikána. Keď sa stal obecným radcom, pokračoval v kariére a pridával sa k úspešnému politikovi, sväto-margelonskému poslancovi Valtierovi. Obaja boli gambettisti. Potom sa však v meste postavila dôležitá továreň, a pretože usúdili, že záujmy obyvateľstva sa zmenili, svorne sa stali radikálmi, aby mu mohli naďalej venovať všetku starostlivosť. Všetky dobré klerikálne rodiny prekliali zverolekára a svätomargelonský farár s hrôzou vyslovoval jeho meno. Ferdinand bol preto veľmi nešťastný a vždy, keď sa zúčastnil na nejakej volebnej schôdzi alebo na bankete, kde sa hovorilo o vierolomnosti kňazov, tleskal síce veľmi odvážne, ale srdce sa mu zvieralo bolesťou. No Ferdinand Haudouin to vždy vedel zariadiť tak, že bojoval v súlade so svojím svedomím; zistil, že úlohou múdreho a osvieteného muža - za akého sa pokladal - je ísť s duchom doby, a aby utišil aspoň čiastočne výčitky svedomia nad svojím počínaním, nahováral si, že sa vždy vedel bez ohľadu na svoje sympatie rozhodnúť pre to, čo pokladal za svoju povinnosť. Za to bol odmenený dôležitými funkciami v mestskej rade a akademickými poctami. Starý Haudouin zhovievavo obdivoval tohto svojho syna, ktorý mu robil česť, hoci jeho katolícka horlivosť ho na chvíľu znepokojila. V Maloretovom rodine nebolo nikoho, kto by sa mohol pochváliť takým skvelým úspechom, ani dvaja nemanželskí synovia starej, všetkými masťami mazanej Tiny Maloretovej, ktorá až do päťdesiatky, ba ešte dlhšie žila ľahkým životom a napokon sa dokázala votrieť do testamentu bývalého exekútora. Haudouin zakaždým, keď stretol starého Maloreta, povedal úskočným hlasom:

- Tak mi bolo ľúto, keď som sa dozvedel, že tvojho synovca zasa nevzali do práce. Čo sa s ním natrápila tvoja sestra v tom svojom skurvenom živote, kým ho vychovala...

Posledné slová vyslovoval vždy tak dokonale úprimne, akoby si ani neuvedomoval, že v tomto prípade majú neprenesený zmysel. Maloret by ho bol najradšej zahrúsil. Potom sa Haudouin rozhovoril o svojom Ferdinandovi:

- Má teraz skvelé miesto. Z toho chlapca som mal vždy len radosť!

O druhých dvoch synoch Haudouin tak rád nehovoril. A nebolo to ani potrebné, pretože Alfonz aj Honore žili v Claquebue. Otec sa však neznášal ani s jedným, ani s druhým. Keď niekedy dohovárať Alfonzovi, bývalý desiatnik mu bezočivo odvrkol, že si nenechal prederaviť kožu preto, aby ho teraz sekíval ako sopľavé chlapča, zatiaľ čo starý Haudouin bol presvedčený, že jeho spravodlivé výčitky nemajú nič spoločné so synovou ochrnutou nohou. Isteže to bolo slávne zranenie a Jules Haudouin bol prvý, čo z neho vytiahol politický kapitál na akomsi bankete. To však Alfonza neoprávňovalo byť lenivým a opíjať sa!

Pokiaľ ide o Honorého, toho otec preklial aspoň raz do týždňa a nikdy sa to nezaobišlo bez veľkého obojstranného křiku. Honore nebol ani lenivý, ani tvrdohlavý, ani ľahostajný, naopak, bol to dobrý syn, dobrý otec a manžel; ale už samotná jeho prítomnosť v Claquebue jednoducho ohrozovala záujmy domu. Pokojne, akoby na to ani nemyslel, ignoroval praktiky a obyčaje, ktoré upevňovali vplyv jeho otca v Claquebue. Bez rozpakov napríklad ráno v deň volieb do obecnej rady vynadal do špinavcov jednému voličovi, ktorý bol naozaj veľmi špinavý, ale na jeho hlase otcovi najviac záležalo. Alebo keď ho otec vyzval, aby povedal, čo si myslí o nejakom jeho zámere, Honore odvetil, že je nečestný, hoci by bolo rozumné a slušné, aby vychvaľoval otcovu šikovnosť, pretože rodinné rozhodnutia si treba vždy vážiť.

- Predpokladám, že k Rousselierovi sa budeš správať, ako sa patrí. Je to republikán a našinec, - upozorňoval starý dobrák.
- To áno, ale aj tak je to najväčší darebák.
- Darebák, nedarebák, je to náš volič.

Keď Jules Haudouin vyčerpal všetky argumenty, obvinil nevestu, že podpichuje jeho syna proti nemu; Adelaide totiž nikdy neodpustil, že prišla do rodiny bez groša a navyše bola chudá a kostnatá, nemala ťažké prsia a široký zadok, ktoré robia rodine česť. Keď škriepka dospela k tomuto bodu a vo vzduchu už viselo otcovské preklatie, Honore prisahal, že hneď zajtra odíde z domu.

Bol by to aj urobil, ale stariec sa nalákal predstavy, že by sa Honore a Adelaide mali potulovať po kraji zapriahnutí do vozíka - pred sebou tri či štyri deti, a vždy prvý urobil krok k zmiereniu. Pokým žila pani Haudouinová matka, vždy ich vedela upokojiť. Zomrela však tri roky po podpísaní mieru na akúsi záhadnú chorobu, ktorú lekári nepoznali.

Po tom, čo starý Haudouin ovdovel, začal sa k svojim dvom starším synom správať blahosklonnejšie. Obzvlášť si obľúbil malú Juliettu, vnučku, druhorodenú z piatich Honorého detí. Tým sa mu stala milšou aj nevesta. Niekoľko mesiacov pred smrťou oboznámil svojich troch synov s obsahom testamentu. Predovšetkým z celého majetku odpísal desaťtisíc frankov a uložil ich do vena vnučke Juliette, ktorá s nimi v deň sobáša mohla urobiť, čo sa jej zapáči. Zvyšok rozdelil na tri časti pre svojich synov. Mohlo by sa zdať, že stariec nekonal spravodlivo, no jeho posledná voľa bola prefikane premyslená. Starý Haudouin vedel, že peniaze sa rozhádzajú ľahšie ako nehnuteľnosť, preto Alfonzovi odkázal také dedičstvo, ktoré by sa dalo ihneď speňažiť, lebo predvídal, že jeho najstarší syn sa čo nevidieť ocitne na mizine, a

nechcel, aby sa haudouinovská pôda tak rýchlo dostala do cudzích rúk. Bývalého poddôstojníka teda bolo treba uviesť do nebezpečného pokúšenia ligotavých zlatiek. Alfonz bol však takýmto riešením nadšený.

Honore dostal statok s okolitými lúkami a peniaze na obchodovanie s koňmi. Ferdinandov podiel pozostával z lúk, polí a lesov.

Keď zverolekár namietol, že doplatil na Juliettino veno, ktoré zvýhodňuje domácnosť jeho brata Honorého, otec mu odvetil:

- Je to tak a máš pravdu, že papuľuješ. Človek sa vždy má pokúsiť uchmatnúť pre seba väčší kus, než mu prináleží.

Nechcem, aby sa povedalo, že ti to nariekanie nič nevynieslo. Ešte dnes ti dám zelenú kobylu. Povesíš si ju vo svojom salóne.

Ferdinand zbožne prijal obraz, dal naň urobiť čierny rám a zavesil ho v salóne na čestné miesto nad klavír. Návštevníci, ktorí nevedeli, čo obraz znamená, si mysleli, že je to dáky zverolekársky znak, a tí, čo vedeli, dívali sa naň blahosklonne. Raz popoludní si otec Haudouin, ktorý nikdy nebol chorý, ľahol a do týždňa zomrel. Pochovali ho k jeho žene a Ferdinand im dal obom postaviť krásne veľké náhrobné kamene z čierneho mramoru, aké ešte v Claquebue nikto nevidel. Chudáci mŕtvi okolo, pod malými kopčekmi hliny, boli z toho v noci iste celí smutní.

Čoskoro sa ukázalo, že zelená kobyla je talizman. Ferdinand dostal veľký čestný diplom a bronzovú medailu, vymenovali ho za zástupcu starostu v Svätom Margelone, obligácia, ktorú vlastnil, mu vyniesla desaťtisíc frankov a neskôr sa stal generálnym radcom. Jeho bohatstvo sa odhadovalo na dvestotisíc frankov. Napokon v štyridsiatke sa dožil obrovskej radosti, keď vďaka svojmu politickému vplyvu zaobstaral zamestnanie mestského zametača bývalému spolužiakovi, ktorý ho kedysi volal Cibuliarom.

Ferdinandovi bratia veľmi rýchle zistili, že ich dedičstvo je ohrozené. Honore poznal všetky figle obchodovania s koňmi, ale podľa otcovho príkladu nikdy nebol schopný zviera ofarbiť alebo zakryť jeho nedostatky. Mal rád zvieratá, bol im priateľom, a preto, aby sa mohol tešiť z koná o týždeň dlhšie, prepásoval vhodnú chvíľu, keď ho mohol výborne predať. Inokedy ho zasa predal priateľovi za nákupnú cenu z čistého kamarátstva. A čo bolo najhoršie - požíčaval peniaze na všetky strany.

Jeho obchod s dobytkom rýchle upadal, až sa toho napokon bez ľútosti vzdal a stal sa opäť obyčajným roľníkom. Pretože sa však zadlžil, ocitol sa v ťažkej situácii. Zverolekár mu niekoľkokrát poskytol pôžičku a napokon, aby „celú vec zjednodušil“, kúpil od neho za nízku cenu otcovský dom i polia. Honore však naďalej obhospodaroval statok a zásoboval brata fazuľou, zemiakmi, ranou zeleninou, ovocím a nasolenou bravčovinou.

Alfonz si zaslúžil pohromy, ktoré sa zosypali na jeho rodinu, ešte väčšmi ako jeho brat handliar. Ochrnutá noha mu nedovoľovala pracovať na poli, mohol však predávať súkno alebo iný tovar, alebo sa mohol uspokojiť s výnosom svojho kapitálu. On sa však namiesto toho nalieval dobrým vinom, fajčil denne cigary za tridsať sous a jeho stôl bol plný po celý rok. Orgie neusporadúval iba doma. Odchádzal do mesta, kde strávil aj niekoľko dní vo vykričaných domoch v spoločnosti darebákov a prostitútok. Keď z jeho kapitálu ostala iba polovička, oženil sa s dievčinou, ktorá mala krásne nohy a slabé zásady a ktorá strovila zvyšok hnuteľnosti i nehnuteľností. Zverolekár sa oprávnené nahneval a odmietol mu pomôcť. Príliš často sa musel hanbiť pri pohľade na bývalého desiatnika, ktorý prišiel do salónu zelenej kobyly takmer vždy opitý a viedol také reči, že pozvaní hostia boli zdesení (raz dokonca zaspieval Internacionálu). Keď však Alfonz vyšiel celkom na psí tridsiatok, bol zverolekár predsa len taký dobrý, že zaplatil celej rodine cestu do Lyonu, kde sa Alfonz chcel usadiť.

Takto zlý osud oboch starších Haudouinovcov potvrdil ochrannú moc zelenej kobyly. Láskavé božstvo tejto strážkyne dobrých zásad a spásnych mravov rozdávalo majetok a pocty len tým Haudouinovcom, ktorí boli dobromyseľní, opatrní, pracovití, dôslední a vedeli správne ukladať peniaze.

V dňoch, keď sa v salóne zišla celá rodina, zverolekár, ktorý vedel, že jeho účty sú v poriadku, bol ako opitý od šťastia, že žije tak rozumne. Keď sa obzrel späť na cestu, ktorú prešiel od chvíle, ako sa usadil v Svätom Margelone, zabudol na svoju pracovitosť a múdre kombinácie a skromne sa nazdával, že neurobil nič viac, iba zbieral šťavnaté ovocie mystického stromu, ktorý vyrástol z vnútornosti zelenej kobyly. V takých chvíľach si traja mladí Haudouinovci museli vypočuť príbeh rozprávkového zvieraťa, ktoré vzrušilo aj cisára. Frédéric, ktorého nikdy neomrzela táto hrdinská báseň, načúval s tlúčim srdcom, tu a tam pripomenul podrobnosť, na ktorú zverolekár pozabudol, alebo zbožne pridral nejakú kudrlinku na okrasu. Lucienne potlačila zívanie a zdvorilo sa na patričných miestach nahlas nadchýnala. Čo sa týka najmladšieho Antoina, už vtedy sa podľa jeho zlého, ironického úsmevu dalo predvídať, že v živote nikdy nevykoná nič dobrého.

Pani Haudouinová nenávidela príbeh o kobyly a hoci sa to neodvážila povedať nahlas, bola presvedčená, že zverolekár tým ohlupuje deti. Bola nežnou, milujúcou matkou a nikdy nesúhlasila s otcovou prísnosťou voči deťom, hoci ju mlčky znášala. Z pobytu v penzionáte slečien Hermelinových si zachovala lásku k hudbe a poézii. Básne Kazimíra Delavigna vedela ešte nasпамáť. Keď to manžel nevidel, zhromaždila deti okolo seba a spolu s nimi objavovala a obdivovala najčistejších romantických básnikov. Vtedy sa rozlievali salónom celé prúdy uplakaných veršov a boli dni, keď všetci plakali, okrem Lucienny, ktorá nevidela dôvod, prečo by mala plakať. Lucienne bola múdre, dosť pekné dieťa a dala sa predpokladať, že sa neskôr dobre vydá, ale básnici ju nezaujímali. Jej hlavnou starosťou bolo, aby si nepošpinila šaty a aby s ňou boli učiteľky a rodičia spokojní. Bolo to dobré dievčatko.

Oboch chlapcov matkine recitácie bavili. Zálubu mal v nich najmä Antoine, ktorý vedel nasпамáť tisíc veršov a tešil sa, že sa takto môže pomstiť zverolekárovi, ktorého nenávidel. V gymnáziu sa vždy snažil byť medzi poslednými, pretože vedel, že sa to nebude páčiť pánu Haudouinovi. Vždy koncom týždňa, keď syn predkladal rodičom na podpis knižku so známami, otec škripal od zlosti zubami a zastrájal sa, že ho strčí do ústavu. Matka otca zakaždým utíšila, ale nebolo to ľahké, pretože Antoine odpovedal na otcove hrozby vyzývavo. Nebol teda iba lenivý, neposlušný a darebák, ale chýbala mu aj potrebná synovská úcta.

- Je to pirát a lotor. - vravieval pán Haudouin. - Pripomína mi jeho strýka Alfonza.

Všetky nádeje vkladal zverolekár do svojho najstaršieho syna. Frédéric bol vždy prvý v triede. Nezdedil otcov špatný zovňajšok a kamaráti ho mali radi pre jeho milú povahu. Keď mu hrozil trest, vždy vedel vykúpiť svoju vinu šikovne volenými slovami, zatiaľ čo Antoine trpel ticho a vzdorne. Tak sa teda stalo, že Frédéric je zasľúbený hrdému osudu niese šťastný údel Haudouinovcov, ako sa uškŕňal Antoine, udržiavať zelenú ratolesť rodu.

- O toho sa nebojím, - vravieval zverolekár, - ten bude mať úspech.

A naozaj, stalo sa, ako predpovedal. Frédéric mal mať úspech; iba vo svojich pätnástich rokoch spôsobil menší rozruch. Chudák chlapec sa zaľúbil do dievčatka, ktoré zahynulo pri železničnom nešťastí. Myslel si, že mu to navždy zlomilo srdce a chcel vyliť svoj žiaľ vo veršoch. Ale básne sa mu nedarili, a tak hľadal iné riešenie. Usúdil, že nemôže urobiť nič iné ako vstúpiť do kláštora a stať sa mníchom - kazateľom. Už sa videl v kutni s uzlovitým povrazom, ktorý ho udiera do lýtok. Keď oznámil svoje rozhodnutie rodine, zverolekár pokojne povedal:

- Kým nezmeniš svoje rozhodnutie, nedostaneš po obede zákusok.

Frédéric sa cítil pokorený takou malichernou prekážkou. Vydržal to dva mesiace a päť sous vreckového, čo dostával každý týždeň od otca, dával chudobným. Napokon sa však dal presvedčiť matkinými argumentmi o prednostiach svetskej kariéry.

Dom Ferdinanda Haudouina bol neveselý. Neprirodenosť, ktorú rodine vnucoval zverolekár, manželkino sklamanie v manželstve, ktoré sa postupne menilo na unudenosť, namrzená tvár Lucienny a nesvornosť oboch chlapcov vytvárali ovzdušie nedôvery a nevraživosti. Frédéric a Antoine sa mali radi ako bratia, ale nič viac. Toto bratské puto nebránilo ani zlobe ani pohŕdaniu, ale vždy uľahčilo zmierenie.

V nedeľu, keď zlé počasie nedovoľovalo vyjsť z domu, bola Haudouinovie domácnosť ešte pochmurnejšia ako inokedy. Pani Haudouinová a jej deti trpeli zúfalou nudou, zatiaľ čo zverolekár preratúval svoje účty a zádrapčivo prezeral úlohy detí. V takých chvíľach sa Antoine modlieval, aby otec do týždňa zomrel, a vždy mu potom bolo ľahšie. Za pekného počasia chodievali v nedeľu zvyčajne do Claquebue. Ferdinand zapriahol svoju bričku a odviezol celú rodinu k strýkovi Honorému. Pre deti, ktoré si rozumeli s bratancami, znamenal tento výlet uvoľnenie a pani Haudouinová s nesmiernym pôžitkom sledovala, ako bezohľadne zaobchádza Honore s jej manželom.

Strýko Honore a zverolekár cítili k sebe ozajstnú náklonnosť, nevládla medzi nimi nijaká nenávisť a nikdy sa nestalo, aby sa všetko dobré či zlé, čo sa jednému z nich prihodilo, nebolo dotklo toho druhého. Nevládla medzi nimi nijaká rivalita, pretože Honore nebol ctižiadostivý. Jeden druhým pohŕdal, ale keď došlo k sporu, Ferdinand nemal takmer nikdy prevahu a dôvody, pre ktoré pohŕdal Honorém, neboli také, aby sa k nim priznal.

"Myslím, že si málo diplomatický," vyčítal zverolekár Honorému jeho úprimnosť, zatiaľ čo jeho brat, ktorý ho pri niečom prichytil, mohol zvolať: "Klameš, až sa ti od úst práši!"

Takýmto tónom sa bratia zhovárali takmer vždy. Oboch pokladali za pokrokových republikánov, protiklerikálov, ba za nevercov. Honore zastával tento názor bez akejkoľvek cieľavedomosti. Bol republikanom od čias cisárstva a ostal ním, pretože sa domnieval, že republika ešte potrebuje ochranu. Bol protiklerikálom, aby čelil farárovej nie vždy ohľaduplnej moci, a nevercom, pretože perspektíva večného života sa mu hnusila.

Ferdinand zasa tajne a vytrvalo zbožňoval všetko, na čo sústavne a verejne útočil, a bratova umiernená, i keď úprimná horlivosť ho jednostaj zraňovala. Žiaľ, nenašiel spôsob, ako mu to dať najavo bez toho, aby sa dostal do rozporu sám so sebou, ba dokonca sa musel zo všetkých síl brániť, keď nm Honore vmietol do tváre: "Vravím ti, že v podstate si ostal tmárom."

Jediným zadosťučinením pre Ferdinanda bolo vedomie, že šťastie sa usmialo na každého z nich podľa zásluhy a že jemu prišlo oveľa viac ako bratovi. Lenže Honore by sa s ním bol škriepil ešte aj o tom, pretože vedel byť neobyčajne ľahko šťastný a neveril, že by niekto mohol mať závideniahodnejší osud ako on. Jeho životnú radosť skalil iba jediný tieň, a to bola spomienka na pokorenie, ktoré ani čas nezahojil. Spočiatku sa nemohol pomstiť, a keď sa už zmieril s ranou zasadenou jeho hrdosti, náhodou oživila celú záležitosť zverolekárova politická činnosť a znovu ju rozjatriła. Začalo sa to jedného horúceho slnečného popoludnia, keď Honore kosil na rovine medzi raicartskými lesmi a cestou vedúcou cez celé Claquebue.

III

Honore Haudouin došiel na cestu, čo oddeľuje Spálené pole od jeho domu, položil kosu na pokosené obilie a vzpriamili sa v celej svojej výške do rozpáleného svetla. Pot mu prilepil košeľu na chrbát a pod pazuchami mu nakreslil veľké mäkké vrecká. Honore nadvihol slamený klobúk a opakom ruky si utrel pot, čo sa mu perlilo na krátko ostríhaných vlasoch. Zádaval sa doľava a zbadal poštára, ktorý vychádzal z jeho domu, celkom na konci dediny na ľavej strane cesty, tam, kde rovinku zovrela rieka a výbežok lesa.

- Deodat sa už vracia, - uvažoval, - iste sú už štyri preč.

Honore dostal chuť napiť sa niečoho studeného a prešiel cez cestu. V kuchyni za zavretými okenicami počul, ako žena drhne ryžovou kefou dlážku. V miestnosti bolo čerstvo ako v pivnici. Chvíľu stál nehybne, vychutnávajúc sviežosť, a oči v prítmí odpočívali od ostrého svetla. Výzula si dreváky, aby si ochladil bosé nohy na dlaždicách. Z hĺbky kuchyne sa ozval tenký, kovový, trochu zadychčaný hlas:

- Všetko je na stole. Pri chlebe máš dve očistené cibule. Fľašu som dala ochladiť do vody.

- Dobré, - odvetil, - ale načo drhneš kuchyňu, akoby si nemala nič dôležitejšie na robote?

- Pravdaže by som mala, ale ak zajtra príde Ferdinand so ženou a deťmi...

- Ten nepôjde obzerať dlážku v kuchyni, čo to táraš!

- Má rád, keď je jeho dom čistý...

- Pravdaže, jeho dom ... jeho dom ...

- Ty si stále myslíš, že si vo svojom!

Honore by sa bol hádam dal strhnúť k škriepke, ktorú chcela Adelaida vyvolať, aby sa rozptýlila, ale potom si povedal, že bude múdrejšie napiť sa niečoho studeného. Hmatkajúc hľadal vedro so studenou vodou, ponoril do nej ruky a ošpliechal si tvár. Potom sa schuti napil z fľaše. Keď uhasil smäd, mohol pokojnejšie posúdiť kvalitu nápoja - zmesi trpkého vína a odvaru z listia, ktorý zanechával v nose neprijemnú chuť bylinkového čaju.

- Z toho sa teda určite neopijem, - povedal rozladene.

- Adelaida poznamenala, že liter vína stojí sedem sous a že sud musí vydržať až do budúceho vinobrania. Ešte dodala, že všetci chlapi sú rovnakí. Myslia len na to, čo by vypili.

Honore sa obrnil trepezlivým mlčaním a odkrojil si z tvrdého bochníka. Sadol si na podokenicu a pustil sa do cibule.

Žena sa ho spýtala už miernejším hlasom:

- Ostalo ti ešte veľa?

- Ani nie. O siedmej budem hotový. Nechcem sa chváliť, ale vybral som si na kosenie najlepší čas. Klasy sú naliate a stebľa krehké. Také obilie samo padá pod kosou, je mäkké ako dievčenské chĺpky.

Medzi manželmi opäť zavládlo ticho. Honore prežúval chlieb a uvažoval:

- Samo padá pod kosou, a predsa je s ním priveľa práce na ten úžitok, aký z neho človek má.

Ale pomyslel si, že obilie vždy stojí za to, aby sa pokosilo, pretože sa je. A čo ako lacno predá zvyšok, ktorý nespotrebuje, aj tak je to zisk. A lopota na páliacom slnku sa neráta, ak z nej má človek radosť. Stačilo, aby si spomenul na prvý rok po svadbe, keď pracoval štrnásť hodín za dvadsaťpäť sous, aby zistil, že teraz sa má ohromne dobre. Jeho meditácie i vystriedala blažená lenivosť a Honore sa poddal drobnému životu tejto miestnosti, chránenej pred slnkom a prácou, kde nebolo počuť nič, len bzukot osy, čo hľadala cestu do tepla, a tichý šuchot vrecoviny, ktorú Adelaida skrúcala nad vedrom so špinavou vodou.

Honore sedel medzi dvoma krídlami otvoreného okna, chrbátom sa opieral o okenice a pomaly jedol, aby oddialil chvíľu, keď bude musieť odísť. Oči si zvykli na pološero v kuchyni a teraz už rozoznával v pozadí miestnosti sklonenú postavu Adelaidy. Kľáčala na dlážke obrátená k nemu chrbtom a vysoko zdvihnutý zadok zakrýval hlavu vtiahnutú medzi ramená. V širokej čiernej sukni, stiahnutej okolo lýtok, vzdúvali sa obrisy, ktoré nadobudli v tomto prítmí neurčité rozmery. Honore, ktorého často mrzelo, že jeho žena je taká chudá, začudoval sa plnosti jej zadku.

Čierna sukňa sa pomaly pohybovala v neistom vlnení, ktoré rozhojďalo husté tieň v pozadí kuchyne. Honore sa snažil sústredeným zrakom spresniť nejasný tvar, ktorého obrisy mu zahalovala polotma. Bol zmätený akoby prítomnosťou niečoho cudzieho, akousi nečakanou náhradou. Adelaida opäť chytila ryžovú kefu, spustila ruky a začala šúchať dlážku. Zadok sa jej stiahol dopredu, ale vzápätí sa pri rýchlom spätnom pohybe znova zaoblil nad pätami. Honore bol ako urieknutý. S natiahnutým krkom sledoval čiernu sukňu, vystupujúcu z tmy v striedavom rytme zdvojnásobnené-ho úsilia. Za okenicami počul dych leta a osa, čo mu bzučala okolo uší, spievala akúsi dotieravú pieseň. Chladistá kuchyňa, v ktorej pološero rozprestieralo svoje ťažké tajomstvá, akoby sa premenila na čakareň a najmenší zvuk ho pichal do tela. Mal tak trochu pocit ako vo Vtácej ulici, kde ešte ako handliar chodieval dva-tri razy do roka: hmýril sa tam celý roj navoňavkovaných dievčat s ružovými prsami a sviatočnými stehnami. Bolo tam jedno veľké, všade okružle dievča a husári sa bavili tým, že ho plieskali po zadku... Honorému sa vybavila úplne jasne, jej obraz sa premietal na pozadí kuchyne. Potom ustúpil inému obrazu ženy z Claquebue. Honore opustil okno a zamieril za vízgavým zvukom tvrdej kefy, ktorá určovala rytmus natriasajúcej sa čiernej sukne. Zrazu bol nezvyčajne nespokojný a nešikovný. Najprv schmatol iba látku.

Prekvapená Adelaida otočila k nemu chudú unavenú tvár, rozžiarenú úsmevom. Zdalo sa, že Honore je ešte väčšmi prekvapený ako jeho žena, akoby ani nečakal túto domácku tvár. Zaľapotal niekoľko zmätených slov, na ktoré Adelaida nežne odpovedala. Celý vyjašený zaváhal, potom stisol oboma rukami. Ihneď pochopil, že ho vzrušili klamné vidiny, ktoré sa rozplynuli, keď pod hrubou látkou ucítil iba dve beznásé stehná. Ustúpil opäť k oknu, pokrčil ramenami a tajne si vzdychol, no nie tak ticho, aby ho žena nepočula:

- Človek si vždy predstavuje, neviem čo.

Adelaida, taktiež sklamaná, nechcela sa zmieriť s porážkou a pokúsila sa vzkriesiť čaro, čo sa rozplynulo pod rukami jej manžela. Sukňa opäť začala tančiť, premyslene sa sťahujúc a napínajúc. Honore podráždene otvoril okenice. Do kuchyne vletela stuha slnka a natrúsila zlato do záhybov čiernej sukne. Honore sa rozosmial a zavrel okenice. Jeho žena sa cítila pokorená. Zlostne sa spýtala:

- Čo ťa to napadlo pred chvíľou? Čo si chcel?

- To sa aj ja pýtam sám seba, - odvetil Honore s nádychom nevraživosti.

Adelaida sa nahnevala. Zamierila k nemu do okenného výklenku.

- Ach! Ty sa pýtaš?

- Ale nie, nič sa nepýtam.

- Ja ti to teda poviem ...

- Dobré, dobre, nemám čas počúvať ...

- Potreboval by si ženské ...

- Pozrime sa, čo jej máta v hlave ...

- Áno, také tučné, čo toho majú všade plno, čo?

Chytila ho za ramená. Honore sa striasol a netrepežlivo odvetil:

- Prečo tučné? Človek to robí s tým, čo má...

- Ale tučné by si mal radšej, to si dokázal!

- Daj mi pokoj s tvojimi dôkazmi! Robím všetko vtedy, keď je na to čas, to je všetko. Iba boháči sa milujú za bieleho dňa.

- Nuž ja som nemala také šťastie ako mnoho iných žien.

- Ty stále len nariekaš.

- Nie je ťažké mať v šnurovačke všetko, čo treba, keď niekto má muža zverolekára, ktorý zarába dosť, aby uživil bez práce ženu, ktorá si môže na seba navesť čačky, nosiť klobúk a topánky!

- Tebe by ani to nepomohlo, nebola by si o nič krajšia, - poznamenal Honore. - Ani keby si sa celá natiahla do hodvábu...

- Do hodvábu? - zasmiala sa Adelaida. - To mi naozaj nehrozí. S človekom, ktorý sa nevyzná v koniarskom remesle a nedokáže si udržať dom, čo mu otec zanechal, bolo by úplne zbytočné myslieť na hodváb ... Ak nás tvoj brat vyženie z domu, skapeme niekde v priekope ...

- Ak bude pekné počasie, nebude to o nič horšie ako skapať v posteli.

- Ty, ty budeš vždy so všetkým spokojný, len keď ja zomriem prvá.

- Namojveru!

- Veď len na to čakáš ...

- Prisámvačku, zatlačím ti oči a potom ti poriadne podviažem bradu, aby si už konečne raz zavrela tú klapačku!

- Honore, povieš mi už ...

- Nedotýkaj sa ma!

- Tak povieš mi ...

Honore ju už nechcel počúvať. Nadal Adelaide do starých hlupaní, vyšiel a zabuchol za sebou dvere. Ani si nevšimol, že vyšiel na slnko s holou hlavou. Adelaida prebehla cez kuchyňu, vtom zbadala klobúk, ktorý si muž zabudol na stole, a rozbehla sa za ním.

- Honore, zabudol si si klobúk. Taká horúčava, a ty si zabudneš klobúk.

V jej hlase, preskakujúcom od bežania, bolo cítiť znepokojenie i nehu.

- Máš pravdu, - povedal Haudouin a zastal, - zabudol som si klobúk.

- Ty si si naň ani nepomyslel.

Zadíval sa na jej zostarnutú, kostnatú a vráskavú tvár, na jej popolavé pery, chvejúce sa od dojatia, na čierne oči, v ktorých sa ligotali slzy. Dojatý a zachvátený výčitkami svedomia pozrel sa aj na čiernu sukňu s početnými záhybmi, ktorá v ňom v pozadí kuchyne vyčarila ilúziu, vyvolávajúcu ešte aj teraz ľútosť v jeho tele.

- Človek položí klobúk do kúta, - povedal mierne, - a potom naň celkom zabudne.

- Ako pred chvíľou, - dodala Adelaida. - To preto, že v kuchyni bola taká tma. Ako v noci. Keď je tma, človek nevidí, čo robí. To preto ...

Honore sa usmial na ženu a okrajom klobúka sa dotkol jej ruky.

- Veru, - povedal odchádzajúc, - keď je tma!

Adelaida stála uprostred dvora, dívala sa za ním, ako prechádza cez cestu, a vzdychla si:

- Taký pekný chlap, človek by neveril, že už má štyridsaťpäť rokov. Iní v jeho veku vyzerajú ako starci.

Len čo Honore nabrúsil kosu, začul hrkot koča a už aj sa spoza zákruty na ceste, dvesto metrov od Spáleného poľa, vynorila brička jeho brata Ferdinanda. Zverolekár hnal koňa, len sa tak za ním prášilo. Honore odložil kosu, podišiel na kraj cesty a zahundral:

- Takto štváť zviera v takej horúčave. Načo je to dobré?

Videl, ako Ferdinand dvíha klobúk a zdraví koscov, a pochopil, že kôň bežal parádnym evalom, pretože zverolekár nikdy nepodliehal rozmaru, ale riadil sa rozumom ako múdry muž. Honore, ktorý sa vyznal v koňoch, pozoroval blížiacu sa zviera. Podľa jeho názoru bolo príliš ťažké.

„Aj keď je Ferdinand zverolekár,“ pomyslel si s uspokojením, "nikdy nebude vedieť, čo je to dobrý kôň. Isteže je to mocné zviera, ale nie bežec, aký sa hodí do koča. A potom, aké brucho mu to visí medzi prednými nohami..."

Keďže zverolekár nezvykol chodiť do Claquebue uprostred týždňa, Honore sa ho opýtal, len čo brička zastala:

- Stalo sa niečo?

- Nie, nič, - odvetil Ferdinand, zostupujúc z koča.

- Zavolali ma sem neďaleko, nuž som vám prišiel povedať dobrý deň. Okrem toho zajtra nebudem môcť prísť, až na budúcu nedeľu.

Podal Honorému ruku, čím sa prehrešil proti tichej dohode, podľa ktorej sa bratia medzi štyrmi očami vyhýbali akýmkoľvek prejavom priateľstva. Honore sa lenivo dotkol podávanej ruky. Nezapochyboval o zmysle tohoto gesta: určite od neho brat niečo chce. Z jasného pohľadu staršieho brata Ferdinand pochopil, že partia sa preňho začína zle. Začervenal sa, a aby zastrel rozpaky, opýtal sa s prehnaným záujmom na deti.

Honore priateľsky hladkal koňa a stručne odpovedal: - Dvaja najmenší, Klotilda a Gustáv, sú v škole. Už sa mali vrátiť, ale vždy sa cestou niekde zamocú. Alexis pasie kravy na obecných lúkách. Do školy sa vráti na jeseň. Juliette, kým sa vydá, na čo má ešte dosť času, musí zastávať na poli chlapeckú silu - nedá sa nič robiť, keď je jej brat na vojne.

- A Ernest je stále v Epinale. Dám ti prečítať jeho posledný list. Píše, že si ho čatár váži. Len sa obávam, aby si nezmyslel stať sa vojakom. Alfonz mu toho toľko narozprával... Mám nejaké správy o Alfonzovi?

Zverolekár zavrtel hlavou. Nemal rád, keď mu niekto pripomínal nehodného brata, a Honore to dobre vedel.

- Chudák Alfonz. Nemal šťastie. A predsa to bol taký fajn chlapec.

Ferdinand si nenávisťné hrýzol pery.

- Nemám pravdu? - naliehal Honore.

- Isteže, - zašomral Ferdinand stiesneným hlasom.

- Často naňho, na chudáka, myslím. Kto vie, či je ešte v Lyone a koľko má teraz detí. Už to budú dva roky, čo od neho nemáme nijakú správu.

Honore sa odmlčal a potom spustil prehnane veselo:

- Ale veď ho poznáš: jedného krásneho dna príde

bez ohlásenia a usadí sa u teba na mesiac-dva s celou familiou... Budeme radi, až ho zasa uvidíme.

Zverolekár, ktorý ani nepomyslel na túto eventualitu, pocítil, ako mu líca červenejú od zlosti. Oči sa mu kruto zabľýskali. Zdržal sa však nezdvorilej poznámky na Alfonzovu adresu - nebola by šťastným začiatkom nevyhnutného rozhovoru, o ktorom rozmyšľal od včerajška. Po chvíľke rozpačitého ticha sa opýtal na claquebueského starostu Filiberta Messelona.

- Nemal som čas ísť za ním, - odpovedal Honore,

- ale poslal som ta včera Juliettu. Nemá sa bohvieako, to vieš, je zodraný. Vyzerá to tak, že dlhšie ako štrnásť dní nevydrží. Darmo, je to už starec.

- Až tak je ho škoda, - vzdychol si Ferdinand.

- Bol to dobrák a dobre si zastával svoje starostovské miesto na obecnom úrade... A propos, obecný úrad...

Honore nepochopil správne zmysel slova a propos a skočil mu do reči:

- Už som ti povedal, že nechcem byť starostom ani jeho zástupcom. Stačí, keď je človek v obecnej rade.

Zverolekár zamľaskal jazykom, akoby trval na svojom "a propos", a jeho úzka tvár s ctižiadostivou bradou náhle ožila. Zdalo sa, že práve našiel hľadaný prechod.

- Nedáš mi dopovedať. Naopak, šlo by o iného kandidáta. A pretože ty máš vplyv ...

Honore naozaj mal v obecnej rade a v celom Claquebue určitý vplyv. Rád to počul od vlastného brata, lichotilo mu to a hneď ochotnejšie počúval.

- Predstav si, - pokračoval zverolekár, - nedávno bol u nás na obede poslanec Valtier, zaskočil k nám, kým čakal na prípoj k vlaku. Je to priateľ, ktorý nám preukázal cenné služby a ešte nám ich preukáže obom, tebe aj mne.

- Ja Valtierovi za nič nevďačím a nič od neho nechcem, ale zato nič.

- Človek nikdy nevie. Slovom, pri obede sa reč zvrtila na Filiberta Messelona a Valtier mi naznačil, že by vedel o niekom, kto by sa hodil na jeho miesto... Prirodzene, je presvedčený, že jeho voľba posluží záujmom všetkých občanov. Valtier je svedomitý muž, stelesnená lojalita a má veľmi dobré meno v parlamente. Nemusím ho chváliť...

- Ak jeho kandidát vyhovuje, koniec koncov...

Ferdinand sa pokorne usmial, akoby sa vopred ospravedlňoval.

- Viem, že sa ti to nebude páčiť, a priznám sa, že aj ja som si ťažko zvykal na to meno... Ide o Zéphu Maloreta.

Honore zahvízdal, ohúrený bratovou bezočivosťou.

- Ty ho aspoň nemáš prečo nenávidieť.

- Na prvý pohľad, samozrejme...

- Najviac ma však udivuje, že Valtier strká do popredia jedného z najväčších spiatočníkov, zúrivého prívrženca kléru, akým je Zéphu. Čo to má znamenať?

Zverolekár sa necítil vo svojej koži. Opatrne odvetil:

- Nevieť... ťažko to vysvetliť... Vieš, politické okolnosti sú veľmi zvláštne. Už sám program generála Boulangeru zmieril veta odporcov a môže robiť prostredníka aj medzi zdanlivo opozičnými stranami. V období takej anarchie, aké teraz prežívame, je takéto spojenie želané. Fakty nám nanucujú záver...

- Počúvaj, ja nepoznám generálov program ani fakty, ani nič z toho, o čom hovoríš, poznám však Claquebue a vravím ti, že vymenovať Zéphu za starostu znamená vykašľať sa na republiku a republikánov. To nijaký Boulanger nemôže vysvetliť.

- Aby som ti povedal pravdu, myslím, že Valtier pozná niekoho z Maloretov rodiny... vzťahy, ako mi povedal...

- Vzťahy? Počkaj! Nebola to náhodou Zéphova dcéra... ale áno, jeho Marguerita, také prefikované dievčisko, sa pred dvoma rokmi usadila v Paríži. Pekné dievča, namojveru, a ako vidím, má zmysel pre rodinu.

Ferdinand šiel pritiahnuť akýsi remeň na záprahu, aby sa vyhol odpovedi.

- Viem, - pokračoval, - povieš mi, že Maloretovci boli vždy proti môjmu otcovi...

- Na to ti kašlem, - odsekol Honore pohrdavo.

- Ani ty sa už hádam po pätnástich rokoch na Zéphu nehneváš pre tú historku s partizánom? Sám uznáš, že aby to nesvedčilo o tvojej veľkodušnosti ani o zdravom rozume!

Honore mlčal. Obrátil sa chrbtom k bratovi a začal sa zaujímať o chrup koná. V zlosti sa však nešikovne dotkol zvieraťa, kôň prudko mykol hlavou a vytrhol sa mu. Zverolekár vycítil, že práve narazil na vážnu prekážku, a v návale netrpezlivosti usúdil, že môže naliehať:

- Keby človek mal vždy brať do úvahy drobné trenice z posledných dvadsiatich rokov, nemal by už ani jedného priateľa. Zéphu nám niekoľkokrát ukrivdil, ale dnes mu to môžeš odpustiť.

- Nie, - odvrkol Honore.

- Ale, ale! Vari ti z nosa odhryzol?

Honore mykol plecami. Chcel udržať koňa a nervózne stisol ohlávku. Zviera od bolesti zaerdžalo. Podráždený Ferdinand už neskrýval netrpezlivosť.

- A čo je vlastne pravdy na tom príbehu s partizánom? Všetko je príliš nejasné a neurčité. V tomto kraji som o tom nikdy nepočul rozprávať.

Honore sa prudko obrátil a chytil brata za rameno.

- Nie, ty si o tom nikdy nepočul rozprávať. Chceš vedieť prečo?

- Ale nie, mne na tom nezáleží...

- Všetko sa dozvieš. Počúvaš ma? Potom ma hádam už prestaneš otravovať.

Honore bol bledý a zverolekára pochytal strach; pokúsil sa vytrhnúť bratovi, ale ten ho posotil k priekope a prinútil ho sadnúť si na jej okraj vedľa seba. Kôň, keď videl, že sa mu chlapi obrátili chrbtom, zatiahol koč až na dvor a tam sa postavil do tieňa pod orech.

- Keď prišli Prušiaci... - začal Honore, potom sa zasekol, zadíval sa Ferdinandovi (do očí a prudko vychrstol:

- Nemám dôvod, prečo by som si to všetko nechával pre seba. Povieť ti všetko! Hned sa však upokojil a pokračoval pevným hlasom:

- Patril som k skupine, ktorá behala po krajine a nevedela, čo robiť. Keď! sme sa dozvedeli, že prídu do Claquebue, zostavili sme sa na kraji lesa. Bola to hlúposť, ale celú noc sme si dávali do nosa v rouilleuskej krčme. Chceli sme robiť zo seba chytrákov, hoci v hĺbke duše sme všetci lutovali, že sme sa nepridali k pravidelnému vojsku, čo držalo bellechaumské kopce. Ja som stál presne na konci Spáleného póla, za húštinou vybiehajúcou na planinu. Potom ju vysekali. Bolo to tamto.

Honore ukázal na kus lesa, vzdialený štyristo-päťsto metrov.

- Asi o druhej popoludní som zbadal, ako sa spoza Červeného víška vynárajú špicaté prilby. Počuli sme ich písťaly. Keď si na to spomeniem, je mi zle. Díval som sa, ako tá zberba zostupuje dolu a mieri k nášmu domu. Vieš si predstaviť, ako mi vyschlo v hrdle! Dákych desať-pätnásť metrov odo mňa stál vari osemnásťročný mládenček menom Toucheur. Nebol to zlý chlapec, len mladý a nerozvážny. Nevidel som ho, len som počul, ako mi vraví čudným hlasom: "Prušiaci práve vošli do raicartského lesa." Najprv som mu chcel povedať, aby zavrel papuľu, ale potom som si pomyslel, že medzi chlapmi, čo chránia okraj lesa, je dosť hlupákov, ktorí sú ochotní začať strieľať, za čo potom Prušiaci podrežú polovicu Claquebue. "Naozaj," odvetil som mu, "uvidíš, že nás zovrú medzi dva rybníky." Toucheur stál vľavo odo mňa. O päť minút nato som dostal správu z pravej strany, že nás tí darebáci naozaj stláčajú medzi dva rybníky. Všetko sa odohrávalo, ako som predvídal. Priatelia hrdinovia vzali nohy na plecia, a ak sa mám priznať, aj mne, hoci som vedel, na čom som, spadlo srdce do gátí. Koniec koncov, nemohol som predsa ostať sám striechnuť na Prušiakov. Opustil som teda kraj lesa a stiahol sa hlbšie...

- Opustenie stanovišťa pred nepriateľom, - poznamenal zverolekár.

- Čerta starého. Trochu som sa pomkol doľava a naďabil som na chodník, lemujúci okraj lesa. Tam som zbadal môjho Toucheura, ako skáče do úvozu, čo vedie, ako dobre vieš, k nášmu domu. Rozbehol som sa za ním, a keď som dobehol na cestu, vidím, že cvála ako blázon rovno k nám. "Toucheur!" zreval som za ním, ale kdeže, ten nemal ani v päte počúvať ma. Myslel len na to, ako by sa čo najskôr dostal do prvého domu, a tým bol práve náš dom. Vieš si predstaviť, partizán u nás, v starostovom dome! To stačilo, aby postrieľali celú dedinu. A tak som sledil za tým bláznom, ktorý mal dobrých sto metrov náskok a ktorému navyše horela zem pod nohami. Práve vchádzal do domu, keď som dobehol na hradskú a tam som stretol Zéphu Maloreta. Samozrejme, že som sa pri ňom nezdržoval.

- Teda, keď sa to tak vezme, nevieš určite, či bol Zéphe jediný, čo vás videl...

- On sám mi to povedal vtedy, keď som mu strčil papuľu do močovky.

Honore sa schuti zasmial pri spomienke na to priznanie. Ferdinand mu opäť pripomenul, že to nie je také vážne, keďže z toho všetci vyviazli so zdravou kožou.

- Nechaj ma dohovoriť. Vošiel som teda do domu a našiel som tam toho malého. Visel na krku našej mamke a smoklil. Pokúšala sa ho upokojiť. Boli v kuchyni. Chytil som Toucheura za krk a sotil som ho k dverám. Mal som s ním hned odísť, ale vieš, ako je to: matka bola doma sama, Adelaida odišla s deťmi k vám a otec už od rána čakal Prušiakov v obecnom dome. Nevedel som sa premôcť, musel som ju vyobjímať a dačo jej povedať. Toucheur to využil a skrčil sa do kúta k hodinám, hlavu medzi kolenami a zadok na päťách - schúlený ako zvieratko. Kým som ho dvíhal a povzbudzoval kopancami, Prušiaci už vychádzali spoza zákruty na cestu. Zdá sa, že to boli Bavoráci, najhorší z najhorších Prušiakov. Bolo ich zo dva tucty a viedol ich poddôstojník. Vravím poddôstojník, ale možno to bol aj dôstojník. U nich šarže nenosia dištinkcie ani na rukávoch ani na čiapkach. Povieš, že je to detail, ale to jasne dokazuje, že boli divosi. Z miesta, kde stáli, videli celý dom. Nemohli sme fnngnúť do stodoly. A zachrániť sa cez zadné okno bolo riskantné. Sám by som sa bol o to pokúsil. Ale s Toucheurom sa na to nedalo ani pomyslieť. Zakvačil sa mi do kabáta a zuby mu drkotali od strachu. Matka nestratila hlavu. Otvorila dvere do izby a prikázala nám, aby sme sa skryli pod posteľ. Toucheura nebolo treba dva razy ponúkať, hned sa ta strčil a už ani nedýchal. Ja som bol, namojušu, takmer pokojný. Prečo by prezerali izby? Len čo sa zotmie, pokojne odídeme. Matka bola v kuchyni, a dvere nechala otvorené. Zrazu som počul, ako vraví: "Honore, zastali a veliteľ sa zhovára so Zéphom." Ako vravím, v tej chvíli mi to nevadilo. "Už odchádzajú," vravela matka. Potom zrazu zmĺkla a zavrela dvere.

Počul som dupot číziem na dlaždicach v kuchyni... Panebože, načisto mi vyschlo v hrdle od strachu! Čatár povedal: "Ukryli ste vo svojom dome partizánov."

A mal si počuť tú sviňu, ako hovoril po francúzsky. Matka sa vykrúcala, prisahala, že žiadneho partizána nevidela, ale čatár tvrdil, že to vie určite. Napokon vrava zmĺkla a nič viac sme nepočuli. Potom čatár voľačo povedal svojim ľuďom tou ich hatlaninou. Pravdepodobne ich poslal presnoriť stodolu a sýpky...

Ferdinand sa bál počúvať, čo bolo ďalej. Chcel vec uzavrieť:

- Ale nakoniec ste z toho predsa len vyviazli so zdravou kožou. A to je hlavné.

- Keď skapať, tak skapať. Len som nechcel, aby ma našli na bruchu pod posteľou. No než som stihol vyliezť, otvorili sa dvere. Videl som podolok mamkinej sukne a za sukňou - čo? Čatárovo čížny. Najprv som nič nechápal, potom som zbadal, ako sa sukňa dvíha.

- Honore... - zaprotestoval zverolekár zlomeným hlasom.
- Počul som ich vzdychať nad svojou hlavou. A nemohol som sa ani pohnúť. V tej chvíli som nemyslel "na svoju kožu, ale aj keby som bol mohol všetkých postrieľať jedinou ranou z pušky, nebol by som sa odvážil ukázať, nebol by som mohol...
Ferdinand si utrel pot, čo mu stekal spod klobúka.
- O takých veciach sa nehovori, - zahundral,
- nemal si mi to rozprávať.
- Nečuduj sa teda, že sa o tom v Claquebue nehovori. Otec ti povedal iba to, čo sme museli povedať my jemu. To ostatné som vedel iba ja. Toucheur o týždeň padol a mne sa odvalil kameň zo srdca. Po vojne som si mohol vyrovnať účet s Maloretom - vpáliť mu spoza kríka guľku do tela. Nikto by sa to nebol dozvedel. Ale kým mamka žila, nechcel som ukázať, že som na to nezabudol, a okrem toho nemám rád takúto robotu, aj keby som ňou zbavil svet takého Zéphu Maloreta.
- Je isté, že Maloret nekonal správne, - zahundral Ferdinand,
Na chvíľu sa zamyslel. Mimovoľne sa vrátil k poslednému rozhovoru s Valtierom. Zdalo sa, že poslancovi veľmi záleží na Zéphovej kandidatúre. Bol celý preč do Marguerity Maloretovej a Ferdinand si ho nemohol ničím viac získať ako uspokojením rozmaru tohto dievčiska. Sľuboval si od priateľstva s poslancom veľa výhod. Nešlo mu ani tak o osobnú ctižiadosť, ale myslel na životnú dráhu svojho najstaršieho syna Frédérica, ktorému by Valtierova podpora mohla zabezpečiť skvelý začiatok.
- Počúvaj, Honore. Uznávam, že Zéphu sa zachoval veľmi špatne. Dá sa však predpokladať, že konal v záchvate strachu. Keď si pomyslí, že by ma na ceste zastavil oddiel Prúšakov ...
- Poznám ho. Je opatrný a neobľubuje streľbu, som si však istý, že nie je zbabelec To je niečo iného...
- Napokon ani nejde o to, aby si mu odpustil, - povedal zverolekár. - To od teba nežiadam. Ale vo veci, ktorou sa zamestnávam, nemá nenávisť miesta. V našom záujme, v záujme našej rodiny, je potrebné, aby sa Zéphu stal starostom. Tak treba stavať otázku.
- Pokiaľ ide o naše záujmy, v tom sa vyznáš lepšie ako ja, ale nezabúdaj, že Zéphu prinútil tvoju matku, aby sa dala obskákať Prúšakovi.
Toto slovo vohnalo Ferdinandovi červeň do tváre. Vzbúril sa proti voľnosti výrazu, ktorý urážal pamiatku obete.
- Aspoň o mŕtvych by si mohol hovoriť s úctou.
- Ach, mŕtvi! Vieš, mŕtvych netreba ľutovať. Keby šlo v tomto prípade len o mŕtvych, nezošedieval by mi z toho ani chl. Ale ja, čo som trčal pod posteľou, ja nie som mŕtvy, a Maloret, ktorý poslal Prúšaka, aby sa zabával nad mojou hlavou, tiež nie je mŕtvy. A o to práve ide, vieš?
- Viem, viem, ale treba vidieť aj druhú stránku veci, a potom, Valtier ...
- Dobré, - prerušil ho Honore tvrdým hlasom.
- Myslím, že som ti povedal dosť. Pokiaľ to ja budem môcť prekaziť, Zéphu sa nikdy nestane starostom v Claquebue. Zverolekár pochopil, že narazil na Honorého rozhodnosť a pevnú vôľu. Videl budúcnosť svojho syna ohrozenú nezmyselným hnevom. Vlastná bezmocnosť ho rozzúrila do nepříčetnosti. Začal hľadať argument, ktorým by prinútil brata k ústupku. Jeho bledé oči sa zahľadeli na dom, na ten dom, ktorý bol jeho majetkom a z ktorého mohol vyhnáť Honorého takmer z jedného dňa na druhý. Zlost' by ho už-už bola priviedla k tomuto kroku, ale rozum ho vystríhal pred nebezpečenstvom. Honore by sa bez váhania odsťahoval a zverolekárovi záležalo na tom, aby jeho brat býval v dome Haudouinovcov, pretože tak slúžil jeho politickým záujmom v Claquebue. Okrem toho sa Honore staral o majetok svojho brata ako o vlastný. Ferdinand prehltol slová, ktoré sa mu drali na jazyk. Honore však zbadal hnev, čo sa bratovi zračilo na tvári, i to, ako sa pozrel na dom a uhádol, o čom premýšľal. Odpovedal presne na jeho myšlienky:
- Odídem, kedy budeš chcieť, a možno ani nepočkám, kým mi to povieš.
- Ale nie, - zaprotestoval Ferdinand, - čo si to namýšľáš? Som ochotný podpísať ti papier...
- Ach, tvoj papier! Môžeš si ho strčiť do riti, ak chceš.
Zverolekár znátene čosi zakoktal, ako že nikdy nemal v úmysle zneužiť svoje práva, a kým žije, má jeho brat strechu nad hlavou ...
Honore ho už takmer ani nepočúval. Díval sa na slnko, ktoré zapadalo za Červený vŕšok a zaplavovalo rumenou žiarou opačný koniec Claquebue. Oslepený sklopil napokon mihalnice a tichým, lenivým hlasom zopakoval:
- Áno, do riti.

Hovori zelená kobyla

Zo všetkých Haudouinovcov v Claquebue aj inde som mala najradšej Honorého. Jemu hádam vd'ačim za to, že som prekonala zúfalstvo márnej posadnutosti a nízkych vášní. U tohto nežného, vždy usmiateho muža som objavila tajomstvo bohatého erotizmu, ktorý nachádzal najlepšie uplatnenie mimo reality. Niežeby robil zo seba hanblivého. Objímal vlastnú ženu a nebol ľahostajný ani k ostatným. Ale jeho radosti lásky sa ničím nepodobali tej rozumovej blaženosti, ktorú milovníci mravnej hygieny do neba vynášajú s prísnou voľnosťou, ani smutným manželským povinnosťami, ktoré si zverolekár vždy plnil iba s výčitkami svedomia. Rodili sa niekedy zo slnečného lúča, inokedy predstihli svoje uskutočnenie, aby sledovali mračno. Objatie bolo preňho jednoduchým rozdeľovacím znamienkom, ktoré kládol do veľkého zmyselného sna, v ktorom blúdili obrazy jeho vysnívaného sveta. Keď Honore miloval svoju ženu, pozýval k tomu obilie z rovín, riek a raicarské lesy.
Ako osemnásťročný ocitol sa jednu nedeľu v jedálni v spoločnosti slúžky, ktorá dávala najavo svoju odvahu takým

spôsobom, že to v Honorém rozbúrilo krv. Vonku pokrýval krajinu sneh a slnko na chvíľu vrhlo ostré svetlo na studený obrus. Farby sa roztrieštili a zavírali v bláznivom tanci. Honore cítil, ako sa v jeho tele roztápa všetok ten sviatočný sneh, a hoci sa už dostal dosť ďaleko, nechal všetko tak a šiel otvoriť okno, aby sa potešil a zasmial nad slnečným tancom. Za sedemdesiat rokov som poznala veľa milencov, ale ani jedného, čo by tak tesne pred milostným vyvrcholením bol ochotný všetko opustiť kvôli tomu slnečnému lúču. Prednosťou tohto Haudouina bolo, že si vedel bez námahy zachovať najkrajšie ilúzie. Je pravda, že táto vlastnosť mala aj svoj rub a Honore neraz sklzol po šikmej ploche. Obilie, zvlnené vetrom, a vôňa otvorenej zeme naňho niekedy tak zapôsobili, že na chvíľu prerušil prácu a cítil, ako mu v tele narastá túžba po mocnom objatí. Vtedy sa mu zdalo, že pritíska na svoje únavou zmorené údy celý rozradostený svet. Potom žiadostivosť začala ustupovať, sústredila sa na úbohý bod v širom obzore a Honore sa vrátil k práci, rojčiac o bruchu daktorého claquebueského dievčaťa.

Adelaida nikdy nebola pekná. Už v čase, keď za ňou Honore chodieval, jej postava prezrádzala chudé, tvrdé telo pracujúcej vidiečanky, samá kosť a koža. Od sobáša si Honore netajil, že v šnurovačke jeho ženy niet ničoho, čo by potešilo ruku. Zistil tiež, že má škriepnu povahu a zakrátko príde o všetky zuby. Smial sa tomu ako dobrému žartu, ktorý vyparatil sám seba, a vravel Adelaidě, že "natrafil na číslo". Bol by radšej, keby Adelaida toho bola mala všade radšej priveľa, ale pretože bola jeho ženou, nešiel hľadať poludnie o polnoci, a miloval ju takú, aká bola. V podstate (aj keď to nehovoril, ba prísne vyčítal Adelaidě jej nedostatočný zadok) miloval ju práve preto, že bola taká. Nebude sa predsa trápiť pre tú trošku prs, ktorá chýbala vpredu, ani pre kúsok iného, čo chýbalo vzadu. Je tam toho! Záležalo len na tom, aby ta v pravej chvíli pridala niečo, a čo aká chudá bola, vždy, keď ju v posteli omakával, našiel toľko, aby mu to vyplnilo náruč. Niekedy rozmýšľal o tom, aké šťastie mal, že našiel práve takú ženu, akou bola Adelaida, ktorá s ním prežije tridsať-štyridsať rokov, tak ako on s ňou. Mal naozaj šťastie, že ju miloval ozajstnou láskou a nepociťoval potrebu klamať ju. Bolo to šťastie, ktoré sa dalo len ťažko pochopiť. Ale Honore na to zväčša nemyslel. Pískal si, keď na roviny tlačil pluh, potom sa zastavil, vymočil, opäť chytil pluh, odpľúval na ľavú stranu, spieval si, zhováral sa s volkami, hladkal ich po i proti srsti, hlasno sa smial, vyrezával pre svojich synov zo surového dreva vlčiky, z kôry píšťalky, zase sa smial, oral rovné brázdy a nevedel sa vynachudovať, aký je ten život krásny.

Farárovi naháňala hrôzu životná radosť Honore Haudouina. Vyvolávala v ňom pocit zbožnej závesti, a usúdil, že človek, ktorý vie byť bez pomoci cirkvi tak provokatívne šťastný, je hanebným príkladom pre Claquebue. Nedá sa povedať, že by farár nenávidel Honorého, mal ho dokonca rád a lutoval ho, že sa utápa v blude, ale predovšetkým bol duchovným stratégom. Vedel, že claquebueské duše namiesto toho, aby sa snažili dostať sa na cestu do raja, oveľa radšej sa pohybujú nízko pri zemi, kde im každú chvíľu hrozí nebezpečenstvo, že uviaznu v bahne. Bolo potrebné zahnať ich na blahodarnéjšie miesto, kde by boli vždy pripravené skočiť do neba. Farár znásobil svoje výstrahy. Podbrušká žien označil nápismi: "Pozor, tu je pasca" alebo "Nezdržiavať sa!" Aby dodal väčšiu váhu týmto výstrahám, dodával k nim hrozbu trestu, nie však na onom svete, ale v tomto slzavom údolí. Claquebuečania sa totiž nebáli vrtkavosti šťastia na onom svete. Strach z pekla im nebránil v hriechu, keby však od toho závisela úroda, žili by po celý rok cnostné, a farár im ponúkal práve takúto odmenu. Aby udržal duše v stave sľubujúcom večnú blaženosť, musel im predovšetkým nanútiť strach o statok a úrodu. Bolo to ponižujúce, ale bolo to tak a napokon, dôležitý bol výsledok. No už samotná prítomnosť Honore Haudouina v Claquebue mohla tento výsledok ohroziť. Honore sa naozaj nestaral o farárove výstrahy, to vedel každý, a predsa mal sviežu pleť, zvieratá mu neskapínali a tešil sa zo života po celý boží rok. Farár sa už ani neodvážil povedať, že si to odpyká na onom svete, pretože aj tí najnábožnejší považovali Honorého za takého dobrého človeka, že by s tým nikto nebol súhlasil. A tak farárovi neostávalo nič iné, iba tvrdiť, že zásluhy Adelaidy, ktorá bola dobrou katolíčkou, zmierňujú starostlivý hnev boží voči Honorému, a pokúšal sa šikovne zasiat zrnko sváru do Haudouinovie rodiny tým, že pri spovedi nabádal manželku, aby zo všetkých síl odmietala manželove nežnosti, čo im obom prinesie odpustenie. Adelaida nikdy nechcela prísť na tieto obete, ale po rozkoši sa nezabudla pomodliť modlitbu-dve, podľá toho, aké to bolo. V láske bola veľmi ďaleko od zdržanlivosti, ktorú dodržiavala pani Haudouinová-matka, a dokonca si nárokovala právo na odvážnu iniciatívu, ktorú Honore pokladal za anar-chickú a v každom prípade u manželky za nemiestnu. Aj keď si to farár nemyslel, držal sa pevne rodinných obyčajov. Tma podporovala jeho ohnivosť; na druhej strane bol presvedčený, že mužov rozmar má silu zákona, ale potešením žien pohrdal. Adelaida mala na to iný názor, a to bolo predmetom častých hádok medzi nimi. Nikdy sa nevzdala svojho podielu a žiadala, aby Honore bral do úvahy jej rozmary, hoc aj uprostred dňa. Ale márne ho prenasledovala dráždením, márne sa k nemu tísila alebo ponúkala jeho zvedavosti chudý prsník, ktorý vytiahla zo šiat a ktorý sa jej strácal medzi prstami. Honore sa jej vždy vymkol a nikdy sa to nezaobišlo bez kriku.

Pri tom všetkom vonkoncom nemal v úmysle do bodky zachovávať rodinné tradície. Vždy len jedným uchom počúval otcove rady o hospodárení s mužskou silou a na rozdiel od Ferdinanda počúval vždy len vlastné vnuknutie. A nebol to jediný rozdiel medzi bratmi. Už v čase, keď Ferdinand bol ešte dieťa, Honore nemal rád tohto malého papluha, ktorý sa z úkrytu díval, ako ľudia močili, a ktorý poznal hanbu prv ako hriech sám. Ferdinand zasa nedôveroval staršiemu bratovi, neviazanosť ktorého bola preňho stálou výčitkou, ale málokedy mu poskytol výhodu, že ho môže pokarhať. V lete si matka zvykla umývať nohy každú prvú nedeľu v mesiaci. Postavila si umývadlo doprostred kuchyne, aby sa príjemným rozhovorom odškodnila za túto nudnú zdravotnú povinnosť. Jules Haudouin a jej starší synovia sa s ňou zhovárali a vyhýbali sa pohľadu na holé nohy, zalial čo Ferdinand sa potichu bavil. Raz v nedeľu si Honore všimol, že jeho mladší brat púšťa guľôčky často k umývadlu, a pod jeho privretými mihalnicami zbadal pozorný pohľad, ktorým sa snažil vniknúť pod matkinu spodničku.

- Ferdinand!

Chlapec vstal a v rozpakoch sa začervenal.

"Zaslúžil by si si zaucho," dodal Honore.

Toto pristihnutie pri čine a vyhrešenie sa stali kameňom úrazu vo vzťahoch medzi bratmi. Ferdinand na to nezabudol

celý život. Tvárou v tvár Honorému mal vždy neprijemný pocit, akoby ho mali súdiť. Ani vek ani jeho úspechy ako zverolekára na tom nič nezmenili a on sa vždy stiahol do defenzívy. Honore vzápätí zabudol na príhodu, ale v jej dôsledku objavoval vždy ďalšie a ďalšie dôvody pre odpor, ktorý pocítil k mladšiemu bratovi v jeho ranom veku. Zverolekárova prehnaná hanblivosť akoby zakrývala dajaké zlé tajomstvo, a tento dojem bol tým neprijemnejší, že Honore cítil hlboké priateľstvo, ba priam obdiv k svojej švagrinej Helene. Predstavoval si, ako s hnusom znáša tie kradmé útoky tohto hanblivého samca, ktorý s poburujúcou opatnosťou ventiloval svoje neduživé chůtky, zošňurované stuchnutou predstavou slušnosti. Tón ich rozhovorov príliš jasne prezrádzal pohrdanie, ktoré Honore cítil k bratovi, než aby si to Helena nevšimla. Opýtala sa manžela na príčinu a Ferdinand jej odpovedal žalobami, ktorých prudkosť jej musela byť nápadná. Podľa neho Honore nemal nič iné na starosti, ako obháňat ženské a pohrdanie, s akým sa správal k zverolekárovi, bolo iba prefikánymťahom, aby rozbil cnostnú rodinu a dovŕšil svoj hanebný zámer. Zverolekár bol pevne presvedčený o uvoľnených mravoch svojho brata a Honorého reči ho v tomto omyle iba utvrdzovali.

Honore nikdy neklamal svoju ženu, iba príležitostne, keď prišiel s ostatnými handliarmi do podniku vo Vtácej ulici v Svätom Margelone. Ale to akosi patrilo k povolaniu a okrem toho bol presvedčený, že prostitútky patria do trochu neskutočného sveta. Nič neznamenala ani pozornosť voči služke v čase, keď ju mali. V dobrých vidieckych domoch bolo úctyhodným zvykom, že spoľahlivá služka zastupovala svoju veliteľku u pána a Adelaida v tom nevidela nič zlého. V Claquebue Honorého chovanie nikdy nezavdalo príčinu k rečiam. Okrem toho ženy tam boli dosť cnostné a Honore, ktorý miloval svoju manželku, ju nikdy nechcel pohaniť pred celým krajom.

Adelaida si zaslúžila túto dôveru. Zlyhala iba raz, ale našla pritom toľko rozkoše, že je veľkou zásluhou už len to, že si na to nezvykla.

Jedného zimného popoludnia, keď bola sama so služkou, prišiel asi štyridsaťročný tulák a poprosil, aby mu dovolili prespať v tajni. Služka mu šla postlať otiepku slamy a vrátila sa s plačom, že sa ju ten chlap pokúsil v chlieve zvaliť. Adelaida sa zamyslela, zmocnila sa jej úzkosť. Lica jej rozpalil milosrdný súcit a vybrala sa do stajne. Chlap už ležal na slame medzi dvoma kravami, ktoré pokojne prežúvali. Prisadla si k nemu a jej ruky začali byť milosrdné; potom sa predklonila. Muž sa ani nepohol zo strachu, aby nepoľakal sklonenú hlavu. Bol to úbožiak bez tradícií a pri rozkoši ho neťažil pocit hanby. Začal nežne kliat, Adelaida ticho stonať a kravy na nich zhora fučali.

Keď sa Adelaida spovedala z tohto hriechu, farár sa najprv potešil. V duchu síce ľutoval Honorého, ale pritom si blahoželal, že diabol priniesol pohoršenie na kresťanský dom v Claquebue. Ovocie bolo červivé a ne-verec, ktorý sa v pokoji teší darom božím, prestane konečne pohoršovať. Prešiel však rok a Adelaida sa neobvinila z ďalšieho hriechu cudzoložstva. Farár sa začal znepokojovať. Kedykoľvek pri dverách fary zazvonil nejaký tulák, dal mu smidku chleba, ospravedlnil sa, že nemá preňho miesta, a ukázal mu Honorého dom, kde určite nájde lôžko. Ale Adelaidina pevná voľa neskľamala, a po celom claquebueskom okolí sa rozchýrilo, že Honore Haudouin je zázračne milosrdný k tulákom.

O dva roky neskôršie som sa v tom istom dome stala svedkyňou iného cudzoložstva, ktoré bolo dosť čestnou obeťou, pretože pani Haudouinová-matka sa vzdala bavorskému veliteľovi, aby zachránila syna. Bola už vo veku, keď ženy nečakajú od mužov dobrú voľu, a bavorský veliteľ patrila medzi tých ružolícich mládencov, ktorí vidia v zrelom ženskom poprsí viac tajuplnosti než skutočnosti. Pani Haudouinová mala riadne prsia, najmä v pološere kuchyne; mladého veliteľa zaujali, len čo vošiel, a nespustil z nich zrak počas celého vypočúvania. Zoči-voči tejto ustrašenej, prosiacej žene videl takú vzrušujúcu príležitosť, že nezaváhal, hoci mu hrozilo, že ho vlastní ľudia zastrelia, ak ho pristihnú. Poslal svojich vojakov prehliadnuť príslušnosť gazdovstva, pobožkal pani Haudouinovú na ústa a strčil ju do izby. Mladický bozk, v aký jej vek i slušnosť už zakazovali dúfať, ju vzrušil, ale strach z vedomia, že syn je v izbe, spôsobil, že z tohto počiatočného vzrušenia nič nemala. Zavrela oči a ľahla si na posteľ, ale keď si uvedomila vojakovu nešikovnosť, zasa ich otvorila. Čas bežal, mohli ich pristihnúť; chcela mu pomôcť, ale za celý manželský život získala veľmi málo užitočných skúseností. Bolo to ako objav, v ktorom spoločne pokračovali, ospravedlňujúc úsmevom vzájomnú nešikovnosť. Pani Haudouinová nechtiac ukázala zvedavosť, ktorú manželove nočné záťahy nikdy neuspokojili. Keď vojaka zaviedla a umiestnila, kam treba, pocítila vo svojom driemajúcom tele prísľub rozkoše. Prekážali jej ešte výčitky svedomia, ale keď jej tento jej kat naznačil, že sa vzdáva, mimovoľne ho zadržala a priložila si tvár na jeho. Vzápätí ho chcela odstrčiť, pretože sa hanbila za svoju po voľnosť, ale milenec ju opäť zovrel do náručia. Tentoraz sa usmievala úsmevom vďačnosti a spoluviny; jej lenivé, rokmi stuhnuté telo sa rozochvelo rozkošou a musela pridusiť dlhý zadivený, výkrik. Bavorák prudko vyskočil, bál sa, že zmešká. Upravujúc si uniformu, podal svojej obeti ruku, aby jej pomohol vstať. Vtedy si mladý vojak všimol, že je to už stará žena a že zhrešil pre prsia stareny; pomyslel si, že zomrie bez hrdosti a na perách sa mu objavil smutný úsmev.

Do týždňa sa pani Haudouinová vyspovedala. Bola to poriadkumilovná žena, ktorá nič neodkladala, čo mohla urobiť hneď. Šla na spoved s dosť ľahkým srdcom, a vôbec necítila výčitky svedomia nad činom, ku ktorému ju dohnala nevyhnutnosť. Rýchlo zo seba vysypala hriech, uvádzajúc iba to podstatné, a to so všetkou dôstojnosťou ženy, ktorá sa obetovala pre krásnu vec.

- No dobre, - povedal farár, - ale nepocítili ste pritom rozkoš?

Úbohá žena zakoktala priznanie a rozochvela sa od strachu. Farár ju neupokojoval, naopak, bol celý šťastný, že ju môže vystrihať, že aj najšľachetnejšie obete sa menia v najhoršie porážky, keď je diabol ich svedkom; a ak sa oddávame telesnému styku, vystavujeme sa stále strašnému nebezpečenstvu, i keď sme tak urobili pre spravodlivú vec. Pani Haudouinová tak trpkou ľutovala svoj poklesok, že za necelé tri roky zomrela.

IV

Keď sa matka sklonila nad sporák, Alexis sa rýchlo prešmykol poza jej chrbát, prebehol cez kuchyňu a sadol si na svoje

miesto pri stole, už prestretom na večeru. Mal vážny dôvod správať sa čo najnenápadnejšie. Klotilda a Gustáv nevenovali bratovmu príchodu pozornosť a opretí laktami o podokenicu závodili, kto dopluje ďalej. Gustáv nemal nijaký systém, pľul rýchlo za sebou a hlasno sa nadchýnal výsledkami. Klotilda, naopak, pľula hospodárne, bez kriku, a tak sa stalo, čo sa muselo stať: po piatich minútach hry nemal Gustáv už sliny a jeho sestra ho predstihla skoro o dva metre.

- Vidiš, že nevieš pľuť, - povedala sucho. - Mňa to už nebaví hrať sa s tebou.

V tej chvíli vbehol do kuchyne Cigán a lahol si pod stôl, kam ho nasledovali obe deti. Pes sa volal Cigán, pretože bol čierny. Jeho dvaja predchodcovia boli Bismarckovia - na pamiatku vojny. Prvý pes toho mena musel preň aspoň spočiatku trpieť, pretože ho radi obviňovali z najhorších činov, len aby mu mohli spokojne nadávať „ten zdochliak Bismarck". Rokmi sa z "Bismarcka" stalo nežné meno a staršie deti Juliette a Ernest mimovoľne tak oslovovali aj Cigána.

Alexis s hlavou v rukách predstieral, že drieme, čo bolo veľmi nepravdepodobné, pretože jeho dvaja mladší súrodenci sa hlučne zabávali tým, že ťahali psa za uši. Spod stola sa ozývali najprv výbuchy smiechu, potom hašterivý šepot, až Klotilda jasným hlasom oznámila:

- Mami, Gustáv mi chce vypichnúť oko psím chvostom.

- Nie, mami. Ona mi najprv nadala do volov.

- Nie!

- Povedala si to!

- Ale až potom, keď si mi chcel vypichnúť oko!

- Ako by som ti mohol vypichnúť oko Cigánovým chvostom!?

- Skúšal si to!

- Nie!

Adelaida im roztržito slúbila pár zaúch a ďalej krájala chlieb do polievky. Trochu znepokojene myslela na rozhovor, ktorý mal jej manžel pred dvoma hodinami so zverolekárom. Nikdy ešte nevidela Ferdinanda takého rozhnevaného. Pozdravil ju, ale ani nevošiel dnu, hneď odišiel na svojej bričke, zúrivo šibúc koňa.

Honore sa vrátil na súmraku. Zdalo sa, že je ustarostený, a keď si sadol k stolu, povedal:

- Daj mi rýchlo jesť. Chcem sa ísť pozrieť, ako sa má Filibert Messelon.

- Juliette ta šla ešte popoludní, - poznamenala Adelaida. - Ešte sa nevrátila tá tvoja Juliette, a už je pol deviatej.

- Prečo moja Juliette?

- Pretože vie, že otec jej všetko odpustí, a pretože to zneužíva. Chod' sa pozrieť, kde trčí...

- Podlá mňa sa šla do kostola pomodliť, - zažartoval Haudouin.

- Len počkaj, veď ťa smiech prejde. Myslíš si, že môžeš byť spokojný, keď jej starý otec odkázal pár halierov, ale až bude v tom, ani za veno si nekúpi poriadneho manžela.

Honore si zavzdychal, že mu stále hudie poza uši rovnakú pesničku bez hlavy a bez päty. Nemá najmenšiu príčinu pochybovať o Juliettinej poctivosti. Niežeby ju snáď pokušenie obišlo - také pekné dievča - ale má svoju hrdosť.

Okrem toho si všimol, že chlapi si dovoľujú iba voči chudobným dievčatám. Adelaida zapálila lampu a postavila na stôl misu s polievkou.

Honore sa práve zberal nabráť si polievky, keď sa mu medzi nohami ozval strašný rev. Dokonca aj Alexis zodvihol prestrašenú tvár. Matka kričala, že malá určite zhltná zatvárací špendlík a ten sa jej otvoril v pečeni. Honore odstrčil stolec a stiahol sa pod stôl. Opäť sa ozval rev, ešte srdcervúcejší ako predtým, a vo svetle lampy sa objavila Klotilda.

- Mamička, - fňukala afektovaným hláskom,

- Gustáv ma ťahal za chlpy na nohách.

Gustáv sa začervenal od pobúrenia.

- To nie je pravda! Nemá ich o nič viac ako ja!

Matka vzala dievčatko na ruky a začala ho prezeráť.

Klotilda tvrdila, že má chlpy, ale všetci videli, že má nôžky úplne hladké. Popierala, čo bolo očividné, a tvrdila, že jej ich Gustáv všetky vytrhal. Matka ju vyzauškovala, aby si odvykla klamať. Dieťa sa pri zauchách dalo do hlasného smiechu, potom zovrelo pery a na tvári sa mu usadil výraz chladnej zúrivosti. Gustáv sa nahlas tešil, čo mu prišlo skoro draho. Otec nahnevany, že ho tak vylákali, hodil jeho i sestru do jedného vreca a zastrájal sa im.

- Počkajte, vy papluhovia, vecf ja vás naučím revať pre nič! K stolu, marš, a opovážte sa pohnúť!

Díval sa, ako si deti sadajú, a hundral, nalievajúc si polievku do taniera:

- Ešte to nemá ani desať rokov, a už je to nafúkané ako strýc Ferdinand ... Chlpy na nohách! Celý zverolekár!

Keď mal Honore zlú náladu, vždy objavoval podobnosť medzi svojimi deťmi a bratom, podobnosť podlá neho nešťastnú, akoby sa inú nemohlo stať nič horšieho ako to, že má synov na zverolekárov obraz. Ale napokon sa vždy upokojil: "Nie, to nie je možné, to som si nezaslúžil."

Dnešného večera sa mu po popoludňajšom rozhovore priam vnucovalo také prirovnanie. Prehliadol si v duchu svojich synov. Ernest, najstarší, ktorý dosluhoval vojenčinu v Epinale, mal ostrý profil, nie celkom taký ako zverolekár, ale niečo spoločného mali. A hlások eunucha, celkom ako jeho strýko, bože dobrý! Ako jeho strýko!

Potom prišiel na rad Alexis. Otec zistil, že si ho môže pohodlne prezrieť v skutočnosti. Bol prekvapený, keď ho tu videl sedieť takého skleslého, s ovisnutými ramenami a s nosom v tanieri.

- Čo ti je? Inokedy mávaš viac rečí!

- To je pravda, - pridala sa Adelaida, - čo je mu dnes večer? Nie si náhodou chorý? Celý si rozpálený!

Znepokojená sa nahla ponad stôl, aby ho lepšie videla. Alexis sa prikrčil ešte viac, ale golier jeho košele neušiel

matkinmu pozornému pohľadu.

- Vstaň! Postav sa doprostred kuchyne a vyzleč si najprv vestu!

Alexis pomaly vstal a úpenlivo hľadel na otca, ktorému jeho sklúčenosť nebola ľahostajná. Gustáv a Klotilda sledovali jeho pohyby so zlomyseľnou nádejou na dáku pohromu. Ich očakávanie sa splnilo. Košeľa bola roztrhnutá od goliera po pás a z nohavíc mu chýbala takmer polovica. Matka pomaly obišla vinníka a prezerala si ho prižmúrenými očami, akoby mu pri-meriavala šaty. Zavládlo strašné ticho. Alexis bol celý bledý.

- Vieš, čo som ti naposledy sľúbila, - povedala Adelaida. Zajtra pôjdeš do kostola v týchto nohaviciach, aby si vedel.

- Mamička, ja vám to vysvetlím ...

- Nie, pôjdeš do kostola v týchto nohaviciach. Pre mňa to bude tiež hanba, ale tým horšie pre teba.

- Počkaj, - zamiešal sa Honore, - nechaj ho predsa, nech povie, ako sa to stalo.

Tieto ľudské slová vrátili Alexisovi trochu istoty.

- Nestalo sa to mojou vinou. Pokojne sme sa hrali v kúte Pri troch jelšách na mŕtvu kozu. Vtom ta prišiel jeden chalan ...

- Kto? - spýtala sa matka.

Alexis sa bál povedať meno. Rodičovská spravodlivosť znamená takmer vždy smiešne komplikácie. Dúfal, že sa z toho vykrúti.

- Taký štrnásťročný blbec, čo nás vždy chodí nasierať, keď pasieme kravy. Nič sme mu neurobili, hrali sme sa ...

- Kto to bol?

- Tintin Maloret.

Keď Haudouin začul Maloretovo meno, vyskočil zo stoličky. Zlostne si premeral syna: hlupák, dá si Maloretovi roztrhať košeľu. Aj on sa podal na zverolekára, aj on!

- Nemohol si mu streliť jednu pod zuby, čo?

- Počkajte predsa. Využil chvíľu, keď som sa zohýnal, a skočil na mňa. Až potom, keď som sa mohol brániť, som ho poriadne švacol palicou. Je pravda, že mi roztrhal košeľu, ale mali ste ho vidieť, ako kríval na obe nohy, keď odchádzal Honorého tvár sa rozjasnila letným úsmevom.

- Tak vravíš, že kríval... Dobre si urobil, že si sa bránil. Tí ľudia si to zaslúžia, tých treba vždy zasiahnuť.

Adelaida poznamenala, že rany palicou, ktoré utŕžil Tintin Maloret, nezalátajú ani nohavice ani košeľu jej syna. Žiadala úplnú spravodlivosť. Alexis vycítil nebezpečenstvo a usúdil, že bude lepšie rozdúchávať otcov hnev.

- Veru, vždy, keď sa niečo stane, je to Tintinova vina. Ako predvčerom. Odtiahol Izabelu Durovú do kríkov a tam jej vyhrnul sukne.

Honore iba zhovievavo pokýval hlavou. V tom veku to nemá žiadne následky a napokon, všetkému sa treba priučiť.

Tie ťahanice medzi chlapcami a dievčatami, zdvihnuté nohy a ruky zakrádajúce sa pod sukne mu pripadali ako pôvabné a nežné hry. Keď Alexis stále zdôrazňoval Tintinovu zvrhlosť, otec vycítil pokrytectvo a len tak mimochodom podotkol:

- Zabudol si nám povedať, že si mu pri tom pomáhal ...

- Ja!

- Ano, ty...

Alexis upadol do rozpakov.

- Ja len preto, že Izabela sa bránila, - priznal,

- ale ja som jej iba nohy držal.

- Prekristapána! - nahneval sa Honore. - Tak ty si jej držal nohy, zatiaľ čo Maloret bol tam, kde treba!

- Ak mám pravdu povedať, striedali sme sa...

Haudouin, ktorého toto priznanie rozveselilo, sa upokojil. Bol rád, že jeho chlapci majú chuť dvíhať dievčatám sukne. Aspoň po tejto stránke sa nepodali na toho strachopuda Ferdinanda, ktorý prežil neradostnú mladosť vo falošných golierikoch a nad modlitebníkmi a ktorý sa nevedel hádam nikdy tešiť z iných vecí ako z lona kobýl. Taký tmár, lebo v podstate zostal tmárom, nech si vraví, čo chce. (Podľa Honorého mocný muž nemohol byť tmárom, rojalistom alebo bonapartistom. Človek by musel mať veľmi málo temperamentu, aby ostal necitelný voči republike s takým širokým lonom a takým pekným telom).

Alexis sa vrátil na svoje miesto pri stole pod otcovým láskavým a rojčivým pohľadom, ale Adelaida len rozmyšľala, ako sa na ňom vyvíšiť. Pripomenula Haudouinovi:

- Len mu chytaj stranu, ak chceš, ale kým tento vtáčik vystrája s dievkami, kravy sa nažerú lucerny a potom ich zduje.

Uvidíme, ako sa budeš smiať, až ti doktorá skape.

Haudouin okamžite sprísnel.

- Je to pravda, čo hovorí matka?

- Vraj, či je to pravda! - ohradila sa Adelaida. - Aj dnes večer prišla Rysuľa s bruchom, ani čo by sa šla oteliť.

- Panebože, - zúrili Honore, - takto mi doriadiť kravu... ale už aj má povedz, čo si robil celé popoludnie!

Alexis sa šikovne bránil: Rysuľu nezdulo, to len tak vyzerá, lebo sa dobre nažrala.

- Kým som sa bil s Tintinom, odbehla na Rugnonovu lúku, ale tam je taká dobrá tráva, že jej nemohla zaškodiť, skôr naopak...

- Isteže nie, - súhlasil Haudouin uspokojený.

A keď žena spustila, že pôjde za Anais Maloretovou a že si to s ňou rozdá za tú košeľu, čo Alexisovi roztrhal jej chlapec, rezolútne ukončil rozhovor:

- Už nechcem počuť ani slova. Búd' taká láskavá a Anais daj pokoj. Ak sa bude treba pohovárať s Maloretovcami, urobím to sám.

Pri týchto slovách vošla zadychčaná Juliette a sadla si k otcovi.

- Ešte že si bežala, inak by si bola prišla o polnoci, - povedala Adelaida.

- To je pravda, - dodal Honore, - mohla by si chodiť domov skôr...

V jeho hlase však nebolo ani stopy po výčitke. Juliette sa naňho pozrela a obaja sa pustili do smiechu. Voči Juliette nedokázal byť prisny. Nevedel sa vynačudovať, pravda, s pocitom hrdosti, ako mohol z chudej zlostnej manželky vytiahnuť toto veľké dievča so sladkými čiernymi očami, pokojným smiechom a tvarmi zaokrúhlenými všade, kde sa patrí.

- Hádám čo by si ju ešte pochválil, - povedala matka jedovato. - Ak sa vrátila, na ulici už iste nieto ani jedného chlapa.

- To je pravda, mami. Ale aby ste vedeli, sama som ich poslala domov.

- Ani si nemusela vravieť, že ich bolo viac.

- Traja.

- Keď mala troch gavalierov, môžeme spokojne spať, - poznamenal Haudouin. - Ktorí darebáci to boli?

Juliette vymenovala všetkých troch: Leon Dur, Baptiste Rugnon a Noel Maloret. Pri poslednom mene otec zvrátil čelo a skoro zahrešil. Človek sa nikdy nezbaví tej Maloretovie hávede. Zdržal sa však a ľahostajne sa opýtal:

- A vieš už, ktorý je ten pravý?

Juliette sa trošku začervenala a sucho vyhlásila:

- To vám nemôžem povedať.

Sklopila oči nad tanier. Haudouin sa na ňu zadíval dlhým pohľadom, potom pokrčil plecami a odišiel k Messelonovi.

Od zverolekárovej návštevy Honore uvažoval o všetkých problémoch súvisiacich s prípadnou Maloretovou kandidatúrou. Otvorená opozícia - jediný postoj, ktorý považoval za dôstojný - mohla mať preňho ťažké následky.

Musel by opustiť haudouinovský dom, aj keby ho brat stade nevyháňal; bez domova, bez peňazi a takmer bez pôdy by si musel prenajať dom v Claquebue alebo niekde inde, sám sa stať nádenníkom a živiť s celou rodinou.

Najrozumnnejšie by varí bolo, keby šiel pracovať do továrne, pretože jeho žena a deti by si našli prácu pravdepodobne iba v meste. "Prečo nie?" uvažoval Honore. "Alfonz tiež pracuje v továrni."

Ale keď si na to pomyslel, zovrelo mu srdce. V štyridsiatich piatich rokoch ísť pracovať do mesta, necítiť viac hrudu zeme, ktorú drví špička dreváka, citlivá ako prst, nikdy už nečakať na dážď či slnko, nebyť sám uprostred obzoru... ale narážať pohľadom na múry a staré železo, brať do ruky nástroje, ktoré patria všetkým, močiť v určitú hodinu na kus plechu ... Ale ak to bude potrebné...! Honore sa nechcel jednať ani so svojou nenávisťou, ani so svojím republikánskym svedomím. Bol by však rád, keby sa mohol vyhnúť konfliktu, na ktorý sám doplatí, a chcel dúfať, že Messelon má napriek svojej chorobe a sedemdesiatim dvom rokom ešte tuhý život. Ponáhlal sa presvedčiť o starcovom stave.

Messelonovci práve končili večeru. Bolo ich desať okolo dlhého stola a stará Messelonová jedla, ako tu bolo zvykom, postojačky. Lampa bola stiahnutá a všetci hovorili pošecky, pretože dvere do izby boli pootvorené.

- Idem neskoro, - povedal Honore polohlasne,

- ale viete, ako je to, človek má celý deň roboty vyše hlavy.

Matka Messelonová kývla na ktorési dieťa, aby podalo stoličku.

- Je to milé od teba, Honore. Starý bude rád, keď sa dozvie, že si prišiel. Aj dnes ráno ťa spomínal. Vieš, s mojím Filibertom to ide voľajako z kopca. Taký chlap, nikto by si to o ňom nebol pomyslel. Taký živo taschopný, a mocný a rovný ako svieca.

Obrátila hlavu, akoby žiadala od všetkých Messelonovcov, aby potvrdili jej slová. Ľudia okolo dlhého stola sa vážne a pomaly rozhýbali a všetci zahundrali:

- To je pravda, bol mocný. Aj živý, na neuverenie.

A do roboty ako drak!

Starká sa pyšne, ale zúfalo usmiala.

- No už týždeň nič neje. Zajtra to bude rovný týždeň. Môj úbohý Honore. Taký silný chlap, čo?

Haudouin zahundral niekoľko povzbudzujúcich slov, preniknutých vlastným presvedčením. Spoza pootvorených dverí sa ozval suchý hlas, ktorý sa lámal na konci viet:

- To si ty, Honore, v kuchyni? Tak pod! sem!

Honore vstúpil do izby. Pred ním šla starena s lampou. Filibert Messelon ležal na posteli, líca vpadnuté a zrak vyhasnutý. Honore cítil, ako mu ľútosť zvieria hrdlo, keď ho videl takého vychudnutého a bledého, že by ho človek pokladal za mŕtveho, nebyť tej nitky dychu, ktorá mu syčala ako v agónii medzi bielymi perami.

Nútil sa do veselého tónu:

- Pánboh daj dobrý večer, Filibert. Vraveli mi, že chorľaviete, ale vyzeráte dobre.

Starec k nemu obrátil zakalené zreničky a ukázal mu, aby si sadol.

- Dobre si urobil, že si prišiel. Bol už najvyšší čas. Hovoril stále tým istým suchým, panovačným hlasom, akým hovorieval v obecnej rade, ale dnes sa rýchlo zadychčal a čochvíľa musel zmĺknúť.

- Som už na odchode, - dodal.

Honore a starká jednohlasne zaprotestovali. Filibert urobil netrzeplivý pohyb.

- Človek si nemôže vybrať, - ozval sa znova, - ale práve uprostred žatvy, to je zlé.

- Pri otavách budete zasa na nohách, - povedal Honore.

- Tie už neuvidím, - usmial sa Messelon.

Výčerpaný zavrel viečka a ruku si pritláčal na ťažko oddychujúcu hrúď, z ktorej sa vydieral chraplavý dych. Haudouin

sa chcel po špičkách vytratiť, aby si starký trochu odpočinul, ale Filibert ho zadržal bez toho, aby otvoril oči:

- Ostaň, chlapče. A ty, žena, chod do kuchyne!

A zavri dvere, musím mu niečo povedať!

Len čo starká vyšla z izby, Messelon pootvoril oči. Honore si sadol k posteli a zvedavo čakal. Netrzeplivo zdvihol bradu. Starec najprv neodpovedal a zdalo sa, že zabudol na Honorého prítomnosť. Zrazu sa však nadvihol na vankúši a živý plameň rozžiaril pohľad otvorených očí, ruky i tvár ožili a zlosť a irónia napáli unavené ústa. Slabikoval tvrdým hlasom, ako najhlasnejšie mohol:

- Zdá sa, že klerikálom narástol hrebienok.

Honore chvíľu mlčal, uvažujúc, či Messelon už zvetril Maloretove intrigy. Pokrútil hlavou a opatrne povedal:

- Viete, z toho generála Boulangera človek nie je mudry. Sú zaňho republikáni, no aj veľa klerikálov. Ja sa v politike nevyznám, ale vám poviem, že tomu veľmi nedôverujem...

Filibert ho prerušil netrzeplivým pohybom ruky. Počítal práve s generálom Boulangerom, že splní povinnosť dobrého republikána a vráti Francúzsku Alsasko-Lotrinsko, potlačí reakciu, oslobodí Poľsko a vyženie z Európy všetkých tyranov.

- Potrebujem vojaka, - povedal, - ktorý by nebol markízom. Ale nie o tom som chcel hovoriť. Dnes je to niečo naliehavejšieho, Honore, špekuluje sa so starostenským miestom v Claquebue.

- Ale, Filibert, čo vám to zišlo na um?

- Sú ľudia, ktorí sa nevedia dočkať, až umriem, aby nastúpili na moje miesto. Len si nemysli, klerikáli nespia.

- V obecnej rade sú iba štyria, - namietol Honore.

- Ale zaťatí a nebezpeční. A keby boli len tí, ešte by sa...

Haudouin cítil, ako všetky jeho obavy nadobúdajú konkrétnu podobu. Myslel na zverolekárov dom, pohodlný dom, kde mali ľudia i zvieratá dosť miesta; na pevný dom, v ktorom komíny dobre ťahali a ktorý mal vpredu i vzadu a všade okolo polia. Nechcel však dať najavo svoj nepokoj a pokúšal sa upokojiť zomierajúceho.

- Počujte, Filibert, ani ja nie som republikán od včera. Zhováram sa a stretávam s ľuďmi na okolí a ešte vo štvrtok večer som bol v rade. Môžete sa spoľahnúť na to, že dávam pozor a všetko si všímam, a môžem vám povedať len jedno: momentálne nehrozí nijaké nebezpečenstvo.

- Ale, bože môj, ja sa tiež stýkam s ľuďmi. Farár tu bol už tri razy tento týždeň...

- Ach, farár... človek aj keď si ľahne s nádchou, hneď príbehne.

Filibert sa celý roztriasol od zlosti.

- Tak prečo so mnou hovorí o politike? Vykladal mi o duchu svornosti, že mám nabádať priateľov k miernosti, a ešte neviem čo... Keby som ho nepotreboval na to, aby som mohol skapať, bol by som prikázal mojim chlapcom, aby s ním vyrazili dvere. Duch svornosti... Ale ja ti vravím, tí ľudia vždy chcú získať prevahu...

Od únavy a zlosti stratil dych; náhlivé chrčanie mu dvíhalo hrúď, oči zapadli od bolesti a úzkosti a svaly na hrdle sa napínali, tlstá sa otvorili dokorán, ruky natiahol pred seba a prudko zachrčal. Honore si chvíľu myslel, že mu chorý zomrie v náručí. Vzal ho za ruku a ticho volal:

- Filibert... no tak, Filibert...

- Získať prevahu... nad nami... - vyražal starec tenučkým hlasom.

Honore mu ovieval tvár klobúkom. Dych chorého začal byť pravidelnejší a zvrátená tvár sa trochu vyrovnala. Starec nechcel stratiť ani chvíľu.

- Kým im nedáme kôš na ústa, musíme sa mať na pozore.

- To je isté, - prikývol Honore.

- Isté je, že Zéphe Maloret si brúsi zuby na starostenské miesto, - povedal Messelon a uprene sa zahľadel na Honorého.

- Čo to vravíte, Filibert?

- Prestaň hrať komédiu, vieš dobre, že Zéphe sa nato chystá, keď vám je odrazu priateľom.

Honore sa zamyslel a urobil niekoľko krokov po izbe, sledovaný Filibertovým ironickým pohľadom. Potom si opäť sadol a povedal:

- Keď už viete všetko, musíte vedieť aj to, že sa na Zéphe vyseriem.

Starec sa krátko a ironicky zasmial.

- To sú reči. Aj tvoj otec bol taký: vykrikoval proti všetkým, čo sa mu nepáčili, ale vždy bol ochotný pobožkať im, vieš čo, keď videl, že mu z toho niečo kvapne.

Honore si veľmi necítil otcovu pamiatku, za živa ním pohŕdal, ale hovoril o ňom vždy len pekne, nie z piety ani z hrdosti, jednoducho preto, že si vážil pamiatku rodičov ako užitočný kus nábytku, ktorý treba starostlivo opatrovať. Hľadal urážlivú odpoveď na Messelonove slová, ale starec už nabral dych a predišiel ho:

- Predvčerom ma bol pozrieť tvoj brat. Zopakoval mi všetky farárove rečičky, pravda, trocha nešikovnejšie. Vraj sa tak či onak v cudzine chystajú vážne udalosti. Musíme byť pripravení, a preto sa musíme zjednotiť najprv u nás doma, v krajine...

Filibert sa nezdržal úškrnku, keď opakoval zverolekárove reči. Preňho nejestvoval pekný pochod na hranice, kým sa krajina neočistí od reakcionárskej rakoviny, ktorá zožiera živé sily národa.

- Miernosť, umiernenosť, duch svornosti. Vravím ti ako farár. V Claquebue majú klerikáli štyroch členov v obecnej rade, a mohli by sme im vraj ukázať dobrú vôľu, že by sme im prepustili miesto starostu. Dozvedel som sa aj to, že Zéphe Maloret nie je bigotný, že republikánom je priateľsky naklonený. Tvoj brat sa nazdáva, že by sa to dalo zariadiť bez ťažkostí, keďže ty s ním súhlasíš.

Honore váhal, či sa má Filibertovi priznať, ale potom sa predsa odhodlal:

- Môžem vám spokojne povedať všetko, pretože tu už dlho nebudete. Hoci som to neukazoval, nikdy som sa neznášal s bratom a ešte dnes popoludní som sa s ním znova pochytil. Povedal som mu, že budem vždy proti nemu a Maloretovi, a keby obhajoval toho odporného človeka, opustím dom, ktorý, ako viete, patrí Ferdinandovi. A čo som slúbil, to splním.

Starec sa zvíjal v posteli a ticho sa chichotal:

- Ja som to vedel... Bože dobrý, Haudouin, všetko ma bolí od smiechu ...

Opäť sa nadýchol a povedal vážnejšie:

- A o dom sa netráp, prídeš k nám. Kde je miesto pre dvanástich, zmestia sa aj dvadsiati. Tvoji chlapci budú spávať s mojimi, dievčence tiež. Budeš pracovať, samozrejme, pre nás.

- Aj tak by som bol radšej, - povedal Honore, - keby sa to dáko urovnalo. Keď ľudia uvidia, že od chádzam z domu, nebudem mať potrebnú autoritu, aby som sa mohol postaviť do cesty Zéphovi. Vy keby ste mohli vydržať ešte nejaký čas ...

- So mnou už nerátaj, - ospravedlňoval sa Messelon. Ja tu už nemám čo hľadať ...

- Aspoň mesiac. Aby som stačil zariadiť potrebné.

- To nie je rozumné, Honore. Je to kruté, keď človek má natiahnuť tie tri dni života, čo mu ostávajú.

A potom, chorý človek stojí peniaze.

- Všetko vám zaplatím, veď vy toho už vela nezjete.

- Ale lieky a čas, ktorý so mnou strácajú.

- Vravím vám, že všetko zaplatím. Vari len nechcete, aby sa Zéphe stal starostom v Claquebue?

- Dobré. Tri týždne. To je všetko, čím ti môžem pomôcť.

- Počínajúc zajtrašním popoludním.

- Ako chceš, ale je dohodnuté, že vyplatíš lekárnik a dvadsaťpäť sous na deň?

Honore slúbil na čestné slovo. Starec sa usmial, keď si pomyslel, že si ešte zarába na živobytie, a stiahol knôt svojho života tak, aby vydržal ešte tri týždne, počínajúc nedelným popoludním.

v

Zverolekár si sadol k písaciemu stolu, vzal listový papier s hlavičkou a upierajúc oči na zelenú kobyľu, chvíľu rozmýšľal o liste. Chcel, aby bol súčasne neobľomný i vrúci, diskretný i veľavravný. Od usilovného premýšľania mu zružoveli lica, čelo sa zmražilo a rukou sa potáhal za končeky riedkych fúzov. Napokon si dodal sebadôvery a napísal takmer jedným ťahom:

"Drahý Honore! Čierny kôň dostal začiatkom týždňa koliku a na nejaký čas sa nedá ani pomyslieť na to, aby sme ho zapriahli do bričky. Rysko je zatiaľ na svojom mieste iba medzi ojami koča; je to ešte mladé, bujné zviera, ktoré si nevie rozvrhnúť sily. Keby som ho zapriahol do bričky, ťahal by ju tempom, na aké je zvyknutý, a rýchlo by sa unavil. Preto v nedeľu ráno vycestujeme vlakom do Valbuissonu, odkiaľ nás odvezie Mainehal, ktorý mi je dlžný áke peniaze, až do Claquebue a zasa ta po nás príde, aby nás odviezol na vlak o pol siedmej.

Deti budú šťastné, že budú môcť stráviť deň so svojimi súrodencami, a moja ženci, že zasa uvidia Adelaidu. Je to vždy veľká radosť, keď sa takto zide celá rodina; ako vravieval náš drahý otec, dobré vzťahy medzi súrodencami sú viac hodné ako štátna pôžička. Teraz si spomínam, že sme sa minulú sobotu rozišli s trochu prudkými slovami. Dlho som uvažoval o tej smutnej skutočnosti, s ktorou si sa mi mal zveriť už dávnejšie, a napadlo ma niekoľko myšlienok, tie však nemôžem zveriť náhodnému osudu listu. Vrátime sa k nim v nedeľu v pokoji a odpočinutí. Rád by som ti však už dnes povedal, aby si sa vystrihal záchvatov podráždenosti, ktoré len dokazujú, ak sa nad tým lepšie zamyslíš, že si nevidíš ďalej od nosa. Nemôžeš predsa poprieť že v celej záležitosti ide o dve celkom odlišné veci: na jednej strane je to povinnosť dať Claquebue starostu, ktorý by vyhovoval momentálnym potrebám, a na druhej strane tvoj oprávnený hnev na Z... (ty dobre vieš na koho). Tento hnev je aj mojim hnevom, veď vieš aký som citlivý na všetko, čo sa týka našej rodiny, a že pre česť nášho mena som schopný akejkoľvek obete. Ale nad svoju rodinu, povedal by som dokonca, nad svoje politické presvedčenie neváham stavať vlast'. Tým len nasledujem príklad nášho drahého otca, ktorý nezaváhal v záujme krajiny a napriek svojej starej náklonnosti k cisárstvu zhromaždiť všetkých svojich podriadených v lone novej republiky. Na tento skvelý príklad vlastenectva som si nemohol pomyslieť vo vhodnejšej chvíli, než je tá, ktorú prežívame. Dnes, keď nad Francúzskom už veľmi dávno nebdie gerierál Boulanger v ministerstve vojny a krajina sa opäť stáva terčom prefikáných provokácií Nemcov, nesluší sa podliehať pocitom osobnej nenávisti. Neubehnú ani dva roky, ba možno už budúci rok budeme mať na krku vojnu. Dôverne mi to povedali ľudia z vysokých miest, ktorí to určite vedia. Preto je potrebné, aby sa krajina tvárou v tvár tomuto nebezpečenstvu zjednotila, prirodzene, len potiaľ, pokiaľ bude spojenie s reakcionármi vyhovovať. Takáto dohoda sa dá momentálne dosiahnuť iba zjednotením okolo Boulangerovho mena a je, prirodzene, veľmi delikátnej povahy. V Claquebue napríklad veľmi ľahko zrútaš mužov, ktorých postavenie a osobnosť by vzbudzovala dôveru oboch strán. Z republikánov za takých pokladám iba teba a Maxima Trousqueta. Ale ty nechceš byť starostom, a je to hádam aj lepšie, pretože ty by si sa aj tak odvážil príliš otvorene stavať proti generálovi, ktorého budúcnosť je ešte neistá, a skompromitoval by si tak meno Haudouinovcov na celom okolí. Pokiaľ ide o Maxima, je to šikovný a oddaný človek, ale napriek všetkej čestnosti netreba zabúdať, že nevie čítať ani písať.

Ostávajú klerikáli. Poznáš ich, väčšina z nich sa prejavila ako príliš nezmieriteľná, než aby si získala dôveru republikánov. Vidím len jedného, ktorý by mohol byť prostredníkom. Na posledných zasadnutiach rady bolo vidieť, ako sa pri diskusii o práve rúbania lesov odhodlane snaží zmieriť obe strany. Týmto človekom je - to treba pripustiť - práve Z... (vieš dobre kto). Podľa môjho názoru pripraviť mu cestu na starostenské miesto znamená konať ako vlastenec a lojálny republikán.

Preto si myslím, hoci nijako nechcem zľahčovať nešťastné následky jeho neopatrnosti, že by sa dalo veľa namietať proti nenávisti, na ktorej tvrdohlavo a vari až príliš vášnivo zotrúvam. Uznávam, že náš človek nesie kus zodpovednosti za nebezpečenstvo, v ktorom si sa ocitol (čiastočne svojou vlastnou neopatrnosťou), hoci preňho hovorí moment prekvapenia. Ale koniec koncov, to je jeho a tvoja vec a mňa sa netýka; ja sa nanajvýš dovoľávam tvojej veľkodušnosti, aby sme uzavreli tento prvý bod v našej záležitosti. Ostáva preskúmať bolestnú nehodu, ktorá sa prihodila našej matke a ktorá bola zdanlivým následkom Z...ovej indiskrétnosti. Pochopíš, prečo hovorím "zdanlivým", ak dobre uvážiš postavenie, v ktorom sa naša matka ocitla vo chvíli tvej trápnej skúšky.

Keď sa bavorský poddôstojník so svojou čatou vynoril spoza zákruť a videl osamotený, takmer pustý dom, z okna ktorého sa vykláňala jediná žena, iste už vtedy pojal ten smutný úmysel - aspoň podlá mňa je to logickejšie vysvetlenie. Sám si mi minule vravel, že Bavoráci sú zvieratá, ktoré udržiujú svoju bojovú zúrivosť vraždením, plienením, a najmä znásilňovaním žien. Stačí, ak ti pripomeniem, ako jeden z mnohých príkladov, prípad Louisy Boeufovej, čo sa musela dať obľapať jedenástim bavorským darebákom. Je teda skoro isté, že prítomnosť partizánov v dome bola pre poddôstojníka iba pohodlnou zámienkou; zámienkou, ktorá mu umožnila vyhnúť sa násiliu a odbaviť si to medzi štyrmi očami, bez asistencie dvanástich alebo pätnástich svedkov. S hrôzou myslím na to, aké poníženie by bolo stihlo našu drahú matku bez tejto zámienky. Je to iste poburujúci argument, ale 'koniec koncov podvolila sa iba jednému - poddôstojníkovi, šarži. Ktovie, či to nebol dokonca dôstojník? A potom, naša matka už nebola najmladšia a sú potupy, ktoré žena po päťdesiatke nepocítiť uje tak živo ako v zrelom veku. Všetky tieto argumenty pôsobia na mňa tak mocne, že som ustúpil od pôvodného úmyslu odložiť túto tému až na naše ďalšie stretnutie. Teraz váham, či ti mám poslať tento list, v ktorom som vyslovil niekoľko názorov, podlá teba možno trochu prenáhlených. Podrobnejší rozhovor medzi nami plne potvrdí ich opodstatnenosť. Tým som si istý. Môj drahý Honore, pripájajú sa ku mne aj Helena a deti a všetci Ťa čo najsrdečnejšie pozdravujú. Najmä Ťa prosím, aby si hovoril veľmi zdržanlivo o tom, čo som ti napísal o generálovi Boulangerovi. Je lepšie nevydávať sa privčas na cestu, ktorá ešte nie je vychodená. Zdá sa, že aj sám Valtier váha. Až budeš písať, nezabudni mi oznámiť, ako sa má chudák Messelon!

Tvoj verný brat Ferdinand"

Zverolekár si prečítal list len raz. Očarený šťastne volenými prechodmi a nástoječivou neobľomnosťou argumentov vložil ho bez váhania do obálky, vzal si klobúk a vyšiel z dverí. Na ulici si ešte odriekaval niektoré pasáže a blahoželal si k dobre položennej čiarku. Ľudia videli jeho usmiatu tvár a po dva dni sa v meste povrávalo, že dedil. Len čo však vhodil list do schránky, pocítil, ako mu pod kabátom prebehla po tele vlna hrôzy a ľútosti, pretože si uvedomil, aké strašné tajomstvo zveril pošte. Hneď sa však spamätal a obvinil sa z malomyselnosti.

Popoludní dostal list pečiatku, noc strávil na poštovom úrade v Svätom Margelone a na druhý deň sa viezol vlakom do Valbuissonu, kam došiel o pol deviatej a o deviatej už bol na pošte. Poštová úradníčka ho opäť opečiatkovala, položila ho na kôpku listov a potom sa ho zmocnil claquebueský poštár.

Toho rána niesol Déodat pätnásť listov a tri tlačivá. Krátko pred desiatou vykročil z Valbuissonu, aby prešiel deväť kilometrov, ktoré ho delili od Claquebue. Listy mal starostlivo uložené v koženej kapse, zavesenej na prsiach. Išiel ráznym krokom, ale bez náhlenia, akurát ako sa patrí. Myslel na svoje listy a odriekaval si mená adresátov v poradí, ako ich ponavštevuje a ani raz sa pritom nepomýlil, čo dokazuje, že sa vyznal vo svojom remesle.

Na úpätí Červeného vrška si Déodat povedal:

"Teraz vystúpim na vrchol, a budem mať aj tento kus cesty za sebou." A zasmial sa, pretože to bola pravda. Kráčať vážne ako seriózny muž, ktorý sa vyzná vo svojej práci, teda ako dobrý poštár. Bolo mu horúce, pretože slnko pripekalo, ale aj preto, že jeho uniforma bola z dobrej látky. Ale preto sa Déodat nebude sťažovať. Ešteže čo! Déodat kráčať do kopca a myslel na to, že je poštárom. Je to dobré miesto. Keby si ho nezaslúžil, nebol by ho dostal. Aby bol niekto dobrým poštárom (nie je poštár ako poštár - ako vo všetkom), nesmie mať v hlave otruby, a hlavne musí vedieť chodiť. To nevie každý, aj keď! si to azda myslí. Povedzme, že by niekto bežal do Valbuissonu po poštu pre Claquebue ako šialený. Čo by sa stalo? Na spiatocnej ceste by sotva vliekol nohy za sebou, a až by obišiel Claquebue, bol by na posmech celému okoliu. Dobrý poštár musí vedieť zažartovať s adresátom, ale človeku, ktorého bolia nohy, nie je do žartov. Alebo keby odišiel do Valbuissonu a nevedel by sa udržať na nohách? Ale všetko sa aj tak nedá predpokladať. Dôležité je kráčať rozvážne ako rozvážny muž, dívať sa pod nohy, aby nestupil do kravského lajna. Keby nedával pozor, nestačil by si kupovať topánky.

Déodat zišiel z Červeného vrška a hlasno povedal: "Aha, Claquebue!" Každý má svoje zvyky. On, keď zide z Červeného vrška, povie: "Aha, Claquebue!" Nikdy na to nezabudne. A naozaj, pred ním je Claquebue, prvý dom vpravo a druhý dom vľavo. Zostupuje do dediny a myslí na to, že je poštár. Je to dobré miesto, dobré povolanie. Nech si vraví, kto čo chce o povolaní poštára - vlastne ani niet čo povedať - je to dobré povolanie. Pravda, o rovnošatu sa treba starať, ale kto si o ňu dbá, vyzerá vždy čistý. Každý, kto stretne poštára, hneď vidí, že je to poštár.

Prvý dom otvára okenice a pýta sa Déodata:

- Roznášaš poštu?

- Veru tak, - odpovedá Déodat, - roznášam poštu.

Druhý dom nevraví nič. To preto, že v ňom nikoho niet. Pri treťom Déodat vstrčí ruku do kapsy a volá, vchádzajúc do dvora:

- Vdova Dominéová!

Vdova Dominéová je asi v záhrade. Mohol by položiť list na okno a zaťažť ho kameňom. Ale on čaká. Starká ho počula a prišuchtala sa v drevákoch spoza rohu domu.

- Dobrý deň, Déodat, dnes ti je iste horúco roznášať, čo?

- Pánboh daj dobrý deň, Justina. V záhrade je tiež iste horúco.

Po takýchto zdvorilostiach podá starkej list a povie služobným hlasom: - Vdova Dominéová.

Starká sa nedôverčivo díva na list, neberie ho a kutre sa vo vreckách zástery, hladajúc okuliare. Ale ani okuliare nič nezmôžu, keď človek nevie čítať.

- To je od mojej Angely. Povieš mi, čo píše?

Déodat sa nenafukuje a číta. Len si pomyslí, že vzdelanie je užitočná vec. Keď skončí, starká sa prišuchce tesne k nemu a spýta sa:

- Tak čo mi to píše?

Vdova Dominéová ničomu nerozumela z listu svojej dcéry. Keď sa list číta, to nie je, ako keď sa hovorí. Déodat jej vysvetľuje, že Angela sa má dobre, že jej ponúkajú miesto, kde by dostala deväťdesiat frankov ročne a dreváky.

- Nakoniec vám píše: "Drahá mamička, dúfam, že sa vám zdravie zlepšilo a mávajte sa dobre." Rozumiete, chce vám povedať niečo milé, tak vám odkazuje, aby ste si dávali na seba pozor.

Vdova Dominéová krúti hlavou. To by nebola povedala.

Déodat prejde ďalší kilometer, kým roznesie tri listy. V Claquebue sa vela nekorešponduje, ale on by sa tešil bohatšej pošte, ktorá by uviedla do správneho pomeru úsilie a vykonanú prácu. Rád by mal list do každého domu. No keď ich nemá, nedá sa nič robiť. Napokon, dáva, koľko má. Nemôže ich predsa vyrábať. Déodat kráča prostriedkom cesty rozvážne ako spravodlivý muž, ktorý vie, kam ide. Ak stretne voz, procesiu alebo stádo, vyhne sa vpravo. V povolani poštára musí byť človek pripravený na všetko. Kráča medzi živým plotom a agátovým hájom. Je to pekné: rosa na plote a veľké agáty. Ale on o tom nevie, na to nemusí myslieť. Pokojne odchádza. Na ramenách nesie veľkú okrúhlu hlavu, ktorá mu pri jeho povolaní dobre slúži. Pravdu povediac, bez nej by sa nezaobišiel práve preto, že je poštárom. A okrem toho, čo by si počal s čapicou, keby nemal hlavy?

Keď došiel k zákrute, Déodat ustúpil vpravo, lebo počul hluk. Ešte nevie, čo by to mohlo byť. Aspoň sa mám kedy trochu vymočiť, myslí si. Keď človek prejde deväť kilometrov, nie je to nič mimoriadneho, preto si dáva načas. Sú ľudia, čo močia poslepiačky, ani sa dobre nepozrú, čo robia. Pravý poštár to nemôže: Všetko robí dôkladne, ako svoju robotu. Keď skončil, ľahko pokrčil nohy v kolenách, aby v nohaviciach bolo dost' voľného miesta, a znovu sa vydal na cestu. Hluk silnel a len čo Déodat prešiel cez zákrutu, hneď všetko pochopil; chalani idú zo školy a bijú sa. Déodat ich všetkých pozná, pretože to patrí k jeho povolaniu poznať všetkých obyvateľov Claquebue. Sú tam dve najmladšie Haudouinove deti, Gustáv a Klotilda, a traja Messelonovci, Tintin Maloret, Narcis Rugnon, Alina Durová a iné. Je ich tučť, idú rozťahaní po celej ceste a revú na seba, akoby už mali rozum.

Škriepka vznikla pre vtáčika, čo odletel do krikov. Nikto ho nestačil zazrieť, ani Tintin Maloret, zato však tvrdil, že to bol škovránok, a to takým tónom, ktorý sa ostatným nepáčil. Juda, najstarší Messelon, pokojne odpovedal:

- Ale čo, a ja som myslel, že to bol rak.

Prirodzene, povedal to len tak špásom, pretože nikto nikdy nevidel raka, čo by lietal. Tintin sa rozčúľil.

- A čo je to teda, ak nie škovránok?

Gustáv Haudouin vyhlásil, že to bola sýkorka, a traja Messelonovci sa k nemu pridali. Tintin Maloret sa pustil do smiechu. Podľa neho sa mu vraj musela do očí kobyta vymočiť, keď videl sýkorku. Juda nechcel pripustiť, aby Maloret zvíťazil, a povedal celkom pokojne:

- Prisámvačku, pokladat' sýkorku za škovránka, to sa môže zrodiť len v klerikálskej hlave.

Hádka hneď nadobudla iný smer. Narcis Rugnon, Alina Durová, Tintin Maloret, Léon Boeuf a Nestor Rousselier utvorili skupinu proti sýkorke. Traja Messelonovci a obe Haudouinove deti zotrvali na svojom.

Keď sa Déodat ocitol medzi protivníkmi, všetci už zabudli na vtáka, ktorý vyvolal škriepku. Práve si nadávali do švábov, do špinavých zlodejov, korunovaných hlupákov, sukiných synov, pankhartov, zajačích bobkov a posratých republikánov. Poštárov príchod by mohol upokojiť vášne, ale Juda Messelon si ho privolať za svedka:

- Vidíte tie svine, ako na nás kričia, pretože sme za republiku?

Déodat bol v prvej chvíli ohúrený. Nikdy sa nezapáľil pre politiku a nevyznal sa v nej. Napriek tomu sa snažil zostaviť jednoduchú rovnicu. Keďže je vládnym poštárom, je poštárom republiky, a teda republikánom.

- Treba byť za republiku, - povedal, - republikáni...

Ale Tintin Maloret mu skočil do reči. Povedal, že ich prasnice vrhli minulý týždeň štrnásť republikánov a plieskajú sa po vajciach, ponúkal ich poštárovi ako okuliare, aby lepšie videl. Déodat zmeravel od zlosti a rozpakov. Medzitým opäť začali lietať nadávky. Nestora Rousselierra kopla múza a pustil sa do spevu. Zástanci škovránka sa k nemu pridali a vyrevovali na melódiu o lampiónoch:

Republikán ten má hlad

Riť si išiel umývať

Drhne sa sť a kurva stará

Ktorá rok už nič nežrala

V tej chvíli Déodat zabúda, že je poštárom, do hlavy mu stúpa bojové opojenie, jeho jemné porcelánové oči vrhajú zlovestné blesky. Hej, zabudol. Zrazu zabudol na cestu, po ktorej má kráčať rozvážne ako rozvážny muž, ako pravý boží a vládny poštár. Jeho poštárska kapsa, čo mu visí na boku, je zrazu žiakou taškou, do ktorej napchal počtovnicu, katechizmus a čítanku. Rosa živého plota a voňajúce agáty mu opájajú oči a nozdry. A keď zbadá Klotildu Haudouinovou, ako sa zakvačila do vrkočov Aliny Durovej, a Tintina, ako pľuje do tváre Messelonovcom, zabúda na svoj vek. Naraz zabúda na všetko. Keby zodvihol ruku a dotkol sa svojich šedivých fúzov, hneď by sa mu vrátila pamäť. Déodat však počuje, ako plieskajú zaucha a medzi republikánmi sa ozve bojová pieseň; vrhá sa do kľbka, z ktorého vysoko vyčnieva, pridáva sa k spevu mohutným hlasom a reve silnejšie než všetci chalani, pričom zauškuje

Maloreta:

Opuchol nás klerikál
Toľko pil a toľko žral
V črevách hovná veľiké
Nevydržal v klerike

Maloret a jeho druhovia, zauskovani spredu a kopani zozadu, dávajú sa na ústup. Spev spiatočníkov umíkol, kým spev druhej kliky vyplail aj posledné sýkorky, čo sa omeškali v kríkoch. „... Tolko pil a tolko žral“ ... Zadychčaný Déodat narovnáva svoju obrovitú postavu, obklopený kamarátmi zo školy, smeje sa mohutným, sladkým a víťazným smiechom, ktorý mu rozhybal končeky dlhých šedivých fúzov. Juda sa smeje spolu s ním:

- Boha, Déodat, vy ste poštár nad všetkých poštarov!

Déodat sa však vracia z vojny rovnako náhle, ako sa do nej vrhol. Jeho školská taška sa v boji otvorila, listy popadali do prachu cesty. Ó, poštár Déodat, spravodlivé srdce, človek sa započúva do piesne a zabudne, že je poštárom.

- Jeden mi chýba!

Prerátava listy znova a znova, ohmatáva si vrecká a díva sa do čiapky.

- Možno zaletel do kríkov, - vraví Jules Messelon.

Chlapci prezerajú živý plot a prehládávajú priekopu. O sto metrov ďalej sa preskupili ich protivníci a opäť začali spievať " ... riť si išiel umývať" ... Ale Déodat už nepočúva. Myslí na list, ktorý mu je drahší nad všetky ostatné, pretože je stratený. Bol to jeho najlepší list. Myslí na cestu, ktorú by bol ešte prešiel (rozvážne ako rozvážny muž, ako poštár, ktorý vie, že je poštárom), aby ho odovzdal Honore Haudouinovi. Honore by mu bol povedal: "Tak teda už končíš obchôdzku, Déodat?" A on by mu bol odpovedal: "Veru tak, už končím." A boli by sa pohovárali o tom i onom. Jules Messelon, ktorý behá štvornožky po priekope, vstáva a zrazu vraví:

- Ten list vzal Tintin Maloret. Spomínam si, že sa zohol, keď som mu dal drevákom poza uši, a strčil si čosi do vrecka.

Klotilda Haudouinová potvrdzuje, že aj ona to videla.

- Nemohla si to vidieť, - poznamenáva Juda, - ešte si ležala rozplátená na bruchu po tom, ako ťa Alina švacla po nohách.

- Videla som to.

Klotilda vraští obočie, a pretože ju Juda usvedčuje z klamstva, postupne bledne a od hnevu sa jej zaostruje nos.

Napokon povie ľadovým hlasom:

- Preč s republikánmi!

Déodat sa rozbehol prenasledovať Tintina.

On, dobrý poštár, utekal.

Kvôli pesničke, ktorá oklamala jeho ucho, kvôli vôni agátu, čo ucítil v nose, teraz beží po ceste, beží na svojich vládných nohách, namiesto toho, aby šiel správnym krokom poštará, ani príliš rýchlym, ani príliš pomalým.

- Tintin! Počkej ma, chlapče!

Tintinova banda sa rozpíchlá po chodníčkoch. Déodat počuje vzdialený smiech a úryvky pesničky "drhne sa s ťa kurva stará...". Zadychčaný opiera sa o peň čerešne a ani neuvažuje o tom, že drsná kôra môže poškodiť jeho rovnošatu. Chýba mu list a jeho srdce sa zviera smútkom. „... - Čo sa vám stalo, Déodat?

Juliette Haudouinová sa jednou rukou opiera o čerešňu a usmieva sa na poštará.

- Ty si zo dna na deň krajšia, Juliette. Stratil som list pre tvojho otca a povedali mi, že ho vzal Tintin Maloret.

- Tak si ho vypýtajte od jeho otca!

Déodat už na to myslel, ale ako vysvetlí Zéphovi Maloretovi, že sa práve kľbčil s chlapčiskami? Zdôveruje sa Juliette.

Juliette sa dobromyseľne smeje, zdá sa jej to celkom prirodzené, že sa človek môže dať strhnúť pesničkou.

- Počujte, povedzte Zéphovi, že ste chceli odtrhnúť od seba chlapcov, čo sa bili. Uverí vám.

Déodat pokračuje v ceste pravým poštárskym krokom a z jeho porcelánových očí žiari dievčenské šibalstvo. Juliette sa za ním chvíľu díva, ako sa vzdďaľuje, potom prejde cez lúku a vbehne na chodník, zovretý dvoma živými plotmi, kde na ňu čaká Noel Maloret. Je to mocný, opálený mládenec, ktorému už rastú fúziky.

- Rozmýšľal som, či prídeš, - vraví.

- Hádam sa ti nič nestane, keď na mňa počkáš štvrt' hodiny!

Uprene sa na seba dívajú, ale Juliettin pohľad je pokojný a odvážny, a to Noela mátie. Nemajú si čo povedať, preto nič nevravia. A tak je každá minúta, ktorá uplynie, pre Juliettu sklamaním.

- Je horúco, - vraví napokon Noel.

- Veď je leto.

- Už je čas ísť na obed. Uvidím ťa dnes večer ako obyčajne?

- Ak chceš?

Rozchádzajú sa a Juliette si zasa raz pomyslí, že Noel je veľmi hlúpy.

Déodat si blahoželá, že má šťastie: Zéphe stojí na prahu a Tintin vedľa neho.

- Predstav si, - hovorí poštár, - že som dnes prichytil chalanov, ako sa bili.

Zéphe obracia vážnu tvár k svojmu synovi.

- Stavím sa, že tento darebák bol zo všetkých najzúrivejší.

- Ano, presne tak, - prisvedčuje Déodat, zabúdajúc, že chcel byť prefikáný. - A zatiaľ čo som sa s nimi bil, vzal mi list, ktorý mi vypadol z kapsy.

- Je to pravda? - pýta sa otec.

Tintin sa bráni; On že by vzal dajaký list? On mal akurát náladu zbierať listy, keď mu otíkali hlavu a zadok zo všetkých strán. Napokon, nedá sa urážať takýmto podozrením, nech ho radšej ihneď prehliadnu.

Zéphe sa zahľadel svojimi peknými, úprimnými očami na Déodata.

- Ak vzal tvoj list, musí ho mať ešte pri sebe: odkedy sa vrátil, nevzdialil sa odo mňa. Chceš, aby som ho prehľadal? Tintina prehľadali od hlavy po päty, musel si vyzliecť nohavice, vyprášili mu košeľu, ohmatali zadok a poprezerali učebnice.

- Nič, - konštatuje otec. - Vidiš, nič nemá.

Poštár je nútený prisvedčiť.

- Čo povie Honore? Možno to bol veľmi naliehavý list.

V Maloretových veľkých poctivých očiach vzbĺkol plamienok. V Claquebue je aspoň päť-šesť mužov menom Honore. Zdá sa, že je zvedavý, ktorému z nich bol list adresovaný.

- To nie je tvoja vina, - vraví, - musíš Haudouinovi vysvetliť, čo sa stalo.

- Veru, musím mu to isté povedať, - vzdychá poštár.

Déodat odchádza hľadať Honorého. Už ani nemyslí na to, že má po ceste poroznášať ešte niekoľko listov. Jeho život sa rozbil na tých päťsto metroch.

Zéphe Maloret strčil syna do stajne. Zvesil korbáč zo štyroch remencov, švihol ho po lýtkach a povedal tichým, odmeraným hlasom, pred ktorým sa zvyčajne triasol celý dom:

- Ihneď mi povieš, čo si urobil s Haudouinovým listom, lebo ti týmto korbáčom dolámem všetky rebrá.

Hovorí zelená kobyla

Honore miloval svoju ženu aj kvôli deťom, ktoré mu dala. Keď ju videl samodruhá, nevedel sa vynačudovať, že jeho potešenie nadobudlo taký rozsah. V deťoch videl splnenie svojich dávnych túžob a tešil sa, že sú ešte stále také horúce, s takými živými očami a líca majú ako namaľované. Jeho dve dcéry a traja chlapci patrili k obrovskej rodine a boli jeho najväčšími, najvydarenejšími túžbami, s ktorými sa zveril svojej žene; boli však také krásne a také nehanebné, že takmer nemohol myslieť na nič iné ako na ne. Ich slová, ich pesničky akoby hovoril a spieval on sám. A tak sa jeho ľúbostné rozkoše stali nekonečnými, rodili sa vždy znova z úsmevov jeho dcér, zo škriepok jeho synov a ich mladé lásky boli aj jeho láskami. Často, keď pracoval na rovine, dostal chuť vrátiť sa domov a krv mu stúpala do tváre, pretože myslel na Gustáva a Klotildu, dve najmenšie, ktoré prišli ako posledné, aby mu rozprávali o láske.

Pravdepodobne sa bavia so psom, alebo sa dívajú na všelijakú háved, ako behá po okraji studne. On, ich otec, sa usmial, keď si na to pomyslel. Keď to naňho prišlo, myslel aj na ostatné, na všetky deti súčasne, od Klotildy až po Ernesta, alebo naopak, alebo od prostriedku, ako sa mu zachcelo. A opäť sa smial a hovoril si, že pripravil požehnanú úrodu bez námahy, len tak ľahko, akoby sa smial a bavil, a to len preto, že mal vo vrecúšku dobré semeno.

Keď si vzal Gustáva a Klotildu na kolená, alebo keď sa bavil a škriepil so staršími deťmi, zdalo sa mu, že vždy znovu pretvára svoje dávne túžby a dáva im ešte krajšiu podobu. Ležiac pri žene, často si mimovoľne spomenul na nežnosti a lichôtky, ktoré mal pre deti. A tak ho vlastné deti trochu naučili milovať a čím bol starší, tým bohatší bol na lásku, až ňou naplnil celý dom.

Táto otcovská láska, stotožňujúca rozkoš s jej plodmi, poburovala zverolekára. Keď bol v Claquebue, musel sa každú chvíľu červenat' nad necudnosťami, ktoré objavoval v bratovej rodine. Reči detí, otcov smiech aj ich správanie sa svedčilo o voľnosti a záľube v hriešnych predstavách, ktoré naozaj zapáchali peklom. Celý dom, vari okrem Adelaidy, sa bavil tým, že sa dotýkal strašného nebezpečenstva, ktoré zverolekár presne pomenoval.

Keby sa bol odvážil otvorene sa pohovárať s Honorém, bol by mu povedal, že deti z dobrej rodiny sa nehrajú tak, že si navzájom pozerajú medzi stehná, ako to robil Gustáv a Klotilda. Raz ich pristihol práve vo chvíli, keď si porovnávali, prezerali a ohmatávali holé zadočky. To odpudzuje už aj u chlapca a dievčaťa, ktorých nespájajú príbuzenské vzťahy. Keď deti videli, že ich pristihol, nezarazili sa o nič viac, ako keby ich bol strýc prichytil pri hre s guľkami. Pokojne spustili košeľky a pozdravili sa. Aký zmysel malo povedať to ich otcovi (nehľadiac na to, že by to zverolekárovi bolo trápne)? Honore by sa mu iba vysmial, alebo by mu vynadal. Raz uprostred týždňa šiel zverolekár za Honorém, ktorý s dcérou obracal seno na flizských lúkach. Vtedy mala Juliette šesťnásť rokov. Strýko Ferdinand ju pobožkal na líce a vlúčne povedal:

- Ako len vyrástla naša malá Juliette!

- Veru, - povedal otec, - je z nej pekné dievča!

Juliette sa zasmiala a oprela sa o otcovo rameno. Honore, vyšší ako ona, pobožkal ju na vlasy a chytil za jeden prsník (cez šaty, ale predsa).

- Pozri sa, ako moja Juliette opeknela!

Otec s dcérou sa na seba pozreli a zasmiali sa. Zverolekár neznášal takéto prasačiny. Od hanby sa mu obracal žalúdok. Zaprotestoval:

- Nie, Honore... predsa len... toto ... no toto!

Honore sa najprv nechápavo pozrel na brata, potom sčervenel, pustil dcéru a prikročil k zverolekárovi. Celý rozzúrený precedil cez zuby:

- Ty špinavec, ty budeš vždy ako hovnivál, zasviníš všetko, na čo pozrieš! Odpál!

Vtedy sa Ferdinand opäť raz musel stiahnuť, pričom sa mu pod kabátom zvieral malý ostrý zadok a tvár mal červenú od hanby. Najviac ho škrelo, že odišiel ako vinník a že sa cítil vinný, hoci práve vložil železo do škaredej rany. Pohoršil sa, ako sa má pohoršiť spravodlivý a cnostný muž, ktorý vie, čo je zakázané a Honore ho jediným slovom - hoci jeho ruka bola ešte poznačená hriechom - uviedol do pochybnosti, či mu hlavou nevíria diablove výmysly. Našťastie sa mohol

opriet' o zásady slušnosti a potom, bol tu čin: otec, ktorý bozkáva dcéru a chytá ju za prsník, to už presahuje všetko, to je svinstvo. Porozprával to svojej žene:

- Pozri sa, kam až dospel náš Honore so svojou úprimnou tvárou a zvykom všetko povedať. Myslí si, že má právo robiť najhoršie veci, keď ich robí pred všetkými.

Helena mu pokojne odvetila, že azda vidí zlo tam, kde ho niet. Zverolekára nemohlo nič viac rozčúliť.

- Tak ty sa ho zastávaš? A tej špinavej pobehlice, ktorá sa chichúňa, keď cíti, že ju ohmatáva, tej sa tiež zastávaš?

- Ale nie, len sa snažím pochopiť ...

- To som si mohol myslieť, - uškrňal sa Ferdinand trpkou. - Pekné pochopenie.

A spomenul si na ešte stále páľčivú hanbu pred dvadsiatich piatich rokov, keď ho pristihli, ako sa díva na matkine stehná. Tak teda sú ľudia, ktorí môžu ako otcovia chytať prsníky svojich dcér, alebo bratia a sestry, ktorí si môžu navzájom prezerat' pohľavia a nevidia v tom nič zlého, nezačervenujú sa, keď ich prichytia, pretože nehrešia, a sú iní, ktorých prenasleduje prekliatie na tejto zemi, pretože prezradili, že sú zvedaví na matkine stehná.

Zverolekárovi sa niekoľkokrát naskytla príležitosť naraziť u brata na to, čo nazýval neuvedomosťou. Napokon, keď ho brat niekoľkokrát zahriakol, keď videl, ako sa jeho cnostný elán obracia proti nemu, a jeho cudnosť zlyháva za bieleho dňa, začal sám seba podozrievať, že tieto hriechy jestvujú iba v jeho predstavách. Myslel si, že je posadnutý a aj pri najzákonitejšej vášni ho zalieval pot úzkosti. Bol by si želal, aby sa mohol vyspovedať zo všetkých týchto hrôz, roztriediť ich v šere spovednice, ale jeho politické zameranie mu prakticky zakazovalo všetky spovednice v okrese.

Poznali ho vo všetkých dedinách kraja, vídali ho po boku Valtiera, ktorého kandidatúru podporoval. Nikde by sa neodvážil postaviť sa tvárou v tvár jednému z kňazov, o ktorých rozširoval - aj keď ho k tomu neraz vyprovokovali - zlomyseľné chýry a hrubé klebety. Vždy, keď sa na svojej bríčke viezol po Kostolnom námestí v Svätom Margelone, pozrel sa s akousi žiadostivosťou na kostol, ktorého dvere akoby sa otvárali nad priepasťou rozkošného zabudnutia. Keď jeho zúfalstvo dosiahlo vrchol, vždy si našiel zámienku na cestu a niekoľkokrát odišiel na deň alebo dva do vzdialených miest. Tak ako zhýrali notári, ktorí jazdia vlakom, aby skryli svoje spády v cudzích mestách, tak aj zverolekár jazdil sto kilometrov, aby mohol vstúpiť do spovednice. Cestovanie mu však neprinieslo úľavu; kňaz počúval iba na pol ucha tohto hriešnika, ktorý sa vyznával iba z dobrých úmyslov. "Drahý synu," vravel mu, „vaše hriechy nie sú ťažké... nedopustíte, aby sa vaša viera oslabil, a vždy budete šťastný v lone Cirkvi svätej ..."

A zverolekár vychádzal zo spovednice ešte skleslejší a biednejší. V cirkvi preňho nebolo miesta, jeho hriechy neboli na zozname ani smrteľných ani všedných hriechov, ba neboli ani zlým úmyslom. Keďže boli beztvárne a neskutočné, boli iba predstavou, pretváranou podľa jeho oplzlej obrazotvornosti. Keď po rannom prijímaní blúdil cudzím mestom, čakajúc na spiatkový vlak, pristihol sa pri tom, že závidí zhýralcom, čo vychádzali z hodinových hotelov, a celému tomu špinavému svetu vypasených boháčov, pasákov a prostitútok, svetu, ktorý si s tryznou predstavoval. Tí, myslel si, majú ťažké hriechy, čo zaväzujú v kňazských sieťach. Keby sa mohol dopustiť čo len jedinkého takého zločinu, jeho nepokoj by nadobudol formu poriadnych, ťažkých výčitiek svedomia a on by opäť nadviazal kontakt s bohom. Takto sa dopracoval k presvedčeniu, že jeho spása je kdesi v tých vyhradených uličkách, kde prostitútky a kupliarky chytali okoloidúcich na veľké sľuby. Vybral sa tam bez vášne, s hrdlom vyschnutým od hanby, a neobzerajúc sa kráča ulicou rýchlym krokom, ktorý ešte zrýchľovali výzvy žien. Pochopil, že je príliš cnostný, než aby sa na to odvážil, a napokon sa vzdal všetkých takýchto výletov. Ostatne, zistil, že je to poriadne drahý špás.

Claquebueský farár však zvertil v zverolekárovi čosi ako vôňu svätosti. Uhádal Ferdinandovu úzkosť, keď jeho špinavých predsudkov, jeho hrôzu pred pohlavným tajomstvom a usúdil, že takýto človek povznesie farnosť už samotnou svojou prítomnosťou. Pokiaľ ide o neho, bol by rád Ferdinandu v Claquebue takého, akým bol: protiklerikála a radikála. Niekedy už farár videl (až sa mu sliny zbíjali v ústach), ako sa claquebueský farník Ferdinand Haudouin prišiel vyspovedať z hriechov, on mu však neodpovie zhovievavými a roztržitými slovami ako mestskí kňazi, ktorí nie sú ozajstnými lekármi ľudských duší. Už sa počul, ako nešťastníkovi hovorí syčiacim hlasom, ktorý privoláva najčiernejšiu tmú kostola: "Ale to je strašné ...", a už videl zdrveného, strachom zvieraného hriešnika, ako ide cez Claquebue a zasieva medzi dedinčanov svätú nedôveru k telu, ktorá je prvým krokom do raja. Mohol si byť istý, že duše, akou bola zverolekárova, dajú sa vychovávať s božím požehnaním, takrečeno bez námahy. To bolo niečo iného ako tie krehké bytosti, ktoré sa prichádzali raz do týždňa predpoludním priznať: "Otče, oklamala som svojho manžela s Léonom Corenpotom", a odchádzali uspokojené, keď dostali za pokánie jeden zdravas, jeden otčenáš a jeden verímboha. Aký dobrý katolík bol tento Ferdinand...

Zverolekár nevedel, aký obdiv vyvoláva v claquebueskom farárovi. Cítil sa čoraz väčšmi vydaný napospas démonom. Aby vykúpil svoju celkom platonickú skazenosť, nútil sa k cudnosti. Preto kedykoľvek si plnil svoje manželské povinnosti, vyvolával v ňom strach také ťažké zábrany, alebo mu rozkoš spôsobovala také výčitky svedomia, že potom nevedel zaspáť. Stal sa podozrievavý a nedôverčivý voči všetkému, čo by mohlo vyvolať jeho obscénne predstavy, a napokon ho posadla mánia prenasledovať a špehovať vlastnú rodinu. Synov úzkostlivo stríhal, najmä Antoina, ktorého zvyky a lenivosť v ňom vyvolali podozrenie, že sa oddáva nerestiam. "Záhalka je matkou všetkých nerestí," vravel zverolekár a veril tomu, čo vraví. Frédéric ako usilovný žiak sa tešil istej dôvere. Napriek tomu došlo medzi ním a otcem k tragickému výstupu, keď mu otec medzi knihami našiel štúdiu o pohlavnej výchove. Táto štúdia zabalená do belasého papiera sa ničím nelíšila od ostatných Frédéricových kníh, ale zverolekár mal nos na všetko pohoršujúce. Náhodou otvoril knihu a pohľad mu padol na štrnásťnásobne zväčšený prierez vaječníka. Celý sa roztriasol a zlostne vtrhol do jedálne, kde sa rodina zišla k večeri. Vaječníkom zamával Frédéricovi pred nosom:

- Na kolená! Darebák! Si nehodný syn, ktorý si nectí svojich rodičov ...

Na ženu, ktorá sa ho vydesene spýtala, čo sa stalo, vykrikoval:

- Vie všetko. Nemôžem o tom viac povedať. Ach, ten darebák! Ihneď ma na kolenách poprosíš, aby som ti odpustil! Až do dospelosti nedostaneš zákusok...

Dlho po tomto výstupe sa otec nemohol pozrieť do očí svojmu synovi Frédéricovi bez toho, aby sa hneď nezačervenal až po korienky vlasov. Jeho nedôveryčivosť neobišla ani dcérku a pre jediný posunok, ktorý si mylne vysvetlil, potrestal Lucienne tým, že šesť mesiacov musela spávať s rukami zviazanými za chrbtom.

Touto maniakou posadnutosťou nijako neutrpela jeho výkonnosť v povolani, skôr naopak. Horúčkovité pracoval, bol stále na cestách, pobiehal od teliacej sa kravy k sviniam postihnutým červienkou; dbal, aby jeho synovia mali najlepšie známky z triedy a aby sa Lucienne stala vzorom všetkých mladých, dokonalých dievčat. Pretože cirkev nemala ani zaklínadlá ani váhy, aby zvažila jeho preludy hriechu, a pretože sa cítil vyvrhnutý z jej lona, či ignorovaný alebo vyobcovaný, chcel, aby celá jeho rodina prácou a dobrým správaním dokazovala ctihodnosť hlavy domácnosti. Chcel povzniesť svoj dom k nebu ako babylonskú vežu.

- Antoine, vytiahni ruky z vrecák a odrecituj mi tie dve stránky z gramatiky, čo si mal na úlohu ... Skáčeš z jiedhej na druhú (a začervenal sa, pretože to mohlo mať ešte aj iný význam). Na čo myslíš? Povedz mi, na ktoré slová myslíš? Čo som povedal, aby si sa mohol takto tváriť? Nemravník, mal by si sa hanbiť!...

V zime chodievala Ferdinandova rodina zriedkavo do Claquebue a nedele trávievala doma. Bývala som na týchto pochmúrnych nedeľných popoludňajších zhromaždeniach. Helena a jej dcéra vyšivali, Antoine a Fré-déric sa učili, alebo sa aspoň tak tvárili, a srdcia všetkých sa zvierali známym strachom, aký visí nad učebňami, pretože tam bol aj zverolekár. Venoval sa účtovníckym knihám a korešpondencii a z času na čas sa na nich pozrel ustrašeným alebo výhražným pohľadom; akiste sa chcel presvedčiť, či Helena a jej deti nevyužívajú chvíle, keď sa zahĺbi do práce, aby sa dotkli určitých miest, alebo si podávali nemravné pohľadnice, potom sklonil hlavu, zmätený predstavou, ktorú v ňom vyvolala kľúčová dierka alebo sviečky na klavíri. Z piatich členov rodiny bol určite najnešťastnejším, ale žiadne utrpenie sa nevyrovnalo môjmu, keď sa na mňa uprel jeho oči. Cítila som, ako vo mne odumiera ten búrlivý a nehybný život, ktorý spod Murdoirovho štetca vypučal pod mojím zeleným rúchom. Keď si na to pomyslím, ešte dnes, po štyridsiatich rokoch, mi zlyháva pero.

VI

Cestou na stanicu šiel zverolekár po boku manželky a dcéry Lucienny, vyobliekanej do bielych šiat, ktoré si v zime podlá návodu slečien Hermelínových sama vyšivala. Chlapci gymnazisti, spokojní so svojimi rovnošatami, kráčali pred rodičmi a niesli baličky. Vyhládka na deň v Claquebue, kde aspoň čiastočne uniknú otcovej tvrdej ruke, ich zvädzala k dôvernostiam.

- Čože ty, tebe je hej, - vravel Antoine, - ty skončíš s vyznamenaním, teba nechajú cez prázdniny na pokoji. Ale ja...

- Nemôžeš vedieť, možno aj ty trhneš jednu alebo dve ceny.

- Ale kde, dozorca z malej učebne videl moje známky. Povedal mi, že výbornú mám iba z telocviku. Vieš si predstaviť, ako bude zverolekár frflať, už ho počujem: "Ja prinášam obeť, aby som ti pripravil budúcnosť, za ktorú by sa tvoja rodina nemusela červenať."

Starý k....!

Frédéric nemohol zabrániť tomu, aby dostal vyznamenanie, a neraz to lutoval, pretože jeho brat musel preto znášať nevýhodné porovnania. Tohto rána hraničila jeho ľútosť priam s výčitkami svedomia, ale Antoinova neúcta k otcovi ho tak hlboko uzrila, že prehltol slová súcitu. Antoine nenaliehal a začal hovoriť o inom.

- Všimol si si malú Jasmínku? Stretli sme ju pred chvíľou na rohu Obrej ulice. Je pekná, čo?

Frédéric sa na brata ešte hneval. Pokrútil hlavou. Nie, podlá neho Jasmínka nebola pekná.

- Má veľký špicatý nos a vlasy ako vrabčie hniezdo ... A potom, čo chceš, je to ešte žabec.

- Kdeže, - zašepkal Antoine zápalisto.

- Ba veru, žabec. Tvoja Jasmínka nemá ani kozičky. A to je to, čo robí ženu ženou, kamarát.

Kráčali asi päťdesiat metrov pred rodičmi. Zverolekár ich nemohol počuť, ale predsa nepokojne naťahoval krk a vetril nosom. Frédéric bol pyšný na to, že vyslovil zaujímavý názor na ženy voľnými slovami, ktoré zavaňali súčasne študentskou bohémou i dobrou spoločnosťou. Antoine zvrátil čelo a poctivo premýšľal. Potom vyhlásil:

- Prirodzene, nemám nič proti kozičkám, ale načo sú ti, keď s dievčatami nič nemôžeš robiť? Dôležitá je tvár, najmä oči.

A Jasmínka, tá veru má oči, bratku!

- Máš trinásť rokov, - prehodil pokojne Frederic.

- A ty, pretože máš pätnásť, by si mi chcel nahovoriť ... Čo si chcel povedať? No, len mi to povedz.

- Ale nič, nič, - odvetil Frédéric s roztržitou nonšalantnosťou, - už o tom nehovorme.

A pretože vycítil, že Antoine sa začína zlostiť, počkal na rodičov.

Zverolekár, sledujúc akýsi postranný cieľ, začal sa Lucienny vypytovať, aké pokroky robí v hre na klavíri.

- Keby si celé prázdniny bola v Claquebue, vedela by si hrať v kostole na harmóniu?

Lucienne na jednej strane znechutená predstavou, že by mala dva mesiace stráviť na statku, a na druhej strane priťahovaná možnosťou zastávať takú dôležitú úlohu váhala s odpoveďou. Od tých čias, čo sa farárova neter vydala, farníci počuli hlas harmónia iba raz za päť týždňov, keď prichádzala na omšu do Claquebue kontesa de Bombrion, a Lucienne už snívala o tom, že by veru nebolo zlé zastupovať kontesu. Zverolekár vysvetľoval žene:

- Bolo by to gesto, ktoré by nikoho nekompromitovalo, maličkosť, aby som tak povedal, a predsa by to bol krôčik ku klerikálom a pre najvážnejších republikánov znamenie, že vietor sa obracia. Ak Honore prejaví troška dobrej vôle alebo aspoň ľahostajnosť, Maloret presadí svoju vec. Volebné ovzdušie vytvárajú veľmi často práve takéto maličkosti, ktoré jedných uspokojia a pre druhých sú smernicou. Opakujem, pre mňa by to v žiadnom prípade nebolo kompromitujúce. Malá je tam na prázdninách, a pretože u Haudouinovcov nemajú klavír, chodí cvičiť do kostola na harmóniu. To je celkom prirodzené.

Helena ho unudene počúvala. Hoci si veľmi priała, aby Valtier pomohol jej synovi Frédéricovi ku kariére, nevedeli ju vzrušiť tieto kombinácie drobnej politiky. Napokon však prijala úlohu v zverolekárovom podrobne pripravenom komplete. Pretože sa Honore k nej vždy správal priateľsky, mala využiť túto jeho náklonnosť, aby ho primala k dohode. Kde Ferdinandove rozumové argumenty nestačili, mala použiť citové pohnútky.

Pri pokladni si zverolekár pýtal päť lístkov druhej triedy. Jeho spoločenské postavenie mu zakazovalo tretiu triedu a jeho politické náboženstvo prvú. Cestoval preto v druhej, ľutoval však, že niet takej triedy, ktorá by zodpovedala tak jeho bohatstvu, ako aj jeho osobným vlastnostiam; napríklad vozeň pre bohatú elitu, nejaká druhá (elitná) trieda.

- Tento deň nás tak či onak vždy vyjde na dvanásť - trinásť frankov, - povedal zverolekár žene. - Ak zrútaš, čo stoja lístky a veci, ktoré si kúpila pre Adelaidu, nič neušetríme.

- Nemôžeme predsa prísť s prázdnyimi rukami, keď u nich budeme piati obedovať, - namietla Helena.

- Isteže. Nehovorím to preto, že by mi bolo ľúto tej paštiky alebo párkov. Jednoducho rátam.

Haudouinovci boli sami v kupé druhej triedy. Na tejto trati miestnych alebo volebných záujmov bývalo málo cestujúcich (zverolekára, ktorému sa nepodarilo presadiť, aby trať viedla cez Claquebue, pretože ministrov synovec, veľkostatkár z tohoto kraja, ju odviezol o pätnásť kilometrov ďalej, to ešte stále škrelo).

Spoločnosť tu napokon nasadila vozový park, ktorý v sedemdesiatych rokoch poriadne utrpel a teraz sa pri jazde hádzal a poskakoval ako krivá kobyľa. Aj v druhej triede to človeka hádzalo z boka na bok, sácalo ho na suseda a ľudia si museli kričať do ucha, aby sa počuli v tom rachote starého železa a vzdychaní rozheganých vozňov.

Manželia a chlapi si sadli do štyroch kútov oddelenia. Lucienne sa usadila uprostred na samom kraji lavice a dávala pozor, aby sa nedotkla operadla, lebo sa bála, že si zašpiní biele šaty. Dívala sa na svoje biele plátenné topánočky a uvažovala, čo by povedali slečny Hermelinové, keby prišla do penzionátu v týchto bielych bavlnených pančuchách, ktoré si dnes obliekla po prvý raz. Uvažovala celkom reálne, pretože nedeľné pančuchy sa napokon obyčajne stanú pančuchami na všedný deň. To, že nosí biele pančuchy, dokazovalo nedostatok skromnosti, a teda to bol hriech, z ktorého sa musí písomne obviniť pri najbližšom spytovaní svedomia. Na druhej strane tým, že si ich obliekla, iba vyhovela svojej matke, ktorá jej ich kúpila. Mala sa vyhnúť hriechu z koketnosti za cenu hriechu z neposlušnosti? Nebolo predsa také isté, že by sa matka dala presvedčiť jej dôvodmi. Napokon to Lucienne vzala z praktického hľadiska: spomenula si, že vo svojom zošite spytovania svedomia je pozadu. Od tejto chvíle do pondelka večera musí objaviť štyri-päť hriechov, ktoré by si mohla zapísať do zošita, a aj to by ešte bol najnižší počet, pretože kto by sa mohol bez vystatovania pochváliť tým, že hreší menej ako štyri razy do týždňa? Najmladšia zo slečien Hermelinových, slečna Bertranda, profesorka spytovania svedomia v prvom ročníku, nestrpela, aby sa do zošita zapisovali hlúposti, o ktorých škoda hovoriť. Žiačky, ktoré sa v živote dopúšťali iba ľahkých hriechov, v zošitoch sa museli spovedať z ťažkých hriechov, ktoré slečna Bertranda mohla použiť na ich zahanbenie, t. j. na poučenie celej triedy. Lucienne pod tlakom nevyhnutnosti prišla nanápad, že pančuchami by mohla zabiť dve muchy jednou ranou. Prvý hriech: obviní sa z toho, že nosila biele pančuchy. Druhý hriech: mala chuť nepočúvnuť matku, ktorá jej ich vnucovala. A výsledok? Neoceniteľný zisk: Naozaj, nebolo pochybností o tom, že slečna Bertranda, medituje nad týmto zbožným konfliktom, dá jej z "kresťanskej cnosti" výbornú. Teraz potrebovala ešte nájsť tri hriechy a tie musí spáchať v najbližších dvoch dňoch. A Lucienne, ktorá sa neodvažovala uvažovať o nich skôr, ako by ich spáchala, pýtala sa sama seba, akým pokušeniam ju náhoda vystaví v priebehu tohoto dňa, aby jej pomohla doplniť spovedný zošit. Zrazu však rachot starého železa preľal ostrý zverolekárov hlas.

- Lucienne, neodpovedala si mi, či by si vedela hrať na harmóniu?

Ferdinanda rachot vlaku a mätko sa vlniace lány obilia tak snivo naladili, že práve dospel k takmer básnickej predstave. Videl Luciennu, ako hrá na harmóniu v kostole, kde bol na prvom prijímaní, a táto predstava ho roznežnila.

Claquebueská farníci poznávajú s potláčaným vzrušením dcéru Ferdinanda Haudouina, ktorý bol jedným z nich a ktorý dosiahol také krásne postavenie; bol dobrým, ale spravodlivým republikánom, skutočným republikánom, skutočným vlastencom, vždy na všetko pripraveným, keď šlo o česť krajiny. Načúval šepotu veriacich a hlaholu chrámovej hudby, ktorá ho prehlušovala. Počul to, hoci nebol na tej omši, pretože chodiť na omšu nebolo preňho, na to bol príliš dobrým zverolekárom. A príliš dobrým republikánom. A príliš dobrým vlastencom. Poslal však do kostola svoju dcéru, poslal ju hrať na harmóniu - pretože doba je vážna. Harmónium vyludzuje vrúcnu pieseň a kňaz slúži omšu za vlasť. Zverolekár cítil, ako sa mu hrúď dvíha od pýchy. V obdĺžniku dverí sa hromadia vojenské jednotky; z tejto strany sa nemá čoho báť. Vlajúce zástavy mu ovievajú rozpálené čelo. Nasadol na zelenú kobyľu, ktorá pohryzla generálovho vraníka a už cválal na čele vojska. Verní v kostole vstávajú z lavíc, strhnutí Lucienninou hrou, a vysielajú pod klenbu horúce vyznanie lásky generálovi Boulangerovi a vlasti. Maloret sa nádherným rozmachom zmocnil starostenstva a Prederie, vyznamenaný radom, sa trojnásobnou zlatou reťazou na prsiach, cestuje na voľný štátny lístok prvou triedou na všetkých francúzskych tratiach.

Keď otec zvolal, deti vyskočili. Antoine, ktorému srdce prekypovalo nežnosťou, videl v duchu Jasmínkine sladké oči, také sladké, že zamat sedadiel premenili na zázračnú zakvitnutú záhradu, také sladké, že život sa stával prostým a hodvábnym, kam až oči dovideli. Odchádzal s Jasmínkou cez dvere vlaku, s jej očami a privinul si ju na hrúd. Aby jej vrátil úsmev, vyskočil cez dvere a vznášal sa nad lúkami. Keď počul, ako otec vráza svoj otcovský hlas do Jasmínky, vrhol naňho pobúrený pohľad a znovu zistil, že zverolekár má hnusnú, konskú tvár s vystupujúcimi lícnymi kosťami, neústupnú, zákernú, zlomyseľnú, nerestnú, ukrutnú, hlúpu, spokojnú a zúrivú. "Na šťastie sa naňho nepodobám; nie som pekný, ale nepodobám sa naňho. Jasmínka sa na mňa usmiala," Prederie, ktorý sníval o univerzitných diplomoch a tvrdiakoch, otočil hlavu k otcovi. Ferdinand zopakoval:

- Tak môžeš hrať na harmóniu? Ano či nie?

- Neviem, nikdy som to neskúsila, - odpovedala Lucienne slabým hláskom, ktorý zanikol v rachote vlaku.

Pani Haudouinová prišla dcéru na pomoc.

- Nemôže sa predsa z jedného dňa na druhý posadiť k harmóniu. Na to je potrebný cvik.

Ferdinand netrpelivo hodil rukou; zahryzol sa do nápadu s harmóniom.

- Bude brať hodiny. A aj keď bude hrať trochu falošne, to si nikto nevšimne!

Helena poznamenala, že malá sa bude v Claquebue nudiť. Ferdinand odpovedal, že rozumné dieťa sa nemože nudiť tam, kde je pochovaný starý otec so starou matkou.

- Však, Lucienne?

- Ano, otecko... budem nosiť kvety na hroby našich drahých zosnulých.

Zverolekárovi to vohnalo slzy do očí. Helena sa vzpierala manželovmu plánu len z ohľadu na dcéru; poznala jej odpor k životu v Claquebue. Preto ju teraz podráždilo, keď videla Luciennu takú rozumnú, a najradšej by ju bola ponechala drahým zosnulým. Zverolekárova dojatá spokojnosť ju však nútila pokračovať v škriepke.

- Zabudol si, že za tých niekoľko týždňov, čo tam Lucienne strávi, bude odkázaná iba sama na seba. Nikto na ňu nedozrie, bude mať pred očami len zlé príklady. Sám si predsa vravel, že spoločnosť jej bratancov je neznesiteľná.

- To je pravda, na to som nepomyslel. Bolo by potrebné... Bože môj, to je hlavolam... Keby ma aspoň Honore podporoval, keby nebol proti nám. Ach! Kiežby Messelon vydržal ešte rok alebo aspoň pol roka. Zalia by Valtier zabudol na tú svoju husičku a všetko by bolo v poriadku.

Zdalo sa, že Ferdinand zrazu ochabol a jeho žena sa potešila. Prepožičala sa bez nadšenia na intrigy, ktoré mali Valtierovmu chránencovi dopomôcť k starostenstvu. Poslanec jej bol nesympatický a len ťažko sa zmierovala s myšlienkou, že jej syn Frederic by sa raz mal k nemu pripútať, aby urobil skvelú kariéru ako advokát alebo niečo podobné. Videlo sa jej, že tento duchaplný a cynický chlapík a žrút bude zlým učiteľom chlapcovi, ktorý už teraz mal sklony riadiť sa jeho ponaučeniami. Ostatne, jej tajným želaním bolo, aby sa Frédéric stal jazdeckým dôstojníkom. Helenu vždy priťahovali vojaci. V čase, keď navštevovala penzionát slečien Hermelinových, aspoň raz do týždňa sa jej snívalo o tom, že ju uniesol niektorý poručík. Čoskoro po výdaji sa dožila sklamaní, pokiaľ šlo o zverolekárove styky, pretože Ferdinand si vyberal spoločnosť spomedzi pracujúcich svätomargelonských meštiakov. Helena snívala o salónoch dôstojníckych dám, kde stáli veľké krídla a fotely bez ochranných povlakov. V Svätom Margelone sídlil husársky a peší pluk, ktoré by sa boli navzájom najradšej vykynožili. Husári pohádali pešiakmi, pretože chodili pešo, a pešiáci tvrdili, že husári sú vojakmi len na parádu. Nenávisť, ktorá stavala jedných proti druhým, bola preto ľahko pochopiteľná. Číslo sedemnášť vo Vtáčej ulici bolo vojakom takmer stále zakázané, pretože tam dochádzalo k častým bitkám medzi príslušníkmi oboch plukov. Husár napríklad povedal: "Pozrime sa, poštári sa vracajú z obchôdzky." A pešiak na to: "To vraví náš poručík pobočníkovi." Ani dôstojníci posádky nežili v lepšej zhode: dôstojníci jazdecktva sa volali de Burgard, de Montesson, hrali na klavíri, ak nie dokonca na harfe, robili dlžoby, obrábali meštiacke dcéry, obedovali na koni, chodili na omše ako na chodúloch, boli rojalistami a ignorovali svojich kolegov pešiakov. Zatiaľ dôstojníci pechoty hrali piket alebo odriekali mená generálov Revolúcie, ktorých otcovia boli mäsiari, pekári, farbiari alebo čeladníci. Trochu tým trpeli, že ich jazdeckí dôstojníci zatláčajú do pozadia, a ľutovali, že v meste nie je vozatajský pluk, ktorým by mohli opovrhovať, tak ako husári nimi, pretože dôstojník trenú bol takmer rovnako smiešnou postavou ako dôstojník vojenskej správy. Počestní svätomargelonskí občania po celý rok hundrali, akí nafúkaní sú jazdeckí dôstojníci, ale ráno 14. júla patrilo všetko ich nadšenie husárom, ktorí uzatvárali prehliadku apoteózou útočného cvalu, až sa ľudom srdcia zvierali. Zverolekár, hoci si to nepriznával, obdivoval husárov. Raz pri udeľovaní cien v gymnáziu ocitol sa na pódiu vedľa plukovníka de Préborda de la Chastelaine ako generálny radca a husár mu povedal, čistiac si monokel: "Je horúco." Ferdinand dojala táto bezprostrednosť a od toho dňa sa datuje jeho láska k husárom. V neprítomnosti vojenského zverolekára ho niekoľkokrát zavolali do kasární. Tak sa zoznámil s poručíkom Galaisom. Ostrejšie si vymenili názory na vykliešťovanie zvierat a z tejto hádky sa zrodila ich vzájomná úcta. Poručík bol prísny mladý muž, rodený jazdec. Vo voľných chvíľach písal knihu o jazdeckom postroji, aký používali Sekvania v čase galského vpádu. Ferdinand bol očarený toľkou účenosťou a vážnosťou, a keď sa vrátil domov, nevedel vynachváliť husára.

- Je to najlepší jazdec pluku... Počul som, že nemá nijaký majetok a že žije trochu izolovane medzi všetkými tými urodzenými "de".

To, že "nemá nijaký majetok", chytilo pani Haudouinovu za srdce. Znovu začala spriadať román, už stokrát vysnený u slečien Hermelinových: zbožňovaná mladým, úžasne chudobným dôstojníkom necháva zomrieť svojich rodičov, ktorí neboli dosť dekoratívni, a prináša mu svoje dedičstvo do vena.

Zverolekár mal ešte viackrát možnosť debatovať s dôstojníkom o koňoch a pod zámienkou, že mu ukáže anatomické rytiny, priviedol ho raz domov. Helena striehla za okenicami. Len čo zbadala na ulici mužov, sadla si ku klavíru, a keď poručík vošiel, vykrikla od prekvapenia. Poručíkovi lichotilo, že sa začervenala, zistil, že je pekná, a poprosil ju, aby pokračovala v prerušenej sonáte. Ešte toho istého večera sa začal učiť stupnicu, aby mohol obracať noty pani Haudouinovej. Napokon začal chodiť na návštevu pravidelne. Zverolekár hundral, že Helena sa nespráva dosť úslužne k hosťovi. A naozaj, hovorila málo, ale poručík tiež nemal rád madrigaly. Dívali sa na seba vážne, presvedčení o vzájomnej láske, a ani zverolekárova prítomnosť im nebránila v šťastí.

Raz popoludní zastihol poručík Galais Helenu samotnú. Ona hrala na klavíri, on jej obracal noty a i keď ich vyznania boli nežnejšie ako inokedy, predsa len to boli vyznania nemé. Keď sa však husár lúčil a cítil, ako sa Helenina ruka chveje v jeho dlani, zašepkal jej meno a okamžite ušiel, potkynajúc sa o zakrivenú šabl'u.

Táto cudná láska ostala aj naďalej tajomstvom ich pohľadov.

Vlak sa blížil k Valbuissonu a s ním aj husár a Jasmínine oči. Mainehal, ktorý dlhoval Ferdinandovi peniaze, čakal cestujúcich pred malou stanicou s pripraveným povozom. Bol to mocný, zdvorilý chlap, pevne rozhodnutý nikdy zverolekárovi nezaplatiť.

- Zdá sa, že toho roku bude dobrá úroda, - začal Ferdinand.

- Zdá sa, ale u mňa je to samá bodlač.
 - Ale chodíte ...
 - Naozaj, pán Haudouin.
 - Prehánate, Mainehal, prehánate.
 - Nie, pán Haudouin, nepreháňam. Prečo by som preháňal? Tak či onak som vám tohto roku nechcel zaplatiť. Nemohol by som, aj keby sa žatva vydarila.
- Mainehalova pokojná odvaha zmiatla zverolekára. Nazlostené nastúpil do voza a rozmyšľal, ako by ho prinútil zaplatiť. Antoine sa silou-mocou chcel vyhnúť tomu, aby nemusel sedieť ani vedľa ani oproti otcovi. Počkal, až si všetci posadajú na bočné lavice a potom sa chcel vyštverat' vedľa pohoniča pod zámienkou, že vo voze už nie je miesta. Ale otec sklopil akúsi sedačku medzi svojimi nohami a prinútil ho, aby si na ňu sadol. Voz sa rozbehol cez Valbuisson a všetci sa vrátili k svojim snom z lokálky: k Jasmínke, husárovi, tvrdiaku a ľahkým hriechom. Antoinova hlava spočívala takmer na zverolekárovom kabáte. Chlapec však krútil krkom a ďalej sledoval Jasmínkine oči, sprevádzajúce voz.
- Na čo myslíš? - spýtal sa zverolekár, ktorý nerád videl rozumné deti zasnene.
- Antoine sa ani neobzrel, len sucho odvrkol:
- Ak teda na nič nemyslíš, povieš mi, v ktorom roku bol uzavretý vestfálsky mier.
- Antoine zat'ato mlčal. Otec sa rozčúľil a vyhlásil ostrým hlasom, pri ktorom aj kôň zastrihal ušami:
- Ste svedkami, že nevie dátum uzavretia vestfálskeho mieru! Leňoch! Robí nám všetkým hanbu, bude ako jeho strýc Alfonz! Ale dnes popoludní namiesto prechádzky s bratancami ostane so svojim otcom. So mnou!
- Vo voze zavládlo zdesené ticho. Lucienne v duchu odriekala modlitbu, ktorú jej poradili slečny Hermelínove pre prípad, že by si nevedela spomenúť na niektorý významný letopočet. Frédéric kreslil prstom číslice do vzduchu a pani Haudouinová sa usilovala zachytiť pohľad svojho najmladšieho syna, aby ho povzbudila nežným úsmevom. Antoine však sklopil oči, uprelo hľad na nedeľné topánky a nechcel nič vidieť. Zverolekár opakoval:
- So mnou. Celý deň.
- Vtedy Antoine pocítil, ako sa mu hrúď nadýma Jasmínkiným vzlykotom. Prehltol slinu a priškrteným hlasom zašeptal:
- Tisícšesťstoštyridsaťosem.

VII

- Nedeľa, ktoré trávila zverolekárova rodina v Claquebue, začínali sa pre Honorého rodinu o štvrtej ráno riadnym zhonom. Keď vykydali hnoj zo stajne, podstlali dobytku čerstvej slamy, nakŕmili kravy, prasce, hydinu, zajace a napokon seba, museli načistiť zelenú fazuľku a šalát pre dvanásť ľudí umyť si nohy, obliecť čisté košeľe, umývať, žehliť, zašívajť, pariť, zmetať, a to všetko v strachu, že nikdy nebudú hotoví. O pol deviatej sa Alexis vyštveral na orech a striehol na voz, ktorý sa mal vynoriť spoza Červeného vŕška. Keď ho zbadal, zakričal:
- Strýkov voz už ide z Červeného vŕška. (Niekedy robil zbytočný poplach, len tak z darebáctva, a keď zliezol zo stromu, dostal za to drevákom po zadku.)
- Vzápätí nastal v kuchyni strašný zhon. Honore nadával žene, pretože nemohol nájsť gombík do goliera (načo môže byť komu jeho gombík?). Adelaida pobehovala po kuchyni so žehličkou v pravej a s ihlou v ľavej ruke, žehlila a zašívajla, čo jej prišlo pod ruku, a kričala ešte hlasnejšie ako jej muž, že nikto nič neurobí, nikto jej v ničom nepomôže, že všetko je len na jej pleciach, ale až raz od toľkej roboty skape, potom uvidia!
- Len aby to už bolo, bože dobrý, hneď by som si vzal inú.
 - Žiadna by ťa nechcela, na to môžeš vziať jed.
 - A takú, čo nestráca gombíky do golierov.
 - Už som ti povedala, že je v zásuvke. Nemôžem byť naraz na troch miestach ... Cigán sa plietol všetkým popod nohy, zavádzal vo všetkých dverách odrazu a nestačili ho vyháňať. Juliette volala Gustáva a Klotildu. Neprišli. Našli ich v priekope ušpinených a zablatených, alebo ich pristihli, ako si robia tunel v hnoji. Našťastie ich obliekali do sviatočných šiat až v poslednej chvíli, pretože čisté šaty by si boli tiež ubrýzgali. Juliette ich ešte raz umyla, učesala a obliekla. Honore si zapol golier na gombík, ktorý bol naozaj v zásuvke, Adelaida si natiahla čierne šaty, medzitým ešte prišla svojim lapajom dva-tri gombíky, a keď voz vchádzal do dvora, všetci vyšli pred dom, usmievali sa a kričali: „Tu sú!“ Zverolekár (zvyčajne sám riadil voz) zastavil koná a pisklavým hláskom, akoby mu reč robila ťažkosti, odvetil: "Áno, tu sme," a prvý zoskočil, aby pomohol svojej žene zostúpiť.
 - Áno, tu sme, - potvrdzoval.
 - No, vidím, že ste tu, - povedal Honore,
- Potom sa začalo objímanie, bozky mlaskali na lícach bratancov a sesterníc, násobili sa lícami tiet a strýkov, zrátali sa a konečný výsledok bol štyridsaťosem.
- Akí sú milí!
 - Nebolo vám horúco?
 - Nepobozkala som ho.
 - Ty si ma nepobozkal.
 - Pobozkal si strýka?
 - Cigán, ty môj krásavec!
 - Ako vyrástli!
 - Stratili sme päť minút pri rampách.
 - Chod' do budy, potvora, zožral by vám šaty.
 - Na cestách je teraz tolko vozov ...

- Zašpinia vás tými ubrýzganými rukami.

- Ale nechajte ho ...

- Ten kôň sa tak ľahko splaší.

- Ano, iba dvanásť rokov. Uvidíte, že prerastie Antoina.

Celých desať minút jasali, Cigán utŕžil kopanec, Gustáv zaucho a Alexis vypriahol s úctivou opatrnosťou koňa, pretože sa dotýkal postroja, ktorý robil rodine toľkú česť. Švagriné vošli do domu a zverolekár, pretože bol zverolekár, povedal Honorému:

- Poďme sa pozrieť na dobytok.

Až keď vošli do stajne, bratia pocítili, ako sa v nich opäť prebúdzala nepriateľská nedôvera, na ktorú takmer zabudli v zápale prvých nežností. Ferdinand s vážnou tvárou ohmatával zvieratá.

- Táto krava dostáva priveľa suchej potravy.

- To je možné, ale aj tak dáva denne tých svojich dvanásť litrov.

Honore sa držal obďaleč za kravami a dával tak najavo, že ho nezaujímajú zverolekárov názor. Ferdinand však pokračoval v prehliadke, uvažujúc, že táto bezplatná porada je hodna najmenej sto sous a že teda (keď sa to tak vezme) zaplatí obed, ktorý jeho rodina u brata zje, takže paštika a párky, čo doviezli zo Svätého Margelonu, sú vlastne prídavkom z lásky.

V to nedeľné ráno nič nešlo tak ako po ine nedele. Alexis síce zbadal z orecha voz, ale ten ani trochu nevyzeral na strýkovu bričku, takže mu nevenoval nijakú pozornosť. Preto príchod Mainehalovho voza všetkých prekvapil. Honore vyšiel v zaplátaných, vpredu rozopnutých gatiach. Chlapci boli ešte vo všednom oblečení a matka mala na sebe flanelovú, ružovú prúžkovanú spodničku. Zverolekára to rozladilo. Usúdil, že takáto nedbalosť zapôsobí na cudzieho človeka zlým dojmom. Hanbil sa tiež pred svojou ženou a dcérou a niekoľkokrát naznačil posunkom Honorému, že mu fúka do rázporka. Honore bol však taký prevapený, že nič nechápal:

- Veru som nečakal, že pridete v Mainehalovom voze. Čo je tvoj čierny kôň chorý?

Zverolekár cítil, že zbledol. Prerušil objímanie a zlomeným hlasom zašepkal:

- Poďme sa pozrieť na dobytok.

A pretože Honore ešte čosi hovoril Mainehalovi, drgol ho laktom a zaprosil:

- Dobytok ...

Len čo vošli do stajne, uprel Ferdinand na brata ustrašený pohľad.

- Ty si nedostal môj list?

- Nie. To ti bola psina. Déodat ho stratil, predstavsi, vypadol mu z kapsy, keď sa bil s chalanmi, čo šli zo školy. Prišiel mi to povedať, ale nebolo mu chudákovi veľmi do reči... Ale čo ti je?

Ferdinand si sadol na trojnožku, ktorú používali pri dojení kráv.

- Bože, môj list! On stratil môj list...

Skryl si hlavu do dlani a zúfalo nariekal. Aj Honorého sa zmocnila úzkosť. Spomenul si, že poštár v prvej chvíli podozrieval Tintina Maloreta. Ale Ferdinandovo zúfalstvo ho dojalo. Zdvihol brata a položil mu ruku na plece:

- Maj rozum, chlapče, predsa nestratíš hlavu predáky list. No tak...

Zverolekár sa oprel o staršieho brata. Cítil sa slabý a nežnosť sa mu tlačila do hrdla zakaždým, keď ho brat oslovil "chlapče". Aj Honore sa rozčítal: možno, že Ferdinand v podstate ani nie je taký zlý. Keby ho v svätomargelonskom gymnáziu neboli zviadli z pravej cesty, mohol byť z neho dobrý vidiecky Haudouin.

- No tak, teraz nie je čas na to, aby si sa oddával žialu. Ak si vyparatil dajakú hlúposť, ja ti to vyčítať nebudem. A potom, nebola to hlúposť, ale náhoda. Nikto nemohol vedieť, čo sa stane... Čo si mi písal?

- Písal som ... nie, vieš, ani sa ti to neodvážim povedať. Zase sa rozčúliš.

- Ale nie. Velmi dobre chápem, že ťa to rozladilo. Porozprávaj mi, čo si písal, a potom spolu pokojne uvažíme, čo ďalej.

- Písal som ti o politike, ale to by nič nebolo...

Písal som aj o našej matke.

- Vari si len nenapísal...

- Ba práve. Začal som celkom od začiatku, ako prišiel Bavorák... slovom, napísal som všetko ...

Honore zahrozil pästami nad zverolekárovou hlavou.

Povedal, že nikdy nevidel také hovädo, ako je tento chlap, tento somár, tento posratý zverolekár. Na to mu teda bolo jeho slávne vzdelanie, aby roztrúbil po celom kraji, že si jeho matka dala vyhrnúť sukne Prušiakovi. Keby pánu doktorovi písanie robilo také ťažkosti ako jemu, ani by ho nenapadlo napísať list, ktorý otrávi život im obom, ba aj ich deťom. Honore nadával bratovi do hoviad, do vrtákov, preoblečených farárov, sráčov atramentu, paroháčov a pritom pobíhal dlhými krokmi po stajni pred začudovanými pohľadmi kráv, ktoré otáčali svoje ohybné šije a sledovali jeho kroky. Ferdinand mu chodil v päťách a snažil sa nadviazať rozumný rozhovor, ale nadávky sa tak sypali jedna za druhou, že sa nedostal k slovu. Slovo paroháč ho urazilo väčšmi než ostatné a chcel sa proti nemu ohraďiť. Honore však vrhol naň nebezpečný pohľad:

- Paroháč, vravím, a celá rodina je parohatá vinou zúrivého škraabáka, ktorý si nevedel nechať pre seba, čo som mu povedal. Čo? Nie, nebudem ťa počúvať. Čo si chcel, aby som robil s tými tvojimi čarbanicami? Vari si nedúfal, že ma obrátiš, čo? Teraz je tvoj list u Zéphe. Vzal ho ten jeho fagan, tak ako by ho bol vzal aj Zéphe, pretože tí majú zlodejstvo a udavačstvo v krvi. Už starý Maloret, ktorý nedávno otrčil kopytá, bol taký, a jeho otec tiež. Bež si teraz po svoj list, bež!

Honore, celý roztrasený od zlosti, musel sa oprieť o jasle medzi dvoma kravskými papuľami a tam uvažoval a postupne sa upokojoval. Nebolo pochyb, že list má Zéphe a že sa ho pokúsi využiť. Keď však Honore všetko zvážil a pripustil aj to najhoršie, nakoniec si múdro povedal, že jeho Maloret nezaskočí. Nesporne sa celé Claquebue dozvie, že jeho matka

sa vyspala s Bavorákom, a nech sa to stalo za akokoľvek bohumilých okolností, ľudia si z toho vyberú len sám skutok. Honore si musel priznať, že v tejto veci mu veľmi záleží na verejnej mienke; ale koniec koncov, matka je už mŕtva a podľa neho je medzi živými a mŕtvymi veľký rozdiel. To, čo sa hovorí nahlas o mŕtvom, nezaväzuje ani spolovice, ba ani zo štvrtiny tak ako to, čo sa tajne zmýšľa o živých. Ďalej si Honore povedal, že nežije z povesti mŕtvych - to bolo dobré pre zverolekára - a že ju chcel iba uchrániť pred zlými jazykmi. Na druhej strane už rozmýšľal o odplate, ktorá by vyvážila poníženie, aké ho stihne, až bude list kolovať po Claquebue. Aj tak sa chcel Zéphovi pomstiť, ale tak dlho to odkladal, až sa pomsty napokon vzdal; teraz sa našla nová zámienka. Pociť nevhodu a odporu voči Maloretovi sa ešte vystupňoval. Od tejto chvíle sa už nemusel obávať o svoju nenávisť a cítil sa ľahko ako dobrý občan, ktorý sa dozvedel, že konečne bola vyhlásená vojna.

Ferdinand s úctou sledoval, ako brat rozmýšľa, a pokúšal sa vyčítať mu obsah myšlienok z tváre. Honore si však dával dobrý pozor, aby neprezradil svoj optimizmus. Hneď od začiatku zväžil výhodu, ktorú v tejto situácii získal nad zverolekárom, čestnú výhodu vyplývajúcu z bratovej dôvery.

- Tak čo? - spýtal sa Honore.

- Ja neviem, - odvetil Ferdinand zúboženým hlasom, dopadajúcim na sviatočné topánky.

- Ty by si mal byť vlastne spokojný! Ty, ktorý si chcel, aby sa Zéphe stal starostom v Claquebue. Už ťa nepotrebuje, teraz ma sám drží lepšie v hrsti tvojím listom ako ty tvojimi hlúpyimi rečami. Teraz sa nemôžem proti nemu stavať, budem rád, ak zavrie papuľu.

Ale až sa stane starostom, bude od teba chcieť peniaze, dvadsať, tridsať, päťdesiat tisíc a ešte viac. Ja som, čo sa toho týka, celkom spokojný, ja ich nemám. A po peniazoch bude chcieť tvoj dom a po dome...

Výpočet týchto pohrôm naplašil Ferdinanda natoľko, že opäť klesol na trojnožku a začal nariekať.

- Netreba sa hneď plašiť, - povedal Honore. - Možno že Tintin nedal list svojmu otcovi, hoci by ma to prekvapilo.

- Prečo by si ho nechával?

- Iste ho vzal len preto, aby ho dal Zéphovi. Ale v takých lapájoch sa nikdy nevyznáš. Majú všelijaké nápady. Raz som pristihol Alexisa, ako hádzal päť sous do rieky a nikdy mi neprezradil, prečo to urobil.

Zverolekár pokrčil ramenami: hádzať peniaze do vody je hlúpe.

- Dúfam, že si mu dal príučku.

- Nie, tých päť sous bolo jeho a mohol s nimi robiť, čo chcel.

- Zle si urobil. Chlapec si zaslúžil trest. Nechal si ho robiť, čo chcel, a neskôršie sa bude čudovať, až začne vyhadzovať peniaze von oknom. Si voči deťom príliš zhovievavý...

Zverolekár dodal, že keby Antoinovi niekedy zišlo na um urobiť dačo podobného, vedel by mu vtlačiť do hlavy cenu peňazí. A v záchvate zúrivosti, ktorej dal priechod strach, začal nadávať na Antoina, ako keby syn už začal mrhať jeho majetok.

- Lenivec! Ani francúzske dejiny nepozná! Pred chvíľou mi nevedel odpovedať na otázku, kedy bol uzavretý vestfálsky mier. Leňoch a nemravník! Ja sa idem strhať od roboty a to zvieria by len rozhadzovalo moje peniaze na všetky strany! Zarazím mu vychádzku a tri mesiace nedostane zákusok. Ved' sa on naučí, akú cenu majú peniaze ...

- Ach, bože dobrý, zarobíš dosť, aby ich mohol vyhadzovať oknom, až bude dospelý.

- Isteže, a ty budeš ochotný podporovať ho v tom, ty, ktorý si nikdy nevedel udržať ani sous, - zúrili Ferdinand.

- Robil som, čo som chcel, ba ešte viac. A či sa ti to páči alebo nie, na tom nezáleží.

- Keď človek nie je sám, nemá právo robiť, čo sa mu chce. Budeš podporovať Antoina v márnratnosti a bude ti jedno, ak bude musieť neskôršie žiť na trovy svojho brata.

Ferdinandova narážka bola taká jasná, že to Honorému nemohlo ujsť.

- Keby sa človek mal spoliehať na svojich bratov ...

- Myslím, že nemáš príčinu sťažovať sa, - utrúsil Ferdinand.

- Ach, tak ty mi chceš pripomenúť, že som v tvojom dome! Dobré, na budúci týždeň vypadnem! Môžeš si robiť so svojím domom, čo chceš! Už mám toho dosť, nedám si stále vyhadzovať na oči, že žijem v dome svojho brata!

Rozkričal sa na plné hrdlo, ale aj zverolekár sa snažil uplatniť svoj tenučký, ostrý hlások.

- Radšej spať pod holým nebom ako ostať ešte o týždeň dlhšie v tvojom dome. V stredu sa zbalím a odsťahujem sa z Claquebue. Ak chceš, môžeš sa nasťahovať pod svoju strechu a sám si vyrovnáť účet so Zéphom. Ja som tu už cudzí.

Po týchto posledných slovách Honore zbadal, že jeho brat je bezradný. Preto uštipačne dodal:

- Za tvoj list by som Maloretovi nedal ani deravý groš.

Zverolekár bol celkom bez seba od strachu. Začal pobiehať po stajni ako naťahovacia bábika, silou zvyku dvíhal kravský chvost a díval sa na brata neprítomnými očami. Honore, ešte stále rozpálený hnevom, chcel odísť zo stajne, aby oznámil celej rodine svoje rozhodnutie odsťahovať sa, čo by ho prinútilo splniť túto hrozbu. Ale zverolekárova sklúčenosť ho zastavila. Pokrčil plecami a pristúpil k bratovi. Ferdinand zastal, držiace v ruke kravský chvost, a hlúpo sa usmial. Honore pocítil, ako mu výčitka zovrela srdce.

- Ferdinand ...

Ferdinand sa nepohol, len zahundral niekoľko nesúvislých slov. Honore rozumel iba slovo "list".

- Ferdinand... prečo by sme mali na seba kričať. Pusť ten kravský chvost a porozprávajme sa pokojne. Tvoj list je u Maloreta. Pokúsím sa ho od neho dostať. Počúvaj, sadni si, nemôžem sa takto na teba dívať. Vyzeráš ako blázon. Predovšetkým by som chcel podrobne vedieť, čo si mi písal. Popremýšľaj dobre.

Ferdinand vedel skoro naspamäť všetky listy a všetky prejavy, ktoré napísal a predniesol v priebehu roka. Spočiatku bol zmätený a trochu váhal, potom sa prednesom rozpálil a vety zaokrúhľoval hlasom a pohybmi hlavy. "Môj drahý Honore, čierny kôň dostal začiatkom týždňa koliku ..."

- No, ale vyzeráme, - povedal Honore, keď brat skončil: - Naozaj môžeš povedať, že si na nič nezabudol?

- Všetko, čo som ti napísal, bolo správne ...

Honore neodpovedal. Sadol si na tvoj nôžku a pokúšal sa predstaviť si radosť Zéphy Maloreta, keď čítal ten list. Predstavil si ho veľmi živo, a to bolo preňho najväčšie poníženie; myšlienka, že celá dedina sa dozvie jeho obsah, bola proti tomu ničím. Zéphy mal teraz istotu, že slová, ktoré vtedy povedal Bavorákovi, viedli k cieľu, s akým určite aj rátať. Čím viac Honore rozmýšľal o tejto záležitosti, tým menší význam pripisoval tomu, aby sa zmocnil listu. Preňho bolo dôležité predovšetkým pomstiť sa tak, aby Maloret odtiaľ trpko spomínal na príhodu s Bavorákom.

Zverolekár zatajil dych a čakal na rozsudok. Z toho, že Honore prižmuroval oči a plul si na špičku dreváka, usúdil, že jeho úvahy sú plodné, a z obavy, aby brata svojou prítomnosťou nerušil, vzdialil sa po špičkách a pokračoval v nedeľnej prehliadke dobytká.

- Daj tým kravám pokoj, - povedal mu Honore beztoho, aby zdvihol hlavu. - Z toho tvojho prezerania nikto nezmúdre. Honore sa zvyčajne neokúňal oboriť sa na brata, ale nikdy sa neodvážil takto kategoricky odsúdiť takmer ctihodný zvyk lekárskej prehliadky. Ferdinand pocítil, že sa zrazu niečo zmenilo v ich vzťahoch. Ten, ktorého nechtiac pokladal za svojho nájomcu, stal sa hlavou rodiny, pánom Haudouinovcov, a on ho za týchto okolností rád počúvne.

- Ved' ťa to nič nestojí, - namietol zverolekár nespomelo.

- Vravím ti, aby si dal pokoj kravám.

Zverolekár sa teda vzdal prehliadky.

- Vieš, - povedal takmer nechtiac, - upozorňujem ťa, že Rysula sa behá.

- Ak máš chuť ...

Zverolekár nenávidel sprosté žarty, ktoré v ňom vyvolávali príliš presné predstavy, a tie ho niekedy prenasledovali aj niekoľko dní. Začervenal sa, vrhol pohľad na Rysul'u, pričom sa neubránil, aby okom neodhadol určité možnosti a vzbúrili sa:

- Nechápem, ako sa muž v tvojich rokoch môže vyžívať v takých prasačinách, nie, nechápem...

Honore už zabudol na hriechne slová, ktoré urazili bratovu cudnosť.

- V akých prasačinách, - spýtal sa.

- V takých, ako si práve povedal.

- Ja som ti povedal dáku prasačinu?

- Vraj ak mám chuť ...

- Chuť?

- Ano, povedal si mi: ak máš chuť ...

- Nerozumiem.

- Alebo presnejšie, ak mám chuť ...

Ferdinanda prechádzala trepezlivosť. Honore sa naňho znepokojene díval. Myslel si, že mu rozčúlenie pomiatlo rozum.

- Mal by si sa ísť najesť, - povedal. - Kým bude obed, Adelaida ti uvarí bielu kávu.

Zverolekár neodpovedal. Bol roztrpčený. Nestačilo, že sa Honore dotkol jeho počestnosti, navyše ho má aj za hlupáka.

Znovu sa presvedčil, ako sa človeku vypláca nevinnosť a skromnosť.

Keď bratia vyšli zo tajne, všetci si mohli všimnúť, že zverolekár bol bledý ako smrť a že pod kabátom sa mu od strachu zvierajú zadok. Honore, ako sa zdalo, mal, naopak, skvelú náladu, šaty sa na ňom napínali a oči sa mu blyšťali. Počuli, ako povedal Ferdinandovi:

- Hlavne sa do ničoho nepleť, narobil si už dosť hlúposti. Zakazujem ti prekročiť jeho prah.

Hovorí zelená kobyla

V Claquebue sa milovalo štrnástimi spôsobmi, ale farár všetky neschvaľoval. Opisovať ich tu nemusím, okrem toho sa obávam, že by som sa príliš rozohnila. Tieto spôsoby neboli spoločným majetkom a v dedine vari nebolo človeka, čo by poznal aspoň štvrtinu z nich. Boli to domáce predpisy, hnutelný majetok, ktorý prechádzal z rodiny do rodiny sobášom, spomienkami z detstva, alebo zriedkavejšie, dôvernými priateľskými rozhovormi. Na prvý pohľad sa môže zdať, že v dedine, ktorá má niekoľko stovák duší, by mohla takáto výmena skúseností rýchlo umožniť všetkým rodinám prejsť cyklom štrnástich rozkoší. No nebolo to tak, pretože obľúbené hry, hanblivosť manželky alebo zvrchovanosť manžela mali za následok prevahu jedného alebo dvoch spôsobov a zatlačali do zabudnutia nedávno nadobudnuté poznatky, ba aj tradície, podľa ktorých žila rodina už sto rokov. U mladomanželov sa tradície málokedy spájali, takmer vždy muž nanucoval žene svoje zvyky. Boli však aj zvedavšie rodiny, ktoré sa dali zlákať čarom novosti a rozmanitosti. U Berthierovcov napríklad muži milovali svoje ženy štyrmi až piatimi rozličnými spôsobmi. To však boli výnimky a v dedine nebolo jedinej počestnej a pracovitej rodiny, ktorá by pestovala až tri.

Haudouinovci v Claquebue takmer vždy zachovávali zvyky, ktoré zdedili po starom Haudouinovi a len Alexis, najodvážnejší Honorého syn, pridal k nim niekoľko jemných drobností. No Alexis už ako dieťa prejavoval vášnivú zvedavosť, pokiaľ šlo o ľubostné tajomstvá. Uvažoval o všetkých možnostiach, ktoré mu poskytovali jeho vedomosti z oblasti anatómie ľudského tela, a pri pokusoch s dievčatami svojho veku ukázal sa ako vynaliezavý a nehanblivý. Okolo osemnásteho roku zrazu stratil ovocie svojich skúseností, pretože sa zberal vstúpiť do života, v ktorom sa jemnosť a krása stávali zbytočnou príťažbou. Tak to bolo aj u jeho bratov, u otca a u väčšiny mužov v Claquebue, v rokoch zrelého mladenectva sa zbavovali ľubostných zvykov svojich prvých, búrlivých a necudných lások, začali si hľadať ženy a v každom ohľade sa obmedzovať. Hľadali neradi, ako chorí a s prísnou diétou, ktoríedia vajcia na mäsko a snívajú pritom o drobkoch a jaterniciach z krásnych dní zdravia, ale napriek tomu si zvykajú, pretože hlavné je žiť a zarábať peniaze. Keď sa človek musí lopotiť, aby vyžil z kúska zeme, nemá zmysel pre štrnásť spôsobov, ani pre

dvanásť, ba ani pre šesť; ostáva iba jediný, a ani na ten často nemyslí. Muži v Claquebue nezabúdali len na žatvu svojich mladých liet, ale aj na to, že ľúbostné rozkoše zaujímajú veľa miesta v hrách ich detí, alebo sa skôr tvárili, že na to zabúdajú.

V mladom veku chlapci napospol prijímali s takmer bezuzdnou zvedavosťou všetko, čo mohlo uspokojiť ich pohlavný pud. Vytvárali čriedu bez hanby a bez tajomstiev, pripomínajúcu mladých poľných bohov, ktorých zábavky neobmedzuje starosť o ťažko získavanú obživu. Bol to spolok rozkoše, do ktorého každý prinášal svoj podiel koristi: dômyselný nápad, obscénny výraz, poznatok odpozorovaný doma. Cestou zo školy sa zhrčili a spoločne močili, merali si pohlavné údy stebлом trávy, a keď prekvapili dievča medzi dvoma živými plotmi, prinútili ho, aby sa obnažilo. To im poskytovalo príležitosť ku komentárom prekypujúcim nehanebnými výrazmi. Dievčatá sa nemiešali do týchto sporov, a ak sa nestali obeťou, dívali sa z bezpečnej vzdialenosti na toto odhaľovanie. Ich zvedavosť vyvažoval predčasne vyvinutý zmysel pre náboženské povinnosti. Farár vzbudzoval v nich rešpekt, aký ženy zvyčajne majú iba pred kňazom a lekárom. Poznal svoju moc nad ženským živlom v Claquebue a v tejto súvislosti vravieval, že keby nebolo v dedine žien, podarilo by sa mu možno urobiť z mužov svätcov, ale nie dobrých katolíkov.

Erotické prejavy chlapcov sa neobmedzovali iba na slová alebo mimiku. Ich zvedavosť bola neohraničená, zaujímali sa rovnako o sodomizmus a iné zvrátenosti ako o prosté rodinné zvyky, a hoci mali o nich väčšinou nedokonalé predstavy, ktoré im viac či menej zastierali skutočnosť, neprekážalo im to pri početných stykoch rôzneho druhu, ktoré neboli iba náznakové. A to nehovorím o samotárskych rozkošiach, ktoré sa vyskytujú v každom veku v meste i na dedine.

V lete, keď deti nechodili do školy, pásli dobytok a užívali voľné chvíle a slobodu. Dievčence sa dali zväzdať nezrelými rečami mladých pastierov a vzdávali sa im bez výberu skôr preto, aby zabili čas než z ozajstnej túžby. K týmto objatiam dochádzalo zriedkakedy v ústraní, naopak, takmer vždy boli vítaným divadlom pre jedného alebo dvoch laganov, ktorí čakali, až sami prídu na rad. Uprostred týchto pastierskych slávností sa niekedy objavil poľný strážnik, ochranca majetku a dobrých mravov, ale ani mu na um nešlo pokarhať chlapcov, pretože zlé mravy sú len tie, čo ohrozujú majetok alebo ho znehodnocujú. A tieto detské zábavky sa nedotýkali ani v dobrom ani v zlom ani poriadku ani majetku claquebueských občanov. Boli to pokusy na vymedzených nivách, na nivách detstva, a boli takrečeno teoretické. Strážca sa uspokojil napomenutím vinníkov a rodičom žaloval len na tie deti, ktoré púšťali dobytok do cudzieho. Táto zdanlivá nespravodlivosť bola odmenou dobrým pastierom a ukazovala im, že na tomto usporiadanom svete sa všetko obráti na dobré pre tých, čo si ctia majetok druhého. Keď strážnik rodičov aj upozornil, príliš ich nevyľakali zlé pudy ich dieťaťa. Vinník sa zväčša triasol päť minút, kým počúval, ako otec kričí, že sa hanbí za také nevychované dieťa, zatiaľ čo matka si zaumieňovala, že ho pošle do týždňa na spoveď. Na druhý deň celú rodinu postihla strata pamäti a pastiera poslali na lúky, nestarajúc sa o pokušenia, ktoré tam naňho číhajú.

Tí, čo sa vzrušovali týmito hrami, mohli si potajme uchovať nesmelú lásku, ľahkú a čistú ako bublinka vydychnutá z raja, pretože ani len nepomysleli na to, že telesná rozkoš je vlastne vyvrcholením týchto jemných radostí. Neskoršie, keď dospeli do mužných liet a privykli si na pohodlie, v ktorom všetko splývalo, hrubo sa vysmievali z tohto strateného čara. Len tí najlepší mu niekedy venovali nežnú spomienku.

Deti Honorého Haudouina sa oddávali necudným hrám svojho veku bez akýchkoľvek zábran. Otec v tom nevidel nič neslušného. Bol spokojný, keď u svojich detí videl taký hlad po láske, a trochu im závidel, že sa cítia voľní tam, kde si on dal nanútiť rodinné obyčaje. "Nepotrvá to večne," uvažoval zádumčivo, "aj oni sa budú brániť šťastiu, až budú mať plnú hlavu starostí a budú musieť pracovať."

Alexis si vo svojich trinástich rokoch neodoprel ani jedno potešenie, ktoré mu ponúkala smelá obrazotvornosť. Kamaráti uňho obdivovali ľahkosť vyjadrovania, odvahu a dôvtip. Urobil takmer všetko, čo povedal, a o tom, čo urobil, hovoril podrobne, presne a tak obrazne, že ho všetci radi počúvali. V škole mal ruky veru častejšie pod lavicou ako na lavici, ale nebol to uňho zvyk. Robil to preto, aby vniesol trochu ľudskosti do učiteľovho výkladu o trojčlenkách alebo nezáživných Colbertových zásluhách. Mal bystrý pohľad a ruku, ktorej neušla nijaká krásna príležitosť. S dievčatami vedel zaobchádzať šikovne a presvedčivo, vedel ich s úsmevom chytiť za ruku a zaviest' kam chcel. Malé dievčatká boli z toho zmätené, ale pritom ho rady vypočuli až do konca. Stávalo sa mu častejšie ako iným, že ho strážca pristihol vo chvíli, keď nohavice ležali vedľa neho. "Ty čertisko," povedal strážca, "to je tohto leta už tretí raz, počkaj, pôjdem to povedať tvojmu otcovi." Ale to boli iba plané hrozby, pretože Alexis bol taký vynachádzavý a podnikavý, že aj strážca sa niekedy pritajil za kríkom, vyčkal, kým bude priestupok dokonaný, a až potom sa ukázal. Alexis nikdy neveril, že sa mu dievča poddalo úplne, a snažil sa odhaliť, aké tajomstvo by mu ešte mohlo skrývať znútra či zvonku. Napriek všetkému však boli jeho šťastné náhody zriedkavé, pretože ak sa mu dievčatko podrobilo raz, to ešte neznamenalo, že tak urobí aj v nasledujúcich dňoch. Dospelé osoby sa prispôbia tejto logike do seba zapadajúcich vzťahov, ale deti majú viac hrdosti a okrem toho si myslia, že úplne stačí, ak patria svojim rodičom. Z núdze alebo skôr náhodou si Alexis všimol, že žliabok medzi stehnami je u dievčat i u chlapcov rovnaký. Strážnik ho pristihol vo chvíli, keď dokazoval túto skutočnosť inému, rovnako starému pastierovi. Usúdil, že čaša pretiekla a šiel to povedať Honorému.

- Honore, hanbím sa ti to povedať, ale ten tvoj syn je horší ako kanec!

Honore ho vypočul, pokýval hlavou a odvetil: - To je hlúpe. Tí fagani by sa mohli zabávať inak. Ale napokon, ved! sú to len deti.

- Ja som ti to len prišiel povedať ...

- Dobre si urobil, - odpovedal Honore, - že si sa unúval. Môžeš byť spokojný, len čo príde, zrubem ho ako hada.

V ten večer sa Alexis neodvážil vrátiť domov a matka, keď videla, že sa stmieva, začala sa znepokojovať. Honore vedel, že chlapec sa bojí hnevu, ktorý ho čaká, a aj on sa preľakol. "U detí človek nikdy nevie," uvažoval, „tak ako sa smejú, tak aj plačú a môžu si ublížiť." Vybral sa na pastviská pri rieke. Večerné tiene predĺžili lúky a Honorého strach

bol čoraz väčší. Myslel na to, akú úzkosť asi prežíva jeho syn, ktorý je sám niekde v kútiku noci, alebo sa potuluje po brehu rieky. Vyzul si dreváky, aby mohol rýchlejšie bežať. Keď prišiel na obecné lúky, nevidel už celkom nič. Bola takmer úplná tma a hmla z rieky pretekala na lúku. Z tmy vystúpil smutný, nedôverčivý pes a začal ho oňuchávať. Honore sa neodvážil zavolať. Báł sa, že mu nikto neodpovie. Napokon zbadal kravy, ktoré sa usalašili vo vlhkej tráve do radu ako v maštali. Alexis ležal pri jednej z nich, aby sa zohrial. Videl blížiacu sa otcovu postavu a naraz mu bolo ľahko, ale dostal aj strach. Honore schytil syna do náručia a pritisol si ho na hrúď, ktorá sa ešte chvela od behu a prestatého strachu.

- Nemusiš sa ma báť, - povedal mu.

Keď sa chlapec vzpieral, pretože sa ešte hanbil, Honore dodal:

- Už to neurobiš, a hotovo.

Vracali sa ruka v ruku za kravami, trochu ohúrenými tým, čo sa to s nimi v noci robí; neodvážili sa však protestovať, pretože tam bol gazda. Nevideli jeden druhého a lúky v hmle tak zmäkli, že ani svoje kroky nepočuli. Šli - otec a syn - šli ruka v ruke, šťastní, že sa o seba báli. Alexis chvíľami cítil, ako sa veľká teplá otcova ruka zachvieva, ako keď si človek spomenie na veľký strach.

- Už to neurobím, môžete mi veriť.

- Veď ja viem, - odvetil otec.

A pomyslel si, že teraz, keď našiel svojho syna, všetko ostatné nič neznamená.

Alexis naozaj dodržal slovo. Keď ho niektorý z pastierov vyzval k takýmto hrám, odmietol s búrlivým rozhorčením a navrhol iné zábavky, ktoré neboli o nič menej divoké, pretože Alexis mal v tele diabla, živého, usmiateho, čertovsky zvedavého, ktorý sa nebál vystrkovať rožky.

Claquebueský farár, ktorému nič neušlo, pokiaľ mohol, zatváral oči nad bujarosťou mladých farníkov. Pri spovedi rýchlo prešiel ponad niektoré hriechy. Keď sa spýtal detí: „Bavil si sa s dievčaťom?“ alebo „Bavila si sa s chlapcom?“ uspokojil sa s prostým áno a nežiadal inú odpoveď. Niežebý sa mu hriech smilstva zdal menej ohavný u detí ako u dospelých, naopak. Ostatne, mal už také veľké skúsenosti so zlom, že sa ani nepohoršoval. O ničom však nerozhodoval ľahkovážne a stále konal tak, aby to čo najviac zodpovedalo záujmom boha, cirkvi a farnosti, ktoré napokon stmelil škriepnou, ale účinnou láskou. Nenávidel ani tak hriech, ako jeho následky. A keďže zistil, že pohlavná činnosť detí je iba hrou tela, ktorá nemá nič spoločné ani s láskou, ani s vierou, ani s priateľstvom, ani s nenávisťou, snažil sa vidieť v nej dôkaz nevinnosti. Deti sa hrajú, myslel si, až vyrastú, prestanú sa hrať. Spoja telesnú rozkoš s ťarchou života a až potom bude prospešné urobiť im z nej strašiaka. Okrem toho si farár myslel, že najvhodnejší vek pre "vybúrenie" sa je detstvo, a nie roky dospievania, keď zlé zvyky ešte zhoršuje pýcha a keď sa zvrhávajú vo vzburu alebo prostopašnosť. Nielenže sa tváril, že nevidí hriešne hry detí, ale dokonca aj na hodinách náboženstva snažil sa vyhýbať akejkolvek, čo aj obrannej narážke na hriech smilstva a starostlivo od neho očisťoval biblické dejiny. Deti si vždy predstavovali božské tajomstvo ako vznášajúce sa belasé bezpohlavné ženstvo, ktoré na hodinách katechizmu vyvolával sám farár, keď hovoril o Panne, o Jezuliatku, o anjeloch strážcoch a najctihodnejších, pravdaže, bradatých svätých. Až neskôr, v rokoch dospievania, keď sa láska stávala ťažšou, stretli sa deti s hnevom božím. Zatiaľ boha milovali a snažili sa, pokiaľ im to neprekážalo, robiť mu radosť. Napríklad desať až trinásťroční chlapci, aby sa zapáčili bohu, nedovoľovali si neslušné slová a hry pred menšími deťmi. Robili tak čiastočne aj pre pyšné uspokojenie, že vytvárajú akési kategórie. Najmenšie deti sa tým cítili pokorené a usilovali sa viesť medzi sebou oplzlé reči, čo sa im darilo takmer rovnako dobre ako starším. Toto pravidlo ostatne neplatilo všeobecne, najväčší chlapci sa dokonca celkom radi pochválili svojimi vedomosťami, aby ukázali mladším svoju nadradenosť, a ak sa k nim pri hrách priplietlo malé dieťa, nezachádzali až tak ďaleko, aby sa pred ním hanbili. Alexis však nedovolil, aby Klotilda a Gustáva zahŕňovali do oplzlých rozhovorov. Z nábožnosti a tiež z pocitu zodpovednosti prísne strážil brata a sestru, ktorí sa ho báli nemenej ako rodičov. Kládol im nepríjemné otázky, ako trávili čas, zakazoval im určité styky a bil sa s Tintinom Maloretom, ktorý vyhľadával príležitosť poučiť obe deti. Alexisovi sa páčila úloha anjela strážcu, a keď sa jeho dvaja chránenci sťažovali, že na nich je prísny, a sám sa nespráva lepšie, odpovedal: "Uvidíme, až budete mať desať rokov." Alexis sa veľmi báł, aby sa Klotilda a Gustáv nedostali do spoločnosti starcov. Pamätal sa na posledné roky starého otca Haudouina a na oplzlé a cynické reči. Títo starci, ktorým ostával do smrti len daky ten rôčik a ktorí ukončili všetky svoje záležitosti na zemi, nemohli nič získať tým, že ostanú cudní. Pracovať nevládali, a tak boli ako deti, ktoré nezaťažuje povinnosť zarábať peniaze. "Bože dobrý," vraveli, "dosť dlho sme si odopierali tie prasačiny, tak čo, keď nám ich teraz slina prinesie na jazyk." A pretože tí, čo museli pracovať, nemali chuť ani čas ich počúvať, zhovárali sa s deťmi a niekedy im ukazovali, čo ostane z chlapa v sedemdesiatich piatich rokoch. Farár sa toho nehrozil kvôli deťom, ale kvôli starcom, ktorí sa takto vystavovali nebezpečenstvu, že im praskne cieva, alebo inak zomrú s hriechom na duši. Preto rozšíril chýr, že staroba je múdra a úctyhodná a že v jej očiach žiari svetlo. Dúfal, že starci budú pokladať za vec cti podporiť tento chýr o svojej múdrosti. A ukázalo sa, že to bol šťastný ťah spoľahnúť sa na ich márnivosť. Väčšina začala brať vážne samých seba a ďalším nečakaným dôsledkom bolo, že štyridsiatnici, plní života, začali sa radiť so starcami vo všetkých otázkach, kde bol potrebný rozum, rozhlád a sila.

VIII

Déodat s belasými očami ako zvyčajne kráčal rozvážnym krokom poštára. Keď išiel okolo záhrad alebo okolo živých plotov, kvety leta rozkvitli rýchlejšie. On však kráčal pokojne, bez toho, aby si to uvedomoval. Robil svoju obchôdzku tak, že začínal na začiatku a končil na konci. Bol poštárom a bolo to jeho povolanie. V nedeľu roznášal poštu ako v iné dni, a nesťažoval sa: bolo to jeho povolanie. Déodat nemohol chodiť na omšu, ale farár mu to odpúšťal, pretože z času na čas prišiel na rannú. Po tejto stránke nemal nepríjemnosti; ibaže zmeškal príležitosť preukázať zdvorilosť svojej žene, ktorá odpočívala na cintoríne už desať rokov. No keďže bola mŕtva, neumáral sa tým. Nemyslel na to. Kým bola chorá,

bolelo ho, keď trpela, a keď potom videl, ako ju niesli nohami dopredu, bol hotový. A potom zabudol. Bola mŕtva, tak bola mŕtva. Ľudia zomierajú a je to najobyčajnejšia vec na svete. Preto si nebude otlkať hlavu o múr. On za to nemôže. On zostal na tomto svete s rovnošatou a povolaním poštára. A vykonáva si svoje povolanie rozvážne, správnym krokom rozvážneho poštára a čaká, až dôjde naňho, keď ho vynesú cez prah jeho domu. Čakal, až príde rad naňho, ale vôbec na to nemyslel, pretože bol ohromne živý a neponáhľal sa.

Déodat zišiel z hradskej a zabočil na cestu, lemovanú jablňami, ktorá viedla k Zéphovi Maloretovi. Omša sa už dávno skončila, ale muži sa ešte nevrátili. Anais ich cestou stratila. Déodat bol rád, že ju našiel samu. Keď chlapi neboli doma, Anais sa smiala na poštára a jemu robilo dobre, keď sa mohol dívať na jej veľké telo, svetlé vlasy a peknú zrelú tvár štyridsiatničky. Déodat nemyslel na nič zlého; odkedy bol vdovcom, zaobišiel sa celkom dobre bez ženy a zariadil sa skromne sám pre seba. Teraz sa smiali obaja, ona preto, že videla prichádzať poštára, a on preto, že bol poštárom. Bývalo zvykom usmievať sa, keď poštár vchádzal do domu. Ľudia vraveli: "Aha, poštár!" a on odpovedal: "Áno, to som ja." Smiali sa, pretože mali radosť, keď videli prichádzať dobrého poštára.

- Voľačo ti nesiem, - povedal Anais.

Podal jej list na veľmi peknom papieri, adresovaný pánovi a panej Maloretovcom, Claquebue, posledná pošta Valbuisson.

- To mi píše moja veľká Marguerite z Paríža, - povedala Anais.

Poštár to už vedel, poznal to podľa písma, ale tváril sa, akoby nič. Bolo to zdvorilejšie.

- Tým lepšie, že je list od dievčaťa, správy od mladých ľudí sú vždy dobré.

Anais vytiahla z vysokého uzla svetlých vlasov vlásenku, a keď otvorila obálku, pozrela sa najprv na koniec listu.

- Prídem zajtra večer, - píše. - Minule nevedela, kedy príde a teraz odrazu zajtra večer. Ach, Déodat, aký si ty dobrý poštár!

- Keď som poštár, tak si konám svoje povinnosti, - namietol poštár, - ale za listy nemôžem..

Anais ho nepočúvala. Smiala sa, pretože zajtra jej príde dcéra.

Poštár vyšiel od Maloretovcov a spokojne sa usmieval. Uprostred jablňovej aleje zahundral: "Tak zajtra jej príde dcéra." A pokračoval v obchôdzke. Už nemal ani jeden list, ani noviny, ale to nevadilo. Aj tak prejde celou cestou až k lesu, aby ľudia vedeli, že hodina roznášania pošty minula. Potom sa vráti tou istou cestou, prejde na hradskú a po zvyčajnej nedeľnej návšteve u Honore Haudouina pôjde domov.

Po rozhovore v tajni, o ktorom sa už dozvedela celá Haudouinovie rodina, dalo by sa predpokladať, že obed budú prežívať za tiesnivého ticha. No vari ešte nikdy nebola Haudouinovie jedáleň taká hlučná a smiech taký veselý.

Honore sám narobil toľký rámus ako všetky deti dokopy; pil, vykrikoval, schuti sa smial a bavil všetkých spolustolovníkov. Všade ho bolo plno a jeho brat Ferdinand vyzeral vedľa neho ako vzdialený príbuzný, ktorého volajú, aby pri stole nebolo trinásť ľudí. Zvyčajne to takto nebývalo, zverolekár mával vážne reči a aj sám Honore bol dojatý, keď ho počul, ako vraví: "Som deista ako Victor Hugo", alebo "Uznávam všetky presvedčenia a očakávam, že druhí budú uznávať moje." Vtedy prebiehal rodinný obed krásne, ženy, ktoré sa nezaujímali o metafyziku, mohli dozerať na deti a vymieňať si kuchárske predpisy alebo recepty na lúh, ktoré sú základom dobrej domácnosti. Tak si prišiel pri týchto vážnych hostinách každý na svoje a dokonca aj deťom sa mimovoľne dostávali ponaučenia, za ktoré, až dorastú a zmúdrejú, poďakujú sa strýkovi Ferdinandovi.

Pri hovädzej polievke vniesol Honore do tohto počestného rodinného zhromaždenia rozpustilú a výbojnú náladu.

Skoro by sa dalo povedať, že smutná príhoda s ukradnutým listom, ktorá znamenala nebezpečenstvo pre česť mena Haudouinovcov, mu robí radosť. Zápal pre nastávajúci boj so Zéphom prejavil sa v jeho smiechu a pohľade akýmsi triumfom mužskej cnosti. Podupkával a pohadzoval hlavou ako oširovaný kôň, vypúšťal ironické šípy na zverolekára, dvoril švagrinej, hral sa s deťmi, dvíhal hlas, smial sa a nafukoval ako starý sekáč, ktorý chce vyhlásiť dočasnú vládu vína a zberby. Ferdinand bol z toho celý preč, bol zdesený a netrepylivý. Inokedy by nebol znášal bratove hlučné výstrelky, teraz ich však musel trpieť kvôli listu. Teraz nebola vhodná chvíľa na rozvíjanie mravných poučiek alebo na politické predpovede. Hrýzol uzdu, ochotný a opatrný, dokonca sa neopovážil zúriť ani na svojho syna Antoina, ktorý sa rehotal na žartoch strýká Honorého, namierených proti jeho otcovi (no len počkaj, veď ja si to s tebou vybavím a ani o vestfálskom mieri nepadlo ešte posledné slovo!). Ferdinand si pomyslel, že rodičia sú často veľkí vinníci; Honorého príklad naozaj priťahoval deti, ktoré sa teraz správali ako praví uličníci, hovorili s plnými ústami, skákali dospelým do reči a robili ešte horšie veci. Frédéric, čo sedel vedľa sesternice Juliette, mal stále lávu ruku pod stolom, namiesto toho, aby si ju ako dobre vychovaný chlapec položil vedľa taniera. Ani ostatní sa nesprávali lepšie a dokonca aj Lucienne, ktorá bola neobyčajne rozumným dievčatom, napáchala za menej ako pol hodiny tolko hriechov, že nimi mohla zaplniť celý zošit spytovania svedomia. Prvú Ferdinandovu poznámku Honore odrazil:

- Ale nechaj ich, nech sa bavia, ja mám rád, keď je tu pohyb a krik. Ak chceš, aby som ti povedal, čo si myslím, tvoje deti sú pre mňa príliš vážne, nekričia dost hlasno a skoro by som sa bál, že neskoršie každé z nich bude vyzeráť ako kostolník, čo pristane iba ich otcovi.

Deti vyprskli a Antoine sa šiel od smiechu zjásť. Momentálne tu bola dovolená neposlušnosť a neporiadok, ale dalo sa tušiť, že sa to neskončí dobre. A naozaj, takmer by bolo došlo k najhoršiemu. Gustáv, ktorý nahneval matku už tým, že si strčil kuracie krídlo do vrečka nedelných nohavíc, chcel teraz prinútiť psa, aby vypil za pohár červeného vína, pričom polovicu vylial na biele šaty svojej sesternice Lucienny. Gustáva vyzauškovali, ženy sa rozvrešťali, ako sa patrí, a zverolekár bol taký nahnevaný, že sa nezdržal, aby to nedal najavo:

- Len čo cítia, že ich otec povzbudzuje, neostanú iba pri tom.

- Chceš povedať, že som ho povzbudzoval, aby tej malej vylial víno na šaty?

- Nepovedal som, že si ho povzbudzoval, povedal som, že sa cítia povzbudzovaní. Hádám pripustíš, že keby si bol menej zhovievavý, nebola by sa tá nehoda stala.

- Nič nepripustím. Sám vravíš, že to bola nehoda.
 - Nehoda, ktorá sa dala ľahko predvídať.
 - Ty si ju predvídala? Ty?
 - Predvídala som, že sa stane niečo podobného.
 - Áno? No, škoda, že si nemal toľko predvídavosti nedávno, teraz tvoj list nemusel byť u Maloreta...
- Narážka na jeho neopatrnosť, vyslovená pred celou rodinou, zverolekára ponížila. Jeho žena vycítila, že škriepka dostáva nebezpečný obrat, a v snahe utíšiť ich povedala:
- To nič nie je, škvrnu stačí namydliť.

Ferdinand, ktorému líca ešte horeli od poníženia, vrhol ironický pohľad na pohár s vínom a uškľabil sa:

- Pravdaže, vecí také víno ani nemôže urobiť škvrnu!

No hneď oľutoval svoj úškľabok. Honore, ktorý podozrieval Adelaidu, že do vína pre hostí prilieva vodu, ihneď pochopil nárážku. Spýtal sa:

- Je to pravda, čo povedal Ferdinand? Prilievaš do vína vodu?

Adelaida a Ferdinand sa jednoznačne ohradili.

- Ja že lejem vodu do vína?

- Nikdy som nič takého nepovedal! - protestoval veterinár pichľavým hlasom.

- Povedal si to! - zahrnel Honore, - ale nepovedal si to otvorene, pretože ty nič nevieš povedať otvorene, pretože ty budeš vždy jezuitom, ktorý sa tvári, akoby každé ráno išiel život položiť za republiku! Si ako ten tvoj generál Boulanger. Kto je to vlastne? Taký hlupák vo farskej kutni s plnými vreckami ružencov! Doboha, voda v mojom víne...

- Ubezpečujem ťa, že si ma nepochopil, Honore, nepovedal som...

- Tak teda navyše som ešte hlupák. Nepochopil som a vy ostatní tiež nie, čo?

Honore sa vlastne nikoho nepýtal, a preto ani nečakal odpoveď. Zavládlo ticho, keď tu zrazu Antoine vyhlásil - trochu trasľavým hlasom, pretože vedel, že slová, ktoré chce predniesť, nepatria medzi tie, čo by sa dali odpykať päťstoriadkovým trestom:

- Ja som z toho, čo povedal môj otec, vyrozumel, že ste do vína naliali vody!

Zverolekára div mŕtvica neranila od zúrivosti a strýc Honore, ktorý ocenil synovcovu obeť a vedel, aká odplata ho za to čaká, sa premohol a nevyužil svoju výhodu. A tak sa škriepka mohla skončiť, keby Ferdinand nebol po synovom svedectve stratil všetku chladnokrvnosť a nepovolil uzdu hnevu:

- Vidíš, kam to vedie, keď šťveš proti mne vlastného syna. A nemusel si sa priveľmi namáhať, aby si ho spracoval, ten je priam stvorený na to, aby ste si rozumeli, tak ako so strýcom Alfonzom! Alfonzovia v našej rodine sa vždy nájdu, ak mi treba niečo vyparatiť. Sú to závistlivci, nevďačníci, mánotratníci, sukničkári, leňosi...

- Lepšie by si urobil, keby si mlčal, - povedal Honore, ešte sa ovládajúc.

- Mlčať? Ja nemám prečo mlčať! Ja nie som nikomu nič dlžný! Ani sous!

- To je naozaj nešťastie, pretože si k istým peniazom prišiel veľmi ľahko ...

- Za každú konzultáciu beriem sto sous, zarábam si na živobytie prácou!

- S výnimkou toho, keď predávaš Pugetov a spriahaš sa s ...

- To nie je pravda! Klameš!

Honore vstal. Švagriná ho chytila za ruku a snažila sa ho upokojiť, ale on nepočul.

- To sa odvažuješ povedať ty mne? Ty, klamár a zlodej?

Aj zverolekár vstal. Rozdelení stolom, dívali sa na seba tak divoko, že sa celá rodina preľakla.

- Ja si nemám čo vyčítať, - povedal Ferdinand priškrteným hlasom.

- A mne, - povedal Honore, - mne tiež nikto nemôže nič vyčítať.

- Nikto? - uškŕňal sa zverolekár, - ani Adelaida, keď si po každom jarmoku chodil popoludní, vieš kam?

Adelaida sa chcela ohraďovať, že sa o také veci nestará, Honore ju však zahriakol, aby čušala.

- Nepleť sa do toho. Chytím ho za golier a vyšmarím ho von.

Aby sa dostal k bratovi, musel obísť celý stôl. Práve keď urobil prvý krok, vošiel do dvora poštár, pokojne, s hlavou na svojom mieste a rukou na poštárskej kapse. Videli ho, ako kráča okolo studne a dotýka sa kamennej obruby. Bratia si sadli na svoje miesta a pomysleli si, že sa z toho tentoraz šťastne dostali.

- Len poď ďalej, - povedal Honore. - Práve som si vravel, že sme dnes ešte nevideli poštára. Poď si k nám sadnúť.

- Tak vy ste pekne pokope, celá rodinka, čo?

- Ako vidíš, - odvetil zverolekár hlasom šťastného človeka.

- Veru, často si vravím: Haudouinovci majú sviatok takmer každú nedeľu.

- Isteže, - povedal Honore. Sme vždy radi, keď sme spolu.

Honore to povedal z presvedčenia. Vravil pravdu, ojazdnú pravdu dobrému človeku, dobrému poštárovi.

- Keď si tak dobre rozumieme, - dodal Ferdinand, - máme veľkú radosť zo života a pripomína nám to časy, keď ešte žil náš otec.

- To bol veľmi dobrý človek, tvoj otec. Spomínam si, ako raz vo Valbuissonne, ale to bolo dávno, pred dvadsiatimi rokmi, keď ta ešte nevedla železnica a ja som ani nesníval o tom, že budem poštárom. Áno, spomínam si... koľko som mohol mať vtedy rokov, tridsať, tridsaťdva? Spomínam si, že pri poslednom dome u nás... nie, pri Rouquetovom dome nie, pretože ten postavili až neskoršie... napokon, Rouquetovci prišli do Valbuissonu až v sedemdesiatom piatom roku, vtedy, keď u môjho svokra horelo ... nie, posledný dom patrila Viardovcom... neviem, či sa na nich pamätáš. Viardovci... Mali dvoch chlapcov, áno, áno ... najstarší sa uchytil u žandárov. Nie je to zlé remeslo pre niekoho, čo má hlavu na pravom mieste, ale je to ako s nami poštármi, človek musí dávať pozor... Poštár zmĺkol, zmätený spomienkou na stratený list. Honore uhádol príčinu jeho rozpakov a ponúkol ho, aby

pokračoval:

- Tak si teda stretol môjho otca ...

- Áno, stretol som ho. Spomínam si, že to bolo na jarmoku, bol to celkom malý jarmok - vo Valbuissonne nikdy nebol poriadny, veľký jarmok. Mohlo byť asi jedenásť hodín a tvoj otec sa už vracal domov.

Veď vieš, aký bol. Ked! skončil obchody, nepovaľoval sa po krčmách, a predsa vedel jednať s ludmi a mal oko na zvieratá, či už predával alebo kupoval. Čo vám mám povedať, videl som ho, ako kupoval jalovicu. Vrávím vám, jalovicu. Žiadnu mrcinu, to je pravda, bola celkom pekná, ale že by sa za ňou boli kupci bohvieako obzerali, to nie. Tvoj otec ju zaplatil pekne z rúčky do rúčky, ako keď ja kupujem tabak za dva sous, a o štvrt' hodiny nato ju predal ani nie o pätnásť metrov ďalej a vyrobil na nej tridsaťdva frankov. To som videl.

Déodat udrel päťou po stole a posotil si čiapku do tyla. Haudouinovcom sa srdcia zvierali pýchou a boli pri tejto spomienke na mätko. Väčšinou mali veľa dôvodov nevážiť si spomienku na starého otca, alebo ho nenávidieť, a zvyčajne sa ich držali, ale keď o ňom hovorili v rodine alebo pred cudzím človekom, javil sa im ako biblická osobnosť a dobráčisko. Dokonca aj Antoine, hoci sa bránil dojatiu, sa rozcitlivel.

Honore sklonil hlavu a zahundral:

- Dá sa povedať, že má zásluhy.

Poštár pokrčil ramenami, akoby táto chvála nestačila.

- To si myslím, že má zásluhy. Človek ho musel poznať, ako som ho ja poznal... Vracal sa teda z jarmoku a ja som ta práve šiel, len už neviem, po čo ... Počkajte, už si spomínam! Nie, nespomínam si. Slovom, šiel som do Valbuissonu. A keď som sa priblížil k Viardovie domu, vidím prichádzať Haudouina. Tváril sa ako obyčajne, ako človek, ktorý sa neponáhľa, ale ktorý zato každú polhodinu urobí tú svoju milú. Ani ma nevidel. On bol vždy taký zamyslený, veď viete? Bol to človek, ktorý myslel hlavou. "Už sa vraciate, Jules?" oslovím ho. A on mi na to: "Dobrý deň, Déodat, predstav si, zabudol som si dáždňik." Poštár sa usmial s výrazom láskyplnej úcty a dodal:

- Zabudol si dáždňik.

Honore a Ferdinand sa pozreli jeden na druhého ponad stôl zmierení a oči im zaplavila nežnosť. Dáždňik akoby ležal na stole. Videli ho dobre. Bol to jeho zelený dáždňik. Dobrý dáždňik, nikdy nemal iný, len tento. Bol to rodinný dáždňik, dáždňik svornosti. Stačilo, aby si človek pomyslel na dáždňik a už sa mu v ústach zbíhali sliny dobrej vôle. Čo by dali za to, keby ho ešte mali, jeho dáždňik (no keby sa starec pokúsil vystúpiť z hrobu, boli by ho vari kopancami hnali späť). Boli zasa bratni, dvoma chlapcami pod jedným dáždňikom. Honore si vyčítal, že bol príliš prudký voči Ferdinandovi a zverolekár si myslel: "Je, aký je. ale je to môj brat a ja ho mám rád takého, aký je."

Aj ostatní Haudouinovci cítili úľavu, ktorú dáždňik priniesol do jedálne. Napriek tomu ich však poštárovo rozprávanie sklamalo, najmä deti, ktoré čakali pikantnejšie ukončenie. Gustáv si napríklad predstavoval, že z Viardovie chlieva by mohol vybehnúť rozzúrený býk a starý otec by ho chytil za chvost, zatočil by s ním nad hlavou ako prakom a hodil by ho až do rybníka v Chat-Bleu. Boli by sa uspokojili aj s miernejším rozuzlením. Ani Alexis sa nevedel uspokojiť s dáždňikom:

- A čo bolo ďalej?

Táto otázka poštára zmietla. Nepochopil zasnenosť svojich hostiteľov a obával sa, že sa nevyjadril dosť jasne.

- Otázka je, či zabudol svoj dáždňik doma alebo na jarmoku, ale to už neviem ...

- Zabudol ho doma, - povedal zverolekár. - Určite. - Déodat sa napil vína a spýtal sa ho, čo si myslí o trojmesačnom kuratí, ktoré nechce žrať inde, iba medzi nohami prasiec a ktoré sa každý deň po štvrtej hodine tvári, akoby krivalo. On má také kura.

- To sú kurence nestvory, - povedal zverolekár,

- treba na ne dávať pozor kvôli mladým. Ja som videl kura...

Rozhovor ihneď ožil. Povykladali si niekoľko príbehov o nestvorných kurencoch. Prederie to využil a dotkol sa sesternicinho stehna. Juliette sa naňho dívala sladkými, žiarivými očami, teplá neha jej dvíhala prsia a Frédéric sa slastne začervenal. Hluk hlasov, džbánov, vidličiek a hrdiel, ktoré pchali hovädzinu do žalúdkov, tento šum srdečnosti, vznášajúci sa nad stolom, kde dobré jedlá nebránia rozhovoru, to všetko im trochu udrelo do hlavy. Začali sa smiať a Frédéric zašepal.

- Len čo zjeme kačicu, pôjdeme do stodoly.

Juliette mu naznačila, že príde za ním. Zverolekár nič netušil, bol takmer šťastný, pretože jeho žena si so švagrinou vymieňali kuchárske recepty.

- Dobré vymastíte dno kastróla, postavíte ho na mierny oheň a každú polhodinu polejete šťavou.

- Ja ho špikujem cesnakom.

- Nie, práve že nemáte špikovať ...

Adelaida sa odmlčala a potom sa rozhovorila o kuratí:

- Malo taký zobák, čo sa zatváral ako nožnice a nemohlo zobať zrnó ... Nebudete cesnakom špikovať, ale pomeliete ho...

Klotilda bola v tomto hurhaji ticho, tvár mala sústredenú a zamračenú. Gustáv, keď videl, že rozhovor je v plnom prúde, využil nepozornosť rodičov, chytil fľašu s vínom a nalial si plný pohár. Vypil ho na dúšok, a keď si nalial ďalší, Lucienne upozornila zverolekára:

- Ocko, on práve vypil veľký pohár vína.

- To nie je pravda! - zvolal Gustáv. - Klamárka!

Krava sprostá! To nie je pravda!

A pretože mu víno už stúplo do hlavy, začal sa rehotáť. Jeho veselosť vzbudila pozornosť. Aj pery mal ešte vlhké a fľašu s vínom držal v rukách.

- To je hlúpe, - konštatoval zverolekár, - to dieť a by z toho mohlo vážne ochorieť.

Honore sa pozrel na syna, a keď videl jeho rozpalené líčka, znepokojil sa.

- Hádám by sa mal vyzvracať.

Toto slovo zapôsobilo na Helenu trápnyim dojmom. Antoine, ktorý pozoroval matku, upadol do rozpakov a nahneval sa na strýka Honorého. Ale keď strýko nechcel byť hrubý a určite by ho to mrzelo, keby mu to dali najavo.

- To nikdy nezaškodí, - poznamenal Déodat, - nič človeku nevyčistí žalúdok tak dobre ako to.

Honore vyniesol chlapca na dvor a strčil mu prst do hrdla. Zaštikúťanie a potom šum oslobodzujúceho prúdu dolahol až k stolu.

- A je to, - povedal Déodat.

Bol spokojný, že sa vec tak dobre skončila. Nie je to vždy také pohodlné, - poznamenal, - sú ľudia, ktorí sa silia, a nemôžu. Helena zbledla a Frédéric sa vzdal kačice a naznačil Juliette, že ide do stodoly. Vyšla zápäť za ním, náhlivo zavrela za sebou dvere a položila mu ruku na rameno. Bola väčšia ako Frédéric. Keď ju chcel pobožkať na ústa, musel natiahnuť krk. Ostala nehybná, akoby ľahostajná k chlapcovej vrúcnosti, a to v ňom vyvolalo nesmelosť. Jeho ruka zaváhala na prsníku, a až keď pocítil na dlani hrot, zovrel ho. Juliette akoby to ani nebadala. Frédéric ju chcel zatiahnuť dozadu do stodoly, ale cítil, že sa vzpiera, a neodvážil sa presadzovať svoj úmysel. No nebadane ďalej dobýval pôdu a postúpil o krok. Niekoľko ďalších krokov dobyl, keď ho Juliette objala, pritísila si ho na brucho, na prsia a na líce. Jedno koleno mu zovrela medzi nohy, pery pritísila na ucho a zašepkala:

- Frédéric, chcela by som, aby si bol Noel Maloret. Chcela by som, aby si bol Noel.

Frédérica to pokorilo. Chcel sa jej vytrhnúť a hlavou pohodil dozadu. Zovrela ho ešte silnejšie a surovým pohybom si pritiahla hlavu, ktorá sa vzdalovala od jej úst.

- Noel. Chcel by si byť Noelom?

Ešte sa z hrdosti bránil, ale Juliettino objatie ho opájalo, a keď pocítil jej pery na svojich, vzdal sa.

- Som Noel, - povedal zúrivo, ale netrpezlivo.

- Noel? - opakovala Juliette.

Prudko ho ohla dozadu, sklonila sa nad chlapcovu tvár a pozrela sa naňho trochu zmätenými očami. Potom sa usmiala a jemne ho odstrčila.

- Som hlúpa, môj malý Frédéric. Nechaj ma, poďme preč.

Frédéric zamával rukami, chcel povedať niečo krutého a potom sa rozvzlykal. Juliette mu pohľadala vo vrecku nohavíc vreckovku a osušila mu slzy.

- Neplač už, môj malý. Nechcela som ti ublížiť. Povedala som to len tak, keď ty vieš. Už o ňom nebudem hovoriť...

Rozvzlykal sa ešte hlasnejšie. Juliette ho chytila okolo hrdla, odviedla dozadu do stodoly, sadla si k nemu na snop obilia a hladkala mu tvár. Ticho sa mu prihovárala:

- Neplač, milý Frédéric. Ty vieš, že ťa mám tiež rada. Vždy ma budeš môcť bozkávať a dotýkať sa ma, kde chceš... ale neplač, už sa musíme vrátiť, strýko Ferdinand by nás hľadal. Dnes popoludní ma ešte budeš objímať, však?

Frédéric sa pokúsil o úsmev, a keď sa Juliette zodvihla, zadržal ju:

- Je to pravda, že miluješ Noela?

- Nevie, povedala som to len tak. Ach, nie, nemyslela som to tak, vieš... Nevie, čo to do mňa vošlo.

Keď sa Frédéric vrátil na svoje miesto vedľa Julietty, zverolekár zabudol pozrieť na hodinky a zistiť, ako dlho bol preč. Naklonený nad stolom s trasúcou sa bradou koktal:

- Čo ... ako ... viete to iste?

Déodat, ktorý práve oznámil novinku, sa zberal na odchod. Stojac za stoličkou, pokojne odpovedal:

- Ako vravím. Anais otvorila list predou mnou. Dcéra jej príde zajtra.

- Čo je na tom divného? - povedal Honore ľahostajne. - Nebola tu od tých čias, čo odišla do Paríža.

- Zéphe mi raz vravel, že nemá skoro nikdy voľno, najmä odvtedy, čo je predavačkou v obchode.

- Predavačkou v obchode! - uškrnula sa Adelaida.

- Ibaže by obsluhovala zákazníkov poležiaci!

- Čo ty o tom vieš? - namietal Honore.

- Nikto mi nemusí nič hovoriť, aby som vedela, že Maloretovie dcéry boli vždy také...

- To ešte nie je dôvod...

Len čo poštar vytiahol päty, Ferdinand začal nariekať. Prečo mu to Valtier nepovedal? Čo sa to kuje proti nemu? Či nie je čudné, že to dievča prichádza tri dni po tom, ako sa Zéphe zmocnil listu?

Honore pokrčil ramenami. Zverolekárov bláznivý strach ho dráždil. Čo sa jeho týka, príchod Marguerity Maloretovej ho, naopak, potešil, hoci sám nevedel prečo. Jednoducho sa mu zdalo, že partia, ktorú rozohrá proti Zéphevi, bude takto krajšia. Uvažoval o premeškaných príležitostiach na pomstu a teraz sa mu zdalo, že Maloreta šetril z vypočítavosti, aby nabral sily pre prudšie boje. A s radosťou sa vrátil v mysli ku všetkým svojim deťom. Štyri z nich sedeli pri stole - bez Ernesta, ktorý slúžil u vojska v Epinale.

IX

Honore a Juliette v stodole mlátili. Otec najprv nechcel, aby mu dcéra pomáhala pri tejto chlupskej robote. Vravil, že obilie je úplne zrelé a že priam samo padá z klasov. Ak by bolo treba, niekoho by si najal, pretože v dome už takmer nebolo obilia. Ale v čase žatvy bolo ťažko nájsť v Claquebue robotníka, a ako vravela Adelaida, človek si rozmyslí najat' takého, čo žiada tridsaťpäť sous denne a celé zaopatrenie. Leňosi, ktorí využívajú, že sa môžu priživovať pri cudzom stole, jedia, koľko vladzu a potom sa pri práci ledva hýbu. Adelaida sa rozhodla, že vymlátí sama s Honorém. Mala však neohybnú kosť, chýbali jej svaly a mladosť, ktorá jediná môže nahradiť cvik, nehovoriac o tom, že po

poľodoch jej ochabla koža na bruchu a námaha sa prenášala do vnútorností. Po polhodine jej cep len tak klepkal, strácal rytmus a každú chvíľku sa skoro udréla do hlavy.

- Strat' sa, - povedal jej Honore, - len čo mi zavadzíš.

Vtedy Juliette začala naliehať, že zastúpi matku.

- Budem robiť len tolko, kolko vládzem. Slubujem vám, že keď pocítim únavu, prestanem.

Honore sa pozrel na dcéru a usmial sa: pekná, veľká dievčina, len čo je pravda, ale predsa len mladušká, jemná ako biele mäsko z kurat'a. Dovolil jej mlátiť, aby sa trochu zabavil, a v duchu sa smial, keď si pomyslel, ako rýchlo ju to omrzí.

Ale Juliette bola hrdá a od rána nepopustila. Chvíľu trvalo, kým si ruka zvykla, ale potom jej cep dopadal pravidelne, rytmicky. Mlátila ako chlap.

V stodole bola skoro taká horúčava ako vonku. Juliette si obliekla dlhú košeľu bez rukávov a v páse si ju stiahla motúzom. Pot jej priliepala plátno na chrbát po celej dĺžke až k lýtkam. Keď zodvihla cep, prsia jej napli košeľu vždy na rovnakom mieste a hroty prs vystupovali uprostred dvoch okrúhlych prepotených plôch, veľkých ako misky. Otec a dcéra udierali cepa-mi v striedavom rytme a vyrážali pritom hrdlom akési, "hm", aby nemuseli otvárať ústa. Keď otvorili ústa, hneď ich mali plné prachu a jazyk i hrdlo im vysychali, že nemohli ani prezrieť.

Matka im v pravidelných prestávkach nosila nápoj a využívala odpočinok na to, aby sa posťažovala:

- Tí nemusia nechať dcéru takto lopotiť. Videla som ju, tú ich trasorítku. Prechádza sa v kvetovaných zásterkách, aby si vedel. A v črievičkách. A krúti zadkom, ani čo by ju vychovali v zámku.

- Povieš nám to inokedy, - odsekol Honore.

Vypláchol si hrdlo vínom, niekoľko kvapiek vdýchol, aby si prečistil nos, odhodil pohár na otiepku slamy a opäť zodvihol cep. Adelaida odišla hundruc, plná zlosti a prorociev. Ešte nikdy nepociťovala taký spravodlivý hnev.

Minulý večer jej Honore všetko povedal. Ležali spolu v posteli, prehadzovali sa na matracoch od horúčavy, čo sálala zo zeme a visela v izbe ako cent. Honore, ktorý mal už dva dni plnú hlavu starostí, nevydržal dlhšie mlčať a porozprával žene všetko od začiatku. Ležiac na vankúši, vyzozprával jej všetko, od príchodu Prušakov, od Bavoráka na slammiku až po poslednú príhodu s ukradnutým listom. Povedal jej všetko, a keď skončil, začal zasa od začiatku. Ona počúvala a on rozprával a obaja sa pri opisovaní čatárovej bujarosti tak rozohnili, že Honore schmatol svoju ženu okolo pásu práve vo chvíli, keď cítili, že im horúčava rozpaľuje mozgy, a vypchal ju tak dokonale, že obaja zručali ako dvaja somári a potom ležali jeden na druhom spotení, oddychu júc a chrapčiac, až kým nezaspali.

Adelaida ráno práve rojčivo myslela na uplynulú noc a na svoju zlosť, keď Klotilda strčila svoju ustrašenú a mrzutú tváričku do dverí. Matka zavesila naberačku na ucho hrnca, vzala dieťa za ruku a zatiahla ho na svetlo.

- Ukáž mi jazyk ... to som si mohla myslieť ... práve z toho som mala strach. Len čo začne pršať, dám ti preháňadlo.

Adelaida bola presvedčená, že nie je dobré používať preháňadlo vtedy, keď páli slnko, pretože telo je plné nebezpečných látok, ktoré sa ľahko premenia na horké šťavy a hnis. Potom stačí, aby sa k preháňadlu pridala slabý úpal a olej sa pretlačí k srdcu alebo sa zmieša s krvou. Takých prípadov už bolo! Práve takto zomrel muž starej mamky Dominéovej. Bolo to práve štrnásteho júla. Chcel sa za každú cenu prečistiť. Užil tri lyžice ricínového oleja, a ten sa mu celý deň obracal v žalúdku. Večer sa z neho začal liať pot, o pol hodiny už mal smrť na jazyku a veru aj zomrel. A inak to bol človek, ktorý sa mohol dožiť vysokého veku!

Klotilda sa ustrašene pozrela na matku. Spomenula si, ako jej vlni Ernest držal nos, zaliel čo matka jej strkala do úst lyžicu.

Slzy jej vŕhli do očí a do neba vyslala nemú modlitbu: "Pánbožko milý, to nie je pravda, že potrebujem preháňadlo.

Chodím ľahko. Urob, aby nikdy nepršalo ..." Matka odišla z kuchyne zaniest' mlatcom nápoj. Klotilda sa hneď prestala modliť, rozbehla sa do jedálne a zastrčila za sebou závoru.

Keď Adelaida prišla do stodoly, otec a dcéra sedeli na snope s rukami ovisnutými medzi kolenami.

- Už nemám vôbec sliny, tak mi vyschlo v ústach. No len sa pozri, čo vyplŕujem, no?

- Ani ja, - povedala Juliette, - si už nemôžem odpluť. Vari ešte menej ako vy.

Adelaida im podala poháre a rozhorčene ich poľutovala:

- No prosím, ako vyzerajú! To dieťa má košeľu celú premočenú. Veď je to aj rozum mlátiť v takej horúčave! Ale, pravdaže, my musíme vymlátiť hneď. My nemáme také šťastie, aby sme mohli s mlátením počkať ako niekto. Tí majú šťastie, pretože majú v dome kurvičku, ktorá im zarába peniaze, všetci vieme ako! Tí môžu počkať s mlátením, až kým bude v stodole chladok...

Honore a Juliette ju takmer ani nepočúvali a hltali tekutinu, vymieňajúc si s úsmevom pocit životného šťastia.

- A potom, až vymlátime, budeme musieť obilie čistiť, človek aby si pritom ruky zodral a strhal sa natriasaním sita. Ale oni sa nebudú musieť zodierať, oni si kúpili fukár. Pravdaže za peniaze, ktoré im dcéruška vyrobila stehnamí.

- Veru, taký fukár, to je polahoda, - povedal Honore roztržitý.

- Aby nie! Stačí krútiť klukou a práca sa robí sama. Veru, tým sa kupujú fukáre! A to nie je všetko...

Honore chytil dcéru okolo hrdla, pritiahol si ju k plecú a povedal so smiechom:

- Dajsamisvete, jeden fukár! Oni sa nestrahajú čistením obilia, ale niečím iným. My musíme nechať polovicu úrody stáť, aby sme zrno ihneď vymlátili. Ale to nevadí. My robíme v stodole s vyplazenými jazykmi a Maloretovci ich vyplazujú vonku na slnku, aby zožali. Mňa by mrzelo len jedno - keby nám obilie zmoklo v klase. Inak mi nezáleží na ničom. Či má človek fukár alebo nie, každodenný život je aj tak len práca. Človek pracuje, aby si zarobil na živobytie, áno, a okrem toho pracuje, aby pracoval, pretože to je jediné, čo vie. Ale ja sa nesťažujem. Rád pracujem a práce mám dosť na dlhý čas. Radšej nám ešte nalej zvyšok, kým sa to neoteplí.

Adelaida naplnila poháre a po chvíľke ticha povedala:

- Aj ja rada pracujem, ale niektoré veci ma zlostia, najmä keď mám čisté svedomie.

Honore zo žartu ťukol svoj pohár o Juliettin, vypil, pohodil hlavou a odpovedal:

- Ach, svedomie... no povedzme. Čo sa toho týka, súhlasím s tým, že všetci Maloretovci patria na hnoj a ja im raz ukážem, čo som zač. Budú z toho mať určite menšiu radosť ako z Ferdinandovho listu. Tie svine...

Juliette odtiahla hlavu z otcovho pleca a prudko ho prerušila:

- Prečo hned svine?

Haudouin sa prekvapene a znepokojene pozrel na dcéru. Vstala a bojovým pohybom si utiahla košeľu v páse.

Adelaida, podráždená dcériným odvrávaním, poznamenala:

- Keby sa za mojich mladých čias dcéra bola takto rozprávala s otcom, už by bola dostala pár zaúch.

- Netreba urážať ľudí kvôli stratenému listu, - povedala Juliette. - Ak Zéphe aj vzal ten list, to ešte nieje dôvod zanevrieť na celú rodinu.

- Všetci sú rovnakí, - vyhlásila matica, - vezmi si jedného po druhom. Vtedy Honore vstal, naklonil sa k dcére a vyhlkol:

- Nie, nie jedného po druhom! Všetci patria do jedného vreca! Rozumieš?

Juliette stratila rozvahu a zakoktala:

- Rozumiem... ale vy neviete... vy nemôžete vedieť ...

Honore videl, ako zbledla a pery sa jej roztriasli.

- Poďme, - povedal, chytil cep a aj jemu sa triasli pery.

Adelaida vzala dcéru za ruku a chcela ju odviecť zo stodoly.

- Práca súri, - povedala Juliette a prudko sa jej vytrhla. - Nechajte ma!

Matka sa pobrala preč a Juliette zodvihla cep a pustila sa opäť do práce. Mlátenie pokračovalo v pravidelnom, bezpečnom, jednotvárnom rytme. Toto striedavé klepanie cepov na mlat však nevyplňovalo rozpačité mlčanie, ktoré zavládlo medzi otcom a dcérou. Potajme pozorovali jeden druhého bez toho, aby si pozreli do očí - boli pobúrení a mali strach. Z času na čas otec vyrazil tlmené "hm", ktoré Juliette opätovala, spúšťajúc cep na mlat. Raz odvetila slabším hlasom a Honoremu sa zazdalo, že počul detský vzlyk. Zahodil cep a zvolal:

- Juliette!

Ale Juliette udrela cepom a opäť ho zodvihla.

- Juliette, - povedal nežne.

Zdvihla k nemu slzami zaliate oči.

- Chcela som vám povedať ... kvôli tým Maloretovcom...

Otec si ju privinul a pritisol si jej uslzenú tvár na prsia.

- Nič mi nevrav.

- Chcela som vám povedať ...

Pritisol si ju mocnejšie a cítil na prsiach jej vlhké ústa. Juliette sa ešte pokúšala vzpierať, ale žiaľ ju premohol. Uvolnila sa a plecيا sa jej roztriasli dlhými vzlykmi. Zodvihol ju na ruky ako voľakedy, keď sa s ňou hrával, a odniesol ju na hromadu snopov. Ľahla si na brucho a zakryla si oči rukami. Honore vzal cep, od žialu zaťal zuby a mlátil sám až do obeda.

Hovorí zelená kobyla

V Honorého dome sa láska užívala ako víno z rodinného vinohradu. Každý ju pil zo svojho pohára, ale napriek tomu im sprostredkovávala opojenie, ktoré mohol brat poznať na bratovi, otec na synovi a ktoré sa šírilo v piesňach ticha. Boli rána, keď sa rodičia zberali do práce s unaveným a šťastným výrazom a deti, jediac polievku, sledovali rozradostenú matku. "Ejha, dnes v noci to šlo dobre." Nepovedali to, neodvážili sa ani pomyslieť si to, ale vedeli to a boli spokojné. V také rána sa im smialo! Alebo večer sa vrátil niektorý z chlapcov a sadol si k stolu tichý a rozžiarený. Nikto sa ho na nič nepýtal, ale po očku naňho pokukovali, aby sa aj im ušlo z tej rozkoše, ktorá driemala v jeho unavenom tele. Honore žmurkol na manželku. Žmurkal, keď si bol istý, že ho syn nevidí, pretože nechcel uvádzať do rozpakov toho, čo priniesol do domu túto slasť. Matka mykla pleciami a nič nepovedala, akoby ju dráždilo, že vidí pred sebou svojho ešte ružového chlapca s viečkami zmalátnenými od rozkoše, ktorú si dožičil, on, čo ešte nedávno bol taký maličký. Tento corgoň! A teraz sa vyťahuje! Ale čím, preboha? Len sa na to pozrite! Matka pokrčila ramenami a narábala s kastrólom ticho, aby nikoho nerušila. Krv jej vrela v žilách, pretože na ňu muž žmurkol. Otec a syn, obaja sú rovnakí darebáci. Sklonila sa nad sporák a usmiala sa, pretože si opäť spomenula na Honorého zažmurkanie. Po jedle, keď obe najmenšie deti videli, že matka je ustatá a oči má plné nehy, pribehli k nej a položili si hlávky do jej lona. Neodvážila sa ani pohnúť, kým nezaspali, a celý dom stípol jej nehou.

Vo Ferdinandovom dome v Svätom Margelone nebolo tejto jednoty v rozkoši. Každý šiel vlastnou cestou lásky, a to smerom, ktorý poznal iba on sám. Z celej rodiny sa iba zverolekár zaoberal tajomstvami ostatných a robil to len preto, aby ich mohol prenasledovať. Dozor, ktorý vykonával tak nad ženou, ako aj nad deťmi, nikdy neochaboval.

- Bol si jedenásť minút na záchode, - vravel, hľadiac na hodinky. Toto miesto bolo napriek otcovmu sledeniu najlepším a najbezpečnejším útočiskom. Nikto tam neodchádzal bez toho, aby spolu s pocitom hanby nepocíťoval aj predzvesť rozkoše. Tu bol každý v bezpečí pred zverolekárovou indiskrétnosťou a oddával sa zmyselným predstavám rozkoše. Všetky tieto pokusy uskutočňované osamote, každé toto melancholické vzblknutie, ktoré dozrelo v nesmelej fantázii, vyznačovali sa chmúrnou podobnosťou. Zdalo sa, že rodinná disciplína im vnucuje rovnaký spôsob, pravidelnosť i predmet. Celkom jednoducho si predstavovali bez akejkoľvek veľkej fantázie, že sa milujú s niekým zo susedstva. Týchto susedov, ktorých súčinnosť sa predpokladala, nebolo veľa - vlastne boli iba dvaja. Naproti zverolekárovu domu býval policajt so ženou. Policajt mal takmer dva metre, a keď vstupoval do priestranej chodby, ramenami upchal jej vchod. Jeho žena mala zasa také prsia, že cez ne nevidela zem. Bola taká, ako má žena byť - plná. Stačilo, aby si človek pomyslel na jej prsia a hneď sa mu hlava zakrútila. Pohybovala sa pomaly, posedávala a bolo pohodlnejšie

predstaviť si ju ako nejakú vrtkú ženu alebo mladých štíhlych ľudí.

V nedeľu ráno Prederie a Antoine vstávali veľmi zavčasu a šli striehnúť, každý do jedného svetlíka, na policajtovu ženu, až pôjde v ružovej šnurovačke a s holými ramenami otvárať okenice na druhej strane ulice. Jej veľké ramená mali modravo ružovkastú farbu - akú možno vídať na bruchu prasiec - a z krátkych rukávov košele jej vyťfčali čierne chumáče chlpor. Žena sa oprela rukami o okraj okna a poobzerala sa po ulici. Pod pazuchami sa jej pritom vyhlbili hlboké záhyby ako ryha medzi stehnami. Chlapcov však najväčšmi opájala ružová šnurovačka. Nemohli vidieť, čo je v nej, pretože priliehala tesne na košelu, len slabo vystrihnutú. Keď sa však takto vyklonila v celej svojej oblosti, vystuženej kosticami a ružovým plátňom, vyvolávalo to v bratoch predstavu tajuplných rozkoší, akejsi zloženiny vymykajúcej sa všetkým geometrickým tvarom, obsahujúcej nevyčerpatelne zásoby žensťva, kypiaceho v stuchnutom zápachu potu a mlieka. Po celé roky Frédéric a Antoine, každý vo svojom svetlíku, pozorovali policajtovu ženu bez toho, že by sa boli dohovorili, a bez toho, že by jeden bol vedel o túžbach druhého. Možno by sa o tom nikdy neboli nič dozvedeli, keby sa raz zverolekár nebol prikradol po špičkách a nebol pristihol Antoina pri svetlíku, kde objavil aj predmet jeho záujmu. Vedený závratnou intuíciou, akú mával v takýchto prípadoch, bežal k druhému svetlíku, kde stál na postriežke Frédéric. Potom sa sám vystrčil z otvoru a zreval do ulice prísny hlasom:

- Odíďte od toho okna, pani! Rýchle ustúpte!

Choďte preč, ihneď!

Policajtova žena nechápala, o čo ide, a dívala sa zvedavo na hanbou strhanú tvár, ktorá sa vyťfčala zo svetlíka.

- Choďte dnu! - rozčuľoval sa zverolekár. - Ste nehanebnica, pani! Nehanebnica!

Žena sa vyklonila ešte viac, aby lepšie pochopila, na koho to kričí. Prsia sa jej pritom prevalili na jednu stranu a ružová šnurovačka sa búrlivo zavlnila. Zverolekár sa šiel zadusiť vo svetlíku. Nasledovala strašná pomsta. Policajta len-len že nezosadili, musel sa presťahovať a nikdy sa nestal strážmajstrom. Oba svetlíky pre istotu zamurovali. Obidvaja vinníci za šesť mesiacov nedostali múčnik a museli pätnásťkrát opísať pohrebnú reč Henrietty Anglickej. Okrem toho im na posmech sveta prideliť sluhu, čo ich vodil do gymnázia a po skončení vyučovania na nich čakal pri východe zo školy. Už nikdy nevideli ružovú šnurovačku, a aby si vynahradiť túto stratu, zvykli si stráviť každú nedeľu o päť minút viac na istom mieste.

Keď zverolekár, zožieraný podozrením, vnikol na záchod, kde sa vznášal príznak policajta a jeho ženy, zvetril tam vždy zápach hriechu. Najradšej by bol skonfiškovať pohľadie svojich synov. Neskoršie, až by sa oženili a usadili, bol by im ho požičiaval z času na čas, raz mesačne a len na päť minút. Ostatne, jeho podozrenie sa nevzťahovalo iba na Frédérica a Antoina, ale aj na Luciennu a na vlastnú ženu a nebolo o nič menej oprávnené.

Lucienne sa s tým raz navždy zmierila. Pod nebeskou klenbou bolo jedno nepriedušne uzavreté kráľovstvo, kde si mohla bez akýchkoľvek výčitiek svedomia vyvolávať v predstavách mocnú policajtovu postavu. Tam ju jej svedomie nesprevádzalo. To, čo sa odohrávalo na onom mieste, netýkalo sa ani spovedníka ani slečien Hermelínových; ani zošíť spytovania svedomia sa o tom nič nedozvedel. A keď si na to Lucienne pomyslela mimo domu, vyčítala si iba to, že policajt je spoločensky nižšie postavený. Pokúšala sa nahradiť ho husárskym plukovníkom, veliteľom, notárom, prokurátorom, ale nikdy sa jej nepodarilo pripútať ich obraz k istej miestnosti. Policajt bol jediným mužom, ktorého tajomné a dôverné čaro pociťovala. Ostatne, Lucienne sa neoddávala prílišnej obrazotvornosti. Tak málo poznala ľudské telo, že robila veľkú česť penzionátu slečien Hermelínových. Policajt hral iba úlohu výhodného, nevysvetliteľne výhodného svedka a hriech Lucienny bol tak naivne pudový, že zapáchal skôr očistcom než peklom. Najväčšie nebezpečenstvo hrozilo z toho, že naň hľadela tak bezstarostne a tak dokonale nezištne, pretože sa dalo predvídať, že aj oveľa búrlivejšie hry v budúcnosti môžu raz zapadnúť do rovnakého vreca zabudnutia.

Pani Haudouinová nemala nijakú nádej, že dakedy zabudne na policajta. Zverolekárove nežnosti jej nespôsobovali nijakú radosť. V prvých mesiacoch manželstva v nej Ferdinand vzbudzoval aké-také ilúzie. Vtedy sa zbavoval panictva a usiloval sa o to so zápalom, ktorý dost' sľuboval. Náhlivosť, ktorú vnášal do svojich objatí z prehnanej hanblivosti jeho manželku spravidla ukracovala, ale všetko by sa bolo dalo napraviť. Nebolo dôvodu zahadzovať flintu do žita. Isteže, Helena bola už vtedy trochu sklamaná: u slečien Hermelínových, kam chodievala, sa mladé dievčence z rozprávania dozvedali, že láska sa odohráva na štýlových pohovkách, v izbách zariadených ako budoáry; na druhej strane jej rodičia, meštiaci, už po dve pokolenia prejavovali v rečiach i správaní dost' dôvernú, ba až prihlúplu nenútenosť. V prítomnosti svojej dcéry sa štipali a vzrušovali rôznymi narážkami. Helena z toho usúdila, že bez predbežnej dohody niet nijakej, ani manželskej lásky.

Najprv sa musela vzdať pohoviek a ostatných pomôcok, ktoré mohli vyvolať ilúziu vyčákaného rozmaru, do ktorého vyústil dôverný rozhovor. Zverolekár nerozumel takýmto spôsobom. Milovať sa smelo iba v posteli a v čase, keď sa patrí byť v posteli. Kým si Ferdinand ľahol, vymočil sa do nočníka. Iba po tomto obraze mal náladu dotknúť sa svojho pohľadia v manželkinej prítomnosti. Mal pociť, akoby ho pritom povzbudzovali všetci Haudouinovci, ktorí takto konali. Bol to počestný úkon bez tajomstva a to cvrkanie, na ktoré si zvykol od detstva, znelo mu ako pieseň meštiackej pohody. Helena si na to dlho nemohla privyknuť. To si predsa mohol vybaviť predtým (ako by to urobil husársky dôstojník, pomyslela si). Ale napokon, na tom ani tak veľmi nezáležalo. Neobratnosť, ktorú Ferdinand prejavoval na začiatku manželstva, dala sa ospravedlniť, lenže on sa nesnažil ani neskoršie napraviť svoju neskúsenosť a vytrvalo odmietal ženinu pomoc. Napokon sa Helena rozhnevala, pretože tápanie jej manžela bolo pre ňu utrpením, a väčšinou trafil, kam treba, až vo chvíli vyvrcholenia. Opisala mu, aký prospech by z toho mali obaja, keby si navzájom pomáhali rukami. Čo sa jej týkalo, išlo by iba o jediný, presný, veľmi krátky pohyb, a pretože by bol taký krátky, neznamenal by nijakú predohru k akýmsi zvráteným rozkošiam v ich zákonitom objatí. Zverolekár o tom nechcel ani počuť a naznačil drsne svojej žene, že robí iba to, čo pokladá za svoju povinnosť, ale nechce o ničom inom ani počuť, a navyše, keby ich dôverné zblíženie malo byť zámenkou nejakých pohoršujúcich rečí, vzdá sa ho radšej úplne. Manželka o tom teda už nehovorila, ale snažila sa podoprieť svoje argumenty činmi. Márne, Ferdinand neznesol, aby sa jej ruka dotkla jeho

mužstva, pretože pri pohlavnom akte, ktorý bol podlá neho čistý a prostý, uspokojovalo čiastočne jeho hanblivosť iba to, že sa odohrával medzi ohanbím, teda mimo oblasti, kde podlá neho sídlilo mravné svedomie. A prsty patrili, ako sa mu videlo, práve k tomuto svedomiu.

Pani Haudouinová sa teda postupne začala, vracat' k svojim dievčenským zvykom a spájala s nimi obraz policajta; jeho široké ramená a volská dobráčka tvár boli osviežujúcim protikladom zverolekára. Vstup poručíka Galaisa do jej života nič nezmenil na ustálenom poriadku. Helena odmietala predstavu, že by husár mal hrať úlohu, ktorú vyhradila mužovi práce, a jej lásky boli láskami mladého dievčaťa.

Napriek zverolekárovmu politickému postaveniu zostala pani Haudouinová veľmi pobožná a chodila niekoľkokrát do roka na prijímanie. Spovedala sa vždy veľmi svedomitú, striedavo u starého kňaza, ktorý ju takmer nevypočul a odbavil ju upokojujúcimi slovami, a u mladého, ktorý zasa príliš podrobne rozoberal jej hriechy a snažil sa nájsť na ne liek. Raz, keď bola pani Haudouinová s deťmi dva dni v Honorého dome, vybrala sa aj s deťmi ku clauebueskému farárovi. Povzbudzoval ju k sebazapreniu a taktne jej naznačil, že nemohla nájsť múdrejšie a kresťanskejšie riešenie ako toto vyzvanie policajta, nechcel to uznať za úmyselný hriech, nanajvýš pripustil, že ide o nečistú myšlienku, rub obdivuhodnej manželskej skromnosti.

X

Honore čítal nahlas: "Drahí rodičia! Oznamujem Vám, že pozajtra ma prepustia z nemocnice. Vyvrtol som si ruku na schodoch k pokladnici, keď som niesol pobočníkovi rukavice. Teraz sa už mám dobre, ale nemohol som sa zúčastniť prehliadky 14. júla, a to je zasa neprijemné, ale inak sa mám dobre. Nechcel som Vám písať, aby ste si nerobili o mňa starosti. Rukavice zostali v kapitánovej kancelárii a ja som dostal päť dní dovolenky a som rád, že na budúcu stredu sa ocitnem medzi Vami. Na manévre nepôjdem, možno ma dajú k inej rote. Bude sa mi čnieť za mojou rotou, pretože môj rotmajster bol k Vášmu synovi veľmi milý. Mal som šťastie, že som dostal dovolenku, a poviem Vám prečo. Na druhej strane sa teším, že Vás všetkých nájdem pri dobrom zdraví, a pretože mám ruku zasa v poriadku, budem Vám pomáhať pri žatve. Váš syn, ktorý na Vás stále myslí: Ernest Haudouin."

- Som rád, že príde, - povedal poštár. - Skoda, že tvoj brat Ferdinand neodišiel troška neskoršie, bol by sa dozvedel novinku.

- Ferdinand? Ale veď ten tu dnes nebol, ani nemal prečo...

- Tak potom o chvíľu príde, videl som jeho bričku pred Zéphovým domom.

Honorého tvár sčervenela od zlosti. To je ale špinavec ten zverolekár. Intrigán prekliaty. Keď poštár odišiel, Honore zakričal:

- Prines mi klobúk!

- Ale nie, ostaň tu, - povedala Adelaida, - bude lepšie, ak Ferdinand príde sám ...

- Klobúk, vravím!

- Čo ti to pomôže, keď sa pohádate pred cudzími ľuďmi. Ferdinand iste nemá zlé úmysly.

- Vytiahnem ho stade za ríť, toho tvojho zverolekára!

Honore neprešiel ani sto metrov a už zlavil zo svojich predsavzatí. Uvážil, že prudký výstup veci nenapraví, naopak, môže dohnať zverolekára k tomu, že neustúpi z nebezpečnej cesty. U Maloretovcov boli dvere do kuchyne dokorán otvorené, nemusel ani klopať. Ferdinand bol sám so ženami, zhováral sa s Margueritou tým svojím kašľavým hláskom, ktorý zvyčajne nasadil pri ťažkých rozhovoroch. Keď zazrel brata, zatváril sa mrzuto a ustrašene.

- Šiel som okolo, - povedal Honore, - a videl som tvoju bričku. No, Anais, vidím, že sa ti vrátila dcéra!

- Áno, máme ju tu na tri týždne, ale čo je to? Kde ju má človek doma, čas utečie ako voda a potom sa začne vliecť.

- Stala sa z nej v Paríži pekná slečna, - povedal Honore.

Skúmal ju, šacoval a prirovnával k matke tak okato, že sa Ferdinand zhrozil. Marguerita bola nižšia ako Anais, ale tiež o dvadsaťdva rokov šitihlejšia. Mala tmavšie vlasy, ale chýbali jej matkine pravidelné črty a nežná, odovzdaná tvár, zato však mala smelé oči, silný, dráždivý smiech a zvláštny spôsob, akým ponúkala prsia pohľadom mužov. Stála tu v belasých šatách a kvietkovanej zásterke, ktorú Adelaida pokladala za vyzývavý prepych.

Honore sa sám stačil baviť s Margueritou. K obidvom ženám sa choval gavaliersky, smial sa, rozveseľoval ich a plieskal sa po stehnách. Zverolekár sedel ako na ihlách. Anais sa správala zdržanlivo viac z opatrnosti ako z nesmelosti, a i keď sa smiala, letmo vyzerala z okna, či sa nevracajú muži. Margueritu Honorého reči nehnevali. Zhovárali sa o Paríži. Honore tam bol v osemdesiatom piatom roku na obecné trovy na pohrebe Victora Huga. Filibert Messelon, ktorému vysoký vek už nedovoľoval zúčastniť sa ho, trval na tom, aby aj Clauebue bolo na pohrebe zastúpené.

- Tam bolo vtedy ľudstvo, - rozprával Honore, - ale že by som bol veľa videl, nemôžem povedať.

A ľudom ani nebolo veľmi do reči. No nevádi, aj tak som tam strávil dva pekné dni.

Očarený živým pohľadom dievčiny a pôvabom Anaisiných plných pŕs zabudol aj na to, prečo vlastne prišiel, a vstal.

Keď sa však Ferdinand zatváril, akoby tu chcel zostať, chytil ho pevne za rameno.

- Poďme, žena nás čaká s polievkou.

- Ostaňte ešte chvíľku, - navrhla Anais. - Zéphe tu musí byť čochvíľu, kosí s chlapcami na Božom poli.

- To nebeží, uvidíme ho inokedy, - povedal Honore povýšené. Ja si ho nájdem, až budem chcieť.

Vonku chytil zverolekárovho koná za uzdu, pretože chcel ísť s bratom peši až domov.

- No a teraz by si mi hádam mohol povedať, čo si ta šiel snoriť za mojím chrbtom.

- To je jednoduché, hneď pochopíš ...

- Nechcem, aby sa to opakovalo, rozumieš! A neopováž sa ta ešte raz ísť!

- Počúvaj. Dnes ráno som dostal list... list, veď vieš od koho.
- Od koho?
- No predsa od Valtiera, - povedal zverolekár tichým hlasom.
- No len to povedz, že od Valtiera. Tvoj kôň to nepôjde vytrubovať do sveta, či áno?
- Dostal som ho dnes ráno. Píše mi, že poslal dievča k rodičom, pretože odchádza na mesiac na cesty.
- Myslí si, že jeho voliči sa ju snáď neodvážia...
- Vieš, myslím si, že ľudia zveličujú. Zaujíma sa o to mladé dievča, to je všetko.
- Vidím, vidím. A požiadal ťa, aby si to vybavil s tým Zéphovým starostenstvom?
Zverolekár sa ohradil, že na Valtierovu žiadosť prišiel len preto, aby sa presvedčil, či sa Marguerita doma nenudí.
Ubezpečil ho, že nemá iné poslanie, ale bol viditeľne zmätený.
- Nemôžem ti byť stále v päťkách, - začal opäť Honore, - ale neopováž sa hovoriť so Zéphom o tom ukradnutom liste.
Ten list patrí mne, iba mne a nikomu inému.
Po chvíľke ticha rozmarné povedal:
- Ale tá ich Marguerita je pekná pipka, príjemná. Človek si na ňu rád spomenie.
Ferdinand urobil diskrétné vyčítavý pohyb a mierne odvetil:
- Je to mladé dievča, ktoré má budúcnosť.
- Nevie, či má budúcnosť, ale vie, ako sa patrí vykrúcať zadkom, a tie kozičky, páni moji!
- Honore, ale Honore ...
- A aká svieža je tá veselá trasorítka... Vieš, kým sme sa bavili, videl som jej nohy až po lýtko! Ach! Panebože, to bolo!
Honore si oblizol pery ani nie tak zo žiadostivosti ako preto, aby pohoršil brata. Ferdinand bol už celý červený a namietal:
- Nemal by si hovoriť také veci, nie, nemal by si... načo je to dobré?
- Ako vravíš: nie je to na nič dobré, ale predstaviť si to človek môže.
Honore si vymýšľal podrobnosti. Zverolekárovi vrazila krv do hlavy a svedomie sa mu strašne búrilo. Honore, zaujatý vlastnou hrou, sa rozpaľoval:
- Už sa vidím, akoby som tam bol. Len si to predstav, strkať tak bruchom do tej Maloretovej samičky ... škoda, že som už tieto veci premeškal. Človek chodí, tlačí pluh, zodiera sa, dni letia a človek na nič nemyslí ...
Vzdychol si a povedal tichým, zlostným hlasom:
- Veru nie, na nič nemyslí.
Mlčky prešli sto metrov. Ferdinand si dával do poriadku svedomie a za chrptom si ohmatával tep. Honore kráčaľ ťažkopádnejšie, plný márnivého rojčenia. Myslel na premeškané dobrodružstvá a sám nevedel, kedy ich vlastne prepásol.
- Mimochodom, - povedal Honore, - ty ešte nevieš, že v stredu príde Ernest. Dostal päť dní dovolenky. Nie je to veľa, ale predsa niečo.
- Dúfam, že nás príde aspoň raz navštíviť do Svätého Margelonu.
- Kdeže! - namietol Honore. - Päť dní je aj tak málo.

XI

Topánky mali takmer rovnaké, zo silnej, tvrdej kože, holenice skrčené a podošvy podbité cvočkami až k opätkom. Ale poštár mal dlhšie a širšie nohy ako pešiak. Déodat na to Ernesta trochu pyšne upozornil.
- Pozri sa, chlapče, myslím, že mám silnejšiu nohu ako ty.
Zastali naprostred cesty, priložili si pravé nohy k sebe a poctivo si zmerali obuv.
- Podľa mňa je to rozdiel aspoň o tri čísla, - konštatoval poštár.
A znovu vykročili rovnakým krokom smerom na Claquebue. Pešiak sa cítil trochu pokorený kvôli svojim nohám. Preto povedal s prehnanou nenútenosťou:
- To asi preto, že chodíte pešo ako žandár.
Déodat nepochopil pravý zmysel tohto prirovnania a spočiatku bol polichotený.
- To mi ešte nikto nepovedal... žandár, ten tiež ujde poriadny kus cesty.
- Nuž, pokiaľ ide o to, veru ujde, ale ako, o to práve ide!
Ernest dobre vedel, že zasial pochybnosť do poštárovej duše, a rozhovoril sa o inom. Déodat ho takmer ani nepočúval, kráčajúc s očami upretými na svoje i pešiakove nohy.
- A podľa teba, ako chodí žandár?
- Hádže nohami a dupoce po ulici. To je predsa známa vec. Zatiaľ čo ja... aha, pozrite sa, ako chodím ...
Ernest predbehol poštára o niekoľko krokov a povedal cez plece:
- Stúpim na špičku, potom dopadne podpätko, špičkou sa odrazím a idem ďalej. Žandár, ten stúpa na celé chodidlo. Tomu treba rozumieť, U nás v pluku človek vidí chodiť všelijako. Videl som tam chlapcov z pomocných služieb s plochými nohami...
- Ale, bože môj, ja predsa nemám ploché nohy!
- O to nejde. Chceme vám tým len povedať, že nieje noha ako noha.
Kráčali mlčky. Déodata zožierala pochybnosť. Možno naozaj nevie chodiť. Chvíľu ľutoval, že nebol na vojne. Šarže vedia veľa o nohách (veď ich toľko vidia!), boli by sa zaoberali aj jeho nohami. Pešiak sa díval pred seba na koniec cesty, kde sa nad Červeným vrškom objavili najvyššie claquebueské stromy a hrot zvonice.

Poštár ho drgol laktom.

- Počul som, že v pluku býva veľa takých, čo ich bolievajú nohy.

- To je pravda, sú aj takí.

- No vidíš, a mňa nikdy neboleli. Potia sa mi, ale aj to len ako sa patrí. Ale že by ma boleli, to naozaj nie, chlapče. Veru tak.

Pri prvých domoch sa stretli s Honorém, ktorý šiel synovi oproti. Honore bol dojatý. Objal Ernesta, chvíľu sa mu díval do očí, potom poodstúpil, aby si ho mohol lepšie poobzerať. Poštár poznamenal:

- Prišiel na dovolenku.

Taja muži sa znovu vydali na cestu. Honore nešiel do kroku, čo tých dvoch mierne dráždilo. Chvíľu mlčali, potom Ernest povedal otcovi:

- Včera ráno zomrela generálovi Meublovi žena.

My sme sa to dozvedeli včera večer. Mala päťdesiattri rokov.

- To ešte nebola stará, - konštatoval Honore.

- To nebola stará, - potvrdil Déodat. - No, ja vás opustím ... mám tu listy do niekoľkých domov.

Keď Ernest ostal osamote s otcom, začal sa ho vypytovať, čo je doma nového. Honore mu odpovedal stručne a akosi netrpelivo. Chlapca to udivilo.

Na najbližšom rázcestí sa poškriepili, ktorým smerom majú ísť. Ernest chcel ísť okľukou, aby sa mohol zastaviť u Vinardovcov.

- Tvoja Germaine nie je doma, - povedal Honore, - Všetci Vinardovci žnú.

- Ja viem určite, že je doma, - odvetil Ernest, - napísal som jej, že prídem.

- Často jej píšeš? - spýtal sa otec a nepokojne sa pozrel na syna.

- Píšem.

- A ona ti odpovedá?

- Áno.

Honorého zhrýzala netrpelivosť. Pozrime sa, tak ten sopliak s náplečníkmi si dopisuje s dievčatom.

- Ak to myslíš s tým dievčatom vážne, mám vari tiež právo niečo k tomu povedať, nie?

- Práve som sa chcel s vami o tom pohovárať.

- V poriadku. Ale tú svoju Germainu uvidíš neskôršie. Najprv pôjdeš pozdraviť matku. To je najmenej, čo sa ti patrí urobiť.

Ernest videl, že sa nevykrúti, a tak šiel neochotne za otcom.

- Napísal som vám, že som si vytkol ruku?

- Áno, - odvetil Honore v rozpakoch, že si na to sám nespomenul. - A ako sa teraz cítiš?

- Teraz je už v poriadku, ale v prvých dňoch to bolelo.

Podrobne vyrozprával, ako sa mu to prihodilo, aj o tom, že pobočník, ktorý mu zapríčinil úraz, mu vymohol päť dní dovolenky.

- Zdravotník mi povedal, že major bol proti tomu. Vyhlásil vrah: "Je to sedliak, a tí sú všetci rovnakí, také prasce. Keď ich človek pustí domov, zoderú sa na poli a vrátia sa vám ešte väčšmi chorí."

- Svojím spôsobom mal pravdu. Ale neboj sa, ty si neprišiel preto, aby si pracoval.

- Vari si len nemyslíte, že sa na vás budem dívať, ako kosíte, keď mi už nič nie je.

- Kdeže, - povedal Honore v dobrej nálade. - Chcem, aby si si poriadne užil tých päť dní. V твоjich rokoch sa človek rád zabaví a ja ti v tom nebudem brániť.

Haudouin sa rozhovoril o tom, ako ženy letia na uniformy, a chválil sviežosť lesného porastu. Syn mu však rozvážne odvetil:

- Aj pri robote budem stačiť Germainu ísť pozdraviť. Veď aj ona má povinnosti.

Haudouin, pokorený týmto odporom, zlostne povedal:

- Zéphovi prišla na tri týždne dcéra. Je to pekná kurvička po každej stránke. Rovno do očí ti narieka, že nemá, čo potrebuje. Ale povedz radšej, za čo ti dali tie náplečníky...

Ernest bol vzrušený. Díval sa na lúky pri rieke, na lesy okolo veľkých kovových rybníkov a na zelenožltú rovinu, kde sa stromy vzdúvali ako prsia. Nikdy ich takto nevidel, ani keď prišiel z Epinalu. Honore zastal a vzdychol si k slnku:

- Chcel by som mať dvadsať rokov... veru, chcel!

Aspoň raz si to vynahradiť... Ukážem ti Maloretovu dcéru, aby si ju videl, aká je krásna, aby si nešiel okolo nej ako slepý. Ak ťa pritom neobleje horúčava, nestojí твоjich dvadsať rokov za nič!

Vojak sa zarazne díval na otca. Keď niekedy myslel na otcove lásky, vybavoval si predstavu domáceho úctyhodného obyčaja, situovaného raz navždy do jedného kúta v dome. A tu zrazu vidí otca posadnutého milostným ošialom, s ktorým chodí po cestách, ktorý rozvíja mimo vlastného domova, a prekypujúceho takou mladosťou, že ňou zmenil vzhľad celej roviny.

- Iste je pekná, - vzdychol si chlapec. - Už vtedy, keď odišla do Paríža ...

- Ale kdeže, to si nič nevidel. To sa nedá ani porovnať s tým, aká je teraz.

Honore chytil syna pod pazuchu a vzrušene začal rozoberať Margueritine pôvaby.

- Ale čo ti mám vraviť? Medzi nami, sám dobre vieš, že všetky Maloretovie ženy sú krásne.

Odrazu Honore akoby zabudol na Margueritu a začal rozprávať synovi o rodine, o žatve, o živote v posádke. Hovorili teraz nenútene, bez postranných myšlienok.

Vojak bol šťastný. Prežíval radosť, na ktorú sa tešil od svojho príchodu do Claquebue. Honore sa tiež dal strhnúť

synovou radosťou. Smial sa na lesy a na rieku, akoby vravel:

- Pozrite sa, toto je môj chlapec, najstarší z mojich synov, a nosí uniformu. Urobil som si ho pred dvadsiatimi rokmi a dnes je to silný dvadsaťročný mládenec. Je mocný a má šikovné ruky a hlavu. Ten by poľahky riadil aj šesťzáprah a ešte by si pritom pískal. To všetko som ho naučil ja, a teraz ma on poučá. Takí sú chlapci...

Keď stretli niektorého dedinčana, otec mu hneď vyrozprával, čo sa robí v Epinali, v kasárňach a na izbách, akoby tam bol sám, hoci tam nikdy nebol, a akoby sa on stade vracal. Vojak zasa hovoril o obilí, o tom, aké sú starosti tohto roku s osevom, pretože vlni dlho neprichádzala zima. Hádzali si obilie a kasárne, akoby sa hrali, že si ich navzájom kradnú. A dedinčan, či už to bol Berthier, Corenpot, Dur alebo Rousselier, keď sa s nimi rozlúčil, potiahol si fúzy a pomyslel si:

"Tak Haudouin si ide so svojím najstarším!"

A oni si išli svojou cestou, spokojní, že kráčajú spolu po rovine a že idú domov. Ľudia (tí, čo boli ďaleko a na ktorých nemali čas čakať), na nich kričali:

- Tak už si tu so svojím chlapcom?

A Haudouin, nestarajúc sa o to, kto ho počuje, pretože sa s tým nemusel tajiť, väčšinou volal:

- Vidiš, to je môj chlapec, prišiel z Epinalu!

A synovi vravel so smiechom:

- To je Berthier (alebo Corenpot, alebo Dur, alebo Rousselier), vieš?

Päťdesiat metrov od hradskej šla po cestičke dcéra Zéphie Maloreta. Keď sa ocitla oproti obom mužom, pootočila k nim hlavu tak, aby jej prsia videli zboku.

- Prechádzaš sa? - spýtal sa Haudouin.

- Vraciam sa domov, - odvetila Marguerite a usmiala sa. - A vy s Ernestom?

- Prišiel z Epinalu na dovolenku. A ponáhľame sa, aby sme došli ešte pred obedom, pretože matka naňho čaká, to vieš.

- Je naozaj pekná, - povedal Ernest, keď im zmizla z dohľadu.

Doma vojak neodpovedal na rodinné výlevy tak, ako by boli očakávali po dlhej neprítomnosti. Hneď po obede vstal a vzal Gustávovi z hlavy svoju čiapku.

- Vrátim sa o hodinu, - povedal. - Prídem za vami na pole.

- O nás sa nestaraj, - ohradil sa Honore. - Vieš, čo som ti povedal.

Keď syn odišiel, pokrčil ramenami:

- Ide za Germainou Vinardovou. To je najsúrnejšie, uznáš ...

- Dohovorili sa už predtým, ako narukoval, - pripomenula matka.

- Nikto proti nej nemôže nič povedať, - vyhlásila Juliette rezolútne.

- A kto ti čo vraví? - odvetil Honore.

- Ja len reku, či sa náhodou jej starý otec dakedy pred štyridsiatimi rokmi nepoškriepil s naším pri kolkoch. To by stačilo na to, aby bolo po svadbe.

Juliette sa trpkó zasmiala a Haudouin na ňu vrhol pohľad plný výčitiek. Zasmiala sa ešte hlasnejšie. Vtedy Honore sčervenel, naklonil sa nad stôl a vybuchol:

- Ale, panebože, tak sa za toho tvojho hlúpeho Jana vydaj, ja ti to dovoľím. Je tvoj, sľúbil som to a slovo dodržiám. Už to nemôžem odvolať. Pre mňa, za mňa sa vydaj! Vydaj sa, rýchlo!

Juliette ostala zarazená a úzkostlivo sa na otca zadívala, ale Haudouin, ešte stále nahnevanej, ju ďalej vyzýval:

- No tak sa vydaj, si slobodná. Rýchlo sa vydaj...

Hneď však oľutoval, že na ňu tak naliehal. Juliette prijala jeho výzvu.

- Ďakujem vám. Vydám sa čo najskôr, len čo sa on pripraví.

- Za koho sa vydáš? - zúrila Adelaida. - Dúfam, že mi to prezradíte ešte pred svadbou?

Honore sa uprene díval na dcéru v nádeji, že nepovie to meno a záležitosť nebude mať žiadne následky. Ale Juliette odpovedala, oddeľujúc slabiky.

- Za Noela Maloreta.

Alexis zakľal a vyšiel z kuchyne. Adelaida zalomila rukami a pozrela sa na dcéru, akoby pochybovala o jej zdravom rozume. Nepovedala však slova výčitky, len si odviazala zásteru a idúcky k dverám poznamenala:

- Idem k Maloretovcom, veď ja im ukážem...

Haudouin sa ani nepohol. Až po chvíli zavolať: - Adelaida! - Žena už prešla cez dvor. Videl ju cez okno, ako sa ráznym krokom vzdávať. Vyšiel za ňou a spolu s ním Gustáv a Cigán. Juliette ostala v kuchyni sama s Klotildou. Vzdychna si a Klotilda zdvihla hlavu a zašepkala:

- Na teba sa tiež hnevajú?

- Ale nie, ty hlupáček, nehnevajú sa na nikoho ... Zlostí ich ten list a mňa tiež. Nebyť toho, šlo by všetko ako po masle.

Juliette pocítila, že jej po ruke stekajú horúce slzy, a videla, ako sa Klotildine pliečka mykajú vzlykotom. Zovrela ju do náručia a nežne sa jej začala vypytyvať, čo je jej. Dieťa sa chvíľu nechalo čičkať a neodpovedalo, potom vstalo a potiaholo sestru za ruku. Juliette sa nechala viesť, akoby šlo o hru. Klotilda ju zaviedla do jedálne, zavrela dvere na závoru a zatiahla ju ku kozubu. Juliette už horela zvedavosťou. Dieťa si stalo na prsty, zdvihlo sklený príklop na hodinách a strčilo prstečky pod podstavec s pozlátým súsoším predstavujúcim Poľnohospodárstvo a Priemysel v plesových šatách.

- Dám ti ho, - povedala Klotilda Juliette a podala jej list.

Ešte skôr než spoznala písmo strýka Ferdinanda, Juliette bezpečne vedela, že ide o ukradnutý list. Obálka bola otvorená. Juliette roztvorila list a čítala: "Drahý Honore, čierny kôň dostal začiatkom týždňa koliku..."

Juliette držala list dvoma prstami a váhala. Začervenala sa a povedala Klotilde:

- Daj ho zasa pod hodiny a nikomu ani muk!

Ako vychádzali z jedálne, Klotilda strčila laktom do sestry: - No, čo na to povieš? Stará mama s Prušiakom!

Keď Juliette prechádzala okolo otca, ktorý zapriahol volky, vrhol na ňu pohľad plný zlosti i nežnosti a zašomral: - Ty hlava tvrdohlavá.

Juliette zastala.

- Mám vaše zvolenie, - povedala, - ale rozmyslela som si to. Nechcem, aby to vyzeralo tak, že sa vydávam preto, aby som vykúpila list. Až ho dostanete, potom uvidíme ...

O tretej prišiel Ernest na pole za otcom. Prišiel rovno od Mainy. Zistil, že je krajšia ako Marguerite Maloretová.

Maine bola bacuľatá, mala krátke nohy, ale mäkké okrúhle tvary a silno voňala živôtikom. Topánky nosila aspoň štyridsaťdvojky, takže pevne stála v každom vetre a niečo vydržala.

- Prac sa stádeť! - zvolal Haudouin. - Tu nemáš čo robiť. Chod' si obliecť uniformu.

- Že tu nemám čo robiť? Len sa pozrite na tie snopy, aké sú roztraseňé. Takto budete potrebovať aspoň šesť vozov. Nehovoriac o tom, že sa vysypú a polovica úrody zostane pod hrabľami. To nie je práca pre Alexisa.

Ernest sa pustil do viazania a Alexis nosil pokos na povrieslá, zalial čo otec s Adelaidou a Juliettou nakladali snopy na voz. Práca im šla od ruky a Haudouin sa neubránil obdivu, keď sa díval na svojho syna: do práce je ten chlapec ako drak; naparuje sa to v červených nohaviciach a s náplečníkmi, ale keď príde na pole, urobí práce za dvoch.

- Dobré sa na mňa pozri, - vravel Ernest Alexisovi. - Ak chceš uviazať pekný snop, nepotrebuješ na to silu. Poriadne si musíš obilie zhrnúť a nesmieš povoliť vtedy, keď ho uťahuješ. Keď sa s povrieslom babreš a ňahuješ namiesto toho, aby si ho hneď zakrútil, slama sa zase rozbehne tam, kde si popustil, a si hotový. Prudko pritlač kolenom a skrúť!

Obaja chlapci práve pracovali neďaleko záprahu, keď sa objavila Zéphova dcéra. Šla po ceste k raicartskému lesu. Mala na sebe ružové mušelínové šaty a na pleci krútila slnečníkom tej istej farby. Adelaida spustila vidly a precedila cez zuby: - Pobeľhica ... ešte aj slnečník ...

Haudouin, ktorý rovnal snopy na voze, sa vypol a s rozkošou sa zahľadel na tento trbleť vznášajúci sa ľahučko k lesnému tieňu. Obrátil sa k synovi, aby videl, čo si o tom myslí. Ale Ernest ani oči nezdvihol. Nakláňal sa k snopom a bez prestania viazal. Haudouin nazlostený pokrčil plecami. Do roboty je ako drak, to je pravda, v tom je po ňom, do práce sa púšťa ako do tanca. Keď! sa mu však pod nosom prechádza na slnku dievčina ako ruža, nevidí ju. V podstate je celkom ako strýc Ferdinand ...

- Možno má list v šnurovačke, - zažartovala Juliette.

Ernest sa tváril, že nepočuje, a sklonil sa k ďalšiemu snopu.

- Tak pozrieš sa na ňu, alebo nie, - vybuchol Honore. V Epinalé také neuvidíš, môžeš sa tváriť, ako chceš!

Ernest sa zadíval za dievčaťom, ktoré už bolo tesne pri lese, prikývol a povedal:

- Máte pravdu, nie je špatná. Ale načo je to dobré? Iba ak ukazovať stehná v zábavných podnikoch, kam chodievajú vojaci z posádky ...

- Počujete... on sa pýta, načo je to dobré! Nevrávim, že je to celý zverolekár?

- Daj mu pokoj, - zasiahla Adelaida, - je to drevo!

Hovorí zelená kobyla

Pokiaľ išlo o deti, zverolekár nedôveroval spoločnosti ich clauebueských bratancov, ani strýkovi Honorému. Toto prekvitanie lásky a necudnosti medzi dedinskými chlapcami, z ktorého si kedysi sám odtrhol iba úbohý, hanblivý kúšik, napínalo ho obavami. V nedeľu, keď odvažal svoju rodinu k bratovi, najradšej by bol svojim deťom zapchal uši a Honorému dal zámku na ústa. Predstavoval si Alexisa, ako sype do uší svojho bratanca Antoina sprosté narážky, svoju neter Juliettu, ako zbavuje Frédérica panictva (tým hojdavým pohybom zadku, keď nesie vedro s vodou; už akoby to videl a uschýnal utajovanou zlosťou proti Juliette, proti svojmu synovi i proti Honorému: či sa to patrí, aby rodičia trpeli dcére taký zadok?), alebo si predstavoval dve najmladšie deti, ako predvádzajú Lucienne svoje hnusné exhibície. Nebezpečenstvá, ktoré číhali na dobre vychované deti na tejto rovine, roztúženej ako žena v očakávaní, boli nespočetné. A na okrajoch tejto roviny, v hustých, hlbokých a nekonečných lesoch, ktoré vrúbili celú polovicu obzoru a v ktorých sa plazili vlhké temnoty, tam vládli zmyselné sny a vetrík odnášal ich šepot na polia. Také svinstvo! A tam odvažal v nedeľu svoje deti, počestné, strážené, ktorých nečisté chůtky sa celý týždeň vybíjali v ponurom tichu záchodov. On sám im otváral tento šíry obzor. Na celý deň ich uvádzal do tejto veľkej nebanebnej radosti, medzi ľuďmi, čo žili spolu so zvieratami v ovzduší ruje, stehien a sprostoty. Ferdinand si nič nevymýšľal. Na vlastné oči videl, ba ešte lepšie ako na vlastné oči (koniec koncov, nebol z dreva, pravda, mrzelo ho to, ale nebol z dreva), ako sa celá bratova rodina s najmenšími deťmi vpredu zo radila okolo býka Etendarda, ktorý vonku na dvore skákal na kravu. Ferdinand prišiel nečakane, ale nikto si ho ani len nevšimol. Etendard skákal na kravu, drel jej boky prednými kopytami, dupotal zadnými a vyhadzoval zadkom, krk vtiahol medzi obrovské plecia, oči vygúľal a z tlamy mu tiekli sliny. Rodina, dojatá týmto zvieracím rozvášnením, mlčky striehla na to, čo malo nasledovať, a keď Honore chytil býkovu žilu - nie obyčajným, pomocným pohybom, ako by to bol urobil zverolekár, ale vážne ako kňaz, s priateľskou starostlivosťou - a keď ju zaviedol do horúcej vulvy, zo všetkých úst sa ozval obdivný šepot. Ferdinand často asistoval pri takýchto scénach, ale len ako odborník, ktorý si všimol iba remeselnú stránku veci. Tentoraz ho však ohúrilo nákazlivé dojatie divákov, ale len ako odborník, ktorý si všimol iba remeselnú stránku veci. Tentoraz ho však ohúrilo nákazlivé dojatie divákov, ale len ako odborník, ktorý si všimol iba remeselnú stránku veci. Tentoraz ho však ohúrilo nákazlivé dojatie divákov, ale len ako odborník, ktorý si všimol iba remeselnú stránku veci.

Zverolekár sa lákal zbytočne. V Claquebue jeho deti nemohli nájsť zlý príklad, nanajvýš mohli pochytiť od strýka Honorého niekoľko slovných zvrátov, pre otcovu mravopočestnosť prisilných. Naozaj, nedeľa bola v Honorého dome dnom prímeria a veľkou synkopou v obyčajoch každodenného života. Lúky a polia stratili na jeden deň tú jednotu, ktorú im cez týždeň dávali ľudia, pracujúci na poliach, pokrikovanie na zvieratá, ruch práce a hrmov povozov. Keď Honore kráčal na poli za pluhom, stačilo, aby zodvihol hlavu, a hneď videl, ako pracujú ostatní dedinčania, ktorí znásobovali jeho obraz doďaleka; a vedomie, že je ich druhom vo veľkom úsilí zeme, dávalo mu pocit bezpečnosti. V nedeľu sa život rozložil; ľudia sa dívali na roviny zo svojich domovov a videli na nej iba svoje vlastníctvo, svoje ohradené políčka. Deň Pána bol dňom tých, čo niečo mali. Pre tých, čo nemali nič, veľa neznamenal. Bol to deň účtovania, keď sa ľudia vždy trochu preľakli nad tým, koľko utratili. Bol to deň lakomstva a ústrania, keď nikto nemal chuť venovať čokoľvek ani láske ani priateľstvu. Mali na tom podiel aj nedeľné šaty, v ktorých sa necítili pohodlne, aby sa mohli oddávať láske alebo o nej hovoriť. Všetci tak trochu zomierali v ťažkom nedeľnom zúfalstve, ohrozujúcim prázdnu krajinu.

Veriaci sa prechádzali pomedzi hroby, hovorili o mŕtvych, ktorí nikdy neboli celkom mŕtvi, a keď uderila hodina omše, odchádzali na pohreb svojich hriechov. Claquebueský farár vystúpil na kazateľnicu a hovoril o zvrátenosti a skazenosti módy, o nebezpečenstve, ktorému sa jeho ovečky vystavujú, keď dráždia diabla tam, kde sa skrýva: v zvedavosti, v rozkoši, ktoré ohrozujú prácu a bohatstvo. Uvádzať príklady z okolia a citoval mená. Manželia Journierovci sa pri svadobnej hostine zastrájali, že zneužijú božie dovolenie, a tak schudobneli, že sa neodvažovali ani prísť na svätú omšu. Muselo sa tak stať. Boh síce nezjavil ľuďom rozumný počet manželských objatí, čaká však, ako sa práve v tomto počinaní zachovajú tí, ktorých stvoril. Za všetko, čo sa nadožúva, platí sa draho na zemi i na nebi, ale najmä na zemi. Keď si to všetko uvážime, to najlepšie a najpohodlnejšie, čo môžeme urobiť, je zdržiavať sa, ako len vládžeme. Dni naplnené prácou, vravel farár, a navyše úprimná modlitba, aby človek pokojne spal, to je najlepší prostriedok, ako rozmnožiť svoj majetok a zabezpečiť si po smrti raj.

Veriaci ho počúvali, mysleli na svoj majetok, predstavovali si ho zmenšený a ohlodaný smilstvom a dávali do strašných spojitostí večery rozkoše, výsledky práce a boží hnev. Strach a výčitky svedomia dodávali ich zbožnosti trpkú príchut' zádušnosti. Na celú nedeľu sa boh stiahol z lúk a polí a usídlil sa v čriede veriacich. Nejedna z veriacich, čo vychádzali z kostola a trúsili sa po cestách; cítil pod smutnými nedeľnými šatami únavu pracovných dní, ktorá im ťažila údy; a táto veľká neprítomnosť boha na roviny im zvierala srdce i telo.

V Honorého rodine všetci cítili túto nedeľnú vyobcovanosť, dokonca aj sám Honore, ktorý chodil na omšu iba dvakrát do roka, na Vianoce a na svätodušné sviatky. Hrdo si namýšľal, že neverí v boha ani v diabla, a obviňoval claquebueského farára, že je zlomyseľný, cítil však povinnosť vyspovedať sa mu zo všetkých chvíľ blaženosti a potajme trpel tým, že sa nezúčastnil bohoslužieb. Zdalo sa mu, že farár ho v jeho neprítomnosti zaväzuje voči nebu a vlastne disponuje jeho pohlavím. V nedeľu ráno, keď bol sám doma, vyrezával niekedy z ovocia alebo zo zemiakov priapické tvary a mimovoľne im dával podobu ohrozenej skutočnosti bez toho, aby si priznal, že sa takto oddáva čiernokňazníckym praktikám, ktoré sa používali rovnako v mestách, ako aj na vidieku. Jeho pocit nebezpečenstva sa však ani zďaleka nevyznačoval tou vulgárnou presnosťou, ktorá mu tak ľahko plynie z pera; bol vždy príliš zmätený a radšej sa vyhol akémukoľvek pokusu o rozumový rozbor. Honore sa nazdával, že ho vyjadruje slovami: nudím sa. Len málokedy sa odvážil vzbúriť sa proti tej nedeľnej hrozbe, ostatne, ovzdušie v jeho dome ho k tomu ani nepohádalo. Vo všedné dni sa Adelaida veľmi nezaoberala náboženstvom a nevedila jej, keď počula Honorého žartovať o farároch a ich sľuboch čistoty. V nedeľu ju však zachvátil strach pred všetkými pohromami, ktoré sa môžu zosypať na rodinu. Keď sa zúčastnila omše so svojimi piatimi deťmi, po celý deň ju ovládalo vedomie svojej dôležitosti pred bohom, svojej zraniteľnosti a zriekala sa diabla až do nasledujúceho dňa.

Alexis, Gustáv a Klotilda mali z nedele iba negatívny prospech, že nešli do školy. Ináč to bol deň prázdnoty a dokonalosti, nepodarená kópia ostatných dní, deň smutný ako prvé biblické dni, keď človeka ešte nechránil dobrý boh, ktorý ho pozoroval spoza obláčika alebo okom v trojuholníku. Hrali sa síce, ale zdalo sa im, že sa hrajú v prestávke medzi vyučovaním pod dozorom učiteľa. Preto sa nedalo ani myslieť na to, aby sa oddávali zakázaným hrám. Keď zverolekárove deti prišli do Claquebue; mali živý pocit, že unikli z otcovského záchodu. Veľké, prázdne priestory vidieka vzbudzovali v nich dojem, že sa tu život zastavil: videli v ňom nekonečnú voľnosť, ktorá ich príjemne opájala, čo ich bratancov spočiatku zarážalo. Antoinovi a Frédéricovi stačilo, aby sa pozreli na lesy a na riekku a aby začali veriť v rusalky a lesné žienky. Príjemná predstava, že v lesoch behajú božstvá túžiace po panictve študentov, ich osviežovala a zbavovala špinavých tajomstiev ružovej šnúrovačky a vždy, keď boli u strýka Honorého, len s hnusom mysleli na policajtovu ženu. Bratom však nebolo súdené, aby objavili rusalky. Nikdy sa ani neutešovali touto nádejou, a predsa, keď išli popoludní do lesa na hríby alebo na fialky, konvalinky, jahody či ostružiny, vždy boli vzrušení ako vojaci, keď odchádzajú z kasárni s priepustkou do polnoci. Alexis to považoval za hlúpe a zhovievavo sa na tom bavil. Viac ho rozčuľoval indiskrtný záujem, ktorý obaja bratia prejavovali o claquebueské dievčatá. Na omši i po nej, keď vychádzali z kostola, stále na ne zízali. Alexis sa za nich hanbil, pretože sa mu videlo celkom nepravdepodobné, že by si niektoré dievča mohlo obľúbiť takých smiešnych chlapcov, čo sa neobliekali ako chlapci na vidieku a odpovedali spisovnou francúzštinou, keď ich niekto oslovil nárečím. Ich reči nemali ani hlavy ani päty a prezrádzali, ako sa títo gymnazisti nevedia vžiť do nedeľného ovzdušia. Alexis necítil voči nim nenávisť, ani nimi nepohrdal preto, že boli ešte panici. Keď však začali hovoriť o dievčatách, alebo ho žiadali, aby im ich predstavil (predstavil!), priam pri tom trpel. V takých chvíľach zabudol na to, že ešte predošlého večera dvíhal na lúkach pri rieke dievčaťu sukne, a zatváril sa cnostné a urazene ako kostolník, ktorý sa omylom dostal do zlej spoločnosti.

Lucienne vychutnávala v Claquebue príjemný oddych. Doma alebo u slečien Hermelinových bolo skúmanie zakázaných tajomstiev neľahkým pytláčením. Pred rodičmi i pred učiteľkami musela skrývať svoju zvedavosť, trpezlivo dávať dokopy jednotlivé poznatky, zmietať sa medzi domnienkami, vracat' sa k určitým predstavám, vykladať

si zmysel rozhovorov, a to všetko tak, aby neupadla do hriechu. V Claquebue sa jej, naopak, videlo, že sa tu kniha tajomstiev otvára každému, počula, ako o nich šepocú listy vo vetre na rovine, a mala pocit, že už-úž urobí objav. Neobjavila však nikdy nič.

Zverolekár, ktorý väčšinu času v nedeľu strávil v Honorého spoločnosti a nachádzal nejednu príčinu k pohoršeniu, ani netušil, ako cudne zdržanliví sú jeho synovci k bratancom z mesta. A pretože jeho podozrievavosť dohánala ho k najhorším predpokladom, predstavoval si nehanebnosti, z ktorých dostával horúčku. V tejto nedôverčivosti ho udržiavali spiklenecké úsmevy, pri ktorých pristihol Juliettu a Frédéricu. Neboli to však také vážne veci, ako sa obával. Prederie, chlapec od detstva veľmi prezieravý, zvykol si už v útlom detstve klásť ruku na Juliettine prsia. Vtedy tam dievčatko ešte nič nemalo, a tak to nikoho nepoburovalo. Keď mala Juliette štrnásť rokov, Frédéric sa dočkal odmeny za svoju vytrvalosť a o tri-štyri roky neskoršie sa to aj jej samej začalo páčiť. Jej bratanec mal peknú tvár, rada ho bozkávala, nikdy mu však nedovoľovala nič iného. Napriek týmto dôvernostiam bol medzi nimi taký istý odstup ako medzi ich rodinami.

XII

Zverolekár zastavil svoju bríčku pred Honorého rodinou a smutným hlasom oznámil:

- Filibert Messelon zomrel. Dozvedeli sme sa to, keď sme šli okolo.

Honore neperiekol ani slova, ale roztrpčený tým, že starec zomrel o týždeň skôr, ako sľúbil, vyskočil na sedadlo vedľa Ferdinanda, schmatol opraty a bič, otočil voz na dvoch kolesách a bičiskom udrhel čierneho koňa. Vyrazili tak prudko, že Juliette, ktorá vyskočila na schodík voza, aby pozdravila tetu Helenu, nemohla ani zoskočiť, ani sa posadiť do voza.

- Starý sviniar! - zúrili Honore, - rád by som vedel, čo ho to napadlo.

- To je predsa jednoduché, bol chorý ...

- Uvidíme, veď uvidíme.

Zo všetkých otvorov Filibertovho domu doliehal bolestný nárek. Dvanásť Messelonovcov a dobrosrdečné susedky vrešťali, že zomrel najlepší človek v Claquebue, najlepší manžel, najlepší otec, najlepší sused, človek, ktorý vedel najlepšie riadiť pluh, siať, žať, starať sa o dobytok i o obec. Keď vdova po Filibertovi porozdávala vreckovky svojim synom, nevestám a vnúčatám, prepukla bolesť rodiny tak prudko, akoby sa rozľahli trúby a lesné rohy. Na dvore medzitým zavládla inakšia haravara; po správe o Filibertovej smrti zbehli sa sem najzúrivejší klerikáli z Claquebue, a bavili sa o osude obce. Maloretovci, Durovci, Rossigneuxovci, Bonbolovci, Rousselierovci sa pozreli na mŕtvolu, pokropili ju svätenou vodou a potom sa rozhŕňovali rečami o mestskej rade, o starostenskom mieste, o generálovi Boulangerovi a šťastných zmenách, ktoré teraz nastanú. Zéphe rozširoval chýr, že kamennému svätému Jozefovi, ktorý stál pred kostolom, narástli cez noc fúzy o päť centimetrov, a videl v tom znamenie, že miesto starostu sa dostane strane poriadku a slušnosti.

Keď sa Honore priblížil k Messelonovcom, začul nehanebný krik tmárov. Nestratil však hlavu, zastavil voz pod oblokom, skočil zo sedadla rovno do kuchyne, bežal k skrini v stene, vzal stade lievika, ktorý slúžil na plnenie jatarníc, priložil si ho k ústam ako hlásnu trúbu a dvakrát zveľal:

- Boha aj s bohom, aj s tým posratým bordelom!

Prekvapení klerikáli sa nazdávali, že počujú veľký hlas Republiky a pochytil ich strach. Zéphe Maloret sa spamätal prvý. Odhodlaný na boj vyliezol na hnojisko, ale Haudouin využil svoju prevahu a zakričal prvý:

- Nech žije Francúzsko!

- Nech žije Alsasko-Lotrinsko! - odpovedal Maloret.

Haudouin si hrýzol pery od zlosti, že si na to nespomenul.

- Nech žije armáda!

- Nech žije armáda!

- Ja som to povedal prvý!

- Nie, ja som to povedal!

Vtedy Haudouin šikovne nastavil pascu svojmu protivníkovi.

- Nech žije vlasť! - zakričal.

- Nech žije vlasť! - opakoval Maloret.

- Nech žije zastaval

- Nech žije zástava!

- Preč s Nemeckom!

- Preč s Nemeckom!

- Preč s Anglickom!

- Preč s Anglickom!

- Preč s farármi!

- Preč s farármi! - zopakoval Zéphe Maloret v záchvate nadšenia.

Smiech zo stopaťdesiatich hrdiel otriasol celým domom a zo strechy spadla omietka rovno na hlavu Durovie rodiny, ktorá začala krváčať z nosa. Honore sa smial do svojho lievika ako niekoľko ľudí naraz. Vtom z izby, kde ležal mŕtvy, vyletel výkrik hrôzy a úzkosti:

- Filibert sa pohol! Zažmurkal okom!

Haudouin odhodil lievika doprostred kuchyne a jasajúc bežal do izby.

- Ja som to tušil! Bol by som sa stavil, že nie je mŕtvy! Vedel som to!

Okamžite však stratil prevahu nad Zéphom. Mŕtvy, ktorý ožije, takmer vždy sklame svojich ľudí. Preto nielen klerikáli, ale ani sami Messelonovci nechceli pripustiť - z rodinných, skoro všetko pádných dôvodov - že by starec mohol žiť.

- Je mŕtvy, - tvrdil najstarší Messelon, - vreckovku mám celú mokrú.
- Áno, je mŕtvy! - volali ostatní Messelonovci a všetci klerikáli.
- Pravdaže je mŕtvy, - pridala sa Maloret.
- Zažmurkal okom, vravím vám! Videl som to! - reval Haudouin.
- Nie sme tu preto, aby sme hľadali blchy, - odsekol najstarší Messelon. Je mŕtvy a hotovo!
- Pravdaže je mŕtvy!

Honorého už nikto nepočúval. Škoda, že zahodil lievik. Juliette a jej bratanec Antoine zišli z voza, aby mu pomohli kričať, ich detské hlásky však nič nezavážili. Našťastie pribehol Alexis s bratom pešiakom a všetci najlepší republikáni z Claquebue, ktorých zvolal poplašný zvuk hlásneho lievika, a tak nastala rovnováha. Uspokojený Honore si prekľesnil cestu k hlave Filibertovej postele, ale zverolekár ta prišiel súčasne s ním, ohmatal mŕtvolu a vyhlásil:

- Je studený, je stuhnutý, je mŕtvy. Pozrite sa: štekľím ho v nose špáradlom a on sa ani neusmeje.

Messelonovcami zalomcovala búrka radosti, ktorá prekypela až do kuchyne a na dvor. Honore využil tento rozruch, kývol Berthierovi, Corenpotovi a iným osvedčeným republikánom, čo sa tlačili okolo neho. Potom sa sklonil k mŕtvemu, chytil ho za ruku a povedal mu do ucha:

- Vy ste mi nahnali strachu, Filibert. Ale nehovorme o tom. Namiesto dvadsiatich piatich sous vám dám tridsaťpäť sous.

Mŕtvy sa nepohol.

- Štyridsaťpäť sous, - zvyšoval Haudouin. Zdalo sa mu, že pocítil, ako mu Filibert stisol ruku, ale tak slabo, že o tom zapochyboval.

- Päťdesiatpäť sous...

Necítil nič a nazlostené povedal:

- Naposledy, Filibert, ponúkam vám tri franky päťsous. Nikto v celom kraji si toľko nezarobí.

V tej chvíli dôverní republikáni zbadali úsmev na Honorého perách, ktoré vytrvalo, ale nenáhlivo čosi šepkali.

Na dvore Zéphe Maloret medzitým napínal celú obec opisovaním zázraku svätého Jozefa, ktorému brada cez noc narástla o päť centimetrov.

- Včera večer merala pätnásť a dnes ráno už dvadsať. Všetci sa na to môžete ísť pozrieť. Pred chvíľou som tade šiel s našou fenou, ktorá je už šesť týždňov kotná, a veľmi ma to mrzelo, lebo sa spárla s obyčajným pinčlíkom. Keď som videl, ako svätému narástla brada, napadlo ma, že oň otriem svoju fenku, viete na ktorom mieste, a v tom momente spľasla.

Klerikáli volali na slávu svätému Jozefovi a zároveň aj Maloretovi, ktorému sľubovali miesto starostu. Boli medzi nimi aj republikáni, ktorí si začali spytovať politické svedomie, a Honore, akoby mu chýbala odvaha, uspokojil sa tým, že bezfarebným hlasom poznamenal: svätý Jozef je patrónom paroháčov. Keď prechádzal okolo Julietty, naznačil jej, aby šla za ním do záhrady. Tam jej povedal:

- Ja zabavím zverolekára a ty skoč na voz a bež po Gustáva Berthiera. On už vie, čo má robiť.

- Ale teta Helena a Lucienne ostali vo voze.

- Tým horšie pre ne, odvez ich. Na cintoríne ich vysadiš a ostaneš s nimi tak dlho, kým sa Berthier nevráti.

Juliette, aby nevyšla zo záhrady spolu s otcom, prešla niekoľko krokov stromoradiem. Keď prechádzala okolo záhonov fazule, počula zrazu pridusený smiech a videla bratanca Frédérica, ako sedí na kope sena a drží Margueritu Maloretovú okolo hrdla.

- Tvoj bratanček je milý chlapec, - povedala Zephova dcéra, - má takú jemnú plet'.

Juliette sa s planúcimi očami a červenými lícami dívala na spikleneckú, rozosmiatu dvojicu. Neodpovedala Marguerite, ale chytila Frédérica za rameno, vytála mu dve zaucha a strkala ho pred sebou. Frédéric sa oháňal, chcel sa jej vytrhnúť. Mocne ho chytila okolo pása a uhryzla ho na hrdlo.

- Ja môžem robiť, čo chcem, - protestoval bratanec. - A aby si vedela, je lepšia ako ty!

- Kurva, - zasipela Juliette. - Toto mi zaplatí.

- Má väčšie kozičky ako ty!

- Chceš ešte pár zauch, čo?

- A potom, sama to chcela ...

- Poďme, syp sa!

Prišli na dvor, kde sa o inom nehovorilo ako o svätom Jozefovi. Juliette prinútila bratanca nastúpiť do voza, sama si sadla na kozlík a zúriivo hnala záprah po ceste.

- Veziem vás na cintorín, - povedala teta Helene, - myslela som si, že sa iste radi pomodlite pri našich hrobách.

Zastavila koňa pri Gustávovi Berthierovi, ten jej vzal opraty z rúk a až po cintorín sa ticho zhovárali. Na cintoríne Haudouinovec vysadil.

- Pôjdem na radnicu, - povedal Gustáv Berthier, - a na spiatočnej ceste sa po vás zastavím.

Kým sa teta Helena modlila pri hrobách svojej svokry a svokra a bratanec so sesternicou merali fúzy svätého Jozefa, Juliette urobila prehliadku nebožtíkov Maloretovie rodiny, ktorých tri hroby ležali vedľa seba na okraji stromoradia, niekoľko krokov od Haudouinovie hrobov.

- Vy svinár starý, - nadávala Juliette nad hrobom deda Maloreta, - teraz sa smažíte v pekle, čo? Dobré vám tak. Teraz aspoň viete, čo čaká toho, kto pácha také nemravnosti so svojimi dcérami. Teraz to ľutujete, ale už je neskoro!

Starec so šiestimi stopami hliny na bruchu z toho bol celkom zmätený. Juliette prešla k ďalšiemu hrobu, k hrobu sestry starého Maloreta Tiny.

- Vy ste taká istá, ako Zéphova dcéra, ale môžete byť spokojná. Skončí tak ako vy. V pekle, áno, a vy ste jej ukázali cestu.

- Nahovorilo sa toho oveľa viac, než bola pravda, - vzdychla si Tina. - Vieš, akí sú ľudia ...

- A vari ste nežili so svojim otcom a potom s tým súdnym vykonávateľom? No tak vidíte! Ostával Zéphov syn, ktorý zomrel ako päťročný. Tomuto chlapcovi sa nedalo veľa vyčítať. Mal malý hrobček bez akýchkoľvek okrás, okrem križa a bieleho smaltovaného srdca s nápisom: Je v nebi. Juliette iba zašepkala:

- V nebi? To by som chcela vidieť!

Potom poprosila boha, aby bol taký láskavý a nechal všetkých Maloretovcov v horúcom pekle. Pokiaľ ide o živých, s tými si to vybaví sama.

Teta Helena práve nastupovala do voza, keď claquebueský farár vychádzal z fary, aby zašiel k Messelonovi. Ponúkla mu miesto vo voze, a kňaz, ktorý sa obával, že zmešká omšu, pozvanie prijal.

- Pod sedadlo som položil balík, - povedal Berthier, - prosím vás, dajte naň pozor.

Bol to objemný, starostlivo zabalený balík. Nešetřili na ňom ani novinami ani špagátom.

- Dám si ho na kolená, - povedal farár, - môžete byť spokojný.

Po ceste sa vypytoval pani Haudouinovej na zverolekárovo zdravie a na štúdium detí. Lucienne mu oznámila, že bola prvá v spytovaní svedomia, ale farár ju pochválil akosi bez zápalu. Odsudzoval horlivosť slečny Bertrandy, pretože sa mu nepáčilo, že používa botanické metódy v starostlivosti o dušu. Keď sa voz blížil k Filibertovmu domu, začuli strašný rev.

- Svätý Jozef a Boulanger! - kričali klerikáli.

Farára sa zmocnil nepokoj. Jeho príchod utišil haravaru a rodina Durovcov ho okamžite informovala o veľkých zázrakoch svätého Jozefa. Farár sa netváril veľmi nadšene. Revolucionárom rozhodne nebol a zázrakov sa desil. V prítomnosti republikánov však nechcel Durovcov usvedčovať z klamstva a povedal:

- Svätý Jozef dokáže veľa, má však povest' veľmi zdržanlivého svätca. Na druhej strane človek nikdy nieje dosť opatrný a radím vám, aby ste, kým o ňom budete niečo tvrdiť, počkali, kým mu vyrastú fúzy až po pás...

Messelonovci, ktorí mu vyšli v ústrety, vzdychali a osušovali si oči:

- V žiadnom prípade nám však nevráti nášho mŕtveho, pán farár.

- Na to by musel byť veľmi mocný svätý, drahé dietky, veľmi mocný svätý...

Farár vystúpil z voza a vošiel do domu aj s balíkom, ktorý opatroval. V izbe mŕtveho mu ho Berthier vzal z rúk, sňal obal a vytiahol sadrové poprsie Republiky. Farár nevedel svoje rozčúlenie potlačiť. Berthier sa priblížil k posteli a sklonil poprsie k tvári nebožtíka, akoby k mŕtvemu bozku. Medzi divákmi sa ozval zadivený a nesúhlasný šepot, ale Honore si priložil k ústam lievik, ktorý si bol zasa vziať v kuchyni, a zakričal zvučným hlasom:

- Republika nikdy nezabúda na svojich starých priateľov! Uvidíte, ako nám postaví Filiberta na nohy!

A naozaj, pri treťom bozku Republiky starec zdvihol viečka a nadvihol sa na vankúši. Zo všetkých republikánskych hrdiel vytryskol vážny, nádherný spev. Spievali Marseillaisu. Ženy sa rozvzlykali a rodina Rousselierovcov, ktorú dovtedy pokladali za najpevnejšiu oporu reakcie, pridala sa k refrénu. Keď takto vzdali vďaka republike, zahrnuli Filiberta nedočkavými otázkami.

- Aké je to, keď je človek mŕtvy?

- Čo si si myslel, keď si zomrel?

Starec bol trochu ohúrený. Počkal, až hluk trochu stíchne, potom odpovedal slabým hlasom:

- Asi o ôsmej hodine ráno som sa ocitol v raji, a ako si môžete predstaviť, razom som omladol o päťdesiat rokov. Je to veselé miesto, príjemné a zábavné. Víno a všetky veci do brucha sú tam takmer zadarmo. Dobrý pánboh je veľmi príjemný a vôbec nie taký pyšný, ako sa nám podaktorí snažili nahovoriť. "Keď ste už k nám prišli, Filibert," povedal mi, "ukážem vám raj." Ako vravím, prítetivo, a že mi ukáže, čo by som mal vidieť. Tak sme teda pekne krásne šli a zhovárali sme sa a ja som nebol o nič viac zarazený, ako keby som hovoril s Durom alebo s Corenpotom, tak vie človeka povzbudiť. Aby som pravdu povedal, nebolo tam veľa ľudí, a to ma vari najviac prekvapilo. Od nás ich tam určite nebolo viac ako dvadsať. Boli tam Berthierovci, Haudouinovci, Corenpotovci a Coutantovci a aj iní, ale nikto z tých, o ktorých som myslel, že sa tam stretne. Povedal som pánu bohu: "To je čudné, ale nevidím tu otca Dura!" "Ten je v pekle, syn môj." "Nevidím matku Roussigneuxovú." "V pekle!" "Ani Beoufovie tri dcéry." "V pekle..." a tak to šlo ďalej pri všetkých menách, ktoré som spomenul. Napokon som sa dozvedel, prečo je to tak; do raja sa vraj dostanú len ľudia pokrokových názorov. Povieťe mi, že mnohých je škoda a mne samému to bolo Túto, ale je pochopiteľné: človek predsa nemôže dúfať, že bude odmenený na nebesiach, keď celý život odopieral úctu republike, ktorá je matkou nás všetkých tak, ako sme tu...

- To je komédia! Nezmysel! - zvolal farár. - To sú intrigy!

Farár chcel poprieť zázrak, ale Honore zatrúbil na lievik. Bojujúca republika volala mohutným revom na slávu republike víťaznej a štrnásť rodín, ktoré uznali svoj omyl, sa okamžite zrieklo svojho reakcionárskeho presvedčenia.

Zatiaľ čo početný dav blahoželal starcovi k zmŕtvychvstaniu, zverolekára premáhala úzkosť, podlamovali sa mu nohy a vyschlo mu v hrdle. Pri volaní: "Nech žije republika!" pohybom hlavy prejavoval súhlas, ale zároveň pohľadom prosil Zéphu Maloreta o odpustenie. Nazdával sa, že môže vniesť do tejto haravary meno generála Boulangeru, ale jazyk mu zdrevenel, a tak sa mu podarilo iba zamečať:

- Nech žije svätý Jozef ...

Keď to Honore videl a počul, chytil ho popod pazuchy a odniesol do voza. Ale Ferdinandova kalvária sa ešte neskončila. Vo voze, nabitom na prasknutie, keďže sa v ňom odvážali domov obidve Haudouinovie rodiny, škriepila sa Juliette s bratom Ernestom a vyčítala mu, že nedovŕšil porážku Maloretovcov ľúbostným úspechom u Marguerity.

- Večer odchádzaš a neurobil si nič, aby si im vzal ten list. List, ktorý Marguerite určite ukrýva v šnurovačke!

- Ale Juliette! - ohradil sa strýc Ferdinand, - ako môžeš vravieť niečo takého pred deťmi...

- Pred deťmi? - uškrnula sa Juliette, - len sa spýtajte Frédérica, kde som ho našla pred chvíľou? V Messelonov

záhrade som ho našla, ležal na zemi a objímal Maloretovu dcéru okolo hrdla!

Zverolekár si rýchlo rozopol golier a ticho zahundral:

- Opísať celé Pastierske spevy... a nijaký múčnik ...

Potom sa mu od rozčúlenia a bolesti vrátil hlas. Rozkričal sa:

- Ty nešťastník! Vieš koho si objímal? On objímal milenkú ... viete predsa koho! Chytal ju okolo hrdla! A ja sa toľko namáham, ja prinášam také obete, ja krváčam zo všetkých žíl! Ja ...

Honore, ktorý poháňal, zastavil koňa a zastal sa Frédérica.

- Toľko krik pre nič. Ak ju len objímal...

- Ale ako to mám vedieť, či ju len objímal? Frédéric, dáš mi čestné slovo, že... no ... čestné slovo.

Prederie dal čestné slovo, prisahal pri hlavách svojho brata a sestry a pri medailónčeku z prvého prijímania, ktorý visel Lucienne na krku. Zverolekára trochu upokojil.

- Chápeš predsa, - povedal Honorému, - aké neprijemnosti by z toho mohli byť. Pán Valtier chce prísť vo štvrtok do Claquebue. Mimochodom, rád by som ťa v tejto súvislosti o niečo požiadal. Valtier mi písal, že by sa rád zišiel so svojou chránenkou.

- Pre mňa za mňa.

- Isteže, ale nemôže ju predsa navštíviť u jej rodičov; ľudia by sa čudovali, a potom, nemohol by sa s ňou zhovárať tak, ako by chcel. Preto ma požiadal, aby som mu umožnil stretnúť sa s ňou v tvojom dome.

- Nie, - odpovedal Honore, - môj dom nie je...

- Nikoho to neprekvapí. Priveziem ho na svojej bríčke vo štvrtok o tretej hodine a Juliette zájde po Margueritu, akoby šla po priateľku.

- Veľmi rada, - povedala Juliette mierne, - musíme si navzájom pomáhať.

Posunkami nabádala, otca, aby zvolil, ale Honore sa ešte vzpíeral.

- Nech sa idú spolu váľať do lesa!

- A ak bude pršať? - namietol zverolekár.

- Vezmú si dáždniky, to je už ich vec ... no, ty si sa dal na pekné remeslo ...

- Honore, nemuč ma ... Vieš dobre, že Valtier môže byť užitočný deťom, najmä Frédéricovi. . .

- Honore sa dal pre vlastné potešenie dlho prosieť a až na dcérin nátlak sľúbil prístrešie poslancovmu milkovaniu.

Juliette sa škodoradostne vyškerila na svojho pekného bratančeka, ktorého zožierala nenávisť k šťastnému Valtierovi, a obrátila sa na strýka Ferdinanda:

- Nepotrestáte chudáčika Frédérica, však? Už je aj tak dosť smutný...

- Opíše Pastierske spevy, - vyhlásil zverolekár. - Vyžadujem, aby sa deti správali slušne, a to je požiadavka, od ktorej nikdy neustúpim.

XIII

Matka videla, že je pol siedmej, a šla zobudiť Gustáva a Klotildu. Durila ich z postele a vyčítala im lenivosť: akoby nemohli vstať sami. Ona, ktorá má aj bez toho toľko roboty, musí sa ešte starať aj o takýchto faganov. Kým nadávala, Gustáv sa tváril, akoby pískal, čo bolo vopred dohodnuté.

- Mama, on píska, - povedala Klotilda.

- Len počkaj, keď ťa chytím, uvidíš, koľko ti ich naložím.

To bola jediná chvíľa za celý deň, keď si Adelaida ukradla čas a pohrala sa s deťmi. Bežala za Gustávom a zahradila mu cestu k dverám, podávajúc ruku Klotilde. Keď ho chytili, tvárili sa, že ho bijú, alebo ťahajú za uši. Kedysi ich matka odnášala do kuchyne, každého na jednej ruke. Teraz nariekala, že už nevládze. Nevládala, pretože vyrástli. A ona by si nič nebola tak želala, ako môcť ich ešte nosiť. Nariekala dokonca, že deti sú príliš veľké (a na svoj vek naozaj boli priveľké). Videla, že aj s nimi sa to skončí tak ako s ostatnými. Nosila ich, kým vládala, potom jej boli príliš ťažké. Ale pretože tieto boli posledné a ona už vo svojich rokoch asi nebude mať ďalšie, nosila aspoň jedno, to, ktoré malo smutné oči, alebo raz jedno a raz druhé. Len niekedy ich vzala na ruky obidve naraz.

- Naraňajkujte sa a pôjdete pásť kravy. Teraz, keď Alexis pracuje s otcom na poli, musíte každý deň vyháňať dobytok. Zveríme vám ho, pretože ste rozumné deti. Keby ste boli zloduchovia ako veľa iných, nespoľahli by sme sa na vás. Keď sa naraňajkovali, Adelaida odviazala dobytok a dívala sa za odchádzajúcim stádom. Pes pobehoval od jednej kravy k druhej, udržiaval ich pokope a jeho prítomnosť matku trochu upokojila. Nikdy nemala pokoj, keď vedela, že tieto malé deti sú samy na lúkach a blízko rieky.

- S Tintinom Maloretom sa nedávajte do reči. Ak vám dačo povie, držte sa Prospera Messelona.

- Áno, mama.

Už boli ďaleko a Adelaida ešte volala za Gustávom:

- A nezabúdaj, že ty si väčší!

Potom sa vrátila do kuchyne a rozhodla sa, že využije chvíľu pokoja na to, aby urobila poriadok v jedálni. Pustila sa zlostne do práce, lebo si predstavila, ako sa tam Marguerita Maloretová stretne s poslancom Valtierom. Keď poutierala nábytok, sňala príklop na hodinách a handrou vyleštila pozlátané súsošie. Pritom sa sklonila k nohám

Poľnohospodárstva a Priemyslu a zbadala na mramorovom podstavci stopy prachu, a tiež ich utrela. Prekvapilo ju, že prach vnikol pod sklený príklop; iste ho niekto zodvihol, nedal pozor a nezasadil sklo poriadne do drážky.

Poriadkumilovná Adelaida strčila prachovku medzi hodiny a podstavec. Ako ju vytŕahovala, vytiahla aj zverolekárov list. Najprv si pomyslela, že je to dáky ľúbostný list, ktorý si tam ukryla Juliette alebo dokonca Alexis. Zachvela sa radostnou zvedavosťou a začala polohlasne čítať: "Môj drahý Honore. Čierny kôň dostal začiatkom týždňa koliku..."

Lúštila list s námahou, pretože nebola zvyknutá na čítanie a len postupne sa jej ozrejmoval zmysel viet. Trvalo jej vyše dvadsať minút, kým sa dostala k podpisu. Necítila však veselosť, do akej by ju mal uviesť taký šťastný obrat vo vzťahoch Haudouinovcov a Maloretovcov.

- Napokon, Honore má pravdu, - vzdychla si. - To je jeho vec a ja o nej nechcem nič vedieť.

Strčila list späť pod hodiny, ešte raz pretrela Poľnohospodárstvo a Priemysel a zakryla ich príklopom, pričom starostlivo dbala, aby sklo zapadlo do žliabku. Zéphova dcéra v belasých šatách s kvietkovanou zásterkou vyšla z lesa hodinu predpoludním a Honore, ktorý pracoval na rovine s dcérou a synom, spozornel. Prešla tanečným krokom po Spálenom poli, preskočila priekopu a zastala na ceste pred Honorého domom. Honore povedal Juliette:

- Tak sa mi vidí, že ide k nám.

- Áno, kvôli schôdzke s poslancom, aspoň si tak myslím.

- Tak chod domov. Obávam sa, že tvoja matka ju neprivíta s otvoreným náručím. A keď už som privolil, treba sa k nim správať slušne. Chod' a bučí k nej milá...

- To je v mojom vlastnom záujme, - povedala Juliette. - Ak sa raz stane mojou švagrinou...

- Utekaj. O tom sa porozprávame inokedy.

Honorého obavy neboli zbytočné. Len čo Adelaida, ktorá pracovala v záhrade, zbadala Zéphovu dcéru, povedala si, že jej to osladí. Nenáhľivo naplnila košík fazuľkou a zamierila na dvor. Marguerite jej šla v ústrety a skromne ju pozdravila:

- Prišla som vám zaželať dobrý deň, Adelaida. Vidím, že sa máte stále dobre.

Adelaida zastala a s prehnaným obdivom si prezerala jej šaty a kvetovanú zásterku.

- Ale si sa vyťahla, moja milá. Vidím, že si si našla v Paríži dobré zamestnanie.

Marguerite sa usmiala celkom bez rozpakov, dokonca sa zvrtila, aby ju Adelaida lepšie videla, a pokračovala:

- Prišla som kvôli tej veci, veď viete ...

Adelaida vedela, o čo ide, chcela sa však pokochať na Margueritiných rozpakoch.

- Kvôli tej veci? Nevrav, a akej? Nože mi povedz ...

- Zajtra popoludní sa u vás mám stretnúť s pánom Valtierom ... Ale hádam som vám to ani nemala hovoriť, keď vám to Honore zatajil...

- Ahá, kvôli tomu poslancovi? Pravdaže, už si spomínam. Človek má toľko starostí, že mu taká hlúposť ľahko vypadne z hlavy. Len príd' a počkaj na svojho poslanca v jedálni. A keby mal chuť sa zabaviť, chlapec vám rozhodí otiepku slamy v stajni. Pravdaže, nechcem ti brániť, aby si si zarábala na živobytie.

Zéphova dcéra sa začervenala, pokúsila sa upokojiť, ale napokon ju zlosť premohla:

- Ste príliš láskavá, Adelaida, ale ja od vás nežiadam, aby ste nám požičali vlastnú posteľ!

Rozhovor okamžite dostal iný spád. Keď prišla Juliette, matka práve predpovedala Marguerite, že sa dlho nebude tešiť zo svojho zadku, pretože jej čoskoro zhnije. Zéphova dcéra sa zasa tvárila, akoby jej zadok bol čistejší než Adelaidine ústa. Juliette sa postavila medzi ženy, pobozkala Margueritu a mierumilovne povedala:

- Najvyšší čas, že som prišla. Boli by ste sa tuším poškrípili.

- Je to troška moja vina, - pripustila Marguerite, ktorá sa už ovládla. - Možno som sa zle vyjadrila.

Adelaida čerpala z dcérinej prítomnosti silu na diplomatickú hru.

- Toto miesto sa ani nehodí na rozhovor, na takomto slnku...

- To je pravda, - prisvedčila Juliette, - pod nachvíľu dnu, Marguerite.

- Nechám vás samy, - povedala matka a odišla.

- Chodte do jedálne. V kuchyni od rána vyvárať bielizeň a je tam skoro tak horúco ako na dvore.

Zéphova dcéra si s úctivou zvedavosťou obzerala jedáleň, do ktorej Maloretovci nikdy nevkočili. Vysvetľovala Juliette účel svojej návštevy a pritom obdivovala príborník, okrúhly stôl, vypletané stoličky a pozlátene hodiny a ani jej na um nezišlo porovnávať s nimi mahagónový nábytok, ktorý jej Valtier kúpil. Ukázala na dva obrazy zavesené nad krbom a spýtala sa:

- To sú nejakí významní ľudia?

- Áno, - odvetila Juliette. - Ten vpravo, to je Jules Grévy a ten vľavo je Gambetta.

- A zelená kobyľa?

- Tá visela medzi nimi. Teraz je v Svätom Margelone, u strýka Ferdinanda. Chceš vidieť jej fotografiu?

Juliette vytiahla zo skrine album, položila ho na stôl a začala v ňom listovať.

Na prvých stranách si Marguerite všimla partizána s plochou vojenskou čiapkou, ako sa furiantsky opiera o hlaveň pušky.

- To je tvoj otec?

- Áno, - povedala Juliette.

- Honore je fešák, ukáž mi ho ešte raz... takmer vôbec sa nezmenil.

- A to bolo pred vyše pätnástimi rokmi, ale máš pravdu, takmer sa nezmenil.

Marguerite ľutovala, že neprišla o hodinu skôr, rada by si bola pokojne poprezerala všetky stránky albumu. Obišla celú miestnosť, aby ju videla zo všetkých strán, potom sa zastavila pred kozubom a povedala:

- Vieš, že sa vám zastavili hodiny?

Juliette sa pozrela na pozlátene súsošie a srdce sa jej rozbúchalo, pretože si spomenula na list, ktorý tam bol ukrytý.

Marguerite hladkala prstami príklop a neodvažovala sa priznať, že by ich rada natiahla.

- Pán Valtier teda k nám príde zajtra popoludní o pol druhej? - spýtala sa Juliette.

- Kdeže, až o tretej, určite nie skôr. Má odísť zo Svätého Margelonu s tvojím strýkom až popoludní.

- O pol druhej, - tvrdila Juliette červenajúc sa.

- Včera nám písal strýko. Ak chceš, prídem po teba okolo jednej.

Marguerite sa usmiala a objala Juliettu okolo pása.

- To bude po prvý raz, čo po mňa prídeš, však?

Keď sme chodili do školy, čakávala som ťa na konci cesty vedúcej od nášho domu, a keď si prešla skôr ako ja, položila si kameň pod prvú jablňu. Ale nikdy si ma nepočkala ...

Hlas mala sladký a Juliette sa pritisla ku kvetovanej zásterke. Rozčúlene a prekvapene sa dívala do usmiatej očí Zéphovej dcéry.

- Niekedy sme sa vracali zo školy celkom sami, - šepkala Marguerite, - a šli sme chodníčkom pomedzi živé ploty, pamätáš sa?

Zľahka sa dotkla lícom Juliettinej tváre, ohla rameno a rýchlym pohybom ju objala okolo hrdla. Juliette, celá rozpálená, bola v pokušení povoliť, potom však odstrčila Margueritu a natiahnutými rukami ju držala v odstupe.

- Hneď bude poludnie. Už musíš ísť.

Marguerite zažmurkala a veľmi úspešne sa snažila vytlačiť na kraj mihalníc slzy. Zašomrala:

- Tak prídeš po mňa. Dohodnuté... aspoň budeš mať príležitosť vidieť Noela. Miluješ ho, však?

Juliette spustila ramená a tvárila sa, akoby chcela odísť.

- Ale choď. Mne to predsa môžeš povedať, - naliehala Marguerite. Máš ho rada ...

- A ty miluješ Valtiera?

Zéphova dcéra sa rozosmiala.

- Ja... ach, to nie je ono. Vieš dobre, čo som, tvoja matka mi to pred chvíľou dobre povedala...

Zodvihla sukne, odhalila tenké pančuchy a jemnú krajku nohavičiek, zasmiala sa ešte hlasnejšie a dodala:

- Ale ver mi, nestážujem sa.

Juliette s matkou sa dívali za Margueritou, ako zašla za zákrutu, keď do dvora vošiel Honore. Alexis pomáhal Gustávovi a Klotilde zaháňať kravy do chlieva. Juliette, duchom neprítomná, referovala otcovi o Margueritinej návšteve.

- Nikdy som nevidela také drzé dievčisko, - povedala Adelaida. - Mal si ju počuť, ako so mnou hovorila, akoby sa nám všetkým vyhrážala! Odkedy sa im dostal do rúk Ferdinandov list, myslia si, že si môžu všetko dovoliť...

- Ona o ňom asi nevie, - povedal Honore. - Veľmi by ma prekvapilo, keby jej Zéphe, taký opatrný človek, bol všetko povedal.

- Som presvedčená, že to vie... len sa spýtaj Julietty, ako sa ku mne správala.

- Určite to vie, - potvrdila Juliette. - Dôkazom toho je, že sa ma pred chvíľou vypytovala, aké úmysly mám s Noelom, a pritom sa tvárila, akoby mi rozkazovala ... Napokon, musíme byť ticho. Majú list a využívajú ho.

Honore si zúrivo hrýzol fúzy a vrčal nejasné hrozby. Klotilda a jej bratia sa priblížili a so záujmom sledovali rozhovor.

- Využívajú to, že tu už nie je Ernest, - povedal zlomyseľný Alexis, - že tu nie je nikto, kto by im povedal pár teplých slov.

Otec naňho vrhol nebezpečný pohľad a Alexis sa stiahol, ale Klotilda pokojne povedala:

- Oco, Tintin Maloret mi pred chvíľou chcel siahnúť pod šaty.

- Adelaida zhrozene vykrikla. Všetci obklopili dievčatko, ktoré opakovalo:

- Chcel sa ma dotknúť.

- Je to pravda, Gustáv? - zreval otec. - Tak vrav, do čerta!

- Ja neviem, - koktal Gustáv, tváriac sa urazene.

- Ja som to dobre nevidel. Je to možné, ale ja som nič nevidel...

Cítil, že jeho odpoveď ich sklamala a rýchlo dodal:

- Ale vôbec by som sa tomu nečudoval. Tintin je už taký... Vôbec sa nehanbí a vyzlieka si pred dievčatami nohavice, to som videl, to môžem povedať. . .

Toto posledné obvinenie sa hodilo na všetkých chalanov na pastviskách, nevynímajúc ani Gustáva, teraz ho však prijali s pohoršením a šepotom. Adelaida chytila dievčatko do náruče a sľubovala mu, že už nikdy nepôjde na lúky. Túto možnosť Klotilda nepredvídala a chcela odvolať svoje vyhlásenie, ale matka ju odniesla do kuchyne a umlčala ju. Haudouin stál, mädli si ruky a pohľadom šelmy blúdil po slnkom spaľovanej rovine. Juliette k nemu pristúpila a polohlasne mu povedala:

- Sľúbila som Marguerite, že po ňu prídem zajtra o jednej, aby bola už o pol druhej u nás.

Hovorí zelená kobyla

V Claquebue žilo deväťdesiatpäť rodín. Bývali tu Durovci, Corenpotovci, Rousselierovci, Haudouinovci, Maloretovci, Messelonovci... O nich však nemôžem bližšie hovoriť. Nenávisť alebo priateľstvo jednej rodiny k druhej mali rozličné príčiny: osobné záujmy, politické názory či náboženské presvedčenie. V skutočnosti však tieto pocity odzrkadľovali predovšetkým určité zmyselné sklony. Claquebueský farár to dobre vedel a v politike duší venoval veľkú pozornosť ľúbostnej povahe rodín, ktoré roztriedil do týchto troch kategórií: po prvé, rodiny, ktoré mysleli na rozkoše, alebo sa im oddávali nekatolícky; tieto rodiny boli pre cirkev stratené a ich najlepší jednotlivci, aj keď boli veľmi zbožní, znamenali pre náboženstvo nebezpečenstvo. Po druhé, rodiny, ktoré boli pravým opakom prvých a oddávali sa radostiam tela skromne, ako prikazuje bázeň božia; to boli rodiny, ktoré farár udržiaval celkom ľahko na správnej ceste a ich jednotlivci, unášaní dobrým prúdom, mohli si dovoliť takmer bez nebezpečenstva aj najčiernejšie hriechy, pretože v tomto prípade boli iba priestupkami. A napokon, medzi týmito dvoma pólmi boli na rôznych stupňoch rodiny váhajúce, ktoré ťahali jedna čiha, druhá hota, ktoré sa poddávali, naprávali a opäť klesali; týchto rodín bolo najviac a potrebovali všetku jeho starostlivosť.

Farár bol jediný človek, ktorý spozoroval, že každá rodina v Claquebue má svoj odlišný pohlavný ráz, a rozdelil si ich

na tri skupiny, aby mohol pohodlnejšie vykonávať svoju úlohu. Rodiny, tak ako aj jednotlivci to iba pudové tušili. Napriek tomu však, keď Honore Haudouin vyhlasoval o Maloretovcoch, že sú to všetko svine, nebolo to náhodné zaradenie, ale označoval tým, ani si to neuvedomujúc, určitú zmyselnú náchylnosť, ktorá chýbala jeho rodine a ktorá ho urážala. Členovia jednej rodiny - a rodinou treba rozumieť dom - nemuseli mať rovnaké záľuby v láske. Otec mohol mať radšej blondinky alebo tučné ženy a jeho synovia chudé brunetky; každý dom však pociťoval svojú prichylnosť alebo nechť k inému domu, akoby bol jediným telom. Z tohoto hľadiska netvorili Maloretovci a Haudouinovci výnimku. Bolo dosť iných prípadov, ktoré dosvedčovali, i keď menej nápadne, prezieravosť claquebueského farára. Uprostred dediny stál Durov dom tesne vedľa Berthierovho. Durovci (zúriví klerikáli) mali jedného chlapca a dve dievčence. Durov syn zbavil panenstva Berthierovu dcéru a zachoval si na to rozkošnú spomienku. Staršia Durová dcéra prejavovala úprimný odpor k mužským členom Berthierovej rodiny, ale mladšia, štrnásťročná, neodmietala návštevy starého Berthiera, sedemdesiatnika, kváreného reumatizmom, ktorý už nemohol podniknúť nič svetoborného. Na prvý pohľad boli členovia Durovie rodiny rozdielne zaujatí voči Berthierovcom. To však nevadilo. Keď otec Dur metal blesky proti Berthierovcom, preklínal túto revolucionársku bedač, vedel, že ho počúvajú všetky deti a ani jedno z nich sa nemýlilo, pokiaľ šlo o zmysel tohto výpadu, ktorý budil nedôveru a nenávisť medzi rodinami. Všetci sa cítili ohrození v pohlavnom dedičstve, v spoločných prasačkách i rozkošiach, ktorým sa oddávali každý svojím spôsobom, ale ticho a v tme, ako si to hanblivosť vyžadovala. Cítili sa ohrození cynizmom Berthierovcov, ktorý sa neprejavoval iba v ich rečiach alebo pohľadoch, ale dokonca aj v ich mlčaní. Muži z tohto domu vždy vyzerali, akoby nosili svoje náležitosti zavesené na remeni ako poľovnícke pušky, a pri pohľade na ich ženy sa človek nemohol ubrániť dojmu, že pod šatami už nič nemajú. Durovcov to pokorovalo. Zdalo sa im, že Berthierovci ich podozrievajú zo všetkých drobných špinavostí, ktorých sa naozaj dopúšťali.

- Je to revolucionárska zberba, - vravieval otec Dur. Ale vtedy išlo o politiku. Šlo o to, či ísť alebo nejst' do kostola. Prví Berthierovci, ktorí pohrdli omšou, tak ako prví Messelonovci, ktorí sa vyhlásili za republikánov, chceli predovšetkým ukázať, že sa vzdali určitých zvykov pri ľúbostných praktikách alebo v ľúbostných predstavách. Keď sa Berthier nazlostil na Durovcov a na ich svätuškárske správanie, mal vždy naporúdzi nadávku, v ktorej bola zastúpená sedacia časť tela, a prízvuk, ktorým zdôraznil slovo "reakcionári", vyjadrovali predovšetkým svoje pohrdanie spôsobmi lásky, ktoré pokladal za smiešne. Koniec koncov všetci republikáni (hovorím o časoch pred štyridsiatich - päťdesiatich rokov, keď politické názory v Claquebue boli ešte otázkou veľmi háklivou) podozrievali svojich protivníkov nie z pohlavnej neschopnosti, pretože sa množili, ale zo zmenšenej, lakomej výkonnosti. Reakcionári sa zas na nich dívali ako na nenažrancov, na fanatikov, na neprezieravých ľudí, pokiaľ ide o tento svet, a pociťovali závisť, ktorú možno prirovnáť k závisť počestnej ženy voči radodajnému dievčaťu.

Revolučná zberba! (Otec Dur.) Reakcionárski svätuškári! (Berthier.) Cha-cha! To nech si vravia niekomu inému, ale nie mne, kobyle! Ako keby bolo možné, aby dve rodiny celých šesťdesiat rokov zazerali na seba ako mačka a pes bez nejakej vážnejšej príčiny než je politika alebo svednica. Berthierovci, Durovci, Rousselierovci, ktorí sa šesťnásť hodín denne zdierajú v pote tváre na poliach a na ktorých nečaká nič iné ako telesná námaha, nemajú čas skúmať s lupou večného boha alebo zahraničnú politiku. V Claquebue sa rodilo úprimné politické alebo náboženské presvedčenie v podbrušku. A tie presvedčenia, ktoré vyrástli v mozgu, to boli iba špekulácie, chvíľkové úskoky, ktoré nikoho nezaväzovali ani k nenávisti ani k priateľstvu; preto ich príležitostne aj menili, ako to robil už starý Haudouin. Ľudia preskakovali k radikalizmu, ku klerikalizmu, ku rojalizmu alebo ku generálovi Boulangerovi práve tak, ako si vždy našli novú zámienku k škriepke o spoločnú medzu, aby mohli tvrdiť, že sa v ich rodinách láska praktizuje takým či onakým spôsobom. Messelonovci boli vášnivými zástancami oslobodenia Alsaska-Lotrinska a schvaľovali prenasledovanie tyranov a farárov, pretože to pre nich znamenalo určitý spôsob milovania a pre starého Filiberta dokonca jediný spôsob, ktorý používal až do posledného vydýchnutia.

V čase svojho pobytu v Claquebue poznala som Etendarda, býka, ktorý patril starému Haudouinovi (a po ktorom sa všetci býci v rodine mali volať Etendardovia), býka, vyznamenaného prvou cenou. Z čestného miesta, na ktorom som visela medzi Julesom Grévyin a Gambettom, som ho často obdivovala, niekedy dokonca aj pri práci. Rozzúrilo ho všetko, čo sa hýbalo a malo trochu ohnivejšiu farbu, a vtedy ho museli poriadne držať, aby sa nevyrútil. Etendard sa dožíval práve ôsmeho roku, keď sa starý otec Haudouin rozhodol, že ho vykúpi pre mäsiara, a Ferdinand prišiel zo Svätého Margelonu špeciálne kvôli tomu, aby ho vykľeštil. O osem dní neskôr som videla toto zviera, ako kráča okolo okien jedálne. Chudák Etendard ... už to bol len vôl určený na fašiangový utorok. Chlapci mu behali popred nos, pes sa mu motal pomedzi nohy, a keby pred ním boli roztrhali neviemaký veľký kus červenej látky, bol by pokojne prežúval ďalej. Etendard už nemal nijaké politické presvedčenie.

Hovorila som tu o Durovcích, Berthierovcoch a o Etendardovi iba preto, aby som sa mohla zrozumiteľnejšie vyjadriť o Haudouinovcoch a Maloretovcoch. Pred sedemdesiatym rokom sa medzi nimi nikdy nevyskytol dôvod k hádke. Nikdy sa nepoškriepili ani pre pole ani pre ženy. Vždy, keď sa stretli, zhovárali sa zdvorilo, ak nie priateľsky. Nenávisť žila iba vo vnútri domov, kde sa všetci cítili bližšie k svojim milostným obyčajom a rodinným zvyklostiam. Bývali večery, keď sa všetci Haudouinovci zišli v kuchyni a meno Maloret, náhodne vyslovené, navodilo pocit plaziaceho sa nebezpečenstva, ktoré prichádzalo z nepriateľského domu; vtedy sa zdalo, akoby telo očakávalo nejaké prefíkané, nepríjemné objatie, na ktoré sa však predsa trochu tešilo. Tento pocit, vždy krátky a prchavý, vyvolával znepokojujúce a zmätené predstavy. Rodina Haudouinovcov si predstavovala ľúbostné polohy, nie však Zéphove, Noelove alebo Anaisine, ale celej Maloretovskej rodiny, a bola to vidina bez akéhokoľvek reálneho podkladu. Keď starý Haudouin vravel o Maloretovcoch, že majú smiešne telá, nebol by vedel presne uviesť príčiny svojej nedôvery, ale jeho slová sa dotkli celého domu.

Vysedávanie Maloretovcov v kostole prispelo k tomu, že Honore prestal chodiť na omšu a prekážalo aj jeho žene a deťom. Maloretovci chodili na sväté prijímanie ako zdivení, vždy prví vstávali z lavice, a spolu - celá rodina. Dobešli

vždy prví, aby pretromfli ostatných, a keď sa vracali na svoje miesta, tvárili sa, akoby boli prehltnúť dobrého pána boha a držali ho v zajatí vo svojich žalúdkoch, akoby ho boli dostali do úzkych, aby im musel dávať odpustky za ich tajné hriechy. Haudouinovým to bolo úplne jasné a Honore vyjadril dosť presne dojem svojej rodiny, keď rozprával zo žartu o tom, ako Zéphe Maloret pripravil svoju dcéru o panenstvo.

- Toho dňa, ako vravím, vrátil sa Zéphe so svojou Margueritou z nešporov. Keď sa ten dobrák zahľadel na ňu v dievčenskej lavici a videl, ako jej narástli prsia, ktoré si všimol už minulého roku, dostal nápad. Prišiel domov a vraví svojej žene:

- Anais, chod' a zanes pánu farárovi kura, bude mať radosť. Ja, zatiaľ ukážem našej malej veci, ktoré jej budú neskoršie, až im bude rozumieť, na úžitok.

Len čo Anais vyšla, strčil Zéphe Margueritu do kúta kuchyne a začal si vyzliekať nohavice. Dievčatko sa rozplakalo.

- Nezabudli ste, otecko, že patrí k dietkam Máriiným?

Zéphe opúšťala smelosť. Jednou rukou sa poškrabal na hlave, druhou si pridržoval nohavice. Poznáte predsa jeho vzťah k náboženstvu, v týchto veciach nepozná žarty; a to, že jeho dcéra patrila medzi dietky Máriine, bola chúlостivá vec.

- Beriem všetko na seba, - povedal a odhalil jej zadok. - Pomodli sa za seba aj za mňa.

Kým Marguerite odrecitovávala celý ruženec, Zéphe už začal strácať trpezlivosť.

- Tak skončila si už?

- Ešte jedno malé zdravas, ocko ...

Predlžovala to zdravas, ako len mohla, a pritom prehľadala slzy.

- Tak čo, už to bude?

- Ešte jeden očienáš, otecko.

- Tak dobre, - povedal Zéphe a objal ju: V mene otca...

Podrobnosti boli vymyslené, ale presne sa kryli s predstavou, ktorú si rodina Haudouinových utvorila o tejto pokryteckej smelosti Maloretových, čo sa zrejme nikdy neodddali ani najohavnejším zvrhlostiam bez božieho zvolenia. Dokonca aj zverolekár, hoci nepatril k domu a nedokázal počúvať tento príbeh bez toho, aby sa nezačervenal a nevyslovil svoje rozhorčenie, nachádzal v ňom niečo, čo ho upokojovalo.

Až do sedemdesiateho roku vyskytovali sa teda iba nejasné občasný znamenia, ktoré pripomínali zvláštny ráz nenávisť, deliacej obe rodiny. Prvý ju celkom presne spoznal Zéphe, keď stretol tú nemeckú hliadku. Tento vyrovnaný oddiel, ktorý sa k nemu blížil odmeraným krokom, zapôsobil naňho svojou mužnou silou. Spomenul si na chýry o plienení a znásilňovaní, ktoré sa šírili po okolí, a predstavil si Haudouinovie dom, kam sa práve skryli dvaja strelci, a odrazu mal pocit, že je slabý, zraniteľný ako žena trýznená počestnou lžou, a vycítil vhodnú príležitosť pre samca. Náhle ho pochytila prudká túžba vohnať týchto mužov do domu, preniesť na nich svoju túžbu, pokoriť a zhanobiť Haudouinových. Zéphe si neželal Honorého smrť, a keby bol mal čas rozmýšľať, nebol by ho udal.

Keď sa ho však nemecký veliteľ začal pýtať, vyhrkla mu odpoveď z úst a už ju nemohol zadržať. Honore sa veľmi trápil pre toto nešťastie, ktoré postihlo jeho matku, a ešte viac preto, že bol sám jeho svedkom. Skutok sám ani nepokladal však za bohvieakú pohromu, a keď k nemu prirátal rozkoš, ktorú pritom jeho matka našla, nikdy nepripustil, že bola zneuctená. Keby pôvodcom celej udalosti nebolo Zéphevo udanie, bol by spomienku na ňu jednoducho odložil k iným vojnovým náhodám. Ale Honore sa nemýlil. Nech sa táto súvislosť zdala byť akokoľvek nezmyselnou, keď o nej premýšľal, cítil, že táto zrada šla ruka v ruku s úmyslom pohlavného znásilnenia a nemala za cieľ nič iné. Bez toho, aby si to vedel vysvetliť, bol presvedčený, že Maloretova rodina si dopriala potešenie znásilniť jeho matku prostredníctvom cudzinca.

Pani Haudouinová, obeť, bola jediná, čo sa z toho vyspovedala. Zéphe nepovažoval za potrebné obviníť sa, pretože usúdil, že vlastne nepovedal Bavorákovi nič viac, iba pravdu, čo mu môže byť iba na prospech, pretože niet zbožného klamstva, ani keď sa myslí dobre. Claquebueský farár, dostatočne informovaný z toho, čo mu povedala Honorého matka, vedel o nenávisti, ktorá tlela medzi týmito dvoma rodinami a ktorá hrozila, že prerastie do konfliktu alebo škandálu. Po zrelej úvahe však nenašiel príčinu zasiahnuť alebo varovať ich a veľmi ho to mrzelo. Uspokojil sa teda tým, že prijal víťazstvo Maloretových, ktorí patrili do kategórie pokojných ľudí, a zvolával na nich požehnanie božie.

XIV

O pol jednej Anais a jej dcéra odpratávali už zo stola. Tintin sa so závisťou díval na otca a brata, ktorí po pás holi stáli pri okne a holili sa. V rohu kuchyne rozložila Anais na posteli dve čisté košeľe. Zéphe postavil štetku na podokenicu, pozrel sa na dcéru a povedal:

- Potrebovali by sme si kúpiť koňa. Marguerite polohlasno rozprávala matke o Haudouinovie jedálni. Zéphe naliehal:

- Keby som mal zbytočné peniaze, určite by som kúpil koňa.

Marguerite sa tvárila, akoby sa jej to netýkalo. Zéphe spresnil svoju myšlienku tým, že ju spojil s návrhom, ktorý sa už v rodine pretriasal:

- To je ako s tým poštárskym miestom, bude mu treba povedať, čo a ako. Déodat je už dosť starý, aby išiel do penzie a Noel by zastal toto miesto rovnako dobre ako hocikto iný.

- Ved' som vám sľúbila, že sa s ním pohovám, - povedala Marguerite trochu netrepežlivo.

- Lenže o tom sa nestačí zhovárať, o veci treba rozhodnúť. To je ako s tým koňom ...

- Hádám si nemyslíte, že vám kúpi koňa?

Otec, šokovaný tým, že príliš presne vyjadrila to, čo on iba naznačil, neodpovedal a preťahoval britvu na dlani.

Predstava, že jeho dcéra strávi celé popoludnie v poslancovej spoločnosti, ho rozpaľovala. Chvilu mlčal, aby sa nepovedalo, potom začal znova:

- Sú veci, ktoré musíš pochopiť. Teraz, keď si u nás, máme, prirodzene, väčšie výdavky.

- Veď vám platím veľmi dobré ...

- Nejde o platenie. Ale výdavky s tým sú. Práca ide pomalšie, zvyky sa menia, aj jest' sa musí ináč - a to všetko stojí peniaze. A nesmieš zabúdať ani na to, že sme ťa vychovali... Ani sa to nezdá, ale čas letí. Hovorím ti o koňovi, akoby som s tebou hovoril o krave alebo o hocičom, ale z koňa by si mala rovnaký úžitok ako my...

Prešiel si britvou po ľavom líci. Noel si pred druhou polovicou okna holil pravé líce. Anais sa melancholicky dívala na svoju dcéru. Rada by obrátila pred otcovou nenásytnosťou lásku, ktorú si predstavovala ako nežnú a krásnu, ale už len zvuk britiev, behajúcich po koži mužov, ju napínal strachom. Kým sa Zéphe pustil do pravého líca, povedal:

- Ale na tú trafiku sa ho predsa len opýtaj. Myslím, že si ju koniec koncov zaslúžim práve tak ako hocikto iný. Mám tri deti a ešte ich môžem mať viac. Stratil som otca a už takmer dospelého syna. Treba to len vedieť náležite vysvetliť. Keď si človek nič nepýta, nič nemá. A potom, možno by sa našlo aj niečo iné ako trafika. Ale na to sa ho musíš riadne povypyptovať.

Matka postúpila o krok bližšie k oknu a nespela sa zapojiť do rozhovoru:

- Nemyslíš, že by sa nemalo od neho chcieť tak veľa odrazu a radšej počkať, kým sa zosobášia...

Noel zamával britvou vo vzduchu, obrátil sa k sestre a zašklábil sa:

- Zosobášia? Na svätého Nikdy.

Zéphe sa naňho zamračene pozrel. Vedel rovnako dobre ako Noel, čo si má myslieť o Valtierovom pomere k Marguerite, ale nechcel, aby sa o tom nahlas hovorilo. Podobnej diskretnosti sa vždy a všade držal, pretože zo skúsenosti vedel, že aj tie na j pochybné pomery nie sú na prekážku, ak sa o nich hovorí opatrne. Zéphe poznal cenu zdvorilosti a bol by dokázal celý život predstierať, že nevie o zločine, ktorého sa dopustil jeho sused. V jeho dome sa o Valtierovi vždy hovorilo, ako keby bol Margueritiným snúbencom. Tento veľmi pohodlný spôsob vyjadrovania mohol oklamať iba Anais. Nemyslela si síce, že sa zasnúbili, ale verila, že ide o citový vzťah, výhodný pre jej dcéru, a že jeho verejnému posväteniu bránia len spoločenské rozdiely.

Muži si obliekli čisté košele. Stiesnení pocitom takej čistoty vo všedný deň sadli si po oboch stranách okna a čakali na Juliettu.

- Človek by povedal, že sú u fotografa, - poznamenala Marguerite.

Anais, ktorá sa nikdy nedala fotografovať, od včerajška snívala o Haudouinovie albume a ešte raz si ho dala opísať.

- Je v ňom Alexis? - spýtal sa Tintin.

- Pravdaže je, - odpovedala sestra, - sú tam všetci, aj tí starí, čo už pomreli.

- Rada by som videla ten album, - povedala Anais.

Zéphe, takisto zvedavý ako jeho žena, spovedal dcéru a snažil sa predstaviť si jednotlivé skupiny podľa svojich spomienok. Tu a tam poznamenal:

- Jules, to bol chytrák a tvrdý chlap. Jeho syn Honore sa naňho vôbec nepodal.

- Honorého som videla v albume niekoľkokrát. Je tam aj obrázok z čias, keď bol partizánom.

Zéphe vstal, aby striasol nepríjemnú spomienku.

- Vy ste neboli nikdy partizánom, - povedal Tintin s nádychom ľútosti.

- Ja, partizánom? - uškrnul sa Maloret. To teda, namojušu, nie. To bola zberba, ktorá trávila čas lúpením a pitím. Takí boli tí partizáni! Robili také veci, že ľudia radšej videli Prušakov ako ich. Povrávalo sa, že v Chassenay tri dni vystrájali v kostole s dievkami zo Svätého Margelonu. A akí boli pyšní, že mali pušky. Honorému sa ohromne páčilo, že môže behať po okolí s takými lotrami. Aj keď ho nezastrelili, sto ráz by si to zaslúžil...

- Ale Honore nie je zlý človek, - namietla Anais.

- Vravím, že by si to zaslúžil! A zaslúži si aj horšie veci... a už nad ním visia a neujde im...

Zéphe sa ticho zasmial a dodal, tlmiac hlas:

- Pravdaže, neujde tomu ... čo povie, nemali by sme sa o tom pohovárať s Juliettou?

Ešte raz sa zasmial tým svojim drobným nebezpečným smiechom. Marguerite sčervenela líca, tiež sa zasmiala a pozrela sa na otca:

- To sú len veľké reči, na ktoré o chvíľu zabudnete ...

Noel vstal a prikročil k otcovi; všetci si mysleli, že niečo povie, ale on si zasa sadol a mlčal. V kuchyni na chvíľu zavládlo ticho. Všetkým Maloretovcom blčali uši. Otec zrazu úsečným hlasom rozkázal Tintinovi:

- Choď preč, ty tu nemáš čo robiť!

Chlapec chcel získať čas, ale Zéphe sa naňho tak pozrel, že hneď zmizol za dverami. Matka odišla vzápätí za ním s košíkom v ruke. Marguerite sedela na rohu stola a počúvala, kedy doznejú kroky. Potom si obe ruky položila na hrud' a zašepkala:

- Je z nej krásne, veľmi pekné dievča. Včera predpoludním som si ju pritísla k sebe v ich jedálni, viete, celkom blízko ...

Anais prešla jablonoňovou alejou a kráčala po ceste. Juliette Haudouinová, ktorá prichádzala od Messelonovie domu, na ňu zavolala jasným hlasom. Anais sa začervenela a zrýchlila krok. Pri druhom zavolaní otočila hlavu, ale nezastavila sa.

- Ponáhľam sa! - zakričala a zamávala košíkom.

- A Marguerite?

- Čaká ťa doma!

Keď Juliette vošla do Maloretovie dvora, všimla si, že okenice na kuchyni sú zavreté. Jediným trhnutím ich otvorila a zbadala mužov, sediacich chrbtom k nej po oboch stranách okna. Obaja naraz vstali, namrzení, že ich pristihla takto, čakajúcich.

- Vy ste sa ale vyparádili! - povedala Juliette so smiechom.

Potmehúdsky sa na nich dívala a predstierala veselú zvedavosť. Zéphe sa tváril, že si to nevšíma, a láskavo ju ponúkol:

- Pod' na chvíľu dnu. Marguerite sa ešte oblieka. Nebudeš predsa čakať na slnku.

Noel prikývol na znak toho, že s otcom súhlasí.

- Ja sa slnka nebojím, - odvetila Juliette, - ale keď už ste sa kvôli mne tak vyobliekali, nezostanem vonku.

Odišla od okna, zamierila k dverám a bezstarostne ich otvorila. Keď vošla do kuchyne, okenice boli zasa zavreté. Srdce sa jej trochu rozbúchalo.

- V takejto horúčave aby sa človek držal len v chládku, - povedal Zéphe.

Obaja muži stáli v prítmi neďaleko okna. Juliette rozoznala iba svetlé škvrny ich košiel'.

- Sadni si, - povedal Noel a postrčil pred ňu stoličku. Nebudeš predsa stáť...

Juliette prívetivo odmietla. Noelov hlas ju prekvapil nežným prízvukom, ktorý bol v súlade s tajomným šerosvitom miestnosti. Bola zmätená, prítomnosťou dvoch mužov s pomalými pohybmi a tichom hlbokých vôd, ktoré vládlo v tmavej, sviežej kuchyni. Zabúdala na hrdosť, ktorú pociťovala na slnku, a oddala sa smelej nádeji. Noel tlmene šeptal o horúčave, ktorá zaľahla na planinu. Svetlé košele sa nehýbali. Juliette dostala strach z utekajúceho času a z nesmelosti oboch mužov, a keď si pomyslela, že si nechajú ujsť napoly porazenú korisť, chytala ju hrôza. Neodvážila sa provokovať ich slovami, ktoré by ju azda boli vytrhli z blaženej malátnosti, ale predsa si želala, aby si všimli jej zmätok. Po Noelovi povedal Zéphe čosi o úrode, ktorú pozvážali do stodôl, a Juliette načúvala striedavým zvukom ich hlasov, ktoré plnili kuchyňu jednotvárnym bzučaním. Mlčky urobila tri kroky dovnútra miestnosti, kde rozoznala bielu plachtu prehodenú cez prikryvku na posteli. Zastala. Obaja muži stáli na svojich miestach. Ustúpila o tri kroky, došla na druhý koniec dlhého stola a zašepkala:

- Máte tu príjemne.

Keď došla k nohám postele, svetlé košele na druhom konci kuchyne sa pohli. Pohybovali sa pomaly, potom zastali a zasa sa pohli. Prítom obaja muži naďalej hovorili tým istým monotónnym a pokojným hlasom. Juliette sa schúlila do kúta pri posteli a videla ich, ako prichádzajú, každý pozdĺž jednej strany stola. Cítila sa ako spoluvinníčka, ale šťastná. Trpezlivo čakajúc, prepustila pomedzi pery tiché zastenanie, ktorým akoby ich volala. Keď však obaja muži došli na koniec stola, zavolala:

- Marguerite!

Zéphe sa uškrnul a zavrčal:

- Len si volaj Margueritu, len si ju volaj!

Juliette opäť zavolala:

- Marguerite ...

Už boli pri nej. Noel jej chytil hlavu do rúk. Odstrčila ho, ale Zéphe jej zovrel rameno tak surovo, že cítila, ako sa jej nechty zabárajú do mäsa. Druhou rukou jej stisol prsia a priduseným hlasom opakoval:

- No, zavolaj si Margueritu, zavolaj...

Nežný a zúrivý Noel ju ťahal za vlasy a do ucha jej šeptal divoké slová. Cítila tvrdé ruky, ktoré blúdili po jej tele, ohmatávali ju, zastavovali sa a dráždili. Zéphe jej rýchlym pohybom vyhrnul sukňu, v prítmi sa pohľadom mužov objavilo biele telo. Sklonili sa hlava ku hlave a smiali sa úzkosťou a netrpezlivosťou. Noel, nepúšťajúc Juliettine vlasy, vložil ruku medzi nohavičky a ťahal ju k záhlaviu postele, zatiaľ čo otec jej pritisol ruky k pásu a fučal:

- No tak, čo, no tak...

- Nechajte ma, - zastonala Juliette. - Nechcela som ... Prisahám vám, že som nechcela ...

Spomenula si na Honorého, na domov, ktorý na ňu čakal, a zaplavila ju páľivá hanba. Prudko vyskočila: Noel dostal ranu do tváre. Zarazilo ho to, ale potom sa rozzúrilo, vzchopil sa a jediným pohybom hodil Juliettu na posteľ. Juliette zavrela oči, do hrdla sa jej tlačili vzlyky hanby a rozkoše. Už očakávala svoju porážku, keď sa ozvalo klopkanie na dvere. Maloretovci pustili svoju korisť a so srdcami zovretými strachom odskočili od postele. Juliette vyskočila a zvolala:

- Vstúpte! Vstúpte!

Déodat otvoril dvere a povedal:

- Pánboh daj dobrý deň. Poštár prišiel!

A smial sa, pretože bol naozaj poštárom. Nevošiel náhodou, prišiel k Maloretovcom, pretože vykonával svoje poštárske remeslo. Ráno odišiel do Valbuissonu a teraz sa vracal rozvážnym krokom poštára s plnou kapsou listov. Medzi Durovcami a Corenpotovcami sa trochu vymočil do živého plota, hoci sa mu ani veľmi nechcelo, a tieto minúty inú treba pripísať k dobru (ak, pravda, predpokladáme, že prišiel pri včas). On to však nevedel, nevedel absolútne nič, pretože to nepatrilo k jeho povolaniu. Dobrí poštári nikdy nič nevedia, dobrí poštári môžu do živého plota a to je všetko. Potom šiel k Berthierovcom, k Rousillonovcom a pustil sa svojou cestou pomedzi jablone. Dobrí poštári vojdú do kuchyne a povedia: "Poštár prišiel" a dievčence sú zachránené od všetkého zlého. Pretože poštári si vykonávajú dobre svoje povolanie.

Zéphe a jeho syn zúrili, tak ich vylákal, ale on sa na nich pokojne díval porcelánovými očami.

- Omeškal som sa, - povedal, - ale vlak mal väčšie meškanie než zvyčajne. Mám list pre Margueritu.

Juliette si dávala do poriadku vlasy a dívala sa na jeho veľkú okrúhlu hlavu, ktorú nosil na pleciach ako všetci; v tejto chvíli ju naklonil vľavo, aby lepšie videl do kapsy, ale to sa len tak hovorí, aby lepšie videl, v podstate to urobil jednoducho preto, že bol dobrý.

- Déodat, môj verný priateľ, vy ste skvelý poštár!

- Robím svoju prácu, - povedal Déodat ticho.

- Marguerite tu nie je?

Zéphe natiahol ruku za listom.

- Oblieka sa, - povedala Juliette. - Podťe so mnou na dvor a počkáme ju. Dáte jej ten list.

- Ako myslíš, dievčatko ... a vy sa tu majte dobre. Pozdravujte Anais.
- Juliette pribuchla dvere za Maloretovcami a pretiahla sa na slnku.
- Déodat, mám vás veľmi rada.
- Musíš si dávať pozor, dievčatko, - zašeptal poštár.
- Veď vy viete, že to nebola moja chyba.
- Musíš si dávať pozor, a je to. Raz, mala si vtedy päť rokov - ako vravím, päť rokov - ušla si a ja som ťa našiel uplakanú v lesoch na ceste k Valbuissonu. Vzal som ťa a priviedol za ruku späť, keď som roznášal poštu. Keby ešte žila moja žena, určite by sa na to pamätala rovnako dobre ako ja. Dala ti hrušku. Vieš, z toho stromu, čo stál na rohu pri dome, vraveli sme jej farárka. Moja nebohá žena mala tie hrušky veľmi rada.
- Marguerite vyšla z domu a pobožkala Juliettu.
- Mám pre teba list, - povedal poštár.
- Marguerite si list prečítala, strčila si ho do záhradria a všetci traja vykročili dolu jablňovou alejou. Keď ich poštár opustil, Marguerite povedala Juliette:
- Mala si smolu, čo? Prišiel práve vo chvíli... už si si myslela, že to máš za sebou ...
- Dobre vieš, že som to nechcela. Dokazujú to aj prípravy, ktoré ste porobili.
- Človek nikdy nechce, ale potom je rád, že sa to stalo, aj keď nie našou vinou.
- Buď taká láskavá, hovor len za seba, - povedala Juliette nazlostene.
- Ale kdeže, to sa skôr hodilo na teba. Ja nie som taká zložitá. Viem, že si si vzala do hlavy, že ma prinútiš vyspať sa s tvojím otcom, no a ja idem, pretože ma to baví. Nehovoriac o tom, že aj Honore bude rád, a ja ho chápem...
- Juliette sa začervenala a Marguerite nahnevane do dala:
- Milovať sa s takou ženou, akú má on, nemusí byť veľká slasť.
- Ak si myslíš, že všetci muži sú ako vaši, tak sa mylíš. Môj otec kašle na to, čo mi tu vravíš ...
- To sa ešte uvidí. A potom, prečo si teda prišla po mňa o jednej? Keď Valtier má prísť až o tretej?
- Nie o tretej. O jednej. Urobila som, čo mi prikázal strýko Ferdinand.
- Marguerite vytiahla zo záhradria list, čo jej poštár doniesol.
- Práve som dostala od Valtiera list. Počúvaj, čo mi píše: "Moja malá divoška! Tvoj tučný poslanec nebude môcť prísť do Claquebue, ako sme sa dohodorili, vo štvrtok popoludní o tretej..." Vidiš? A píše mi, aby som za ním prišla do Paríža, kam ho zavolali prv, než si myslel. Ale píše celkom jasne: o tretej.
- Tak ty zajtra odchádzaš? - spýtala sa Juliette rozpačito.
- Nie, zajtra nie. V piatok sa necestuje. Odcestujem v sobotu ráno, a rada. V tomto rodnom kraji nie je žiadna zábava, vieš? Pekné dievča tu ťažko nájde to, čo si zaslúži, najmä nie počas žatvy. Ty sa tu asi veľmi nenazabávaš, čo?
- Juliette pokrčila ramenami.
- Myslím, - povedala, že by si sa nemusela obťažovať k nám, keď ten tvoj poslanec nepríde.
- Teraz, keď som už takmer u vás, musím povedať Honorému aspoň dobrý deň.
- Keď vchádzali na dvor, Haudouin ich pozdravil z okna jedálne a Marguerite upozornila Juliettu:
- Vidím, že tvoj otec si tiež obliekol čistú košeľu ... aj on...

XV

S dobrým pocitom, že je čerstvo oholený, vyklonil sa Honore z okna a široko sa usmial na Margueritu.

- Poslanec napísal, že nepríde, - ohlásila Juliette hlasom trasúcim sa od zlosti, - ale Marguerite k nám chcela aj tak prísť; je tuším ešte zúrivejšia ako Zéphe, a to už je čo povedať!

Haudouin, zarazený bľiacim pohľadom, znervóznel a spýtal sa:

- Zéphe?

- Len sa spýtajte jeho dcéry, možno vám to povie.

Juliette odišla do stodoly, kde jej matka mydlila bielizeň, a čakala, čo bude ďalej.

- Čo sa stalo? - spýtal sa Haudouin. - Do čerta, keby som vedel...

- Ale nič sa nestalo, celkom nič, - odvetila Marguerite, - pokiaľ ide o to, môžete byť spokojný. Možno ju Noel uštipol na rameno, keď som sa im obrátila chrbtom, ale to predsa nestojí za reč... Ani ma nezavoláte dnu? Vonku je tak horúco. Ani nevyčkala na Honorého odpovedi, vošla k nemu do jedálne, zastrčila závoru a zavrela okno.

- Okenice nezavriem, - povedala, - rada vidím, čo robím.

Honore už zabudol na otázky, ktoré sa mu ešte pred chvíľou hrnuli na pery. Zoslabol ako zviera. Marguerite si vyzliekla šaty, spodničku a živôtik a on nevedel, čo povedať. Objavila sa pred ním v šnurovačke, z ktorej vykúkala jemná bavlnená košeľa zviazaná modrou stuhou, a vo veľmi krátkych nohavičkách. Cez čipku, ktorou boli obrúbené, presvitali pančuchy takmer až nad kolená. Honore sa krútil okolo nej a natáhoval ruky, chcel ju chytiť, ale ušla mu a bežala ku kozubu.

- Natiahnem hodiny, mám rada, keď viem, koľko je hodín.

Šiel za ňou, upierajúc zrak na upnutú líniu šnurovačky.

- Nikdy by som si nebol pomyslel, že si taká silná, - zahundral.

Marguerite nadvihla sklený príklop a hľadala kľúčik za chrbtom Poľnohospodárstva.

- Možno sa stratil, - povedal Haudouin, - nechaj to tak.

- Asi ho strčili pod hodiny.

Strčila pod ne ruku a vytiahla obálku.

- Pozrime sa, poštár, - povedala so smiechom, pretože myslela na pravého poštára, na poštára, ktorý pokojne vykonáva

svoje povolanie.

Honore, celý netrepezlivý a nahnevaný pre túto medzihru, vzal list a prebehol ho očami. Marguerite medzitým už našla kľúčik a natáhovať hodiny.

"Môj drahý Honore, čierny kôň dostal začiatkom týždňa koliku..."

Len čo Honore prečítal prvý riadok, všetko pochopil a strčil si list do vrečka. V prvej chvíli zdúpnel, potom ho začali baviť okolnosti, za akých ho našiel, a už sa pozeral na Margueritu s menším zanietením. Zazrel cíp košele, ktorý vykúkal z otvoru nohavíc ako chvost Španiela a potlačil úsmev. Už sa natoľko ovládol, že sa mohol obviníť z chvíľkovej slabosti. Spomenul si na dcérin hnev a na slová, ktoré povedala. Ktohovie, či Maloretovci neprejavili viac odvahy, než priznala Zéphova dcéra! V každom prípade sa niečo stalo. Juliettino správanie to prezrádzalo dostatočne jasne. Honore si vyčítal ľahkovážnosť, ktorá ho takmer vrhla do náruče tej flandry v šnurovačke.

"V styku s Maloretovcami musí byť človek vždy vyzbrojený zlosťou."

Díval sa na Margueritine obnažené ramená, na šnurovačku v páse ako uliatu, na nohavičky, vzdúvajúce sa na zadku, a pokrčil ramenami.

, "Ak niečo urobili Juliette, nech si nemyslia, že takú urážku môže zahľadiť taká flandra, ako je Marguerite. To by bolo veľmi pohodlné. Taká kurva skurvená, že sa za ňu hanbí vlastná rodina a že ju ani nerátajú medzi Maloretovcov."

- Natiahla som ich na druhú, - povedala Marguerite.

- Ako chceš, - odvetil Honore hlasno a potom

v duchu pokračoval: "A ja som bol taký hlúpy, že by som jej bol pred chvíľou takmer sadol na lep. Ernest mal lepšie oko ako ja, videl, že to nemá zmysel..."

Marguerite postavila sklený príklop na miesto a obrátila sa k Honorému:

- Dobré správy?

- Starý list, ktorý sa tu povaľoval...

Marguerite sa usmiala, pritlačila sa k nemu, zaklonila hlavu a položila mu ruky na ramená. Omámila ho silná vôňa konvaliniek, nozdry sa mu zachveli a pomyslel si: „To je ako vo Vtáčej ulici číslo sedemnášť...“ Cítil na krku nežnú obľosť jej ramien a už by bol podľahol. Vtom sa však pozrel cez rameno dievčaťa do okna a zadíval sa ďaleko na rovinu. Uvidel polia i prácu, ktorú na nich s Adelaidou a deťmi urobili. Pomyslel si na svoju dcéru, na tú, čo sa narodila hneď po najstaršom chlapcovi a ktorá mu tak dobre pomáhala pri pomste i pri mlátení, na dcéru takú šikovnú do roboty. Pomyslel si na svoju ženu, ktorá nebola pekná a zostarla pri práci a na poli a ktorá (keď sa to tak vezme) nikdy nebola pekná, ale porodila mu deti, jeho deti. Rodila medzi jedným a druhým praním a ľahla si len v bolestiach, keď ich privádzala na svet. Keď sa takto díval na svoju prácu a námahu svojich žien, Haudouin nebol pyšný na biele ramená, ktoré sa mu ovíjajú okolo hrdla. Hanbil sa za ne pred touto rovinou. Ale dievčina bola svieža, cítil tlak jej brucha a stehien, lepila sa naňho. Z posledných síl sa premohol, akoby sa vzpíeral smrti, a povedal kurvičke:

- Keď ten tvoj chlap nepríde, musíš sa zasa obliecť.

Jemne ju odstrčil a zamieril k dverám. Keď odstrkoval závoru, pribehla k nemu, objala ho, preplietla si nohy medzi jeho a zastonala ako samička. Ale on už bol nezlomný ako svätec, lebo vedel, že má pracovitú ženu, ktorá nehľadá na námahu, a dcéru rovnako usilovnú ako jej matka, schytil dievčinu a odniesol ju až dprostred chodby. Keby sa ho nebola napokon pustila, bol by ju vyniesol až von na slnko. Marguerite si obliekla živôtik, spodničku a šaty a potom odišla. Adelaida v stodole valchovala bielež a Juliette odhadzovala vidlami slamu, ktorá zavádzala na mláte, a pritom rozprávala, čo sa jej stalo u Zépha. Matka sa z času na čas vzpriamila, rozhorčene otvorila ústa, potom sa opäť zohla nad koryto a valchovala tak zlostne, až si spálila kožu na rukách.

- Pozrite sa, - povedala Juliette a vyhrnula si spodničku. - Roztrhali mi nohavičky, tie z toho dobré ho plátna, čo mi dala teta zverolekárova.

- Veď ja im ukážem, - zúrila Adelaida.

Potom tichšie poznamenala:

- Ale to nie sú nohavičky na všedný deň, tie si si dnes nemusela vziať...

Povedala to len tak, neprípisovala svojim slovám nijakú dôležitosť, ale Juliette onemela od rozpakov a mávajúc vidlami vo vzduchu, hľadala vysvetlenie.

Vtom vošiel Honore, pyšný na svoju silu a vznešenú múdrosť, a porozprával im celú príhodu, zakončiac tým, že by im doprial vidieť, ako tá trasorítka pobeží. Nech si na ňu počkajú za pootvorenými vrátami. A naozaj, Marguerite náhlivo prešla cez dvor, ale nie tak náhlivo, aby nepočula hlasný Adelaidin smiech. Neodpovedala však.

- Ale krásna je, to sa musí uznať, - zahundral Honore.

- A nehanebná, - odsekla Adelaida, - taká, čo sa za každým rohom... o nič lepšia ako sučka. A ty sa tu nehraj na takého poriadneho. Keby ťa Juliette pred chvíľou nebola upozornila, nebol by si sa z toho tak ľahko dostal.

Dívala sa naňho zlostnými očami a Haudouin sa rozčúľil, že to je predsa len priveľa. Napokon mu ešte vynadá.

- Pravdaže. Vrávím, že ti najprv musela Juliette ukázať cestu. Sám by si nebol prišiel na to, že Zéphu sa nestará o to, čo sa môže pritrafiť jeho Marguerite o nič viac, ako by sa staral, keby to bola Durová alebo Corenpotova dcéra. Nechápal si to, alebo si sa nechápavo tváril, aby si to mohol využiť... Ale áno, len nič nevrav. Akoby si nebol just taký ako tí druhí... Ani spávať ti nedalo, čo si toľko myslel na tú Zéphovu dievku, a svoju dcéru si k nim pustil napospas pánu bohu a poštarom, namojdušu ...

- Božemôj! Keby si toľko nemlela a radšej mi povedala, čo sa jej vlastne stalo?

Adelaida mu všetko opísala a trochu aj pridala. Rozhodne nič nevynechala a stále sa vracala k podrobnostiam. Tak sa do toho vžila, že by vari bola povedala, že veci došli k najhoršiemu, ale vtedy zasiahla Juliette:

- Vtom prišiel Déodat, mamička.

- Áno, ale to bola náhoda.

- Na tom nezáleží, - prerušil ju Honore. - Prišiel, keď bolo treba. Nehovorím to preto, aby som ospravedlňoval Maloretovcov. Ved' ešte uvidíme.
- Čo uvidíme? Ty sa vždy len zastrájaš...
- Čo urobíte?
- Urobím, čo urobím.
- Na svätého Nikdy.
- Až hrušky porastu na jabloni.
- Ved' zatiaľ jej roztrhali len nohavičky.
- Ale celkom nové nohavičky.
- Od tety Heleny.
- A tie modriny, čo mi urobili na stehnách!
- Pretože ju chytali za kožu.
- Obaja naraz,
- Zéphe a jeho syn.
- Na stehnách a kde ich napadlo.
- Ani to nemôžem povedať.
- Môžeš to povedať.
- Ani sa neodvážim.
- Ty za to nemôžeš.
- Aj tak to nepoviem.
- Vidíš, čo s ňou urobili?
- Márne som sa bránila.
- Tvojej dcére!
- Boli na mňa dvaja.
- Na tvoju dcéru, a s tebou to ani nepohne.
- O bolesti, ktorú mi spôsobili, už ani nevriam.
- Len to povedz svojmu otcovi!
- Nevriam to preto, aby som sa sťažovala.
- Tvojmu otcovi by to možno vyhovovalo.
- Noel ma ťahal za vlasy.
- To ho bavi.
- A inde tiež.
- A tvoj otec zatial pokojne čakal na tú trasorítku!
- Zéphe ma ťahal za všetko.
- A tvoj otec si tu spokojne čakal!
- Oboma rukami, hore aj dole.
- Keď tvoj otec je taký ťuťmák.
- Napokon, Déodat ani neprišiel!
- On sa ešte smeje!
- Mohol sa zdržať cestou.
- Zatiaľ čo Maloretovci si dávali.
- Nemal pre nich list.
- A Anaïs sa skryla do kúta.
- A striehla.
- Aj Marguerite.
- Aj Tintin.
- Iba tvoj otec tam chýbal, aby sa pobavil spolu s nimi.
- Využili to, že poštár neprichádzal.
- Keď pre nich nemal list.
- Nemal prečo ísť k Maloretovcom.
- A ty si ostala s nimi sama.
- So všetkými piatimi.
- Poslúžili si, koľko im chutilo.
- Musela som.
- Vidíš, čo robia s našimi dcérami.
- Keď otec nebráni svoje dcéry, potom to tak dopadne.
- Mohla som sa vydať ako každá iná.
- To si si nezaslúžila.
- Mohla som mať deti.
- Deti! Božemôj, ona je v tom od Maloretovcov a ja som na to ani nepomyslela! A tvoj naničhodný otec...
- Tak poviete mi konečne, čo sa stalo?
- Ved' ti vravím, že je samodruhá, čo ešte chceš?

Honore sa díval na obe ženy a v dcériných očiach jasne videl, že poštár predsa len prišiel. Vyšiel na dvor a tam na slnku premýšľal o udalosti. Usúdil, že poštár mohol celkom dobre neprísť. Jeho zásah sa mu videl taký zázračný a taký

nepravdepodobný, že bol až do ďalšieho rozhodnutia ochotný pripustiť, že jeho dcéra je v tom od Maloretovcov. Vrátil sa do stodoly a povedal ženám:

- V poriadku, dievča je v tom, ale koniec koncov, Maloretovci si pripravili tento úder tak ako ja svoj. Ani ja som to s nimi lepšie nemyslel. Predpokladajme, Juliette, že by si mi nebola nič povedala, alebo že by si mi povedala úplný opak, čo by sa stalo?

- Ale vy, vy by ste Margueritu aspoň k ničomu nenútili.

- Nie, nemyslím. Ale aj tak sa nepatrí čakať návštevu za zavretými okenicami. To ste mi vy nasadili do hlavy ten nápad a je to naozaj čisto ženský nápad. Teraz sa zaň hanbím.

Odpľul si Adelaide do koryta, len tak nasucho a len preto, aby dal najavo, že nechce mať s nápadmi svojej ženy nič spoločné.

- Vy sa hráte na šľachetných, - povedala Juliette, ale ja som možno tehotná a Maloretovci majú list.

- To je pravda, - vzdychol si Honore. - Majú list. Ó, ja naň nezabúdam...

A pritom si ohmatol obálku vo vrecku.

Adelaide zrazu nechala koryto korytom, utrela si ruky do zástery a bežala do jedálne. Keď začula tikot hodín, jej podozrenie vzrástlo. Nadvihla príklop...

- Ty si naľahoval hodiny? - spýtala sa Honorého, keď sa vrátila do stodoly.

- Ja? Nie.

- Tak ich natiahla Zéphova dievka ...

- Ach áno, to je možné ... keď som odchádzal, zdalo sa mi, že stojí pri hodinách. Prečo sa pýtaš?

- Len tak ...

Vzápätí vybehla Juliette a utekala k súsošiu Poľnohospodárstva a Priemyslu.

Honore pomýšľal na odvážnu pomstu. Aby ju mohol uskutočniť, potreboval, aby obe ženy boli poriadne rozzúrené. Mal radosť, keď počul ako matka s dcérou, celé bledé od zúrivosti, kričia v stodole:

- Teraz majú ten list pevne v hrsti!

- A uvidíte, že si ho nechajú!

- A my budeme musieť strpieť všetky ich urážky!

- Zéphe len čaká, kedy sa stane starostom, a potom to roztrúbi po celom okolí!

- Budú o nás rozchyrovať, že sme horšie ako kurvy!

- Kvôli jednému listu!

Napokon aj Haudouin zaľal päsť a oči mu blľali zúrivosťou.

- Ten list mi vráti. Veď ja ich k tomu prinútim.

Hovorí zelená kobyla

Vďaka Murdoirovej posmrtnej sláve som musela cestovať z výstavy na výstavu po všetkých európskych mestách. Videla som, ako sa ľudia vo veľkých mestách milujú, ako sa na lásku pripravujú a zakaždým, mi ich bolo ľúto. Raz sa chveje mozog, inokedy šľachetné srdce, ale najčastejšie oblasť medzi podvážkami a pásom; ale je to len prach vášne, sled smrteľných krčôv a prenasledovanie bez konca. Majú drobné chuťky, ktoré vešajú všade po troške - na uliciach, do záhybov šiat, čo idú okolo, vo svojich domovoch, v divadle, v dielňach a úradoch, do kníh a do kalamárov. Vášnivý milenec a cnostná manželka si navrávajú, že ostávajú verní veľkej, zúrivej či pokojnej vášni, i keď jej objekt zmenil zovňajšok, alebo sa v rytme dňa celkom jednoducho poldruhamiliónkrát premenil (ak to trochu prehnane zaokrúhlime). Muž prisahá, že je zaľúbený do ženy a že nepozná od nej zvodnejšiu, a hovorí to asi tak, ako keby vravel: "Len v reštaurácii U slimáka sa najete najlepšie a najlacnejšie." Robí všetko, čo môže, aby došiel do svojej reštaurácie a aby tam došiel včas. Ak si však zmýlil smer a cestou natrafi na reštauráciu, ktorá vyzerá lepšie, tým horšie: nebude jesť U slimáka. Ak sa tam naje, tisíckrát to cestou ofutuje: je to príliš drahá reštaurácia, preplnená a neznáma. Vo veľkomesťoch niet zmyselných túžob, je iba zmätená žiadostivosť po telesnej láske, túžba nelačniť márne po láske. Celé tri týždne, ktoré som strávila na akejsi súbornej výstave Murdoirových diel, viselo oproti mne známe plátno, ktoré sa volalo Osamelý rytier. Bol na ňom muž, kráčajúci medzi dvoma zástupmi rôznych žien, krásnych i škaredých, mladých i starých, chudých i bujných. Muž kráča rovno, nič nevidí, tvár má zhúžvanú ľútosťou a úzkosťou, ale nosom vetří a jeho ruky sú pripravené objímať. V jeho smutných, hlúpych a zúfalých očiach rozžalo Murdoirovo umenie plamienok, chlipný a osudu odovzdaný nárek Večného žida, ktorý donekonečna vydáva svojich päť sous. V mestách sa všetci muži, ako som to videla, prechádzajú pomedzi dva rady žien: ženatí i slobodní, milenci, mládenci, starci, mocní muži, mrzáci s barlamí, chorí, reumatici, hlupáci, dobyvatelia srdcí i krasoduchovia, a prechádzajú sa pomedzi ne až do konca, až kým nezomrú. Ženy sú o niečo múdrejšie, čakajú, až sa muži rozhodnú, ale aj ony stále pozorujú prechádzajúce rady, šepkajú si, zatínajú zuby, rozťahujú prsty na nohách a niekedy dávajú posunkami najavo, že sú voľné. Tak je to v mestách.

V Claquebue to tak nebolo. Isteže, aj Durovci, Berthierovci alebo Corenpotovci sa hrali na osamelých rytierov. Žili tam však rodiny, či lepšie povedané, domy, ktoré sa živili ako stromy, na mieste, kde rástli, zapúšťajúc korene do zeme. Ich žiadosti neboli prelietavými túžbami ani prchavým svrbením, ale usadili sa, stočili do kľbka, ľudia ich pomaly prežúvali a uchovávali v neochabujúcej pamäti. Otec, deti, matka, všetci sa mohli hrať na osamelých rytierov, všetci naraz, ale dom stál na strážni a sputnával ich vášne.

Výraz telesná žiadostivosť, pripomínajúci ťažkú a pružnú ropuchu, nadobúda plný zmysel iba vtedy, ak sa vzťahuje na rodiny, čo vyrástli z tej istej pôdy. Ťažké zvraty zmyselných chuťok, nehorázne, po dlhé roky schúlené túžby, sú

možné len na vidieku, kde domy sú ešte bytosti, ktoré sa navzájom pozorujú, nenávidia, stonajú pri tom istom závane vetra, trú sa o seba a narážajú do seba pri práci rúk, zamestnaných obrábaním pôdy.

V Claquebue sa tieto rodinné žiadostivosti vždy nerealizovali, ale jednostaj sa o to usilovali. Medzi inými tam bol napríklad prípad Corenpotovcov a Rousselierovcov, ktorí sa nenávideli už tritisíc rokov. Jedného zimného večera vtrhol Corenpot a jeho dvaja starší synovia k Rousselierovcom a znásilnili niekoľko ženských členiek rodiny. Od oného dňa sa medzi týmito dvoma domami vzťahy citelne zlepšili, ako keby sa tým bolo raz navždy všetko povedalo. U Haudouinovcov rovnako ako u Maloretovcov sa len zriedkakedy a naozaj náhodou stalo, že si niekto uvedomil túto zálohu zmyselných násilností, ktoré sa nahromadili v ich domoch. Všetci členovia Haudouinovie rodiny si hľadali ľúbostné potešenie bez toho, aby ich znepokojovala myšlienka na existenciu Maloretovcov. Z tohoto hľadiska bol vzťah Julietty a Noela celkom náhodný. Obe tieto rodiny, tak jedna ako druhá, nepodobali sa ani na jedného zo svojich členov. Boli to jednoduchí ľudia, pohlavne ťažkopádni, takrečeno nezmeniteľné skutoční a mali obdivuhodnú vôľu. Všetci podliehali premenlivým náladám a boli v stálom rozpore sami so sebou. Rodiny z nich čerpali určitú energiu, ktorú spájali, hromadili a zostavovali, aby im ju pri vhodnej príležitosti vrátili v dynamickej podobe.

Claquebueský farár poznal všetky prednosti týchto rodinných zásobární, ktorým pripisoval rozhodujúcu úlohu. Vedel - a pomáhal tomu celým svojím vplyvom - že osamelí rytieri tu môžu nájsť liek na nepokoj, ktorý bol vždy nebezpečný pre náboženstvo. Vedel však aj to, že v týchto zásobárňach dochádza niekedy k škandálom. Takéto výbuchy boli dosť časté, a aj keď nemali takú silu ako ten medzi Corenpotovcami a Rousselierovcami, ich nebezpečenstvo sa nesmel podceňovať. Keď Corenpotovci porazili rodinu Rousselierovcov, kde bývalo predtým všetko v poriadku, neubránila sa táto rodina hanebnému vplyvu víťazov, ktorí patrili medzi nevercov, a na omšu chodievali iba zo zvyku. Na druhej strane sa zasa stávalo, že došlo k obratom, povznášajúcim duše k bohu. Bolo teda nevyhnutné, aby claquebueský farár vedel o všetkých pohlavných možnostiach v rodinách, ak chcel do istej miery usmerňovať výsledky smerom k väčšiemu dobru svojho stáda.

To ho prinútilo študovať veľmi ťažké problémy. Ak človek vychádza z pohlavnej príťažlivosti medzi dvoma rodinami, má im pripisovať rôzne pohlavie? A ako rozoznať dom pohlavia mužského od domu pohlavia ženského?

Nepoznám práce claquebueského farára a teraz nie je vhodný čas na to, aby som sa na ne vypytovala: po vzornom živote, vyplnenom bdelosťou a autoritou, úbohý muž podľa všetkého prepadol detinskosti, chodí po Claquebue, používa škaredé slová a hlása bratstvo. Boh mu pomôž, nech ľahko zomrie, a nám tiež. Keďže som teda nič nevedela o jeho prácach, pokúsila som sa sama rozriešiť pohlavnú otázku claquebueských rodín a nechcem sa chváliť tvrdením, že sa mi to podarilo. Prirodzene, musela som sa zaoberať prípadom Haudouinovcov a Maloretovcov.

Dopustila som sa pritom omylu, ktorému sa taký prostý duch, ako je môj, nemohol vyhnúť. Dívila som sa na rodinu ako na súhrn jednotlivcov, ktorí ju tvoria: dom, v ktorom prevládali muži, bol pre mňa domom samcov. To bol záver, ktorý som, samozrejme, mohla domyslieť, keby som bola prihladala na povahu každého jednotlivca. Bez toho, aby som sa púšťala do podrobností, chcem uviesť aspoň v krátkosti výsledky svojho bádania: Honore a jeho chlapi boli voči ženám odvážnejší ako Maloretovci, aj ich zlosť bola prudkejšia a reč priamejšia. Zéphe a jeho synovia vyhľadávali rozkoše s nenásytnosťou, ktorej nijako neprekážalo svedomie, a ani tá najkrajšia dievčina na svete nebola v ich očiach hodna toľko, čo jediné jutro zeme. Keďže boli opatrní a trpezliví, udržiavali svoje chůtky tak dlho, kým nedozrela príležitosť. Zato ich právomoc nad vlastnými ženami bola oveľa väčšia ako v rodine Haudouinovcov. Všetky tieto vlastnosti, z ktorých niektoré sa považujú za samčie, ma udivovali. Ich ľúbostné zvyky, ich záľuby boli nemenej pádne. Svedčili azda krvismilné obyčaje Maloretovcov o mužnom zápale hláv rodiny? Alebo naopak, o neschopnosti ukojiť ho mimo vlastného domu, ktorá ich nútila vstrebávať sa do rodiny?

Napokon som sa presvedčila, že som sa mala vyzbrojiť prostotou. Rodina je masívna a detinská bytosť a človek ju veľmi rýchlo preletí. Už som spomenula, ako ľahko sa dajú poznať rady harmonických domovov, O meste sa hovorí, že je príjemné, živé, že sa tam dobre je a tak ďalej aspoň na troch riadkoch. O provincii sa hovorí jednoduchšie:

Normand'ania majú červenú plet', sú prefikani a radi pijú jablčný mušt. O národe sa povie: Galovia mali svetlé vlasy. Nasadila som si okuliare, umožňujúce dostatočný odstup, a začala som pozorovať Haudouinovcov a Maloretovcov tak, akoby som pozorovala Galov.

Haudouinovci merali meter sedemdesiat, mali tmavé gaštanové vlasy, sivé oči, veľmi výrazné črty tváre, chudé svalnaté končatiny a trochu čaptavé nohy. Boli záumčiví, niekedy však vybuchli hlasným smiechom, ktorý trval aj týždeň. Mali radi prácu, korenené mäso, víno a hlučné rozhovory. Ľahko podľahli pokušeniu tela, srdce však mali citlivé a šľachetné.

Maloretovci nosili topánky číslo štyridsaťdva, boli zavalití, bledej tváre a čiernych vlasov. Milovali peniaze, ale neradi pracovali. Boli striedmi, pohŕdali dobrým jedlom a dobrým vínom. Mali svoj úsmev pre deň, a ten patril všetkým, a iný pre noc. Nepoznali záchvaty hnevu, ale stále v sebe nosili chladnú zlosť, ktorú udržiavali stále na stupni užitočného tlaku. Nenávisť k Haudouinovcom ich nútila každú noc aspoň hodinu prebdiť so zaťatými zubami a s telom v strehu. Keď sa to tak vezme, obe rodiny sa odlišovali zovňajškom, záľubami i obyčajmi, nie však viditeľným pohlavím, ba ani jeho náznakom. Myslela som si, že mám právo tvrdiť, že vôbec nemajú pohlavie. Bolo to odvážne tvrdenie, ale veľmi dobre vystihovalo to trpezlivé zhromažďovanie telesných žiadostí v oboch domoch. Pretože rodina nemala pohlavie, a teda nemohla svoje túžby realizovať, zhromažďovala ich. Preto pre ňu pohlavie nebolo životnou nevyhnutnosťou. Bola stále živou bytosťou, ale rozmnožovala sa iba náhodou, pretože túto funkciu vyhradila jednotlivcom, ktorí rodinu tvorili.

Bolo príjemné vedieť, že v Claquebue zmyselná láska nebola iba pascou, nastavenou na zachovanie druhu, ale že tu jednoducho bola, ničím nepodmienená, a že nepotrebovala nijakú zámienku. Tento vzácny objav je pýchou mojej kobyly existencie, existencie úbohej kobyly, odkázanej na svoje dva rozmery. Dedina mi pripadala ako nejaké magnetické pole, v ktorom bytosti vstrebávajú tajomné sily, raz rýchlejšie, inokedy pomalšie, vždy podlá toho, do akej

miery nimi boli preniknuté; tí, čo mali pohlavie, sa rovnakou mierou vybíjali, ako sa nabíjali, a tí, čo ho nemali, hromadili si zásoby. Keď rodina dosiahla istú mieru erotickej nasýtenosti, použila svojich mužov a ženy na uskutočnenie svojej túžby. A tak sa konečne rozhodla aj Haudouinovie rodina, ktorá niekoľkokrát zaváhala medzi mužstvom a ženskosťou. Dúfam, že som vysvetlila všetko, čo sa týka lások Haudouinovcov, alebo aspoň to podstatné. Isteže som nepovedala všetko, no len preto, že mi v tom bránila slušnosť a počestnosť. Pri písaní tohto skromného svedectva ma totiž viedla jediná túžba: poslúžiť dobrej veci. Románopisci sú ľahkomyseľní ľudia, lebo rozprávajú príbehy, v ktorých mravné ponaučenie pokrívka, ako len môže. Pri všetkej skromnosti teda vravím: je naozaj veľké šťastie, že sa našla zelená kobyľa, ktorá z tohto románu vyvodila veľké a počestné ponaučenie: mimo rodinného kruhu niet trvalej lásky, a teda ani šťastia.

XVI

Durovci (či Corenpotovci alebo Berthierovci) šli po omši vždy navštíviť mŕtvych Durovcov, aby si získali ich priazeň a dostali chuť do jedla. Keď odchádzali, vypínali plecيا v nedeľných oblekoch, lebo boli spokojní, že žijú, a ponáhľali sa najesť, aby zahnali nepríjemnú prázdnotu, ktorú im v žalúdku vyvolal strach. A troška sa hnevali na svojich mŕtvych predkov. Keď už boli mŕtvi, nepotrebovali sa volať Durovcami (či Berthierovcami alebo Corenpotovcami).

Navštevovali ich, ale už sa v nich dobre nevyznali. Durovci stáli hore, Durovci ležali dole, všetci tvorili jednu rodinu a človek si niekedy nebol celkom istý, či je naozaj na zemi. To teda nebolo príjemné. Človek cítil, že ho to presvedča viac ako farárova kázeň. Aj farár im naháňal strach, predpovedal im sedem neúrodných rokov a smutný údel pre všetkých darebákov, ktorí si priveľa dopriali, keď ohmatávali svoje ženy a zabúdali na svoje povinnosti voči blížnemu a cirkvi. Keď však hovoril o smrti, jeho kázne nenaháňali strach, mal výhrady iba proti duším, a to počúvali celkom radi. V istom zmysle to bolo dokonca príjemné. Keď ho počúvali, nevideli sa nikdy na konci svojej cesty, ale kráčali ďalej. S Durovcami, čo ležali pod zemou, to bolo ináč. Štyria či piati tam ležali natiahnutí za každého počasia, v lete či v zime, a vždy sa našiel niekto, čo povedal: "Nemám nikoho po pravici" alebo "Nemám nikoho po ľavici", alebo tam ležal sám uprostred cintorína alebo v kúte a stále vrčal: "Som celkom sám. Som celkom sám..." Vtedy sa Durovci tam hore znepokojili, najmä tí starší. Neodvážili sa však nič povedať, ba ani pomyslieť, aby ich ešte väčšmi nerozhnevali. Šomrali, krútili hlavami, tvárili sa mierumilovne, ale neponáhľali sa:

- Na každého dôjde, to je isté. Až bude treba, každý zaujme svoje miesto v rodinnom kruhu. Len nech si niekto nemyslí, že my sa tu máme vždy len dobre...

No len čo boli v bezpečnej vzdialenosti, začali klepať bradami do golierov a vraveli si, že veru im nie je naponáhlo ľahnúť si k ostatným, že sa cítia plní života a majú chuť žiť. Sľubovali si, že sa budú držať zubami-nechtami rovinky, nech si tí zhniti myslia o tom, čo chcú, a predovšetkým, že sa dobre najedia, až po krk, a dobre napijú. Pokým človek pripíja Durovcom zhora, je ešte správnym Durovcom. Zachovajme si chuť do jedla a oremus za neprítomných.

Toho rána po omši stála Adelaida pri hrobe Haudouinovcov a spolu s ňou jej štyri deti i švagriná, tiež so svojimi tromi deťmi. Na cintorín prišli Durovci, Berthierovci, Corenpotovci, Messelonovci, Rousselierovci a všetci kresťania farnosti, aby sa poklonili svojim príbuzným pod zemou. Skláňali sa k hrobom, aby odstránili smietku, výhonok čakanky, prstami kypřili zem, akoby chceli upokojiť nebohých a pohľadiť ich po vlasoch. Boli to drobné pozornosti, ktoré nič nestáli, ale dodávali mŕtvym trepezlivosti. Tejto nedele to však nemalo konca. Mŕtvi ešte nikdy neboli takí mrzutí. Najprv si ľudia mysleli, že je to od horúčavy, a dohovárali im, že to prejde, že čoskoro spfichne. Tí dole však začali vrčať ešte silnejšie, potom sa rozčúlili a napokon spustili krik, nadávali živým, mŕtvy útočil na mŕtveho, kliali, spomínajúc diabla i kríž, a boli netrepezliví, nebezpeční a zlí ako divá zver. Muž Léonie Bardonovej, ktorého pochovali zjari, kričal, že už toho má dosť, že nebude ležať vedľa svojho brata Maxima, a žiadal, aby si Léonie prišla ľahnúť medzi nich. Pokúšal sa privolať na ňu zimmicu. Potom tam bol akýsi starec, ktorý si pýtal svoje volky:

- Nech mi nadýchajú teplo na ruky, aspoň troška ...
- Pod' si už ľahnúť na svoje miesto, neodkladaj to z nedele na nedeľu!
- To on mi ukradol v sedemdesiatom siedmom štyridsať sous.
- V sedemdesiatom siedmom ...
- Moje volky!
- Čo by sa ti stalo, keby si prišiel skôr?
- Potrebujeme čerstvých nebožtíkov!
- Zlodej!
- Boli sme štyri dievčatá a šli sme do lesa.
- Šesť stôp, ako my.
- To je svinstvo!
- Alfréd ma zabil.
- Prekliata kurva.
- Motykou.
- Položte ma inde!
- A predsa si si dala vyhrnúť sukne!
- Chceme jedného z každej strany.
- Aké to bolo krásne, keď ma to bolelo!
- Boli sme tri dievčatá a šli sme do lesa.
- Klamár!
- Moje volky!
- Až mi bolo horúce od bolesti.

- Ženská, čo nemala ani sous!
- Vzal si mi krivák!
- Hlupák!
- Pod si ľahnúť na svoje miesto!
- Najprv Gustáv Berthier!
- Nie, Filibert Messelon!
- Aký horúci bol ten ľad na rybníku v Chat-Bleu.
- Boli sme tri dievčence ...
- Nie, ešte tento týždeň.
- Klamár!
- Všetko si predou mnou tajil.
- Ani teplo ani zima.
- Odišla som so svojimi chlapcami.
- Vrah!
- Ty si sa chcela vydávať!
- So svojimi chlapcami, k večeru.
- A čo pánboh? O tom tu človek nikdy nepočuje.
- Pánboh je na nebi.
- Aj na zemi, troška.
- Ale tu dole niet boha.
- Boli sme tri dievčence.
- Tri kurvy.
- Nikdy nevrátil drobné.
- Vrah!
- Vrah!
- Nechcú zomierať!
- Boli sme tri dievčence a šli sme do lesa.
- Už osem rokov naňho čakám!
- Vyvárila som bielizeň.
- Stále si za ním liezla.
- Cítila som príjemné teplo.
- A ten ľad v rybníku Chat-Bleu!
- Zberba.
- Vypchal ma na svahu.
- V sedemdesiatich piatich rokoch, to už hej!
- Boli sme tri dievčence ...
- Tri flándry ...

Mária Durová bežala do sakristie po farára. Pokrčil ramenami a šiel na cintorín, ale ako sa dalo očakávať, nič nepočul. Zaujímalo sa iba o hlasy živých a o duše mŕtvych. Krik úbohých tiel, ktoré hnili pod zemou, sa ho netýkal a zaťato tvrdil, že ich nepočuje. Kým presviedčal svoje ovečky, aby odišli, mŕtvi pokračovali v haravare. Farárova prítomnosť im neprekážala.

Starý Jules Haudouin bol najzúrivejší, ale nezúril proti živým. Pustil sa do starého Maloreta, do Tiny Maloretovej a do ich štvorročného dieťaťa. Všetci traja odpočívali o štyri hroby ďalej, a ich susedstvo mu bolo vždy nepríjemné.

Adelaida ho s úctou počúvala a z času na čas prejavila súhlas kývnutím brady alebo ostrým zakotkodákaním. Stála tu tenká a vzpriamená, v čiernych šatách, hlavu v čepci so stuhami, dívala sa na tri hroby Maloretovcov, hrýzla si pery a ohrnovala nos tak, akoby podozrievala tých troch mŕtvych, že jej naschvál smrdia pod nosom.

Zéphe Maloret, Anais a ich dvaja chlapci sklonili hlavy, tváriac sa, že nábožne rozjímajú v pokoji srdca. Zdalo sa, že nepočujú hlas starého Haudouina spod zeme. Adelaida si to tiež myslela, preto sa pustila nahlas opakovať slová svojho svokra:

- Kto bola Tina Maloretová? Dievka, ktorú si muži podávali, dievka, ktorú vypchávali za tridsať sous v priekope, to bola Tina. A chlapci, ktorých mala, behajú ešte dnes za svojimi otcami, ale nie tak rýchlo, aby ich dobehli! A teraz nám takýto popsutý tovar dajú na cintorín a navyše ho položia vedľa počestných ľudí...

Maloretovci neprotestovali, ba Zéphe dal Anais a svojim dvom chlapcom znamenie na ústup. Ale Durovci, Berthierovci, Corenpotovci, Messelonovci, Rousselierovci, Rugeartovci, Coutantovci, Dominéovci, Boeufovci, Trouquetovci, Pignonovci, Carochéovci, Bonbolovci, Clergeronovci a Dubuclarovci pribehli počúvať reči Julesa Haudouina. Vytvorili trojitý kruh okolo Adelaidy a ten Maloretovci nemohli ignorovať.

- Nechce sa mi odpovedať, - povedal Zéphe.

- Ani by si nemohol, - odsekol Jules Haudouin zdola.

- Ani by si nemohol, - zopakovala jeho nevesta,

- pretože som si z toho nevymyslel ani chl, pretože Tina bola taká, ako ľudia vravia a ako som ja hovoril, a mohol by som to opakovať až do zajtra do polnoci, keby mi úcta k slušnosti nebrala dych. A to isté bolo so starým Maloretom. Čo všetko by som o ňom mohol porozprávať!

- Nechceme odpovedať, - povedali Zéphe a Noel.

- Poďme preč, - dodala Anais.

Ale Durovci, Coutantovci, Bonbolovci a Clergeronovci šepkali Zéphovi:

- Prečo by si mu neodpovedal? Len mu odpovedz!

Zéphe zagánil na hrob svojho otca, ale starý Maloret stratil hlas a Tina sa necítila vo svojej koži. Hovoril teda iba Jules Haudouin.

- A to, čo hovorím o Tine a starom Maloretovi, mohol by som rovnako povedať o všetkých.

- A to, čo hovorím o Tine a o starom Maloretovi, mohol by som rovnako povedať o všetkých, - zopakovala jeho nevesta. - Tina tu zanechala svoj obraz, viete dobre koho, aj to, ako si zarába, peniaze kvietkovanými zásterkami a čipkovými čačkami, v ktorých sa pretŕča po cestičkách. Rodičia sa tiež nehanbia kupovať si fukáre za takto zarobené peniaze. Bodaj by!

Messelonovci, Corenpotovci a Berthierovci sa vzájomne štvachali laktami a smiali sa oveľa badateľnejšie ako len do fúzov. Zéphovi len tak blčala tvár.

- Dobré, dobré, nepoviem na to nič, ale mal by som veľa čo povedať. Viem veci, o ktorých veľa ľudí nevie ...

Juliette, ktorá stála vedľa matky, sa zľakla Zéphových vyhrážok a ticho povedala:

- Nedráždite ho, mama. Nezabúdajte, že majú list!

Adelaida veľmi dobre chápala jej dôvody, ale už sa nevedela premôcť, povzbudzovaná hlasom a hnevom starého Júla Haudouina.

- Niet listu, ktorý by mi zabránil, aby som povedala nahlas to, čo vedia všetci ľudia na okolí: ako Tina paktovala so svojím otcom a aké špinavé spôsoby vládnu v ich rodine. Na Margueritu už tiež došlo...

Anais zalievali slzy a Zéphe sa bezfarebným hlasom ohradil:

- To nie je pravda, to sú výmysly. To sú klamstvá, ktoré si vymýšľajú proti nám.

Nohy sa mu podlomili a zachytil sa svojich synov. Zéphe dobre vedel, že celá dedina vie o hriešnych obyčajoch jeho rodiny, ale pretože sa o tom iba šušalo, aj to nikdy nie pred ním, nevadilo mu to. Chýr, ktorý sa šíri pod pokrievkou, je iba chýrom do vetra. Ľudia, načúvajúc Adelaidu, s hrôzou zistili, aký nehanebný je hriech Maloretovcov. Mnohí sa však necítili vo svojej koži a zazlievali Adelaidu jej indiskrétnosť. Kam by sme dospeli, keby sme už nemohli hrešiť bez toho, aby nás verejne obvinili? Farár bol zahĺbený do rozhovoru v kúte cintorína, a keď sa priblížil, zachytil z tohto slovného súboja už iba dozvuky. Ani on nebol rad, keď sa pravda vnucovala prihorlivo. Sú určité veci, ktoré ani sám pánboh vo vlastnom záujme nemá vedieť a Maloretovci boli už tak stvorení, že mohli takrečeno bez hriechu dávať svojim dcéram to, čo patrilo manželkám. Farár vstúpil do kruhu a ako vždy rezolútne zasiahol.

- Taký krik na svätom mieste! A to ste práve prišli z omše! Hanba! Čože, Adelaida Haudouinová uprostred svojich detí...

- Ale, hovorte aj o Zéphovi, pán farár, a spýtajte sa ho, kto začal.

- Ja? Ja som ti nechcel ani odpovedať a iste nie preto, že by som všeličo nevedel.

- Čo vieš, iba samé klamstvá! A vôbec, kto má takú dcéru ako ty...

- Čušte! - okríkol ich farár zúrivo. - Predovšetkým sa sami hanbite!

- Tak, pán farár, ja sa mám hanbiť! Mne hanba, a poklony, peniaze a kvietkované zásterky tej trasorítke, čo sa teraz rozčapuje v Paríži a čo už doma začala tým, že sa dala naraziť vlastnému otcovi! Všetko jej - šaty, peniaze, zásterky a fukáre a neviem čo ešte! Hore sukne a hneď sú tu peniaze! A ďalšie! Tá v tom vie chodiť, otec ju dobre zaučil...

Adelaida bola ako nepričetná, odstrkovala Juliettu a tetu Helenu, ktoré sa na ňu vešali. Farár cítil, že je v nej sila, ktorá ju môže zahnať veľmi ďaleko. Začal ju dokonca obdivovať a prísne sa dívať na Maloretovcov. Naznačil Zéphovi a jeho synom, aby odišli. Maloretovci sa tak triasli od hanby a od strachu, že sa ani nehnevali. Zéphe prišiel za farárom a stonal tenkým hlasom:

- Nemôžem tomu uveriť... nemôžem ani uveriť, že sa to stalo ...

- Ste obyčajný hlupák, - odvetil farár úsečným hlasom tak, aby ho diváci počuli. - Vaše záležitosti ma absolútne nezaujímajú.

Alexis sa odtrhol od skupiny Haudouinovcov, dohonal Tintina Maloreta, ktorý šiel posledný, a kopol ho. Tintin sa ani nebránil, po kopanci poskočil, spadol až k farárovej sutane a oprašoval si otláčok topánky z nedeľných nohavíc. Táto príhoda trochu upokojila Adelaidu, jej jedovaté poznámky boli čoraz zriedkavejšie, a keď Zéphe a jeho rodina vyšli z cintorína, celkom prestala nadávať.

Ku koncu omše kráčali Honore a Ferdinand svojim rodinám oproti. Zverolekár si každú chvíľu blahoželal k odchodu Marguerity Maloretovej.

- Bol som v chúlостivom postavení kvôli Valtierovi. Tie návštevy u Zépha boli dosť trápne, a na druhej strane som sa im nemohol vyhnúť. Môžem povedať, že som veľmi spokojný.

- No, tým lepšie, - odpovedal mierne Honore, - tým lepšie.

- Vravíš tým lepšie, ale stále sa tváriš, akoby...

- Ja? Ja som rád tak ako ty. Pokým tu bola, človek sa nevyznal v ničom.

- To hlavne preto, že Marguerite bola tak trochu vetroplach. Som presvedčený, že bez nej by sa tá príhoda vo štvrtok nebola stala. Predovšetkým preto, že Juliette by nebola mala príležitosť ísť k Maloretovcom, a potom, Zéphe by si nikdy nebol zmyslel zloštiť úbohú Juliettu, keby ho k tomu nebola podnietila prítomnosť dcéry. Marguerite pravdepodobne trochu voľnejšie žartovala a Noel tam bol tiež ...

Napokon, poznáš mladých ľudí. Preto netreba brať tú vec tak vážne ako Adelaida.

Honore pokrútil hlavou a zhovievavo sa usmial. Práve prišli doprostred dediny, keď na vedľajšej ceste zbadali Berthiera.

- Prišli ste o krásnu hádku, - zakričal im Clovis Berthier. - Ale Adelaida vás oboch zastala, tá to Maloretovcom ukázala! Zverolekár sa pozrel na brata a začal sa poťhovať za nos.

- Čo sa tam asi stalo? Povedz, čo sa len mohlo stať...

- Ako to mám vedieť? Ja som tam nebol.

Potom stretli Rousselierovcov, Rugeartovcov, Boeufovcov, Trousquetovcov; aj tí na nich okoloidúcky volali:

- To bola pred chvíľou krásna mela!

- Idete neskoro!

- Tí si to poriadne rozдали!

- Na môj dušu, išlo do tuhého.

- Adelaida sa do nich pustila ako chlap ...

Honore sa tváril spokojne, usmieval sa, zdravil, keď bolo treba, a nútil brata, aby šli prechádzkovým krokom. Každému, kto niečo povedal, odvetil: "Povráva sa" alebo "Zdá sa, že je to tak." No Ferdinand bol nervózny, červenal sa, súril brata, aby sa ponáhľali, otáčal hlavu napravo, naľavo a zasa napravo, len priamo pred seba nehládel, až mal napokon Adamovo jablko vzadu na šiji a krk skrútený a otočený dvakrát okolo svojej osi a Honore mu musel niekoľkokrát pomôcť rukou, aby ho dostal do pôvodnej polohy.

Keď minuli Rousselierovcov, Ferdinand už nemal viac sily čeliť koncu sprievodu, ktorý vychádzal z kostola. Obrátil sa k domovu a zasypal brata tisícorakými dohadmi, ktoré ho mučili.

- A čo ak Zéphe vykričal, čo vedel o Prušiakovi, a čo ak mal pri sebe ten list a ženy sa pobili, a čo ak sa to dozvie Valtier ...

Keď prišli domov, Honore si sadol do chládku, ale zverolekár zostal naprostred dvora a natáhoval krk až na cestu, či sa nevracajú ženy. Gustáv a Klotilda prišli prví so stometrovým náskokom.

- Ale sme im vynadali, - kričal Gustáv, - do všetkého možného!

- A viete čo, Zéphe s Margueritou ... - dodala Klotilda.

Zverolekár naraz schudol o celé kilo.

- A Alexis ho potom kopol do zadku, viete, otecko?

- Nie, - povedala Klotilda, - ja som ho kopla!

- To nie je pravda, Alexis!

- Nie, ja to môžem dokázať!

- Čože, dokázať?

- Áno, dokázať!

Kým sa takto dohadovali, vrátila sa celá rodina.

- Tak čo? - zachrapčal Ferdinand.

- Poďte najprv dnu, - navrhol Honore, - už ste si riadne užili horúčavy.

Keď už boli v kuchyni, ozval sa:

- Počul som, že ste sa poškriepili so Zéphom.

- Stáli sme pri hrobch a vedia nás Maloretovci... - začala Adelaida. - Na nič sme nemysleli, správali sme sa, ako sa patrilo.

Zverolekár zapochyboval a Adelaida sa poobzerala okolo seba, dovolávajúc sa svedkov. Štyri Honorého deti a ich bratanec Antoine jednohlasne prisvedčili. Iba Frédéric prejavil svojím postojom posmešný nesúhlas, ale Juliette sa postavila pred neho.

- Zrazu, - pokračovala Adelaida, - začal Zéphe hovoriť o mojom svokrovi a svokre. Juliette to mohla takisto počuť ako ja.

- Počkajte, - zvolal zverolekár, - Juliette na chvíľku odíde a zalial nám jej matka povie, čo hovoril Zéphe.

Táto opatrnosť bola urážlivá, ale Juliette mu vyhovel, a keď sa vrátila do kuchyne, zopakovala všetky Zéphove slová presne ako matka. Nechýbalo ani jedno.

- No toto! - poznamenal Honore.

Adelaida pokračovala a zverolekár, ktorý sa zaťato škriepil, ju každú chvíľu prerušoval. Tvrdila, že ho obvinila z krvismlstva až potom, keď vyslovil takú hnusnú obľudnú narážku, že jej zovrela krv v žilách.

- Zéphe je príliš prefikáný a nevzdá sa tak rýchlo výhody, ktorú mu poskytuje list, - usúdil zverolekár.

- Som presvedčený, že nikto nepochopil tú narážku. Pozrite sa, opýtam sa Antoina, ktorý o liste nič nevie.

- Vravím vám, že všetci pochopili, že moja svokra...

- Mlčte, spýtam sa Antoina, Klotildy alebo Lucienny. Ach, to ma neznepokojuje!

Antoine chcel svojho otca nahnevať a tváril sa, že vie veľmi veľa, ale neodvažuje sa to povedať. Klotilda mu prišla na pomoc a vyhlásila tragickým hlasom nevinnosti:

- Ja som sa držala mamičky za sukňu a počula som, ako Zéphe vraví: „Prušiak a tvoja svokra ..." Viac som si nezapamätala.

Honore nepomyslel na cestu, ktorou list prešiel, kým sa dostal pod hodiny. Klotildino svedectvo sa mu videlo pádne, divoko sa pozrel na zverolekára, podozrievajúc ho, že prezradil kus pravdy pri svojich návštevách u Zépha.

- Vidím, že nesmieme otáľať už ani deň a musíme im list vziať, - povedal.

Adelaida mohla teraz veľmi ľahko nadviazať na rozhovor:

- Farár bol za Maloretovcov, to si viete predstaviť, a spolu s ním všetky tie sväté zadky. Mali ste počuť, čo vraveli Durovci, Coutantovci, Bonbolovci, keď nám farár vmietol do očí, že všetka hanba padá na nás, zrejme kvôli tomu Prušiakovi. Tak nám povedal, ako vravím, však, Juliette?

Zverolekár sa už neškriepil, len pokrytecky šepkal Honorému do ucha:

- Je to iba náhoda... bezvýznamná škriepka, pri ktorej si nebol... zajtra ráno si na ňu ani nespomenieš.

Honore sa v skutočnosti nezlostil. Adelaidine reči ho bavili a príhoda s kopancom ho tešila.

Chvíľu pred obedom zverolekár chytil Antoina na chodbe, a keďže bol na syna ešte stále nahnevaný pre jeho svedectvo v hádke, spýtal sa ho polohlasne:

- V ktorom roku sa po prvý raz zišiel stavovský snem?

Antoine sklonil hlavu. Neodpovedal a otec, ktorý poznal jeho tvrdohlavosť, chcel mu uložiť písomný trest.

- To je dátum, ktorý nemá nikto právo zabudnúť. Vieš ho? Áno, či nie?

Antoinova zaťatá tvár sa zrazu rozžiarila: - Strýko Honore! Strýko Honore! Otec by rád vedel, v ktorom roku sa po prvý raz zišiel stavovský snem. Strýko Honore správne odhadol situáciu a povedal: - To muselo byť v osemdesiatom treťom roku, keď Corenpotovi skapali dve kravy.

Zverolekár sa otočil na podpätku a dal sa blúdiť okolo domu. Zvážil všetky výhrady, čo mal voči bratovi a všetky svoje záujmy v Claquebue. V hlave si už všetko usporiadal, ostávalo mu ešte zrekapitulovať si to a vyvodiť závery.

"Už toho mám dosť," zašomral si niekoľkokrát. Nastal okamih, keď sa musí rozhodnúť medzi svojim bratom a Zéphom Maloretom, a on sa rozhodol pre Zépha. Jeho záujmy boli tam, kde sa stretajú s Valtierovými. Pri prvej hádke, ktorú vyvolá Honore, povie posledné slovo. Brat sa vystáhuje z domu, a pokiaľ možno aj z kraja. Odškodní ho tak, aby sa mohol usadiť inde. Čím skôr, tým lepšie.

Pri obede tento plán ešte dozrel a Ferdinanda pochytila netrpezlivá túžba uskutočniť ho. Chcel brata vyprovokovať k hádke, ale Honore mu čelil dobrou náladou, ktorú nič nemohlo pokaziť.

- Na čele vlády potrebujeme skutočného muža, - povedal zverolekár.

- Pravdaže, - odvetil Honore.

- Muža s pevnou rukou, ktorý by Francúzsku zabezpečil vážnosť, - zdôrazňoval Ferdinand.

- Ty nepiješ ...

- Vravím, že tým mužom bude generál Boulanger. Myslím, že mu nemožno vyčítať, že bol klerikálom. A keby aj? Vravím, keby aj ...

- Ak sú to jeho názory, toho muža ...

- Vravím, čo si myslím, nemusím tajiť svoje názory.

- Daj pokoj!

- Pravdaže, u teba človek nikdy nevie, čo je tvoje pravé presvedčenie.

- To je pravda, - odpovedal Honore. - Musím sa opýtať Klotildy, čo si myslí o generálovi Boulangerovi. Vezmi si ešte mäso... len si naber aspoň za dve naberačky a zalej to poriadnym dúškom vína. Plúcka sú najlepší liek proti záhe.

Okolo stola zavládla tlmená radosť. Spolu so zaprávanými plúckami ho obchádzal tichý smiech, preplazil sa zverolekárovi popod nos a podnecoval jeho bojovú náladu. Keď do dvora vošiel poštár, Honore a Juliette mu vyšli v ústrety. Jeden mu vzal koženú kapsu, druhý čiapku. Honore sa usmial na svoju rodinu a polohlasne povedal:

- To je on, to je poštár.

Déodat si sadol k trom skleniciam vína, ktoré Adelaida naplnila tak, že skoro pretekali. Chcela tým ukázať, že nešetří, keď treba uhasiť smäd dobrých poštárov. Déodat vytiahol vreckovku, osušil si čelo a povedal:

- Je horúco.

- Vraví, že je horúco, - vysvetlil Honore ostatným.

- Určite si unavený, - povedala Adelaida. - Je tam tak sucho.

Déodat sa rozosmial a povedal Adelaide:

- Pred chvíľou sa mi prihodilo volaco pekné.

- Ale čo?

- Vracal som sa z Valbuissonu, pokojne som kráčal dobrým krokom, veď viete... Ernest mi nedávno povedal, že chodím ako žandár.

- Určite žartoval, - namietol Honore. - Ako žandár?

- Aj ty si to myslíš? Áno, iste žartoval. Tak teda som sa vracal a na nič som nemyslel, bol som taký spokojný, ako keď sedím pri víne. A tu zrazu, keď som došiel asi tak, no, koľko to asi mohlo byť, takých dvesto metrov za križovatku, zazdalo sa mi, že idem akosi čudne. Niekedy človeku vzhupne do hlavy taká myšlienka. Dobré, kráčam ešte chvíľu, no len tak, aby sa nepovedalo, kus cesty som neprešiel. Potom som sa však predsa len rozhodol pozrieť na svoju pravú čižmu. A ani by ste neverili - celý predok podošvy sa mi odškľabil, trčali z neho iba dva rady klincov, rovno uprostred, a keď som na ne stúpil, celá pravá noha sa mi rozkývala. Ale to najkrajšie som vám ešte nepovedal! Najlepšie bolo, že na podošve ľavej čižmy nechýbal ani klinček. To mi vysvetlite!

Honore sa díval na poštára a videl jeho dobrácku, širokú okrúhlu tvár pokojného muža, ktorý si nevidí ďalej od nosa, ale svoj nos si vidí a vidí ho dobre. Díval sa na tvár dobrého poštára, ktorý vždy dôjde, pretože ide rovno za nosom a poroznáša listy bez toho, aby sa čo len raz pomýlil.

- Déodat, musím sa ti poďakovať. Odvtedy som ťa ešte nevidel.

- Za čo, Honore?

- Za Juliettu aj za seba. Až keď sa prihodí taká vec, ako predvčerom, uvedomí si človek, aká drahá mu je nepoškvrnenosť jeho dcér. Ináč by to ani nevedel.

- Šiel som okolo, - povedal poštár, - a tak som ta zašiel.

Po Déodatovom odchode zavládlo v jedálni rozčítané ticho.

Zverolekár podráždene povedal Honorému:

- Tára čoraz viac, a čo je ešte horšie, že ten nešťastník stráca listy. Najvyšší čas, aby šiel do penzie.

- Už si zaň našiel náhradníka?

- Je dosť ľudí, čo by vykonávali službu lepšie ako on.

- Ak ho chceš odporúčať poslancovi a ak ti je naponáhlo, môžem o tom stratiť slovo u Maloretovcov. Mám v úmysle

čo najskôr sa tam zastaviť. Zéphe má ešte môj list, ktorý mi zabudol vrátiť.

Po obede sa Honore chvíľu motal hore-dolu, potom pracoval v kôlni, pilil drevo, aby preťal ospalé čaro letnej nedele. Neponáhľal sa, pracoval bez únavy, spokojný, že sa mu do svalov vracia pružnosť všedných dní. Zverolekár sa urazil, že Honore zanedbáva svojich hostí kvôli práci, ktorá vôbec nebola dôležitá, a vybral sa s celou rodinou do lesa. Využil prechádzku na to, aby svoju manželku oboznámil s chystanými zmenami, o ktorých premýšľal celé predpoludnie. O štvrtý vypil Honore v kuchyni pohár vína. Usmial sa na ženu a na deti, ktoré tam ticho sedeli, prehodil si kabát cez plecia a vydal sa na cestu do stredu Claquebue.

XVII

Maloretovci sa vrátili z nešporov. V kuchyni boli traja. Tintin ostal na ceste a pozeral sa, ako hrajú kolky. Zéphe sedel pri stole chrbtom k dverám, lakte opreté o stôl a bradu v dlaniach. Nečinne sa díval dozadu do kuchyne, kde si Anais medzi skriňou a posteľou vyzliekala čiernu sukňu obrúbenú zelenou stužkou, belasý živôtik a vyššivanú spodničku, čo jej darovala dcéra. Noel nepokojne a s pohrdaním pozoroval otcovu sklúčenosť. Lenivo pokrčil plecami a hľadal na stoličke plátenné nohavice, ktoré tam pohodil pred odchodom do kostola. Začal sa vyzliekať. Anais skladala na posteli jemnú plátennú spodničku.

- Mal by si sa vyzliecť, - povedala Zéphovi.

Zéphe mlčal, ani sa nepohol. Anais otvorila jedno krídlo veľkej skrine, aby tam uložila šatstvo a naliehala:

- Mal by si sa teraz vyzliecť, aj tak si nepomôžeš!

Zéphe zdvihol hlavu a proti svojmu zvyku jej hrubo odvrkol. Noela, ktorý si vyzliekal sviatočné nohavice, to nahnevalo a povedal:

- My za to nemôžeme, že sa dnes ráno o vás Adelaida otrela a že vám farár vynadal.

- Ty, ty mi daj pokoj.

- Keď niekto robí také špinavosti ako vy, aspoň to nevytrubuje do sveta, aby mu to ľudia neskoršie pripomenuli.

Zéphe utrúpený mykol hlavou a neodvetil.

- A predovšetkým, človek sa má chovať od začiatku slušne, - dodal Noel a sám sa čudoval, keď počul, ako drzo sa zhovára s otcom.

- Uvidíme, čo budeš robiť, až sám budeš mať dcéry.

- To dokážete iba vy.

Otec sa dýchavične zasmial a zachmúreným hlasom povedal, nezdvihnúc hlavu:

- Musel som. Už o mojom starom otcovi a otcovi môjho starého otca sa vravievalo, že spávali so svojimi dcérami. A neprestalo sa to hovoriť ani o mojom otcovi a o mne. Tak sa to v tomto kraji zaužívalo a platilo to raz navždy. Tak čo by mi bolo pomohlo, keby som sa bol zdráhal?

Anais sa tvárila, akoby ho nepočula, a nakláňala sa do skrine.

- A potom, - pokračoval otec, - to už je taká tradícia v tomto dome. Keby som sa jej chcel zbaviť, musel by som ... ani neviem ... mať úspech inde.

Zmlkol a opäť upadol do tupej nehybnosti. Noel odložil sviatočné nohavice na operadlo stoličky pri okne. Zavládlo dlhé, smutné ticho. Okolo okna prešiel tieň, fenka na dvore zaštekala a do kuchyne vstúpil Haudouin. Zavrel za sebou dvere a díval sa na Maloretovcov. Zéphe sa obzrel, ale lakte nezložil zo stola a zdalo sa, že sa ani nečuduje. Anais, ktorú prekvapil v nohaviciach a šnurovačke, sa preľakla a skryla sa za dvere skrine, hľadajúc zásteru, aby si ju uviazala na brucho.

- Takto si veľmi pekná, Anais, - povedal jej Honore a hlas sa mu trochu triasol.

Noel, oblečený iba v košeli, nerozhodne držal v ruke domáce nohavice. Honore sa oprel o dvere a odhadoval všetky výhody, ktoré mal oproti tomuto polonahému mužovi. Čudoval sa, že taká prostá skutočnosť, ako sú nohavice a topánky na tele, dáva človeku toľkú prevahu. Noelova nahota sa mu videla ľahko zraniteľná.

- To ani nezaklopete, keď niekde prídete? - spýtal sa Noel a postúpil o krok.

Honore tiež urobil krok a okovanou topánkou zľahka stúpil Noelovi na holú nohu. Urobil to iba preto, aby si Noel uvedomil svoju podradenosť. Chlapec ustúpil, obávajúc sa o svoju holú kožu. Haudouin ho udel kolenom a oboma päťami, ale nie silne. Noel mu nevrátil úder, schúlil sa a pokúšal sa skryť v košeli, akoby to tenké plátno bolo dostatočnou ochranou. Lepšie mierená rana ho omráčila a zrazila k zemi. Všetko sa to odohrávalo tak rýchlo, že Anais, skrytá za dverami skrine, nič nevidela. Zéphe sa prizeral boju so záujmom, ale nechcel zasiahnuť. V tejto chvíli mohol pohodlne dobehnúť k dverám a zavolať o pomoc, ale nebezpečenstvo vzbudilo v hĺbke jeho živočíšnej bytosti akýsi pocit rytierskosti: uznal, že celá vec sa odohráva, ako sa patrí. Ostatne, nesmierna lenivosť a vidina akéhosi blaha, ktoré očakával od porážky, ho priklincovali na stoličku. Napriek tomu vstal, keď sa Honore obrátil k nemu, sklonil hlavu, zdvihol ramená a čakal v postoji zápasníka. Bol menší ako jeho protivník, ale plecnatý a vrtký a mohol sa výhodne brániť. Chýbala mu však chuť do boja, a tak sa chystal na obranu iba naoko. Haudouin to vycítil, a preto ho ani nechcel udrieť. Jeho úmyslom bolo zavrieť ho do skrine. Šikovne ho chytil zozadu okolo drieku a pritisol mu ruky k telu. Až teraz sa Zéphe začal brániť, a kým ho Haudouin niesol dozadu do kuchyne, podarilo sa mu uvoľniť si pravú ruku. Anais sa neodvážila ani zasiahnuť, ani protestovať a zdalo sa, že jej hlavnou starosťou je, aby ju nevideli v nohaviciach. Haudouin jej ticho povedal:

- Otvor mi druhé krídlo, Anais.

Zaváhala, čakala, že jej to Zéphe zakáže, ale ten sa bez slova bránil.

- No tak, - naliehal Honore, - otvor rýchlo.

Prešla poza neho, aby ju nevidel, a keď odsunula vnútornú zástrčku, vrátila sa rovnako opatrne do svojho kúta.

Dokorán otvorená skriňa bola taká priestranná, že by sa do nej bol vošiel celý vôl, ale Zéphe sa zaprel nohami o okraj a

odolával Honorého tlaku. Honore náhle ustúpil, čím ho zbavil opory a podarilo sa mu hodiť ho do skrine. Zéphe dopadol bruchom na balíky látok, zložených na dne skrine. Potom Honore skriňu zamkol a vrátil sa k Noelovi, ktorý sa začal preberať z omráčenia. Honore vedel, čo s ním urobí. Myslel na to od rána, ba možno už celých pätnásť rokov.

Zodvihol ho a povedal Anais:

- To nič nie je, pozri sa, už sa hýbe. Položíme ho pod posteľ.

Anais sladko a slabo zanariekala.

- Nerob si starosti, - povedal jej Haudouin, - bude spať.

Strčil Noela pod posteľ tak ďaleko, ako dočiahol, a zatarasil ho lavicou a vankúšmi. Keď skončil, sadol si na kraj stola a usmial sa na Anais, stojacu nehybne v kúte pri skriňi.

- Máš pekné ramená, - povedal.

Anais zodvihla oči a uprela na Honorého vyčítavý pohľad, ktorý ožiaril jej plnú tvár blondínky.

- Honore, to nie je od teba pekné.

- Vždy som ti chcel povedať, Anais, že si pekná. Ale vieš, ako to je. Neodvážil som sa.

Aj ona by bola rada niečo povedala, ale spomenula si, že Zéphe a syn by to počuli. Usmiala sa ešte sladšie ako predtým.

- Ale predsa len som sa napokon odhodlal, pretože ma to trápilo.

Odvetila tak ticho, že jej porozumel iba podľa pohybu pier:

- Ach, ako krásne to vieš povedať, ty...

Honore rozochvené odhadoval bujné a ťažké tvary, ktoré mali naplniť jeho mužnú náruč; mocné prsia, stiahnuté šnurovačkou, brucho črtajúce sa pod nohavicami, napnutými na bokoch, a silné nohy v čiernych bavlnených pančuchách. Tešil sa tejto Anais, ktorá prekypovala zrelosťou: zdala sa mu ešte krajšia ako Marguerite.

Zalúbene sa jej prihovárал a Anais nežne mlčala. Napriek tomu sa medzi nich votrela tieseň. Honore necítil takú nedočkavosť, ako si myslel, a už sa začal znepokojovať a hnevať sám na seba. Neprišiel sa sem zabávať. Urobil krok dopredu. Cítil sa nešikovný a neistý. Anais sa ustrašene skrčila do kúta za skriňou, pritla sa ramená k telu a zopnuté ruky zovrela medzi stehnami.

Tu sa Honore usmial a zašepkal:

- Počkaj, zavriem okenice.

V tme sa Anais už nezdráhala, a keď si ju k sebe privinul, položila mu hlavu na rameno. Odniesol ju na vysoko postlanú posteľ, šťastný, že je taká ťažká v jeho náručí. Na ich nežné vzdychy odpovedal pridusený nárek, ktorý ho blážil.

Vychádzal zo skrine a spod postele, ale zdalo sa, že sa ozýva, zo všetkých kútov kuchyne, a zakaždým, keď Honore poláskal Anais, celý Maloretov dom zavzdychal.

Adelaida a jej deti sa medzitým tlačili k zavretým okeniciam a načúvali tomuto veselému šramotu rozkoše. Na konci jablonového stromoradia stál nerozhodný, strápený zverolekár a neodvážil sa priblížiť, pretože sa obával správy o nejakej pohrome. Keď jeho brat vyšiel z domu, Ferdinand zazrel sladkú tvár Anais, nohavice, čierne bavlnené pančuchy, upevnené nad kolenami modrými podvážkami. Pri tejto vidine mu oči vyliezli z jamiek na pol druhu stopy a opäť sa do nich vrátili. Zhrozený týmto dobrodružstvom na jednom líci zbledol a na druhom sčervenel, pretože práve videl diabla v čipkových nohavičkách.

Honore kráčaľ ticho a vážne v kruhu svojej rodiny. Juliette sa mu opierala o rameno a Gustáv, Alexis a Klotilda kráčaľi pred ním pospiatky, aby ho mohli lepšie obdivovať. Adelaida sa naňho ukradomky dívala a ticho, ešte obťažkané spomienkami, ju dráždilo. Keď sa Honore nadýchol a vzdychol si, povedala mu kyslým hlasom:

- Ty si sa tam nejako veľmi ponáhľal a zdá sa, že sa ti tam páčilo!

- Musel som!

- Musel! To by som chcela vidieť! Otec piatich detí!

Zverolekár cupkal okolo rodiny, hľadáľc vhodné miesto, aby mohol brata vyspovedať.

- Ale toto... ty si si neuvedomil... čo z toho bude... no... až sa to dozvie Valtier... božemôj!

Keď prišli do polovice jablonovej aleje, zbadali na ceste Déodata. Tak sa ponáhľal, že na nich zakričal, ani sa nezastaviac:

- Zomrel!

Rodina zahučala zvedavosťou a nepokojom... Ženy sa prekrížovali.

- Filibert Messelon práve zomrel, - vysvetľoval Honore. - Bol to dobrý človek, chudák Filibert.. a dobrý republikán, ktorý vedel dodržať slovo. Keď on niečo sľúbil, človek mohol byť pokojný.

- Tak teda, - zakoktal Ferdinand, - pokiaľ ide o starostenstvo ... uvidíme...

- Pokiaľ ide o starostenstvo, - vyhlásil Honore, - bude to Berthier, Corenpot alebo Rousselier. A hotovo.

Ferdinand sklopil hlavu a navždy prehltol meno Zéphe Maloreta. Došli na koniec aleje. Skôr než vyšli na cestu, Honore sa zastavil a všetci ho obštúpili. Vytiahol z vrečka list, ktorý už bol trochu skrkvaný, pretože ho nosil vo vrecku tri dni, a otvoril ho pred očami zverolekára, úplne zmeraveného od úcty. Potom nahlas čítal:

"Drahý Honore, čierny kôň dostal začiatkom týždňa koliku..."

Zelená kobyla

Z francúzskeho originálu La Jument verte, vydaného nakladateľstvom Gallimard, Paris 1933, preložila Hana Lerchová

Vydalo nakladateľstvo EPOCHA

v edícii Členská knižnica

ako svoju 1102. publikáciu

I. vydanie, Bratislava január 1970

Prebal, frontispice a väzbu navrhol Adrián Zalay

- 184 -